

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

Nâhid Dinçer

1913'TEN GÜNÜMÜZE İMAM-HATİP OKULLARI MESELESİ

Yayına Hazırlayan
M. ERTUĞRUL DÜZDAĞ

1913'ÜN GÜNÜMİZİ HAATİP OKULLARI MESELESİ / Nâhid Dinçer

Şûle Yayınları: 70
Düşünce Dizisi: 13

Editör
A. Ali Ural

Tashih
Tarkan Kaba

Ofset Hazırlık
Şûle

Kapak
Ramazan Erkut

Baskı-Cilt
Eko Ofset

Şûle Yayınları
Piyerloti Cd. Dostlukyurdu Sk.
No: 1/3 Yeşil Apt. Çemberlitaş/İSTANBUL
Tel: (0212) 516 82 93 - 638 32 91 - 638 57 54
Faks: (0212) 516 23 36

Nâhid Dinçer

1 9 1 3 ' T E N G Ü N Ü M Ü Z E
İMAM-HATİP OKULLARI
MESELESİ

Yayına Hazırlayan
M. Ertuğrul Düzdağ

ŞÛLE YAYINLARI
1998

İÇİNDEKİLER

Eseri Takdim.....	13
Kitabın Yazarı Merhum Nâhid Dinçer Hocamız.....	15
ÖNSÖZ.....	23
İmamların korkusu ve babamın vasiyeti	23
“Dinsiz bir muhit”	24
27 Mayıs’tan sonra	24
Laiklik elden gidiyor	25
Teşhis ve netice	26
İskolastik korkusu	26
Etnik gruplar	27
Din ve din adamı	27
GİRİŞ.....	29
Şahsiyet, dini yaşamakla teşekkül eder.....	29
İmam-Hatip Okullarının başlangıcı	30
İstikbâli olmayan okul kapanır	31
Kitabın bölümleri	32
Din âlimi yetişmelidir	33
Ahlâk dersi ve ders programı cetvelleri	34

BİRİNCİ KISIM BİRİNCİ BÖLÜM (1913-1930)

İMAM-HATİP OKULLARININ DOĞUŞU (1913)	39
Dârül’l-Hilâfeti’l-Âliyye ve Medresetü’l-Mütehassısîn	39
Taşra medreseleri	40
Medresetü’l-Vâizîn.....	41
Medresetü’l-Eimme ve’l-Hutabâ	42
Medresetü’l-İrşâd.....	42

TEVHİD-İ TEDRİSAT KANUNU VE MEDRESELERİN	
KAPATILMASI (1924).....	44
Mustafa Kemal Konya'da.....	44
Neden kapatıldı?.....	46
Kapanış	49
Tevhid-i Tedrisat.....	50
Yücel'e göre önemi	52
"On altı bin softa ocağı"	54
Laikliğin tatbikatı	55

İMAM-HATİP MEKTEPLERİNİN AÇILMASI VE	
KAPATILMASI	57
"Rağbet görmemişler!"	58
İstikbâli yok!	58
Merhum A. Hamdi Akseki ne diyor?	60
Yeni teşkilât	61
Tevhid-i Tedrisat'ın neticesi	63
Ne olmuştu?	64
"Mürteci ve dindar gözükmemek"	66
Dinsiz bir yobaz	67

İKİNCİ BÖLÜM (1930-1951)

BOŞLUK YILLARI VE NETİCELERİ	71
Bâtıl inançlar	72
"Din aleyhine ne varsa söylendi!"	73
Akseki'nin vefatı.....	75
Bir ruh doktorunun tesbitleri	76
İMAM-HATİP KURSLARI.....	78
CHP'nin dine dair tebliği	78
"Dinle gelen yabancı tesir!"	80
CHP din eğitimi raporu.....	81
İMAM-HATİP OKULUNU KİM KURSUN.....	82
Bir cemiyet kursun!.....	83
Millî Eğitim kursun!.....	83
Diyânet kursun!.....	84
Diyânet'e itiraz edenler	84

Parti programı ve din öğretimi	86
Fatin Gökmen'in teklifi	88
Bir tebliğ	88
İlk resmî kurslar açılıyor	89
Kursa kimler geliyor?	91
Sahte teselli	93

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM (1951-1971)

İMAM-HATİP OKULLARI.....	95
Yedi yıllık İmam-Hatip Okullarının açılması	97
İmam-Hatip Okullarının ve din eğitimi teşkilâtının gelişmesi	97
Din Eğitimi Genel Müdürlüğü.....	98
Eğitim Millî Komisyonu raporunda İmam-Hatip Okulları.....	99
“İki çeşit aydın”	100
“Daima kontrol edilmeli...”	101
Aynı bahaneler, aynı iddialar.....	102
“Açılmasın daha iyi...”	103
Millî Eğitim Plânının Hazırlığı ile Görevli Komisyon raporunda İmam-Hatip Okulları.....	104
“Ortaokula dayalı olmalı...”	106
Yedinci Millî Eğitim Şûrâsı'nda İmam-Hatip Okulları	106
Nihad Sâmi Banarlı'nın teklifi	108
İkinci Beş Yıllık Kalkınma Plânı'nda İmam-Hatip Okulları.....	109
Sekizinci Millî Eğitim Şûrâsı ve İmam-Hatip Okulları	110
“Düşündürücü sorunlar...”	111
İmam-Hatiplerin önünü kesmek için bahaneler.....	111
Bir toplantı.....	113
“Din Şûrâsı”	114
Alınan müsbet kararlar.....	115
Ön Rapor'daki bilgiler	116
Din Eğitimi Özel İhtisas Komisyonu teklifleri	118
Eğitim reformu ve İmam-Hatip Okulları.....	121
Reform içinde İmam-Hatip Okulları	122
Sami Arslan'ın önergesi ve cevabı	124
Ortaokulun sağlam (!) kültürü (!).....	125
“Ağır gelen” dersler!	125

Hepsi “aydın” olmalı!.....	126
Yönetmelikler	127
Yedi yıllık İmam-Hatip Okullarının kapatılması, ortaokula dayalı dört yıllık İmam-Hatip Okullarının açılması	129
“Dar zihniyet, küçümser davranış!..”	129
“Devrimci ve güvenilir!”	130
Bakan’ın açıklaması	132
Kabinenin kararı	133
Yine “ağır dersler” bahanesi	133
Ortaokul’da verilecek “sağlam kültür” masalı	134
İmam-Hatip Lisesini beş yıl yapmak	135
Zırvayı tevil için saçılan saçmalar	137
Yeni İmam-Hatipler.....	138

İKİNCİ KISIM

İMAM-HATİP OKULLARININ GELECEĞİ	141
İmam-Hatip Okullarının ortaokula dayalı olarak kurulması için ileri sürülen sebepler	141
Orta kısmın kapatılmasında, bunlar gerçek sebep mi?	142
Yüksek gelişme hızı.....	143
Hızı kesmek için	144
Uzun tahsil lüzumu.....	145
Ortaokul ne kazandırabilir?.....	145
Halk, din adamından ne bekler?	146
Dersler nasıl ıslah edilmeli?	147
Bakan Orel, hakikati tahrif etmiştir!.....	149
İmam-Hatip Okulları, ıslah değil, ilga edilmiştir!.....	150

TEŞKİLÂTLI EĞİTİM SİSTEMİMİZİN YAPISI VE

1972’DEKİ DEĞİŞİKLİKLER	151
İlk öğretim	151
Orta öğretim	152
Yüksek öğretim.....	153
1972 sisteminde İmam-Hatip Okulları	154
“Ayrı” ne demek?.....	156
Özelliği ayrı!.....	158
Yeni sistemde, Yüksek Öğretim’e geçiş ve İmam-Hatip Okullarının durumu.....	159

Lise'yi bitirmek!.....	160
Eğitim Enstitüsü mezunu ve lise diploması	162
Yüksek tahsile geçiş	163
Kapalı kuruluşlar	164
Aşılmaz duvarlar	165

İMAM-HATİP OKULU MEZUNLARININ YÜKSEK

ÖĞRETİME GEÇİŞLERİ.....	167
Fark derslerinden imtihan.....	168
Eşitsizlik ve haksızlık	170
Meslek Okulu mezunlarına üniversite yolu neden açıldı?	170
Düşülen hata ve tenâkuz	172

EĞİTİM MİLLÎ KOMİSYONU RAPORU VE İMAM-HATİP

OKULLARI	174
“Medrese” korkusu!	174
Komisyon’un hataları	175
Tamamen kapanmasını istiyorlar	176
“Orta seviyede aydın!..”	177
Gayrı ciddi hükümler	178
“İskolastik” korkusu!	178

HRİSTİYANLIK, İSKOLASTİK VE MÜSLÜMANLAR.....

“Âhirette ne işimize yarar?”	181
“Akıl” yok!	182
İskolastik’in kuruluşu	183
Saint Thomas ve Aristo	185
İskolastik’in önemi	186
İskolastik nedir?	187
İslâmiyet ne diyor?	189
İlim ve akıl	190
Müslümanlar ve ilim	191
Şehirler ve ilim kuruluşları	192
Tarih ilmi	193
Vahiy ve bilgi	194
Batı’ya tesir.....	195
Medrese’nin duraklaması.....	196
Sebeup din değil!.....	197

İMAM-HATİP DERSLERİNDE ÖLÇÜ	199
Son durum.....	200
Hükümet programında eğitim	201
Bütün fakültelere girmeliler.....	203

DOKUZUNCU MİLLÎ EĞİTİM ŞÛRÂSİ	205
Din eğitimi yok!	205
Doyurucu din öğretimi	206
Yeterli eğitim için	207
İmam-Hatip Ortaokullarının açılması için	209
IX. Millî Eğitim Şûrâsı kararlarının tatbikatı.....	209
İthamlar ve cevaplara dair	210

İMAM-HATİP LİSELERİ BİRİNCİ DEVRESİNİ TEKRAR AÇAN TEBLİĞLER.....	211
Tebliğ ve Şûrâ kararları	214
Kapayan ve açan kararlar	215
Ahlâk dersi meselesi.....	216
Talim ve Terbiye Kurulu kararları	217

EKLER	219
İHO Birinci Devre haftalık ders dağıtım çizelgesi	219
Yeni ortaokul haftalık ders dağıtım çizelgesi.....	220
İHO Birinci Devre haftalık ders dağıtım çizelgesi	221
Dört yıllık İHO (lisesi) haftalık ders dağıtım çizelgesi.....	222
Ortaokul haftalık ders dağıtım çizelgesi taslağı.....	223
İHL Birinci Devre haftalık ders dağıtım çizelgesi.....	224

ÜÇÜNCÜ KISIM

İMAM-HATİP OKULLARI HAKKINDA YAZILARIM

ORTA ÖĞRETİM REFORMU VE İMAM-HATİP OKULLARI	227
Bir mukayese ve düşündürdükleri	228
Sonuçlar hatalıdır.....	229
Köy çocukları	230
Biraz da mâzi	231
Din eğitimi ile ilgili mevzuat	232
1949 ve sonrası	234

Liderler ne dediler?	235
Netice	238

İMAM-HATİP OKULLARI KAPATILIYOR MU?	240
Halkın parası, halkın çocukları	240
Aynı sözler, aynı bahaneler	241
Medreseler	242
Kapatılan medreselerin talebeleri.....	244
Daha neler kapatıldı?	245
Diyânet açamaz, Millî Eğitim açmaz!	246
Maddecilik, ahlâksızlık ve misyonerler.....	246
Din adamları düşünleştii	247
Kasıt eski, bahaneler çelişkili.....	248
İmam-Hatip Okulları nedir?	248
Boş kafalar, boş vicdanlar	249

SU UYUR DÜŞMAN UYUMAZ.....	251
Yakın tarihe bakış	251
“Millî Eğitim”in dine karşı inadı... ..	253
İstirap çılgığı.....	254
İmam-Hatip Okulları açılıyor	254
Yüksek İslâm Enstitüsü açılıyor	255
Su uyur, düşman uyumaz!	256
“Kapatamadık, bari dejenere edelim!”	256
Netice	258

DİNÎ ÖĞRETİME KARŞI OYUNLAR	259
Dinsiz cemiyet istiyorlar!	260
Sinsi kötülük plânı	260
Din ilmi yerine, ders salatası!.....	261
Hassas ve uyanık olalım	262

İMAM-HATİP OKULU MEZUNLARI “DİN VE AHLÂK DERSİ” ÖĞRETMENİ OLMALI.....	263
Camiler kapanacaktı.....	263
Din dersine, dinsizler de öğretmen oldu	264
Din dersi, yaşanarak yapılır	265
Ahlâk dersine Marksist öğretmen	266
Ahlâk notu, davranışlara verilmeli	266

İmam-Hatip Okulları	267
Bu okulları millet istiyor.....	267
İmam-Hatip mezunları, Din ve Ahlâk öğretmeni yapılmalıdır	268
İMAM-HATİP OKULLARI VE KÖY ENSTİTÜLERİ	270
CHP adına yapılan konuşma	271
Hangi çağdaş düzey?	271
Utanç verici olan halk değildir!	273
Halk doğruyu biliyor!	274
Okulu yaşatacak olan köydür	275
Köy Enstitüsü mezunları, ilerici değil, tutucu idiler!.....	275
İnançsızın düşmanlığı	276
Halkın istediği okullar	276
YİNE AYNI TERANE.....	278
Köy Enstitüleri neymiş, ne olmuş?.....	278
Dört mesele aydınlanmalı!.....	279
1. Köy Enstitüleri kapatıldı mı?	280
Düzen nasıl kurulmuştu?.....	280
Yüksek Köy Enstitüsü beyin idi	282
Kapatıldı mı?	282
2. Eğitim birliği ilkesi.....	283
3. Köy çocuklarının okuma imkânları ellerinden alındı mı?.....	284
Enstitü mezunları ne halde idi?	285
Enstitü mezunu ve ailesi köye mahpustu	286
4. Köylü-Şehirli tezâdı.....	287
Öğretmen Okulları	288
Öğretmen Okulları daha fazla iş görmüştür.....	288
İki ayrı zihniyet	289
Köylünün okul isteği	290
Halka karşı iki çeşit zihniyet.....	290
Köy Enstitüsü şarkısına hâlâ lüzum var mı?	291

İmam-Hatip Okullarının orta kısımları, bugün olduğu gibi, ne yazık ki, yirmi yedi sene önce de, 12 Mart 1971 darbesinden sonra kapatılmıştı. Bu durum üç yıl devam etmiş ve okullar 1974 sonunda yeniden açılmıştır.

Sahasında yazılmış ilk eser olan bu kitap, işte o kapatılışın tesiri ve üzüntüsü ile kaleme alınmıştır.

Hayat hikâyesinde görüleceği gibi, Gâzi Eğitim Enstitüsü'nü bitirerek, 23 yaşında öğretmenlik hayatına başlayan Merhum Nâhid Dinçer Bey, bütün ömrünü marif hizmetinde geçirmiş gerçek bir eğitimcidir.

Yazar bu kitabında, millî eğitim ve terbiyemiz ve milletimizin geleceği için çok lüzumlu ve önemli bir kuruluş olarak gördüğü İmam-Hatip Okullarını, geniş bilgi ve tecrübelerinin ışığında, ilk kuruluşlarından itibaren, geçirdikleri bütün safhalarla birlikte anlatmaktadır.

İmam-Hatip Okullarının varlığından aşırı rahatsızlık duyarak, bu okulların kapatılması, en azından köreltilmesi için ellerinden geleni yapan, milletin inanç, ahlâk ve hissiyatına yabancı birtakım kimselerin bulunduğu mâlumdur.

Bu okullara karşı düşmanca tavır takınan bu kişiler, esas olarak, milletimizin dindarlaşmasını istemeyen kimselerdir. Bunlar, şuurlu veya şuuraltı bir İslâm düş-

manlığından kaynaklanan bu davranışlarının asıl sebebi-
ni saklamak için, eğitime ait bazı endişeleri bahane ola-
rak ileri sürerler.

Doksan yıldan bu yana, neredeyse aynen tekrarla-
nan bu bahaneler, kitapta ele alınarak, ilk çıkış noktala-
rı, nasıl başlatılıp yayıldıkları ayrı ayrı araştırılmış, hep-
sine gereken cevaplar verilmiştir... Aynı husumetin yeni-
den hortladığı şu günlerde -ne yazık ki- kitap, sanki bu-
gün yazılmış kadar yeni görünmektedir.

Kitabı tekrar neşre hazırlarken, yazarın daha son-
ra yayınladığı, aynı konuda yedi yazısını son tarafa ekle-
dim. Koyduğum kendi dipnotlarımı (MED) rumuzu ile be-
lirttim. Esere çok sayıda ara başlık koydum. Başa yaza-
rın hayatı ve eserlerine dair uzunca bir yazı ve yine tefer-
ruatlı bir fihrist ekledim. Kitabın metnine müdahalede
bulunmadım.

Bu satırların yazarı gibi, İmam-Hatip Okulların-
dan feyz alamamış olmakla birlikte, onların kıymetini bi-
len milyonlarca mü'mini temsil ederek, bu değerli araş-
tırması ile onlara tercüman olan merhum Nâhid Dinçer
Hocamızın aziz ruhuna, bütün okuyucularımızın rahmet-
ler göndereceğinden eminiz.

Böyle hayırlı bir işe bu nâciz kulunu vesile kıldığı
için Rabbime hamd ü senâlar olsun.

Hakkın kervanı yürüyecek ve nuru parlayacaktır.

M. Ertuğrul Düzdağ
Yeşilköy Ocak 1998

Bu kitabın ve daha birkaç eserle yüzlerce önemli makale ve konuşmanın yazarı, Merhum Nâhid Rıfki Dinçer Hocamız, dokuz yıl önce, 19 Aralık 1988 günü, altmış dört yaşında, Cenâb-ı Hakk'ın sonsuz rahmetine intikâl etmişti.

Fânî dünyada, belki de iftihâra şâyan tek ünvan olan "İslâm'a hizmetkâr" vâfına, hakkıyla liyâkat kazanmış bu büyüğümüzü hayır ve rahmetle anıyoruz.

Merhumu ilk olarak, 1970 yılında Özel Fatih Erkek Lisesi'nde edebiyat muallimi olduğum sırada, bir ara üzerimde bulunan müdür muavinliği vazifem dolayısıyla tanımıştım. Kendisi o sırada İstanbul Millî Eğitim Müdür yardımcılığı makamında bulunmakta idi.

Daha sonra 1980 yılında, haftalık "Sebil" gazetesini idare ettiğim günlerde, kıymetli yazıları ile bize katılmıştı. O sıralarda Vilâyet'in karşısındaki Sebil idarehanesine her hafta uğrayarak, bizlere heyecan ve gayret aşıları.

Kendisini daha yakından tanıyabilmem ise, vefatından önceki iki yıl içinde mümkün olabildi. Merhum bu sırada, yakın tarihe ve milli eğitim müesseselerimize dair hayatî önem taşıyan yazı ve araştırmalarını "Zaman" gazetesine vermekte idi. Ben de aynı gazetede o sıralarda günlük olarak yazıyordum.

Bu iki yıl zarfında gerek evinde ve gerek hastahane- nede kendisiyle olan yakın görüşmelerimizde, onun nasıl bir aşk ve ihlâsla çalıştığının yakın şâhidi oldum.

Son günlerinde bile yazılarını yazmaya, basını takip etmeye ve uzun zamandır yaptığı gibi, önemli mevzu- ları kesip ayrı klâsörlerde tasnif etmeye devam ediyordu.

Muntazam kağıtlara yapıştırıp dosyaladığı bu evrakı, vefatından sonra muhterem ailesi tarafından -vasiyeti üzere- bana verildi. Takdir ve hüznle gözden geçirdiğim ve elli kadar büyük klâsörü dolduran bu evrakı, daha sonra Zaman gazetesinin arşivine teslim ettim.

Merhumun, biri henüz yayınlanmamış birkaç kitabı ile yüzlerce makalesi de, yine kendisinin “*O ne yapacağı- nı bilir*” vasiyeti üzerine, ailesi tarafından bana verilmiş bulunmaktadır. Sayıları ikiyüz elliyi bulan yazılarım ya- yınlamak üzere tasnif ettim ve kitaplarını yeniden neşir için hazırlamaya başladım. Ancak ehline mâlum olan bir- çok mâniler, bugünlere kadar bizi geciktirdi.

İnşaallah bu kitap bir başlangıç olacak ve Merhum Hocamızın diğer eserleri de, kendisi için birer sadaka-i câriyye ve bizler için âb-ı hayat olarak, artık gün yüzü göreceklerdir.

Merhumun vefatından yirmi beş gün önce, Za- man’daki köşemde “*Mücâhid Bir Zâta Şükran ve Dua*” yazısını yayınlayarak, kendisini, mü’min dostlarımıza hatırlatmış ve sıhhati için okuyucularımdan dua niyaz etmiş idim. Vefatından iki gün sonra da “*Merhum Nâhid Dinçer Hoca*” yazısını yazdım... O günlerin taze intibaları ile kağıda dökülmüş olan ve Merhumun tercüme-i hâlini de ihtiva eden o iki yazıyı aşağıya aynen alıyorum:

MÜCAHİD BİR ZÂTA ŞÜKRAN VE DUA

Göztepe’de bir apartman dairesinde oturmakta olan hürmete şâyân bir zat, hastalığının verdiği şiddetli ızdıraptan fırsat buldukça, masasının başına koşmakta ve kırk yıldır biriktirdiği bilgi ve tecrübelerini, irfanının ve tefekkürünün olgun meyvalarını, gelecek nesillere sunmak için acele etmektedir.

Saçındaki ve uzun güzel sakalındaki son kırlıklar da kaybolup, ağarmak üzere bulunan bu gayretli adam, canını dişine takmakta; eğitime, dinî hayata ve İslâmî millî tarihimize dair edindiği geniş bilgi ve kültür birikimini, tefekkürünün kendisini eriştirdiği isabetli teklifleri, milletinin evlatlarına, din kardeşlerine nakletmeye çalışmaktadır.

Uzun araştırmaları ve bizzat yaşadıklarının sonunda edindiği mühim intibalarını, denenmiş, elenmiş süzül-müş bilgi ve görgülerini, bunların kendisini eriştirdiği sağlam kanaatleri ve isabetli hükümleri, geleceğe dair yerinde tahmin ve teklifleri, bütünüyle bizlerle paylaşmak, onları bizlere aktarmak istiyor.

Bu zat, dinimizi, vatanımızı ve milletimizi bozan, gerileten, zayıflatan sebepleri, kırk yıldır yaşamış, araştırmış ve mü’min irfanı ile teşhis etmiştir. Bu, son derece önemli meselelerde, milletimizin geleceğinin kurtarılması için yapılması gerekenleri, aydınlık teklifler halinde geleceğin nesillerine sunmaktadır.

Eğitim, kültür ve gençlik meselelerini, Almanya’daki gençlerimizin hâl ve istikbâllerini, millî lisan ve nüfus meselemizi, Türkiye’nin üzerinde oynanan yerli ve yabancı oyunları, Anadolu’daki misyoner faaliyetlerini, Patrikhane’yi, yerli hiyanet şebekelerinin iç yüzlerini ve gizli plânlarını, yabancı okulların tarih ve kültürümüzdeki

uğursuz rollerini, bunların içindeki ortaklarını, acıklı Batılılaşma maceramızı, ithal ve yerli laikliğin mahiyetini, din teşkilâtımızın yürekler acısı hâlini, din öğretiminin acı tarihini ve bugünkü durumunu... ve daha neler ve neleri hepimizden iyi bilen, iyi duyan ve iyi yazan bu zat Nâhid Dinçer Hocamız'dır...

"*Hastalığının verdiği ızdırıp*" demiştim. Evet, kendisinin kalın bağırsağı iki ameliyattan sonra tamamen alındığı gibi, ayrıca "*kanser*" tedavisi de görmektedir.

Hocamızın hastalığını, aziz okuyucu kardeşlerimize duyuruyorum. Çünkü kendisi de "*mü'minlerin duasının şifalı tesirine*" inanmaktadır.

İşte "*Zaman*" da, ayda birkaç kere okuduğunuz "Nâhid Dinçer" imzalı o doyurucu ve güzel yazılar, bütün hastalığına, ızdırabına ve halsizliğine rağmen, işte böyle bir iman, irfan, heyecan ve dava adamının kaleminden çıkmaktadır.

Bu dava adamı, aşk ve heyecan içinde çalışırken, bütün acılarını ve yorgunluğunu unutmakta, genç bir mücahid olmakta ve kalemiyle giriştiği cihâdının biraz daha devamı için, Rabbinden mehil ve müddet istemektedir.

Aziz okuyucularımdan, bu muhterem zâtın tam bir ihlâs ve dirayetle kaleme alıp kendilerine sunduğu değerli yazılardan daha bir dikkatle istifade etmeyi ihmâl etmemelerini ve kendisine sıhhat, âfiyet ve uzun bir ömür için duada bulunmalarını istirham etmekteyim...

Cenab-ı Hak, büyüklerimizi, şu ma'sum ümmetin dininde gösterdiği samimiyete, rahmetiyle bağışlasın ve onları bizim başımızdan eksik etmesin...

HAYATI VE ESERLERİ

Bu vesile ile Hocamız hakkında derleyebildiğim, ha-

yatı ve eserlerine dair bilgileri de okuyucularımıza sunmak istiyorum:

Nâhid Rıfki Dinçer Beyefendi Hocamız, 1924'te, İzmir'in Kemalpaşa ilçesinde doğdu. 1947 yılında, Gazi Eğitim Enstitüsü'nün Fizik-Kimya bölümünü bitirdi.

1952 yılında evlenen Nâhid Dinçer Hocamızın, bu izdivaçtan iki oğlu olmuştur. Hayatı boyunca Merhum'a uyumlu bir eş ve can yoldaşı olan refİKası hanımefendi ile kendisine hayrulahalef olan iki evlâdı hâlen hayatta ve sıhhattedirler.

1953'e kadar Köy Enstitülerinde, 1966'ya kadar liselerde, öğretmenlik, idarecilik ve lise müdürlüğü yaptı.

1966-68 yıllarında Kayseri Milli Eğitim Müdürlüğünde, 1968-74'te İstanbul Milli Eğitim Müdür yardımcılığında bulundu. Bir müddet Halk Eğitimi Genel Müdürlüğü de yaptıktan sonra 1976 yılında İstanbul Devlet Konservatuvarı Ses Fiziği öğretmenliği ve Temel Bilgiler Bölümü başkanlığında iken emekli oldu. Aynı vazifeye 1982'ye kadar devam etti.

1970 yılından itibaren dergi ve gazetelere yazmaya ve kitaplarını yayınlamaya başlayan Nâhid Bey, 1977 başında Mekke'de toplanan "İslâm Ülkeleri Birinci Eğitim Kongresi"ne katılarak, "Türkiye'de An'anevî Eğitimin Bırakılmasının ve Modern Eğitime Geçişin Sebepleri ve Modern Eğitimden Alınan Neticeler" konulu, yüz sayfalık önemli bir tebliğ sundu.

Kendisinin *Büyük Türkiye* (1970), *Bugün* (1972), *Sabah* (1978-81), *Hergün* (1978-80), *Sebil* (1980), *Türkiye* (1986), *Tercüman* (1986) dergi ve gazetelerinde çıkmış kıymetli makaleleri ve yayınlanmış önemli kitapları ile çeşitli dernek ve vakıflarda yaptığı kitaplık çapta konuşmaları vardır. Bir yıla yakın bir zamandan beri de yazılarını Zaman gazetesine vermektedir.

Eserlerinin bir listesini aşağıya çıkarmaya çalıştım:

KİTAPLARI:

1. *1913'ten Bugüne İmam-Hatip Okulları Meselesi*, İstanbul 1974, 187 sayfa, Yağmur Yayınları.
2. *İslâm İnkılâbına Bakışlar*, İstanbul 1978, 286 sayfa, Kayıhan Yayınevi.
3. *Yabancı Özel Okullar*, İstanbul 1979, 99 sayfa.
4. *Bulgar İhtilâlinin Hazırlanmasında Dış Güçlerin Yardımı ve Kültürel Faaliyetleri*, İstanbul 1986, 32 sayfa. İÜ İktisat Fakültesi Sosyoloji Konferansları 21. kitaptan ayrışım.
5. *Türkiye'de Kültür Buhranı, Sebepleri ve Neticele-ri*, İstanbul 1988, 140 sayfa, Kayıhan Yayınları.
6. *101 Soruda Başlangıcından Bugüne Türk Maari-fi*, basılmadı.

KONUŞMA VE YAZILARINDAN BİRKAÇI:

1. *Türkiye'de An'anevî eğitim...*, Mekke'de Eğitim Kongresinde yapılan konuşma, 1977.
2. *Lübnan Meselesinin Tarihî Kökleri*, Sabah gazetesinde tefrika, 1980.
3. *Yabancı Ülkelerdeki Türk Gençlerinin Meseleleri*, Aydınlar Ocağı'nda konuşma, 1985.
4. *Yabancı Ülkelerdeki Türk Çocuklarının Dil ve Kültür Meseleleri*, Türk Edebiyatı Vakfı'nda konuşma, 1987.
5. *0-6 Yaş Çocuklarının Eğitimi, İslâm'ın Koyduğu Eğitim Sistemi ile Modern Eğitim Sisteminin Karşılaştırılması*, Birlik Vakfı'nda konuşma, 1987.

6. *Türkiye’de Din ve Vicdan Hürriyeti*, konuşma.

7. Son aylarda, *Zaman* gazetesinde çıkan yazılarından birkaçı:

* *Türkiye’de Dinî Hayat*,

* *Megali İdea ve Davos Ruhü*,

* *Nüfus Plânlaması*,

* *Diyanet İşleri Başkanlığı’na Dair*,

* *Millî Eğitim Meseleleri*,

* *Fener Patrikhanesi Meselesi*,

* *Sömürgecilerin Terbiye Siyaseti*.

MERHUM NÂHİD DİNÇER HOCA

Nâhid Dinçer Hocamız, 19 Aralık 1988 Pazartesi günü, abdest alırken vefat etti. 64 yaşında bulunuyordu.

O günkü *Zaman*’da, merhumun *“SHP’nin Laikliği ve Hatırlattıkları”* yazısı vardı. Cuma günü *“Ayasofya”*’ya dair bir yazısını, geçen Salı ise *“Avrupa’daki Türk çocuklarının Dil ve Kültür Problemleri”* hakkındaki makalesini okumuştuk.

Son günlerinde bile ızdırabı biraz hafifleyince, hemen yazısının başına oturuyor ve kendisini, din kardeşlerine karşı borçlu ve vazifeli bildiği yazılarını, büyük bir azim ve cehd ile yazıyordu. Vefatından bir gün önce gazeteye iki yazı daha göndermiş, *“Türk Edebiyatı Dergisi”*’ne de *“Almanya’daki Gençlerimiz”*’e dair uzun bir araştırma yazısı vermişti.

Yazılarını müsvedde olarak kaleme aldıktan sonra yine kendisi daktilo ediyordu.

İki yıldır iyice artmış olan acılarından *“Günahlarıma kefaret oluyor”* diyerek, hiç şikâyet etmemişti.

Hastalığını ve acılarını, sevgili dinimizden ve ona

hizmetten bahsederken unutan, yazılarını yazdıkça canlanan, dindar gençlerle konuştukça heyecanlanıp gençleşen merhumun, bu gıpta uyandıran hâline özenmiş ve 25 Kasım'da "Mücâhid Bir Zata Şükran ve Dua" başlıklı yazımda, kendisinin bu hâlinden, hayatından ve eserlerinden kısaca bahsetmiştim.

Orada söylediklerimin mübâlağa değil, hatta çok eksik olduğunu, işte kendisi bu yolda canını vererek, pek güzel isbat etti.

Bu güzel yol, onu, dosdoğru Yüce Rabbimizin rahmetine, Resûlümüzün şefâatine ve sevdiği büyüklerin meclis ve sohbetine inşallah kavuşturmuştur.

Muhterem Hocamız! Sana imreniyoruz. İnşallah bizler de son nefesimize kadar, Hakk'ın yolunda, Resûlümüzün sünneti üzere yürür, günahlarımızdan arınır ve senin eriştiğin mertebeye kavuşuruz.

Şâhidiz ki sen, gönlün Hak aşkıyla, dinini koruma ve yayma sevdasıyla dolu, Allah'ının verdiği sâbir ve mütevekkil, Rabbinden râzı olarak ebedî âleme göçtün, inşaallah, ebedî rahata ve istirahatate kavuştun...

Nâhid Hocamızın son nefesine kadar, Allah'a tevekkül, şükür ve zikir hâlinde bulunduğu, yazılarıyla milletin din ve ahlâk ve tarih şuurundan mahrum bırakılmış yavrularına yardıma koştuğuna ve bu yolda şehid olduğuna bizler şâhidiz.

Nebîler, sâlihler, mücâhidler ve şehidlerin yanında, Rabbimizin Cennet'inde, mağfûr, merzûk ve mesrûr olarak ebediyyen yaşasın...

Hepsine ve ona Fâtiha.

M. Ertuğrul Düздаğ

İlkokul öğrencisiydim. Rahmetli dedem beni Rama-
zan gecelerinde terâvih namazına götürürdü. Evde bana
oruç da tuttururlardı. Ben namaza böyle başladım. İslâ-
miyet anlayışım namaz ve oruçtu. Bir de Kelime-i Tev-
hid'i ve Kelime-i Şehâdet'i bilirdim.

İMAMLARIN KORKUSU VE BABAMIN VASİYETİ

İlkokuldan mezun olduktan sonra, bugün her ikisi
de Allah'ın rahmetine kavuşmuş olan câmi imamlarımı-
za, bana Kur'ân-ı Kerîm öğretmeleri için müracaat ettim.
Her ikisi de "Oğlum, Diyanet'ten emir bekliyoruz" demek
suretiyle, beni kırmadan işi geçiştirdiler...

Ortaokulu bitirip, Öğretmen Okuluna yatılı olarak
giderken, babamın bana şu tavsiye ve nasihatini hiç unu-
tamıyorum: "Oğlum, sakın okulda namaz kılma, seni
okuldan kovarlar."

Babamın bu nasihati bana garip gelmemişti; bilakis
bu nasihati çok tabîî karşılamıştım. Demek ki, o tarihler-
de, böyle bir tenbihi yadırgatmayacak bir hava esiyordu.
Fakat ben, henüz İslâmiyet'e karşı olarak hissettiğim bu
menfi havanın gerçek sebebini anlayacak yaşta ve fikir
seviyesinde değildim.

“DİNSİZ BİR MUHİT”

1949 yılında Ergani Dicle İlk Öğretmen Okulu’na, öğretmen olarak tayin edilmiştim. Okulun o zamanki adı Dicle Köy Enstitüsü idi. Trende giderken vakit namazlarımı, kompartımanda, yolculuğun şartları içinde kılıyorum.

Kompartımanımda bulunan, hatırımda kaldığına göre Bitlisli bir zat, bana nereye gittiğimi ve neyle meşgul olduğumu sordu. Ben de, Dicle Köy Enstitüsü’ne, Ergani’ye gitmekte olduğumu ve mesleğimin öğretmen olduğunu söyledim. Adamcağız şaşırdı; bana, “Senin gibi müslüman adamı orada yaşatmazlar, orası dinsiz bir muhittir” dedi.

Buna rağmen ben, öğretmenlik yaptığım Dicle Köy Enstitüsü’nde namazımı kıldım, kimse bana herhangi bir müdahalede bulunmadı.

Ancak bunu, o sırada müdürümüz olan, muhterem *Hilmi Bilginer*’in ve Müdür Yardımcımız *Lâtif Yurtçu*’nun, laikliği dinsizlik veya din düşmanlığı şeklinde telâkki etmeyen, ibadet hürriyetine, vicdan hürriyetine saygı duyan tutum ve toleranslarında aramak gerektiği kanaatindeyim.

O tarihlerde Türkiye’de estirilen ve esen hava bu idi.

27 MAYIS’TAN SONRA

1960 yılının Kasım ayında *Siirt Lisesi*’nde, Lise Müdürü idim. O zamanki Siirt Valisinin verdiği kanunsuz ve yersiz emirleri yerine getirmediğim için kendisiyle anlaşılamadım. Valinin yazısı üzerine Lise Müdürlüğüm üzerimden alındı.

Fakat sebep olarak beş vakit namaz kılmam ve câmie gitmem gösterildi. Çünkü daha sonra da millete karşı yapılan her hükümet darbesinden sonra olduğu gibi, 27 Mayıs 1960 ertesinde de, yine 1950 öncesinin dine ve dindarlara baskı modası başlamıştı. Siirt Valiliği'nin bu konudaki yazısının tarihi, hatırında kaldığına göre 11 Kasım 1960, sayısı da 180 idi.

LAİKLİK ELDEN GİDİYOR

Dinimin yalnız ibadete müteallik emrini yerine getirmem idareciliğimin üzerimden alınması için bir sebep teşkil etmişti.

1951 yılında *İmam-Hatip Okullarının* açılması, ilk, orta, lise ve öğretmen okullarına din derslerinin konması, 1949 yılında *İlâhiyat Fakültesi*'nin, 1959-1960 yılında *Yüksek İslâm Enstitüsü*'nün açılması aydın geçinen bazı zümre ve siyasiler üzerinde çok menfi tesirler yapmıştı. Hemen "*Laiklik elden gidiyor*" gibi sloganlar kafalarda yer etmeye başladı.

Diğer taraftan din eğitimi ve öğretimi ile ilgili olarak ve halkın isteği neticesi yapılan bu icraat, *Tevhid-i Tedrisat Kanunu*'na aykırı görülmeye başlandı ve bu tema devamlı olarak işlendi.

Daha sonra Medrese - Mektep mücadelesi, İmam-Hatip Okullarının şahsında medrese görülmek ve gösterilmek suretiyle, yeniden diriltilmeye çalışıldı. "*Ne oluyoruz? Laik lisenin yanında yeni bir din lisesi mi ihdas ediyoruz?*" şeklinde itirazlar ve hoşnutsuzluklar her tarafa yayılmaya ve Milli Eğitim Şûralarına kadar gelmeye başladı.

TEŞHİS VE NETİCE

Bunlar, şartları ve sebepleri aranması gerekli olaylardır. Bu telâşın, bu ürküntünün sebebi neydi? Neden hiç olmayan şeyler, varmış gibi gösteriliyor ve büyütülüyordu? Bu soruların cevabını yakalayabilmek için Türkiye’de din eğitim ve öğretimi meselesinin geçirdiği merhaleleri ve dinî müesseselerin durumunu tesbit etmek, sonra sebeplere ve neticelere varmak gerekiyordu.

Bunlar, olmuş olanlarla, olmakta olanlardı. Acaba olması gereken neydi? Ben kitabımda bu soruların tamamına cevap aradım. Fakat inceleme konusu olarak, yalnız, din adamları yetiştirme meselesinin İmam-Hatip kısmını ele aldım ve İmam-Hatip Okullarıyla ilgili yukarıdaki sorulara cevap aradım.

Altmış üç yıllık bir tarihi dile getirdim. Kronolojik bir sıra içinde İmam-Hatip Okullarına, dolayısıyla ve esas olarak, İslâm dinine karşı takınılan tavra temas ettim. Böylece küçük yaşlarımdan beri kendi zihnimde düğümlenen ve bir türlü çözemediğim soruların cevaplarını da bulmuş oldum. Benim gibi bu olayları yaşayanlar, kitabımı okudukları zaman, bazı sayfalarında kendi hayatlarının bir kısmını bulacaklar ve yeniden yaşayacaklardır.

Milletimizin elli senelik hayatında ne zaman din eğitiminden ve din adamı yetiştirilmesinden bahsedilse, karşımıza, yukarıda bahsettiğim fikirler çıkmaktadır.

İSKOLÂSTİK KORKUSU

Bazı Türk aydınları, İmam-Hatip Okulları ve din eğitimi ile yine iskolâstik düşünceye, orta çağ düşüncesine, dönüleceği korkusu içindedirler.

Acaba iskolâstik düşüncenin kaynağı nedir? İskolâstik düşüncenin vatanı neresidir? İskolâstik düşünce hangi kavimlerin malıdır? İskolâstik düşünce ile Kur'ân-ı Kerim'in, İslâm inanç ve düşüncesinin bir ilgisi var mıdır? Meselenin bu taraflarını hiç düşünüp araştırmadan, belli şekilde şartlandırılmış beyinlerin, mekanik olarak tekrarladıkları bu lâflar, önemli sözler olarak cemiyetimizde yayılmakta, hatta ciddi kitaplarda ve Milli Eğitim Bakanlığı'na verilen ilmî raporlar içinde bile yer almaktadır. Bu konu da ayrıca kitabımda tetkik edilmiş, problem çözüme ulaştırılmıştır.

ETNİK GRUPLAR

Türk maarifçileri, Türk çocuklarını, dinî eğitim ve öğretim yoluyla geleceğinden korktukları iskolâstik düşünceden koruduklarını zannederlerken, onları materyalizmin kucağına atmışlardır. Böylece, maddeci ve dinsiz bir öğretim ve eğitime tâbi tutulan Türk çocuklarının bir kısmı, fikren pembeleşmiş, onların çocukları da kızıllaşmıştır.

Ayrıca, dinin, aynı toprakta yaşayan insanları birleştiren mânevî bağı da, din eğitiminin kalkması ile çözülmüş; etnik gruplar ve ırkçılık meselesi, yeniden ortaya çıkıp büyümüş; bugün memleketimiz için tehlikeli boyutlara ulaşmıştır.

Bu kitabı yazmamdaki sebeplerden biri de, yarınki maarif tarihçisine bu konuda derli toplu bilgi ve kaynak veren bir eser bırakmaktır. Bunu da, resmî vazifelerimin verdiği imkân nisbetinde yerine getirmeye çalıştım.

DİN VE DİN ADAMI

Din, din adamı ve din âlimi ile yaşar. Din adamı ol-

mazsa, din de olmaz. İslâmiyet, bizim kültürümüzün temel taşıdır. Kültür, şahsiyeti geliştiren, teşekkül ettiren ortamdır. Şahsiyet olmadığı takdirde insan, yalnız maddesi ve nefsi yani bedeni için yaşayan bir canlı olur. Şahsiyetsiz kişilerden teşekkül eden bir cemiyet, batmaya, yok olmaya mahkûmdur.

Din eğitimi meselesini, bir kültür meselesi, şahsiyetin teşekkülü meselesi ve bir var olma meselesi olarak ele almak lâzımdır. İşte ben de bunun için, din adamının yetiştirilmesine ihtimam gösterilmesi gerektiğini belirtmek için bu kitabımı yazdığımı ifade etmek isterim.

Cenâb-ı Hak, milletimizi, İslâmiyet'in ahlâkıyla kemâle ermiş, güzelliklerinden hakkıyla nasipli din adamlarından mahrum kalmaya bırakmasın, âmin.*

Nâhid Dinçer

* Merhum Nâhid Dinçer Hocamızın bu eseri, 1974'teki neşrinden sonra, Türkiye Kültür Vakfı tarafından "*Fikir alanında Jüri özel ödülü*"ne lâyık görülmüştü. Yukarıya "Önsöz" olarak koyduğumuz yazı, Merhumun, 15 Mayıs 1975 tarihinde, bu vesile ile yapılan toplantıdaki konuşmasından alınmıştır. (MED)

Türkiye’de din eğitimi, şümûlü çok geniş olan bir mefhumdur. Bunun içine, Cumhuriyet devrinden evvelki din eğitimi veren medreseler, Enderun, câmiler, hattâ bir bakıma tekkeler, sıbyan mektepleri, ders programlarının içinde din dersleri de bulunan rüşdiyeler, idâdiler, sultâniler de girmektedir. Bu devirde, adı ister medrese olsun ister mektep olsun, hepsinde din dersi, hem öğretim hem de eğitim verilerek okutulmakta idi. Ne var ki din adamı yetiştiren müesseseler yalnız medreselerdi.

Cumhuriyet devrinde ise durum tamamen değişmiştir. Din adamı yetiştiren mektepler açılmadığı gibi, diğer okullarda da din dersi, uzun müddet gösterilmemiştir. Bugün kifâyetsiz, yetersiz ve göstermelik de olsa, ilkokullarda, ortaokullarda, liselerde ve öğretmen okullarında din dersleri, öğretim şeklinde, müfredat programları içine alınmıştır. Ancak din eğitimi, isimlerini saydığımız bu okullarda yapılmamaktadır.

ŞAHSİYET, DİNİ YAŞAMAKLA TEŞEKKÜLER

Her memlekette olduğu gibi din - komünist ülkeler şüphesiz hariç - millî kültürün temel unsurlarından biri-

dir. Bu itibarla din eğitimi, önem verilmesi gerekli bir konudur. Din eğitimi, dinî şahsiyeti teşekkül ettirir. Dinî şahsiyet ise, ancak dinî hayatı yaşamakla mümkün olabilir. Dinî hayat ise, dinî inançlar, ibadetler, ahlâk, din edebiyatı, dinin plâstik sanatlar üzerindeki, mimarideki görünüşü, dinî musikî ile meydana gelir. Dinî hayatı yaşıtmayan, dinî şahsiyeti teşekkül ettirmeyen bir din öğretiminin, millî kültürün teşekkülüne, bu kültürün okumuşlarına ve onların davranışlarına hiçbir müsbet etkisi olamaz.

Bizim konumuz, din adamının yetiştirilmesi konusudur. Bugün İlâhiyat Fakülteleri ve İmam-Hatip Okulları (yeni isimleriyle İmam-Hatip Liseleri) din adamları yetiştiren müesseselerdir.

Biz bu incelememize yalnız İmam-Hatip Okullarını aldık. Çünkü bu okullar, yüksek öğrenim seviyesinde din adamı yetiştiren müesseselerin kaynağıdır; öyle olması lâzımdır. İmam-Hatip Okulları kaynak görevini göremediği takdirde, yüksek öğrenim seviyesinde din adamı yetiştirecek fakülte ve yüksek okullara öğrenci bulmak mümkün olmayacaktır. 1924 yılında Darülfünun'da kurulan İlâhiyat Fakültesi'ne kaynak teşkil edecek okul olmadığı için, zamanla bu fakültenin öğrencilerinin azalarak tükenmesi neticesinde 1933 yılında kapanması olayı buna örnektir. O tarihte açılmış bulunan İmam ve Hatip Mektepleri, Darülfünun'a öğrenci verecek seviyede değildi.

İMAM-HATİP OKULLARININ BAŞLANGICI

İmam-Hatip Okullarını genellikle 1924 tarihinde, Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile açılan İmam ve Hatip Mek-

tepleri ile başlatmak, memleketimizde âdet haline gelmiştir. Ancak bu okulların başlangıç tarihinin 1924 değil, İmam ve Hatip Medreselerinin açılış tarihi olan 1913 yılı olduğu kanaatindeyiz. Çünkü bu Medrese ile İmam ve Hatip Mektebinin fonksiyonu aynı idi.

Nitekim 1971 yılından sonra İmam-Hatip Okulları mezunlarına üniversitelere devam hakkı verilmek istenmemekle, bunların da fonksiyonlarını İmam-Hatip Medreselerinin fonksiyonlarına dönüştürmeye çalışan bir zihniyetle karşılaşmış olduk.

İmam ve Hatip Medreseleri, sadece camilere imam ve hatip yetiştirmeyi gâye edinen okullar oldukları için, o devirde rağbet görmemiştir. Vâizler Medresesi ile birleştirilerek Medresetü'l-İrsâd adını almışlar ve 1924 yılına kadar hayatîyetlerini bu adla devam ettirmişlerdir.

İmam ve Hatip Medreselerinin rağbet bulmamasına, *Türkiye Maarif Tarihi* adlı eserin sahibi Osman Ergin tarafından, harp seneleri olması sebep olarak gösteriliyorsa da, kanaatimizce, bunun sebebi, istikbal vâdetmeleridir. Çünkü yine aynı yıllarda açılmış olan Darü'l-Hilâfeti'l-Aliyye Medreseleri, istikbal vâdeden, önleri açık, öğrencilerine ihtisas (doktora) yapma imkânı veren müesseselerdi. Bu medreselere öğrenciler devam ediyordu. Harp seneleri bunlar için de bahis konusu olduğu halde rağbetsizlik ve kapanma gibi bir tehlike ile karşı karşıya kalmamışlardı.

İSTİKBÂLİ OLMAYAN OKUL KAPANIR!

1924 tarihinde, medreselerin tarihe karışmaları sonucu açılan İmam ve Hatip Mektepleri de, aynen İmam ve Hatip Medreseleri gibi istikbal vâdetmedikleri, önleri

üniversiteye açık olmadığı, mezun öğrenciler istihdam edildikleri takdirde alacakları maaş durumları garanti edilmediği için kapanmışlardır. Bu okulların kapanmalarına sebep olarak rağbetsizlik gösteriliyorsa da, bu rağbetsizliğin sebebi hiçbir zaman aranmış değildir.

Nitekim 7 yıllık İmam-Hatip Okullarının 1971 yılında birinci devrelerinin ilgâ edilmesi, ikinci devreye öğrenci verecek kaynağın kurutulması mânâsım taşıyordu. Milli Eğitim Temel Kanun Tasarısı'nın 31'inci maddesi de üniversite kapılarını bu okul mezunlarına kapatmak suretiyle, İmam-Hatip Okullarını tekrar rağbet edilmeyen okullar haline getiriyordu. Yani tarih, bu okullar için yine tekerrür edecekti ve zamanla bu okullar yine kapanacaktı. *

KİTABIN BÖLÜMLERİ

Biz, İmam-Hatip Okulları'nın 1913 - 1924 medreseden mektep haline geçiş dönemi, 1924 - 1930 İmam ve Hatip Mektebi dönemi, 1930 - 1951 yedi yıllık İmam-Hatip Okullarının açılışına kadar geçen boşluk yılları dönemi, 1951-1971 yedi yıllık İmam-Hatip Okulları dönemi, 1971 yılı ile bu okulların kapatılması, ortaokula veya sekiz yıllık temel eğitime dayalı dört yıllık İmam-Hatip Li-

* 1971 yılında orta kısımları (birinci devreleri) kapatılarak köreltilmek ve kapatılmak istenen İmam-Hatip Okullarının üzerinden, bu darbe, 1974 yılı sonunda kaldırılmıştı. Şimdi, bu eseri tekrar neşre hazırladığımız 1997 yılı sonunda da aynı şey yapılmış ve orta kısımlar yeniden kapatılmıştır. Sekiz yıllık temel eğitimin "kesintisiz" yapılmasını sırf bu maksatla dayatan, dine ve millete karşı zorba çevreler, uzun bir süre inatla ve sinsice bekledikten sonra, kendi bâtılları uğruna üçüncü bir teşebbüse kalkışmışlardır. Millî iradenin kısa zamanda bu zinciri de -artık kesintisiz olarak- kırıp atacağından eminiz. (MED)

seleri dönemi merhalelerinden geçtiği kanaatinde olduğumuzdan, kitabımızın birinci kısmını bu merhalelerin anlatımına tahsis ettik.

İkinci kısım daha ziyade İmam-Hatip Okullarının birinci devresinin kapatılması hususunda ileri sürülen iddialarla, kanunla getirilen İmam-Hatip Liselerinin geleceğinin münakaşasına ve çözüm yollarına tahsis edilmiştir.

DİN ÂLİMİ YETİŞMELİDİR

Memleketimizde İslâm din âlimi yetiştirilmediği müddetçe, İslâm dini ile ilgili konularda, bugün olduğu gibi, herkes ileri-geri konuşacak, reformlar teklif etmeye kalkacak, kimse kimseyi anlamayacak, bu konuda anarşi devam edip gidecektir.

Devrimiz, ilim ve ihtisas devridir. İslâm dini ile ilgili problemlerin hallini, İslâmî ilimlerde ihtisas yapmış insanlara bırakmak aklın, mantığın, gerçeğin, ilmin isteğidir. Genel öğretim yapan diğer öğretim müesseselerinden farklı bir konumda bulunan İmam-Hatip Okullarına, bu isteğe ve istihdam sahalarına göre şekil vermek gerekir. Bunun için de İmam-Hatip Liselerinin birinci devrelerini kaldırmak değil, müfredat programında yapılacak küçük bir değişiklikle, İmam-Hatip Lisesinin öğretim süresi üç yıl olan orta kısmı haline getirmek ve bu orta kısma dayalı 4 yıllık İmam-Hatip Lisesi mezunlarının kendi alanlarında üniversiteye girme, İslâmî ilimler dallarından birinde derinleşme ve ilmî kariyer yapma imkânını vermek gerekir. Kitabımızda, bu konu ile ilgili çekingenliklere lüzum olmadığına, delilleriyle temas ettik.

Ayrıca 14 Ekim 1973 seçimlerinden sonra teşekkül

eden CHP - MSP Koalisyon Hükûmetinin kurulması sebebiyle kaleme alınan Koalisyon Protokolü ve Hükûmet Programının konumuzla ilgili kısımlarına da kitabın sonunda yer verdik.

IX'uncu Milli Eğitim Şûrası, 24 Haziran - 4 Temmuz 1974 tarihinde toplandı ve bu Şûra'da alınan kararlar Milli Eğitim Bakanı tarafından 5 Temmuz 1974 tarihinde tasdik edilmek suretiyle yürürlüğe girdi.

IX'uncu Şûra'da alınan kararların 47'nci maddesindeki meslekî ve teknik liseler için ifade edilen *"Bu okullarda seçmeli derslerin yerini alacak olan meslek derslerinin çeşitleriyle bunların uygulama ve laboratuvar çalışmaları, ilgili okulun ikinci devresinin amaçları ve özellikleri dikkate alınarak saptanır ve gerekiyorsa haftalık ders saati arttırılabilir. (karar:22)"* hükmü yer almıştır. (15 Temmuz 1974 tarih 1797 Sayılı M. E. B. Tebliğler Dergisi)

Bu karara dayanılarak İmam-Hatip Liselerinin birinci devreleri 1974 - 1975 öğretim yılında tekrar faaliyete geçirilecektir. Bizim istediğimiz, İmam-Hatip Liselerinin birinci devrelerinin, kararla değil, Milli Eğitim Temel Kanunu'nun temel eğitimle ilgili bölümünde yapılacak bir değişiklik, yani kanunî mesnede oturtularak açılmasıdır. Kararlar her an değişebilir ve kanunî mesnede oturtulmadığı takdirde İmam-Hatip Liselerinin birinci devrelerinin kapatılması tehlikesi her an mümkün olabilir.

AHLÂK DERSİ VE DERS PROGRAMI CETVELLERİ

Ayrıca IX'uncu Milli Eğitim Şûrası'nda ortaokulun her sınıfında, lise I ve II'nci sınıflarında okutulmak üzere haftada birer saat mecburi ahlâk dersleri kabul edilmiş,

müfredat programı 22 Temmuz 1974 tarih ve 1798 Sayılı M. E. B. Tebliğler Dergisinde neşredilmiştir.

Kitabımızın sonunda verdiğimiz cetveller, IX'uncu Milli Eğitim Şûrası'ndan evvelki kararlara göredir. 3 numaralı cetvelde tarafımızdan yapılan teklifte herhangi bir değişikliğe lüzum yoktur.

Elinizde bulunan bu kitap, kendi sahasında ilk defa yazılan bir kitaptır. Bu itibarla eksikleri çoktur; fakat bir ihtiyaca cevap vereceği inancındayız. Yarınki nesiller içinde, İmam-Hatip Okulları ve Türkiye'deki Din Eğitimi konusunda araştırma yapacak olanlara kaynak bulabilme imkânlarını kolaylaştıracağına inanmaktayız.

Kusurlar bizden, başarı Allah'tandır.

BİRİNCİ KISIM

BİRİNCİ BÖLÜM (1913 - 1930)

Konumuz olan İmam-Hatip Okulları üzerinde ki bugünkü tutumu anlayabilmek için İmam-Hatip Okullarının Türk Maarif tarihinde ne zaman yer aldığını, hangi merhalelerden geçtiğini tesbit etmek, biraz mâzide dolaşmak, kronolojik sıra ile bugüne kadar gelmek ve olayları takip etmek gerekiyor.

DÂRÜ'L-HİLÂFETİ'L-ALİYYE MEDRESESİ VE MEDRESETÜ'L-MÜTEHASSİSİN

İkinci Meşrutiyet devrinin Hukuk Fakültesi müderrislerinden (profesörlerinden) Mustafa Hayri Efendi, 1911-1912 yıllarında Evkaf Nazırlığında (Vakıflar Bakanlığı) bulunmuş Evkafın muhtaç olduğu pek lüzumlu ıslâhatı gerçekleştirerek, medreselerin maddî düzenini yoluna koymuştu. Bu işleri yürütmek ve evkafla ilgili diğer ilim ve eğitim konuları ile de meşgul olmak üzere bir "Müessesât-ı İlmiye-i Vakfiye Müdürlüğü" kurmuştu. Bu zat, 1913 yılı başında tekrar aynı makama geçmiş; birkaç ay sonra ise ilâveten Şeyhülislâmlığa da tâyin edilmişti.

Mustafa Hayri Efendi, medreselerin ıslâhı lüzumuna kuvvetle inanmış bulunuyordu. O zamana kadar bu konuda cesaretsiz kımıldanışları derleyip toplamış, kuru-

luşları bir sistem içinde birleştirerek ve “İslâh-ı Medâris Nizamnâmesi” adını taşıyan bir proje hazırlatarak hükûmete 1 Ekim 1914 tarihinde kabul ettirmişti. ¹

Bu nizamnâme, bütün İstanbul medreselerini “Darü'l-Hilâfeti'l-Alîyye Medresesi” adı altında birleştirmiştir. Bu medrese üç kısımdan meydana gelmiştir: Bugünkü ortaokul karşılığı diyebileceğimiz “tâlî kısım-ı evvel”, bugünkü lise karşılığı diyebileceğimiz “tâlî kısım-ı sâni” ve üniversite karşılığı diyebileceğimiz “âlî” kısımlarından ibaretti. Her kısmın tahsil müddeti dört yıl, toplam olarak tahsil müddeti on iki yıl idi.

Tâlî sınıfların programında, İslâmî ilimlerle beraber, müsbet ilimler ve yabancı diller (İngilizce, Fransızca, Almanca veya Rusça dillerinden biri) yer alıyor; âlî kısımda ise, tefsir, hadîs, usûl-i hadîs, fıkıh, usûl-i fıkıh, kelâm, Arap edebiyatı v.b. dersler okutuluyordu. Ayrıca bu medresenin âlî kısımlarından mezun olanların devam edeceği, bugün lisans üstü veya doktora tahsili seviyesinde bulunan ve tahsil müddeti iki yıl olan “Medresetü'l-Mütehassısîn” kurulmuştu. Bu ihtisas medresesinin 1. Tefsir ve hadîs, 2. Fıkıh, 3. Kelâm, felsefe ve tasavvuf kısımlarından ibaret üç şubesi vardı.

TAŞRA MEDRESELERİ

Ayrıca, İstanbul dışındaki bütün medreseler, Taşra Medreseleri adı altında beş yıl tahsil müddetli yeni bir

1. Fâik Reşid Unat, *Türkiye Eğitim Sisteminin Gelişmesine Târihi Bir Bakış*, sayfa 80u, Ankara 1964; İlmiye Salnâmesi, sayfa 652 - 668, Dârülhilâfe 1334; Osman Ergin, *Türkiye Maarif Tarihi*, cilt 1, sayfa 111, İstanbul 1943. *İlmiye Salnâmesi*'nde, Nizamnâme'nin ve gerekçesinin metinleri ve ders çizelgeleri de vardır. Altındaki imza tarihi, 10 Zilka'de 1332, 18 Eylül 1330 (1 Ekim 1914) dur.

programa bağlanmıştı. Bu yeni program ve teşkilâtla 1914-1915 öğretim yılında deneme olarak öğretime girildi. ²

MEDRESETÜ'L-VÂİZİN

Yine bu nizamnâme üzerine "Ahkâm-ı Âliye-i Kur'âniye ve Sünnet-i Seniyye-i Nebeviye dairesinde mevâiz-i hasene-i içtimâiye icrâsiyle, din-i mübîn-i İslâm'ın müessis-i medeniyet ve fazilet olduğunu, cihân-ı insâniyete neşredebilecek erbâb-ı kemâli yetiştirme maksadiyle" bir Medresetü'l-Vâizîn (Vâizler Medresesi) açılmıştır.

Tahsil müddeti üç yıl olan bu medresenin açılmasına dair gösterilen gerekçe bize, bu medresenin vâiz yetiştirmekten ziyade propagandacı din nâşirleri yetiştireceğini beyan etmektedir. ³ Programı güzel olan bu medrese

2. Fâik Reşid Unat, A.g., sayfa 80ş; Osman Ergin, A.g., sayfa 111; İsmet Parmaksızoğlu, *Türkiye'de Din Eğitimi*, sayfa 19, 20, Ankara 1966.
3. Osman Ergin, A.g., sayfa 138. Adı geçen medresenin ders programı şöyledir:

Birinci Sınıf: Hadîs, Kelâm, Fıkıh, Siyer-i Nebi ve Tarih-i İslâm, Hitabet ve Mev'iza, Edebiyat-ı Osmaniye, Edebiyat-ı Fârisiye, Edebiyat-ı Arabiye, Tarih-i Umûmî, Tarih-i Osmanî, Türk Tarihi, Coğrafya-yı Osmanî ve İslâmî, Coğrafya-yı Umûmî, Hesap, Hende-se, Terbiye-i Bedeniye.

İkinci Sınıf: Tefsir, Hadîs, Kelâm, Fıkıh, Usûl-i Fıkıh, Hitabet ve Mev'iza, Edebiyat-ı Arabiye, Edebiyat-ı Fârisiye, Edebiyat-ı Osmaniye, Tarih-i Umumî, Tarih-i Osmanî, Siyer-i Nebi ve Tarih-i İslâm, Cebir, Hikmet-i Tabiiye, Malûmat-ı Hukukiye, Terbiye-i Bedeniye.

Üçüncü Sınıf: Tefsir, Hadîs, Kelâm, Fıkıh, Usûl-i Fıkıh, Felsefe, Hitabet ve Mev'iza, Edebiyat-ı Arabiye, Edebiyat-ı Fârisiye, Edebiyat-ı Osmaniye, Tarih-i Edyân, Hey'et, Hıfzıssıhha, Kimya, Hikmet-i Tabiiye, Mevalid-i Selâse, Terbiye-i Bedeniye.

kısa ömürlü olmuş; daha sonra İmam ve Hatipler Medresesi ile birleşerek Medresetü'l-İrşâd adını almıştır. ⁴

MEDRESETÜ'L - EİMME VE'L-HUTEBÂ

Muktedir imam ve hatip yetiştirmek üzere 1913 yılında Medresetü'l-Eimme ve Hutebâ (İmam ve Hatipler Medresesi) kuruldu. ⁵

Harp yılları içinde bulunması sebebiyle, bu da fazla ilgi görmedi ve kısa bir müddet sonra Medresetü'l-Vâizîn ile birleşti.

MEDRESETÜ'L-İRŞÂD

Vâizler Medresesi ile İmam ve Hatipler Medreselerinin birleşmesiyle Medresetü'l-İrşâd adıyla yeni bir medrese kuruldu. Bu medresede, vâizler şûbesinin tahsil müddeti üç, hatipler ve imamlar şûbesinin tahsil müddeti iki yıl olarak kabul edildi. ⁶ Bu medreseden mezun

4. Osman Ergin, A.g., sayfa 138; Faik Reşid Unat, A.g., sayfa 80u.

5. Osman Ergin, A.g., sayfa 140. Bu medresenin ders programı şöyle idi: İmam ve Hatipler kısmı: Kur'ân-ı Kerîm Nazariyatı, Kur'ân-ı Kerîm Tatbikatı, Malûmat-ı Kanuniye, İlm-i Kelâm, Ahkâm-ı Nikâh ve Talâk, Hitabet-i Arabiye Nazariyatı, Hitabet-i Arabiye Tatbikatı, Türkçe Hitabet, Ahkâm-ı İbadet.

Ezan ve İlâhî kısmı (Bunlar da müezzinler içindi): Kur'ân-ı Kerîm Nazariyatı, Kur'ân-ı Kerîm Tatbikatı, Ezan ve İlâhî Nazariyatı, Ezan ve İlâhî Tatbikatı.

6. Osman Ergin, A.g., sayfa 140.

Vâizler Şûbesinin Programı: Tefsir, Hadîs, Kelâm, Fıkıh, Usûl-i Fıkıh, Ferâiz, Ahkâm-ı Evkaf, Mezâhib-i İslâmiye ve Turuk-i Aliyye, Edyân, İlm-i Ahlâk, Sıyer-i Nebi ve Tarih-i İslâm, Edebiyat-ı Türkiye ve İnşa, Edebiyat-ı Fârisiye, Tarih-i Felsefe, İlm-i İçtima, Hıfzıssıhha, Hitabet ve Mev'iza.

Hatipler ve İmamlar Şûbesi Programı: Tertil-i Kur'ân-ı Kerîm, Fıkıh, Tevhid, Hadîs, Bazı Suver-i Şerife Tefsiri, Hitabet, Malûmat-ı Kanuniye, Usûl-i İnşa, Mûsikî.

olanlar, kara ve deniz askerî kıtaların imamlıklarına, vilâyet, liva ve kaza merkezlerindeki vâizliklere tâyin olunnurlardı. İmamlık ve hatiplik, bu medreseden çıkanlara verilirdi.

Bütün medreseler gibi bu medreseler de Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun çıkışına kadar yaşadı. Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun çıkmasıyla medreseler, Nizamiye Medresesi'nin kuruluş tarihi olan 1067 tarihinden 1924 tarihine kadar 856 yıl, 6 ay yaşadktan sonra, tarihe karışmış oldu.

İstanbul'da kurulan Medresetü'l-İrşâd ve beş yıllık Taşra Medreseleri, Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile kurulan İmam-Hatip Mektepleri haline getirildiler. Bu hale göre, 1924 yılında kurulan İmam-Hatip Mektepleri, 1914 yılında faaliyete geçen Taşra Medreseleri ve 1913 yılında kurulan Vâizler Medresesi ile İmam ve Hatipler Medresesi'nin birleştirilmiş şekli olan Medresetü'l-İrşâd'ın yerine geçmiş oldu. ⁷

7. Faik Reşid Unat, A.g., sayfa 80u.

TEVHİD-İ TEDRİSAT KANUNU VE MEDRESELERİN KAPATILMASI (1924)

İkinci Millet Meclisi'nin seçimi dolayısıyla Mustafa Kemal Paşa'nın neşrettiği dokuz umdeli beyannamenin beşinci umdesinin sekizinci maddesinde "tedrisatın tevhi-di" kaydedilmişti. Eski Maarif Vekillerinden Hasan Âli Yücel'in ifadesine göre "Cumhuriyet maarifinin inkılâp safhası bu prensibin ilânı ile başlar." 1923 sene başı nutkunda Mustafa Kemal, aynı konuda şunları söylemişti:

"Evlâd-ı memleketin, müştereken ve mütesâviyen iktisâba mecbur oldukları ulûm ve fûnûn vardır. Âlî meslek ve ihtisas erbâbının tefrik olunabileceği derecât-ı tahsîliye kadar terbiye ve tedrisatta vahdet, hey'et-i içtimaiyemizin terakkî ve teâlîsi nokta-i nazarından mühimdir. Bu suretle Şer'îye Vekâleti ile Maarif Vekâletinin bu hususta tevhi-d-i fikr ü mesâî eylemesi temenniye şâyandır."⁸

MUSTAFA KEMAL KONYA'DA

Mustafa Kemal aynı yıl memleket gezisi esnasında Konya'ya da uğramış, oradaki *Darü'l-Hilâfet'il-Aliyye Medresesini* de gezmişti. Bu medreseden memnun kalmış olduğunu, Ankara'da çıkan *Hâkimiyet-i Milliye* gazetesi-

8. Osman Ergin, A.g., sayfa 119.

nin 23 Mart 1923 tarihli nüshasındaki haberden anlıyoruz:

“Konya’dan Recep Zühtü bildiriyor:

“Gazi Mustafa Kemal Paşa Hazretleri bugün saat 13’te refakatleriyle birlikte Darülhilâfe Medresesi’ne teşrif ve Müftü Efendi Hazretleriyle hey’et-i tâlimiye tarafından istikbâl olundular. Mektebi teftiş ve mektebin tedrisat programı ile talebe miktarı hakkında sualler irad eden Paşa Hazretleri, medrese hakkında etraflı malûmat almakta büyük alâka gösterdiler. Sınıfın birinde Aksekili Ahmed Hamdi Efendi’nin “Din Dersleri” nam eserinden o günün dersi olan: ‘Kur’ân-ı Kerîm’e göre devletin müesses olduğu esas ikidir. Birincisi: Adalet, ikincisi: Emaneti ehline vermek. Binaenaleyh bu iki esası muhafaza eden herhangi bir hükûmet, şekli ne olursa olsun nazar-ı İslâm’da meşru ve makbuldür. Müslümanlık şekle değil, ruha ehemmiyet vermiştir’ parçasından son derece memnun oldular. Talebelerin hitâbelerine cevaben: Memnuniyetle görüyorum ki, tedris ve tederrüs hakikat-i diniye dairesindedir. İnşaaallah memleketimizi, milletimizi ihya edecek asrî ve hakikî ulema, faziletkâr müderrisleriniz sayesinde siz olacaksınız.”

“Fransızca, hadîs, fıkıh, coğrafya derslerinde Gazi Paşa, talebe ile uzun uzadıya meşgul olarak ehemmiyetli mübâhaseler cereyan etti ve ‘derslerde talebelerin en asrî mefkûrelerle yürüdüğünü görmekle memnun oldum’, ayrılırken ‘Aksekili Ahmed Hamdi Efendi’ye teşekkür ederim. Meşhûdâtımdan âtiyen memleket için memnunum’ buyurdu.”⁹

Yine bu gezisi neticesinde Mustafa Kemal, adı geçen Konya medresesine “takdirlerinin bir nişânesi olmak

9. Selâmet dergisi, cilt 2, sayı 41, sayfa 5, 27 Şubat 1948.

üzere 3000 lira hediye etmek lütüfkârlığını gösteriyorlar”dı.¹⁰ Fakat, aynı gezide bulunan İsmail Habib aynı konuda ters mânâda anlaşılabilecek yazısını 6 Ocak 1939 tarihli Cumhuriyet gazetesinde neşretmiştir. “*Konyadayken*” başlığını taşıyan yazısının konumuzla ilgili kısmını aynen alıyorum:

“20 Mart 1923 Salı günü öğleyin Konya’dayız. İstasyon meydanını dolduran muazzam kalabalığın içinde, muntazam bir saf halinde beş yüz kadar sarıklı talebe, hiçbir istasyonda ve hiçbir istikbalde görmediğimiz ayrı bir hususiyet teşkil ediyor. Konya medresesinin bu beş yüz sarıklı çömezi, beyazın göz alıcılığından olacak, mevcutlarının beş-on misli kalabalık görünmektedir. Gazi, dik dik ve galiba düşünceli düşünceli bakıyor.

“Sonra şehirde o medreseyi de görmeğe gittiğimiz zaman, kapı dışından karşılamaya gelen müderris, anlaşılan ya nabızgir ya cin fikirli olacak, Gazi’nin kulağına eğilerek: ‘Bunlar buraya güya din adamı olmak üzere toplandılar, ama ben aksine yetiştiriyorum’ dedi.”¹¹

NEDEN KAPATILDI?

Ahmed Hamdi Akseki: “*Gazi Mustafa Kemal Paşa*

-
10. Ahmed Hamdi Akseki, *Din Tedrisâtı ve Dinî Müesseseler Hakkında Bir Rapor*. (Bu raporun iki neşrine rastladık: 1. Sebülürreşâd, Nisan 1951, cilt 4, sayı 100, sayfa 387’den başlayıp birkaç sayı devam eden; 2. İslâm mecmuası, Temmuz 1960, cilt 3, sayı 10, sayfa 295-300’deki yayın... Birinci neşirde raporun tarihi 18 Aralık, ikincisinde 12 Aralık 1950 şeklinde verilmiştir. Bu raporu ve Aksekili Hoca’nın daha önce “İslâh-ı medâris” hakkında yazdığı uzun raporu, “*Yakın Tarihimizde Din Eğitimi ve İmam-Hatip Okulları*” adıyla hazırlamakta bulunduğumuz kitaba, aynen alacağız. MED)
11. İsmail Habib, *Atatürk İçin*, sayfa 35,36, İstanbul 1939.

Hazretleri o zaman, *Darülhilâfe Medreseleri* namı altındaki bu medreselerin daha yüksek bir terakkiye mazhar olması ve isimlerinin de değiştirilmesi için bir heyet kurmuş ve kendisi de bizzat başında bulunmuştu. Rahmetli Ağaoğlu Ahmed Bey'in buna en ziyade taraftar ve o heyette olduğunu biliyorum" ¹² diyor. Hakikaten o tarihte Darülhilâfe Medreselerinin adlarının değiştirilerek "Hâkimiyet-i Milliye Medreseleri" haline getirilmesi ve inkılâbın emrine verilmesi bahis konusu edilmişti. Ahmed Hamdi Akseki bu olaylara rağmen medreselerin kapatılması olayına temas ederek: "Sonra ne oldu, niçin oldu? Onu tarih, araştırarak hükmünü verecektir" diyor ve bu sorunun cevabını yine İsmail Habib'in 14 Ocak 1939 tarihinde yazdığı "Dönüşte" başlığını taşıyan yazısında görmek mümkün oluyor:

"Beş dakika için geldiğim halde saatlerdir oturuyorum ve saatlerdir Hâkimiyet-i Milliye Medresesi diye bir bahis konuşuluyor. Medreselerden, fakir çömezler toplayarak bu medresede yetiştirilecek ve onlar köylere ve kasabalara dağılıp âyetli-hadîsli yazılarla, halka hâkimiyet-i milliyeyi öğretecekler. Medresenin binası, programı, vâridatı, herşeyi konuşuldu. Yusuf Akçora, boyuna bu projenin parlaklığını tasvip edip duruyor. Gazi'nin kafasını, bu medrese fikrini böyle ısrarla kurcalayıp durması, belki beş altı gün evvel Konya istasyonunda gördüğümüz beş altı yüz beyaz sarığın verdiği endişeyi hayırlı bir emele bağlamak içindi: Onları davaya uzak yetiştirmektense, davada onlardan istifade etmek emeli.

"-Sen neye hiçbir şey söylemiyorsun çocuğum?

"Bu âni hitap karşısında, daldığım düşüncelerden silkinerek cevap veriyorum:

12. Ahmed Hamdi Akseki, A.g. rapor.

“Madem ki emir buyurdular, bu mevzu üzerinde tuhaf bir hatıramı arz edeyim: Pek genç yaşımda, Umûmi Harb’den üç-beş ay evvel Kastamonu’ya edebiyat muallimi gitmiştim. Kastamonu, yanlış olarak mutaassıp bir yer bilindiğinden ittihatçılar biraz sonra oraya sarıklı bir “Kâtib-i mes’ul” göndermişlerdi. Kendisile...

“Neye yanlış olarak mutaassıp bir yer bilindiğinden diyorsun?

“Evet Efendimiz, ben de öyle sanıyordum. Kastamonu deyince herkes gibi benim de gözümün önüne üç şey gelirdi: Orman, frengi, taassub... Halbuki orayı görüp tanıyınca şaşıtm; şehirde ne orman, ne frengi, ne de taassub var. Köylerde ise...

“Anlaşıldı, asıl mevzua devam ediniz.

“O sarıklı, cübbeli ve ince sakallı kâtib-i mes’ulle (şimdiki Maarif Vekâleti Kütüphaneler Müdürü Hasan Fehmi) bir muhaveremizde dedim ki: Bizler, nafile dilimizle kuş tutsak, bu halka inandıramıyoruz. Medreselerde, asrî fikirlerle techiz edilmiş münevver sarıklı yetiştirek onlarla...

“Bu sözleri aynı zamanda, muhatabıma bir cemile olur diye söylerken, o sözümü bile bitirmeden parladı:

“Siz ne yapıyorsunuz, dedi, sarığın elinde hiçbir şeye yaramaz küflenmiş eski bilgiden başka bir şey yoktur; onun eline asrî fikirlerin silâhını vererek düşmanınızı mı kuvvetlendireceksiniz? Medreseleri ıslaha kalktığından dolayı bu memlekete en büyük fenalığı Şeyhülislâm Hayri Efendi yaptı!

“Bunları söyleyen bir sarıklıydı. Medresenin ne olduğunu, medresenin içinden biliyordu. O zamandan beri dokuz on sene geçti. Medreseden hiçbir fayda gelmeyeceği

hakkındaki kanaatim büsbütün kökleşti. Yeni orduyu, eski Yeniçeri'yi kökünden kaldırdıktan sonra kurabilmiş-tik, yeni irfan da medreseler kaldırılarak tamamlanabi-lir.

“Sözümü bitirince Gazi bir iki dakika sustu. Bilhas-sa rahmetli Yusuf Akçora'nın bana garip garip baktığını hissediyordum. Şefin, karar vermiş gibi görüldüğü bir fikre karşı fazla mı ileri gitmişim? Fakat o, gözlerini her-kesin üzerinde gezdirdikten sonra tane tane şu üç kelime-yi söyledi:

“-Çocuğun hakkı var.

“Demek karar vermiş değil, sadece fikir topluyor-muş. Onun en hayran olunacak taraflarından biri de tole-ransının büyüklüğüydü. Raya tutturulmuş dar kafalara bedel, engin ufuklara bakan, yaylalı kafa... ‘Çocuğun hak-kı var’, daha o zaman anladım; medreseler, sizin de başı-nıza gelecek var!”¹³

KAPANIŞ

Nihayet, 1 Mart 1924 tarihinde Millet Meclisi açılır-ken, Mustafa Kemal Paşa söylemiş olduğu nutukta: “Mil-letin ârâ-yı umûmiyesinde tesbit olunan, terbiye ve tedri-satın tevîd-i umdesinin bilâ ifâte-i ân tatbiki lüzumunu müşahede ediyoruz. Bu yolda teehhürün zararları ve bu yolda tehâlükün ciddî ve derin semereleri seri kararınıza vesile-i tecelli olmalıdır” diyerek tevîd-i tedrisatın (öğre-timin birleştirilmesinin) çabuklaştırılmasını kat'i olarak istemiştir.¹⁴

13. İsmail Habib, A.g., sayfa 54, 55, 56.

14. Osman Ergin, A.g., sayfa 119; İsmet Parmaksızoğlu, A.g., sayfa 24.

2 Mart 1340 (1924) tarihli ve altmış meb'usun imzası ile verilen tahrir metni tarihî önemi ve kanunun gerekçesini göstermesi bakımından aşağıya aynen alınmıştır:

“Bir devletin irfan ve maarif-i umûmiye siyasetinde, milletin fikir ve hisleri itibariyle vahdeti temin etmek için tevhid-i tedrisat en doğru, en ilmî ve en asrî ve her yerde fevâid ve muhassenâtı görülmüş bir umdedir. 1255 Gülhane Hatt-ı Hümayûnu’ndan sonra açılan Tanzimat-ı Hayriye devrinde saltanat-ı münderise-i Osmaniye, tevhid-i tedrisata başlamak istemiş ise de buna muvaffak olmamış ve bilakis bu hususta bir ikilik bile vücuda gelmiştir. Bu ikilik, vahdet-i terbiye ve tedris nokta-i nazarından birçok muzır neticeler tevliid etti. Bir millet efrâdı, ancak bir terbiye görebilir. İki türlü terbiye, bir memlekette iki türlü insan yetiştirir. Bu ise vahdet-i his ve fikir ve tesânüd gayelerini külliyyen muhildir.

“Teklif-i kanunîmizin kabulü takdirinde, Türkiye Cumhuriyeti dahilinde ve bil’umum irfan müessesâtının merci-i yegânesi, Maarif Vekâleti olacaktır. Bu suretle, bilcümle mekâtipte bundan böyle Cumhuriyetin irfan siyasetinden mes’ul ve irfanîyatımızı vahdet-i his ve fikir daire-sinde ilerletmeye memur olan Maarif Vekâleti, müsbet ve müttehid bir maarif siyaseti tatbik edecektir. Teklifin bugün derakap ve müstacelen müzakeresile kanunîyet kesbetmesini Heyet-i Celîle’den rica ederiz.”¹⁵

TEVHİD-İ TEDRİSAT

Bu tahrir üzerine, Tevhid-i Tedrisat Kanunu ertesi gün, yani 3 Mart 1340 (1924) tarihinde kabul edilmiş-

15. Hasan Âli Yücel, *Türkiye’de Orta Öğretim*, sayfa 22, 23, İstanbul 1938.

tir.¹⁶ Hasan Âli Yücel'e göre kanunun ruhu şu maddelerde idi:

“1. Türkiye dahilindeki bütün müessesât-ı ilmiye ve tedrisiye Maarif Vekâleti'ne merbuttur.

16. Tevhid-i Tedrisat Kanunu, 26 Recep 1342, 3 Mart 1340, Kanun Numarası 430:

Madde 1. Türkiye dahilindeki bütün müessesât-ı ilmiye ve tedrisiye Maarif Vekâleti'ne merbuttur.

Madde 2. Şer'iye ve Evkaf Vekâleti veyahut hususî vakıflar tarafından idare olunan bilcümle medrese ve mektepler Maarif Vekâleti'ne devir ve raptedilmiştir.

Madde 3. Şer'iye ve Evkaf Vekâleti bütçesinde mekâtip ve medârise tahsis olunan mebâliğ Maarif bütçesine nakledilecektir.

Madde 4. Maarif Vekâleti, yüksek diniyat mütehasşısıları yetiştirmek üzere Darülfünun'da bir İlâhiyat Fakültesi tesis ve imamet ve hitabet gibi hidemat-ı diniyenin ifası vazifesile mükellef memurların yetiştirilmesi için de ayrı mektepler küşad edecektir.

Madde 5. Bu kanun neşri tarihinden itibaren terbiye ve tedrisat-ı umumiye ile müştegil olup şimdiye kadar Müdafaa-yı Milliye'ye merbut olan askerî rüşdî ve idâdîlerle, Sıhhiye Vekâleti'ne merbut olan dârüleytamlar, bütçeleri ve heyet-i talimiyelerile beraber Maarif Vekâleti'ne raptolunmuştur. Mezkûr rüşdî idâdîlerde bulunan heyet-i talimiyelerin cihat-ı irtibatları âtiyen ait olduğu vekâletler arasında tahvil ve tanzim edilecek ve o zamana kadar orduya mensup olan muallimler orduya nisbetlerini muhafaza edecektir.

Madde-i müzeyyede - (22 Nisan 341, Kanun Numarası 637): Mekteb-i Harbiye'ye menşe teşkil eden askerî liseler bütçe ve kadrolarile Müdafaa-yı Milliye Vekâleti'ne devrolunmuştur:

Prof. Fehmi Yavuz, 3 Mart 1924 tarihinde altı saatte: a) Şer'iye ve Evkaf Vekâleti'nin ilgasına dair 429 numaralı kanunun, b) 340 numaralı Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun, c) Hilâfet'in ilgası ve Handedan-ı Osmaniyenin Türkiye Cumhuriyeti Memâlik haricine çıkarılmasına dair 431 numaralı kanunun çıkarıldığını ifade etmektedir.

“2. Şer’iye ve Evkaf Vekâleti veyahut husûsî vakıflar tarafından idare olunan bilcümle medrese ve mektepler Maarif Vekâleti’ne devir ve raptedilmiştir.

“Bu kanun, tamamiyle dinî bir maarif teşkilâtı olan medreseyi kaldırıyor. Türk Maarifi, laik ve dünyevî bir mahiyet kazanıyordu.”¹⁷

YÜCELE’E GÖRE ÖNEMİ

Hasan Âli Yücel: “Tevhid-i Tedrisat kararı, 1839 Tanzimat hareketinden beri sürüp gelen kültür ikiliğini kaldırmak itibariyle, tarihimizin en mühim vakıalarından biridir. Bunu halletmeye ancak Türk Cumhuriyeti muvaffak olmuştur. İşin ehemmiyetini anlatmak ve Tevhid-i Tedrisat’ın yapılmasındaki sebepleri göstermek üzere, İsmet İnönü’nün 1925 senesinde Muallimler Birliği’nde Türk Hocalarına hitabederek söylediği büyük ve tarihî nutkun şu parçasını buraya naklediyorum,” diyor.

İsmet İnönü, bu konuşmasında şunları söylemiş:

“DİNSİZLİK” İTHÂMI

“Tevhid-i Tedrisat’ın, bazılarınca sûitefsir ve sûitelâkki edildiğini gördük. Bu işin müteşebbislerle muakiplerinin elbette yeknazarda dinsizlik ithâmına mâruz kalacakları tabîî idi. Tevhid-i Tedrisat’ı düşündüğümüz zaman, bunun avamfiribâne iğfalâta vesile yapılacağını tahmin etmiyor değildik; bizim için bunların hepsi mâlûm idi. Kapanan bazı müesseselerin hiç olmazsa harfleri ve harekeleri tanıtmak gibi bir faydası vardı, şeklinde nazariyeler ileri sürüleceğini, tevhid-i tedrisatla birtakım

17. Hasan Âli Yücel, A.g., sayfa 23.

müessesatı kapatmak yerine, onları ıslah etmek daha faydalıdır gibi fikirlerin ortaya atılacağını, bu gibi itirazların ne gibi netayici olacağını hep biliyorduk.

“Fakat Türkiye Büyük Millet Meclisi kararım verdi. Tedricen varılacak gayeleri tâcil etmek, inkılâp yapmaktır. Büyük Millet Meclisi’nin zarûrî bir neticeyi, bir kanun ile tâcil ve tesbit etmesi bir inkılâp addolunabilir. Bunu yapmak için arız amîk düşündük. Gördük ki bütün dünyanın yolu bu yoldur. İtilâya ve medeniyete eren milletler, hep bu yoldan giderek bugünkü seviyelerini buldular. Mugalâtâta boyun eğmek, itiraf-ı acz olurdu. İnkılâplar kâdir ve kâhirdir.

“Biz tevhid-i tedrisat ile yapılan, daha yapılacak olan işlerin, memleketin bütün hayatında, fikrî, sınaî, fennî hayatlarda olduğu kadar içtimaî hayatta da başlıca hassa olduğuna kâniiz.

“Yaptığımız işi dine münâfî görmek, yapılan işi görmemektir. Biz şu kanaatteyiz ki, yapılan işin dinsizlikle hiçbir münasebeti yoktur. Bu sistemde muvaffak olalım. On sene azimle, muvaffakiyetle tuttuğumuz bu yolda yürüyelim. On sene sonra bütün dünya ve şimdi bize muarız olanlar, yahut tuttuğumuz yoldan din namına endişe edenler göreceklidir ki, müslümanlığın asıl en temiz, en hakiki şekli bizde tecellî etmiştir.

“O fiilî tecelliye kadar biz bu hakikati kanûnen, cehren, inkılâpla telkin ve onu tatbik edeceğiz. Herkes fiil haline gelmeyen hayırları iptidadan göremez, umumiyetin gözü, fiile inkılâp etmiş neticeleri görür. Onu iptidadan görmediği için itiraz edecek sesleri dinlemeyiz. Hedefe varmak için her cahilâne itiraz ve teşebbüs bertaraf edilecektir. Kanunun bu husustaki salâhiyetlerini bütün şümûlüyle tatbikte en ufak bir tereddüt gösterecek deği-

liz, hiçbir mâni karşısında tevakkuf edemeyiz ve etmeyeceğiz.

“Arkadaşlar, dünyanın umûmi vaziyetini düşününüz. Dünyanın vaziyeti bizim yükselmemiz için haykırıyor. Bu vaziyetten azamî istifade etmeliyiz. Bugünkü nesil, on beş yirmi sene mütemadi bir azm ve faaliyetle yüksek gayeye vakf-ı ömr ederse, bu millet teâli edecektir. Bu muazzam fırsat, Türk devletinin eline bir daha geçmez. Bütün dünya bu bâdirelerden sonra, uzun sürmesi tabî olan bir hazırlık devresindedir. Kafalarını, mâzinin demir çemberi içine kilitleyen milletlerin vay haline!..”

Hasan Âli Yücel, bu nutka dayanarak tevhid-i tedrisat için: “İsmet İnönü’nün ifade ettiği gibi, tevhid-i tedrisat, mâziye bağlanan düşünüş tarzının yıkılıp, modern kültürün kurulması hareketidir. Bu bakımdan tarihimiz ve istikbalimiz için en mühim inkılâplardan biridir” diyor.¹⁸

“ON ALTI BİN SOFTA OCAĞI”

Bu kanundan sonra Maarif Vekili Vasıf Çınar zamanında ve onun emriyle bütün medreseler bir gecede kapatılıyor. Vasıf Çınar’ın yaptığı bu iş için şöyle dediği ifade edilmiştir: “*On altı bin asker kaçağının ocağını söndürdüm. Bundan duyduğum zevk, Millî Mücadele’nin o heyecanlı devirlerinde duyduğum en yüksek zevklerden daha büyüktü.*”¹⁹ Bolu meb’usu Falih Rıfkı, 2 Ekim 1924 tarihli Cumhuriyet gazetesinde, bu olayla ilgili olarak, şunları yazıyordu:

18. Hasan Âli Yücel, A.g., sayfa 23, 24.

19. İslâm Türk Ansiklopedisi Mecmuası, cilt 2, sayı 87, sayfa 11, Aralık 1947.

“Bir gecede on altı bin softa ocağı söndüren Maarif Vekili Vasıf Bey’in , bütün Türk gençliğini iftihar ettirecek kadar güzel ve kahramanca olan o hareketinde, şahsen en kıymetli bir rol oynadığını pek yakından biliyorum. Onun için şerefi hep birlikte taksim edilmezse irfan birliği inkılâbından yarın tevellüt edebilecek memnuniyetsizliklere hattâ tecavüzlere karşı Vasıf Bey’le bir safta bulunmamak Türk gençliğinin ulüvvücenabına yakışmaz.”²⁰

Antalya mebusu Râsih Kaplan, o tarihte “Tevhid-i tedrisat, ilgâ-yı tedrisat demek değildir. Kanunun sarahati de bunu müeyyedir. Milletimizin ihtiyacını temin edecek müesseselerin idamesi zarureti vardır” diye bağırıldığı halde sesini işittirememiştir.²¹

LAİKLiĞİN TATBİKATI

Medreselerin kapatılması ile ilgili olarak Halide Edip Adıvar şunları yazar: “Mekteplerin esas itibariyle hükûmetin murakabesi altında olması esasını mâkul görmekle beraber, sırf merkeziyetçi bir zihniyete tâbi tutularak, hepsinin Maarife devrinin zararlı olduğuna inanıyorum. Hele modern bir yol tutmuş olan medresenin kapatılması, o zaman büyük bir hatâ olmuştur. Çünkü evvelâ ilk vakıf mektepleri kalmış olsaydı, din ile devleti ayırdığımız zaman, bunlar din tedrisatı yapmakta devam ederler, yine tekrar İlâhiyat Fakültesi tesisi, bu atılmış temeller üzerine otururdu.”²²

Yine aynı eserinde Halide Edip, laisizm tatbikatına işaretle, Edinburg muharrirler kongresinde biri ile yaptı-

20. Aynı yer.

21. Aynı yer.

22. Halide Edip Adıvar, *Türkiye’de Şark, Garp ve Amerikan Tesirleri*, sayfa 104, İstanbul 1955.

ğı konuşmayı nakleder. Konuştuğu zat, Halide Edip'e şöyle der: *"Laisizm ruhunu, İncil'deki bir hikâyeye en iyi ifade eder. Musevilerin sofu ve riyakâr bir zümresi olan phariseeler, Museviliği yıktığına inandıkları ve düşman oldukları İsa'nın ayağını kaydırmak ve Romalılar tarafından ortadan kaldırtmak maksadiyle ona ajanlarını gönderirlerdi. Bunlardan biri (Sen doğru bir adamsın efendim, insanlara Allah yolunu göstermek istiyorsun. Sezar'a vergi vermek doğru mu?) diye sormuştu. İsa vergi parasını bana gösterin, demiş ve üzerindeki Sezar'ın resmine işaret ederek: (Sezar'inkini Sezar'a, Allah'inkini Allah'a verin) demişti. Bana öyle geliyor ki, siz Türkler laisizmi yaparken yalnız Sezar'inkini değil Allah'inkini de Sezar'a verdiniz."* ²³

Bu konuda Ahmed Hamdi Başar şöyle der: *"Hülâsa nemiz varsa, millet halinde birbirimize bağlanmış olmak, insanlık ve fert ve millet şuuru, hep dine ve İslâmlığımıza bağlıdır."*

"Şimdi bu kadar büyük bağı, bu kadar büyük kuvveti yok etmek ne büyük felâket olacak? Dini, hocalar ve taassup eline almıştır ve cemiyeti harap etmiştir diye ortadan kaldırmak, otomobillerle cahil şoförler adam eziyorlar diye otomobilleri kaldırımağa benzer." ²⁴

23. Halide Edip Adivar, A.g., sayfa 155, 156.

24. Ahmed Hamdi Başar, Atatürk'le Üç Ay ve 1930'dan Sonraki Türkiye, sayfa 50, İstanbul 1945.

İMAM HATİP MEKTEPLERİNİN AÇILMASI VE KAPATILMASI

Medreselerin tarihe karıştığı 1924 yılında İmam ve Hatip Mektepleri doğdu. Dört sınıflı olan bu İmam ve Hatip Mekteplerinin o günkü sayısı 29 idi. 1924 - 1925 öğretim yılında Edirne, Ödemiş, Hopa, Şavşat, Niğde İmam ve Hatip Mektepleri kapanmış, Artvin ve İzmir'de birer İmam ve Hatip Mektebi açılmak suretiyle bunların sayısı 26'ya inmiştir.

1925-1926 öğretim yılında ise Erzurum, Eskişehir, Urfa, Amasya, Gaziantep, Maraş, Artvin, İzmir İmam ve Hatip Mektepleri kapanarak Of, Akşehir İmam ve Hatip Mektepleri açılmakla bu okulların sayısı 20'ye inmiştir.

1926-1927 yılında Kütahya, İstanbul İmam ve Hatip Mekteplerinden başkaları kaldırılmış ve iki tane kalmıştır.

1927 öğretim yılından 1930 öğretim yılına kadar yalnız İstanbul ve Kütahya İmam ve Hatip Mektepleri faaliyette bulunmuştur. 1929-1930 ders yılında bunlar da lağvedilerek bu mektepler tamamen tarihe intikal etmişlerdir. ²⁵

25. Hasan Âli Yücel, A.g., sayfa 54.

“RAĞBET GÖRMEMİŞLER!”

3 Ocak 1949 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde zamanın Milli Eğitim Bakanı Tahsin Banguoğlu, bu İmam ve Hatip Mekteplerinin kapanma olayını şöyle açıklamıştı:

“Meslekî okullar mesleğe rağbet ölçüsünde rağbet görürler. Demek ki rağbet görmemişlerdir. Buna istinad edilerek Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun Cumhuriyet hükûmetleri tarafından tatbik edilmediği iddia edilemez. Nitekim mesele yeniden ele alınmış ve geçen yıldan beri konuşulmuştur. Okullarımızda din tedrisatı ve meslekî din öğretimi yolunda teşebbüse girişilmiştir.

“Bu meselenin gerek Kamutayda, gerek partiler nezdinde müzakere mevzuu olduğunu hatırlarsınız. Muhtelif nokta-i nazarlar ileri sürülmüştür. Fakat hükûmet, hâkim nokta-i nazara göre tedbirler almış; ciddî, samimi olarak tedbirlerini almıştır. Bu işlerin hükûmet tarafından veya herhangi Bakan tarafından ta'vik edildiği asılsızdır. Bunlar ta'vik edilmiyor, tanzim yolundadır.” ²⁶

İSTİKBÂLİ YOK!

Milli Eğitim Bakanı'nın bu mütalâasına, Ömer Rıza Doğrul şu görüşlerle mukabelede bulunmuştur: “İmamlık, hatiplik ve din âlimliği bu memlekette en yüksek hürmet ve itibar gören, en şerefli meslekler arasındadır. Fakat bu meslek, her meslek gibi vaktiyle geniş bir ilerleme ve parlak bir istikbal vâdettiği halde, bugün böyle bir şey vâdetmekten uzak kalmış ve ona bugünkü şartlara göre istikbal vâdeden bir terakki temin olunmamıştır.

26. Selâmet dergisi, cilt 3, sayı 70, sayfa 3, 19 Ocak 1949.

“Mesleğin gördüğü raġbetsizlik muhakkak ki bu yüzdendir. Çünkü bugün bu meslek, yalnız külfet yüklenmekte ve hiçbir nîmet vâdetmemektedir. Gerçi onun vâdettiği mânevî mükâfat çok büyüktür; fakat mânevî mükâfat, yalnız kalbi tatmin eder, maddî hayatın ihtiyaçlarını temin etmez. Onun için her meslek gibi bu mesleğin de istikbal nâmına bir şeyler vâdetmesi ve vaadlerini hayat boyunca gerçekleştirmesi icap eder.

“Milli Eğitim Bakanının verdiği diğer izahlar da ayrı ayrı temas etmeğe değer, fakat bize kalırsa, asıl mesele budur ve her meslek gibi, bu mesleğin de hayat ve memâtı bu meselenin halline bağlıdır. Bu meselenin hallini milletçe düşünmemiz ve onun hallini sağlayacak çareleri bulmamız icabeder. Yeniden Şeyhülislâmlıklar, Kazaskerlikler, Mollalıklar kuralım demiyoruz. Fakat bir mesleğe hayat hakkı verelim diyoruz. Çünkü bir meslek, ancak bu sayede yaşar. Yoksa Milli Eğitim Bakanı Sayın Tahsin Banguoğlu’nun bahis mevzuu ettiği tecrübe, mütemâdiyen tekerrür eder, yâni bu çeşit meslekî müesseseler açılır ve mütemâdiyen kapanır. Biz de bu tekerrür yüzünden yalnız zarar görürüz, yalnız vakit ve nakit kaybederiz. Buna mâni olmak için bu mesleklerin yaşama hakkını tanımalı ve ona göre bu mesleklerin istikbâlini temin etmeliyiz.”²⁷

İmam ve Hatip Mekteplerinin kapanması olayı ile ilgili olarak Osman Ergin, *Türk Maarif Tarihi*’nde şu mütalâayı ileri sürmektedir:

“Medreseler kaldırılmakla dinî tedrisat büsbütün kaldırılmış olmadı. Kanunun dördüncü maddesiyle, yüksek diniyat mütehassısı yetiştirilmek üzere Darülfünun’da bir İlâhiyat Fakültesi tesis ve imâmet ve hitâbet gibi hidemât-ı dîniyenin ifası vazifesiyle mükellef me-

27. Selâmet dergisi, cilt 3, sayı 71, sayfa 2, 28 Ocak 1949.

murların yetişmesi için de ayrı mektepler kurulması... esasları kabul edilmiş ve bunlar da yapılmıştır.

“Bununla beraber yeni açılan İmam ve Hatip Mektepleri tedrisata devam etmedikleri gibi İstanbul Üniversitesi’nce yapılmış olan bir istatistiğe göre, bu şûbeye günden güne rağbet azalmış ve nihayet Cumhuriyet hükûmetince onun da lâğvına mecburiyet görülmüştür.”²⁸

MERHUM A. HAMDİ AKSEKİ NE DİYOR?

Eski Diyânet İşleri Başkanı Merhum Ahmed Hamdi Akseki, Şer’iye Vekâleti’nin ilgâsı ve Diyânet İşleri Başkanlığı’nın tesisi, İmam ve Hatip Mekteplerinin kapanması konusunu bir bütün olarak ele almakta ve şu mütalâayı yürütmektedir:

“3 Mart 1340 (1924) tarihli 429 sayılı Kanunla Şer’iye Vekilliği ilgâ edildiği halde dinî müesseselere yine dokunulmamış ve Şer’iye Vekâleti yerine Diyânet İşleri Başkanlığı tesis, din müesseseleri de, gûya, memleketteki bütün ilim müesseseleri arasında bir vahdet gayesiyle Milli Eğitim Bakanlığı’na devredilmişti. Halbuki maksadın başka olduğu sonradan anlaşılmıştır.

“3 Mart 1340 tarihli ve 429 sayılı Kanun’un birinci maddesi aynen şöyledir: “Türkiye Cumhuriyeti’nde muamelât-ı nâsa dair olan ahkâmın, teşri ve infâzı, Türkiye Büyük Millet Meclisi ile onun teşkil ettiği hükûmete ait olup, dîn-i mübîn-i İslâm’ın bundan maada itikadât ve ibadâta dair bütün ahkâm ve mesâlihinin tedvîri ve müessesât-ı dîniyenin idaresi için, Cumhuriyetin makarrında bir Diyânet İşleri Reisliği tesis edilmiştir.”

“Kanunun bu maddesi açıkça gösteriyor ki, Türki-

28. Osman Ergin, *Türk Maarif Tarihi*, sayfa 120, İstanbul 1943.

ye'de yeni ve büyük bir inkılâp vukua gelmekle beraber bu inkılâp, Fransa'da olduğu gibi din adamlarına tecavüz ve din namına ne varsa hepsini terkeden bir inkılâp değildi.

YENİ TEŞKİLÂT

"Bu inkılâp ile sadece din müesseselerinin ve dinî memurların reisi bulunan Şer'îye Vekili, İcra Vekilleri heyetinden çıkarılmış fakat yine aynı kanun ile onun yerine Diyânet İşleri Reisliği makamı ikâme edilmiş ve bu makam şu vazifelerle mükellef tutulmuştur:

"1) Müslümanlığın itikadât ve ibadâtına dair bütün ahkâm ve mesâlihın tedvîri,

"2) Dinî müesseselerin idaresi,

"3) İfta, telkin ve irşâd vazifesi.

"Bu gayeyi tahakkuk ettirebilmek için de Diyânet İşleri Başkanlığı mezkûr kanunun 5'inci ve 6'ıncı maddeleriyle şu yolda teşkilâtlandırılıyordu:

"Türkiye Cumhuriyeti memâliki dâhilindeki bilcümle cevâmî ve mesâcid-i şerifenin idaresine, imam, hatip, müezzin, kayyim ve sair müstahdemlerin tâyin ve azillerine Diyânet İşleri Reisliği memurdur. Müftülerin mercii Diyânet İşleri Reisliğidir."

"Görülüyor ki, bu kanun Türkiye Cumhuriyeti memâliki dâhilinde bulunan dinî müesseselerin hepsini Diyânet İşleri Reisliği'ne bırakıyor ve halkın dinî işlerini tedvîr etmek vazife ve mes'uliyetini ona yükletiyor. Ve müessesât-ı dîniye ile onlardaki vazife sahiplerinin idaresini de yine Diyânet İşleri Reislerine bırakıyordu. Fakat bu çok ağır ve mes'uliyetli vazifeyi başarabilmesi için ona

dinî elemanlar lâzımdır. Binaenaleyh Diyânet İşleri Başkanlığı makamı, orta ve âli derecede tahsil görmüş iki sınıf vazife sahiplerine muhtaçtı. Müftü, vâiz, imam, hatip ve müezzin hep bunlardan olacaktı. Bu ihtiyaç lâıyk olduğu ehemmiyetle düşünülerek, 430 numaralı Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile bu elemanları yetiştirmeye Milli Eğitim Bakanlığı memur edilmişti.

“Nasıl ki, birinci maddesiyle Türkiye Cumhuriyeti memâliki dâhilindeki ilmî müesseselerin hepsini Milli Eğitim Bakanlığı’na rapteden bu kanunun 4’üncü maddesinde de ‘Maarif Vekâleti, yüksek diyânet mütehasısları yetiştirmek üzere Darülfünun’da bir İlâhiyat Fakültesi tesis ve imamet, hitabet gibi hidemât-ı dîniyenin ifası vazifeleriyle mükellef memurların yetiştirilmesi için de ayrı mektepler küşâd edecektir,’ deniliyordu.

“Demek ki Milli Eğitim Bakanlığı, Diyânet İşleri Başkanlığı’nın muhtaç olduğu dinî elemanları yetiştirecek, Başkanlık da, bunları dinî vazifelerde kullanacak ve böylece kanunun kendisine tahmil eylediği dinî ve millî vazifesini başarmaya çalışacaktı.

“Milli Eğitim Bakanlığı, Tevhid-i Tedrisat Kanununun 4’üncü maddesini infâz ederek yüksek diyânet mütehasısları yetiştirmek üzere, mülga Darülfünun’da bir İlâhiyat Fakültesi tesis ettiği gibi camî ve mescidlerde dînî hizmetlerin ifası ile mükellef elemanlar yetiştirmek için de ayrıca İmam ve Hatip Mektepleri açtı. Daha doğrusu evvelce Şer’iye Vekâleti tarafından idare edilmekte bulunan Sahn ve Süleymaniye medresesi nâmındaki yüksek ihtisas medreselerinin bir kısım talebelerini İlâhiyat Fakültesi’ne alarak ve bir kısım vilâyet merkezlerinde bulunan orta ve lise derecelerindeki medreselerin ünvanını, İmam ve Hatip Mekteplerine çevirerek idare etmeye

başladı ve Şer'îye Vekâleti'nin ilgâ edilmiş olmasına rağmen dinî tedrisat, gûya, inkıtaa uğramadan bu suretle devam edecekti.

TEVHİD-İ TEDRİSAT'IN NETİCESİ

"Fakat aradan uzun zaman geçmeden, evvelâ köylere ve ilçelere imam ve hatip yetiştirmek üzere Birinci Büyük Millet Meclisi'nce açılarak sayısı 465'i bulan "Medaris-i İlmiye", 430 sayılı Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun neşrinden bir hafta sonra, o zaman Maarif Vekili bulunan Vasıf Bey'in bir emri ile kapatıldığı gibi bir müddet sonra da asrî tedrisat yapmakta olup, 430 sayılı Kanun'dan sonra adları İmam ve Hatip Mektebi'ne çevrilmiş bulunan 38 din müessesesi de yine vekâletin emri ile birer birer kapatılmış ve bu suretle Tevhid-i Tedrisat Kanunu tatbikatta dinî derslerin ve dinî mekteplerin ilgası ile neticelenmiştir. Gerek bu müesseseler, gerekse bida-yette 400 olgun talebesi bulunan ihtisas medreseleri de kapatılmıştır. ²⁹

"İmam ve Hatip Mektebi adı verilen, ve en yeni bir şekilde tedrisat yapmakta bulunan ve memleketin hakiki ihtiyacına cevap vermekte olan bu müesseselerin, İlahiyât Fakültesi'nin, beklenen feyzi vermeden kapatılmalarının sebeplerini araştırmak, tetkike değer bir memleket

29. Ahmed Hamdi Akseki Hoca merhum, İmam ve Hatip Mektepleri'nin 38 tane olduğunu beyan ediyor. Daha önce kaydedildiği gibi, bu mektepler önce 29 tane olarak açılmış, sonraki iki sene içinde bir kısmı kapanırken birkaç tane açılarak, açılan yerler 33'ü bulmuşsa da, aynı anda sayıları 29'un üzerine hiç çıkmamıştır. Merhum Hocamızın hatırında, kapatılmadan önce sayıları 38 olan "Taşra Medreseleri"nin tamamının İmam ve Hatip Mekteplerine çevrildiği şeklinde kalmış olmalıdır.

meselesi olmakla beraber, burada ondan uzun uzadıya bahsedecek değilim. Yalnız şunu arz etmek isterim ki: Askeri mektepler de o zaman Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile Millî Savunma Bakanlığı'ndan alınarak bütçesi ve heyeti talimiyeleriyle Millî Eğitim Bakanlığı'na raptedilmişti. Fakat çok geçmeden bunun mahzuru anlaşılmış olacak ki tam vaktinde Millî Eğitim Bakanlığı'ndan geri alınarak yine Millî Savunma Bakanlığı'na verilmişti." 30

NE OLMUŞTU?

1924 yılında doğan bu İmam ve Hatip Mektepleri'nin kapanmasının mânâsım daha iyi anlayabilmek için, 1930 yıllarının havasını bir parça teneffüs etmek gerekmektedir. Bunun için Ahmed Hamdi Başar'ın "Atatürk'le Üç Ay" adlı eserinden konumuzla ilgili bir iki olay nakletmekle yetinmek ve konumuzun bu kısmını kapatmak istiyorum.

1930 yılında kurulan Serbest Fırka'nın kapatılması kararının verilmesinden bir gün sonra, Reis-i Cumhur Mustafa Kemal, bir tetkik seyahatine çıkıyor. Ahmed Hamdi Başar da bu seyahate iktisat müşaviri olarak iştirâk ediyor. Ankara-Sivas arasında trende Gazi'nin reisliğindeki bir toplantıda Altı Ok Umdeleri konuşulurken söz laiklik prensibine geliyor. Şimdi sözü Ahmed Hamdi Başar'a bırakalım:

"Gazi benim de fikrimi sordu:

"-Dinin, dedim, dünya işlerine karışmaması Hristiyanlık için bahis mevzuu olur. Çünkü Hristiyanlık, dünya işlerine karışmayan bir dindir. Esasında böyle olduğu halde sonraları papazlar hâkimiyeti ve idareyi elle-

30. Ahmed Hamdi Akseki, A.g. rapor.

rine aldılar. Avrupa'da yapılan inkılâplarla, işte, Hıristiyanlığın kendi esası dışında olarak müdahalesi kaldırılmış oldu. Bu suretle Hıristiyanlığın ilk kuruluşunda olduğu gibi, Kayser'in hakkını Kayser'e, Papa'nın hakkını Papa'ya veren bir iş bölümü yapılmak suretiyle, dünya işleri dinin nüfûzundan kurtuldu. Dikkat buyurulursa, laiklik, Avrupa'da dinsizlik doğurmadı. Kiliseler ve umumiyetle din müesseseleri, hürmet görerek yaşadı. Bugün laik olan Avrupa ve Amerika halkı tamamen dindar sayılır.

“Halbuki Hıristiyanlık'tan sonra doğan ve esasında çok mütekâmil bir din olan İslâmlık'ta, din ile dünyanın ayrılması yoktur. Daha doğrusu İslâmlık dünyayı esas tutar, akla dayanır; halk iradesini, ahkâmın zamanla değişeceğini kabul eder; hiçbir dogmaya meydan vermemek, herşeyi akıl hududu içinde mütalâa etmek ister. İslâmlığın ilk kuruluşundaki esas bozulmuş, ayrıca bir din sınıfı meydana gelmiş, onun tahakkümü ve kurduğu müesseseler cemiyeti harap etmiş, bugün din ortadan kalkmıştır. Bizce laiklik tabirinden anlayacağımız mânâ, din ile dünyayı ayırmak değil, dinin ayrı bir sınıf elinde olarak dogmalaşmış esaslara bürünerek dünya işlerini tahakkümü altında bulundurmasının önüne geçmektir. Laiklik inkılâbı namına ne yapıyorsak, hepsini İslâm olduğumuz halde yapabiliriz. Fakat eğer, din ile dünyayı ayıracağız dersek İslâmlık'tan uzaklaşmış, dinsizlik yapmış oluruz. Hıristiyanlık, dünya işlerinden uzak olarak yaşayabilir; İslâmlık ise yaşayamaz.

“Bir zat itiraz etti:

“-Hamdi bey, âdeta yeni bir din, yahut İslâmlık'ta reform yapalım demek istiyor. İnkılâbımızın maksadı tamamen bunun haricindedir. İslâmlık devrini yapmış, fay-

da ve zararlarını ortaya koyarak eskimiş, ömrünü bitirmiş bir şeydir. O müesseseyi ne korumağa, ne de yeniden aşı yaparak gençleştirmeğe niyetimiz yoktur. Zaten böyle bir teşebbüs, kurumuş eski ağaca hayat vermeğe çalışmak gibi beyhudedir. Hamdi Bey'in yaptığı bütün bu teviller dini yeni kalıplar altında yaşatmak olur; buna yeni Türk devletinin yardım etmesini istemek olur. Bunun sonunun nereye çıkacağını hepimiz biliriz.

“MÜRTECİ VE DINDAR GÖZÜKMEMEK”

“Bu kat'i ve şiddetli beyanat, hemen hemen bütün fikirlerin hülâsası gibiydi. İlk konuşmada, âdeta eskiyi herhangi bir kombinezon altında yeniden meydana getirmeyi isteyen şüpheli bir adam gibi karşılandığımı hissettim. Sözlerimden bazı gizli mânâlar keşfolunabilirdi.

“Bana nazaran kendilerini İslâm kültürüne daha yakın tanıdığım arkadaşlara, meselâ Hasan Âli ve hattâ Memduh Şevket Beylere bile bu bahiste bir şey açamıyordum. Mürteci ve dindar gözükmemek için herkes elinden geleni yapıyordu.

“Seyahatimizin ikinci merhalesinde Cenup vilâyetlerimizden birini ziyaretimizde, eski bir hoca mebusun, beraberce poker oynayarak, rakı içtiğimiz mecliste, lüzumsuz olarak Allah'a küfrettiğini işittiğim zaman, herşeyi unutup sakin tabiatıma muhalif olarak, bu zatı paktaklamamak için çok sıkıntı çektim; ve onun daha sekiz sene evvel cübbesi, sarığı ile, ikide bir âyet okuyarak din namına işlerimize karıştığı günleri hatırladım. O zaman bize “kâfir” diye hücum eden bu zat, şimdi -kendini tenkit edersem- bana “laik değilsin” diye hücum edebilirdi. Muhakkaktır ki, aynı adamın yarın “komünist” diye hücumuna da uğrayacağım.

DİNSİZ BİR YOBAZ!

“Seyahatin ikinci devresine ait yine bir hazin hatırayı yazmadan duramayacağım:

“Konya’da idik. Alâaddin tepesinde Halk Fırkası binasının geniş salonunda, Konya’nın bütün ileri gelenleri toplanmıştı. Gazi, halkın şikâyetlerini dinliyordu. Konya, o sene buğday fiyatlarının müthiş sukutu ve kuraklık dolayısıyla buhran içinde kalan merkezlerden biriydi. Halk sulama ihtiyacından, şundan bundan bahsediyor ve dertlerini ortaya koyuyordu. Uzaktan hâkim bir ses işittik:

“-Paşa Hazretleri, müsaade buyurur musunuz?

“Başımızı çevirdik. Efendi kılığında, orta yaşlı bir zat ayağa kalkmış, söz için müsaade istiyordu. Kimbilir ne söyleyecekti? Belki vergilerden, belki Ziraat Bankası’ndan şikâyet edecek; belki de hükûmetin bir yolsuzluğunu haber verecekti. Konya’nın medrese şivesiyle ve ayınları çatlatarak söz söylüyordu:

“-Paşa Hazretleri, Gonya’nın derdi ne guraklıktır, ne de mahsulün para etmemesindedir. Sayenizde guraklık gider, mahsul para eder, herşey düzelir. Emme, lâkin Gonyalıları asıl müteessir eden asıl nokta, biz laik bir hükûmet olduğumuz halde, niçin hâlâ cevâmi ve mesâcide (camilere ve mescidlere) umûmi bütçeden tahsisat vererek onları yaşattığımızdır. Gonya halkı bu tahsisatın Halkevleri’ne verilmesini istemektedir.

“Hayret, dehşet, nefret içinde kaldım. Konya’dan bir dinsizin, soysuzun nasıl çıktığına şaşarak yanımdakilere bu zatın kim olduğunu sordum:

“Yeniden intihap edilmek isteyen eski bir meb’us, eski hoca, Türkçe kelimelerin Arapça’dan geldiğini ispat için eser yazmış bir zat! Dondum; kaldım. Bu kadarına

kimse yüz vermedi ve onun halk namına yaptığı dilek umûmi bir nefret uyandırdı. Fakat bu zatın sonra meb'us olduğunu, hattâ bütün Arapça kelimelerin aslının Türkçe'den geldiğini ispat eden yazılar bile yazdığını işittim!..."³¹

31. Ahmed Hamdi Başar, *Atatürk'le Üç Ay ve 1930'dan Sonraki Türkiye*, sayfa 48 - 53, İstanbul 1945.

İKİNCİ BÖLÜM (1930 - 1951)

BOŞLUK YILLARI VE NETİCELERİ

Bu kısmın işlenmesinde yine Merhum Ahmed Hamdi Akseki'den istifade etmeyi düşündüm. Çünkü bu konuda bulunduğu mevki itibariyle ve olayların içinde yaşaması sebebiyle en salâhiyetli şahıslardan biri muhakkak kendileridir. Bu itibarla vefatından kısa bir müddet evvel kaleme aldığı 18. 12. 1950 tarihli "Din Tedrisatı ve Dinî Müesseseler Hakkında Bir Rapor"undan bu konu ile ilgili kısımları aynen alıyorum:

"Aradan uzun zaman geçmiş olmasına rağmen Millî Eğitim Bakanlığı 430 numaralı Kanunla taahhüt eylediği vazifeyi yapmamış, yapamamış ve Diyânet İşleri Başkanlığını yakinen ilgilendiren dinî vazifelerde istihdam edecek hiçbir eleman vermemiş olması ve Başkanlığın da bugüne kadar din adamları yetiştirecek meslekî bir müesseseye sahip bulunmaması yüzünden bugün memleketin birçok yerlerinde hakiki ve münevver bir din adamı bulmak şöyle dursun, camilerde mihraba geçerek halka namaz kıldırarak, minbere çıkıp hutbe okuyacak bir imam ve hatip bile bulunamamaktadır. Hattâ bazı köylerimizde, ölenlerin teçhiz ve tekfini ile ebedî istirahatlarına tevdi gibi en basit dinî bir vazifeyi ifa edecek kimseler dahi bulunamamakta ve cenazelerin kaldırılmadan günlerce ortada kalmakta olduğu, senelerden beri bilinmekte ve görülmektedir.

“Her gün biraz daha artmakta olan bu boşluğun 5-10 yıl içinde büsbütün genişleyip derinleşeceği şüphe götürmez bir hakikattir. Bu cihet senelerden beri icabeden yüksek makamlara arzedilegelmiştir.

“Bir taraftan halkın sık sık müracaatları, diğer taraftan İslâmî ilimlere usûl ve fûrû ile vâkıf olmayan ve zamanın icaplarını, halkın ihtiyaçlarını idrak etmeyen kimseleri din mürşidi sıfatile vâiz ve müftü tâyin edip de halk arasına salıvermekteki millî ve mânevî mes’uliyeti düşünerek âdeta hayal inkisarına uğruyor, bun alıyor, vicdan azabı duyuyoruz.

“Camide halkı irşad edecek hakiki bir vâiz, bir din mürşidi ve hatip, ancak din ve dünya ilimleri okutularak ve insanı ifrat ve tefrite düşürmek istidadında olan bu iki nevi ilmin yekdiğerini murakabe yolları öğretilerek yetiştirilebilir. Bu şekilde yetişen bir adamın, bir vâizin, hatta bir köy imamının bulunduğu yerde her bakımdan en münevver bir mürşid olabileceğinden şüphe etmemek lâzımdır. Nasıl ki vaktiyle iyi yetiştirilmiş olan din adamlarımızdan, adetleri pek az olmasına rağmen bugün memleketin pek çok faydalanmakta olduğunu görüyor ve seviniyoruz.

BÂTIL İNANÇLAR

“Diğer cihetten bugün, birtakım bâtil akîde ve yalancı tarikatların sinsi sinsi ve fakat sistemli denecek surette memleketin hemen her köşesinde yayılmakta ve üremekte olduğu da bir vâkıdır. Gittikçe çoğalan ve din namına uydurdukları birtakım hurafelerle köylü ve şehirliyi istismar eden, saf halkımızın arasına tefrikalar sokan, karıyı kocasından ayıran bu muzır unsurların tesirlerini önleyebilmek için de her şeyden evvel esaslı din terbiyesi ve bilgisi almış, müsbet ilimlerle de mücehhez

kuvvetli din adamlarına, münevver vâizlere şiddetle ihtiyacımız vardır.

“Memlekette hakikî din adamları azaldıkça, bu yoldaki tarikatların -kanunen yasak olmasına rağmen- yayılması ve gittikçe sahasını pek ziyade genişletmesi de bu ihtiyacı bir kat daha belirtmektedir.

“Sonra kökleri dışarıda olan dinî, içtimaî, siyasî birtakım yabancı akîde ve mezheplere mensup kimselerin muhtelif şekiller ve vasıtalarla yaptıkları propagandalar ve yayınladıkları eserler de halk üzerinde çok kötü tesirler yapmaktadır. Bunları en çok önleyecek, bu fikirlerin yayılmasına mâni olacak yegâne kuvvet, din ve kudretli din adamlarının telkini olduğu da müşahade ve tecrübelerle sabittir.

“Binaenaleyh bu durum karşısında vazifesi din işlerini tedvir etmekten ibaret olan Diyânet İşleri Başkanlığı'nın imam, hatip, vâiz, müftü ve yüksek din adamları yetiştirmek üzere muhtelif derecelerde meslek müesseseleri ve kurslar açmağa yetkili kılınması, sadece dinî değil, aynı zamanda millî bir zarûret halini de almıştır.

“DİN ALEYHİNE NE VARSA SÖYLENDİ!”

“İki senedir memleketin muhtelif mıntıkalarında yaptığım seyahatlerde, halkımızın her tabakasile sıkı temaslarda bulundum. Yüksek tahsil gençliği ile de daima temaslardayız. Her gün memleketin muhtelif yerlerinden yazılar alıyoruz. Bütün bunlardan edindiğimiz kanaat da şu noktalar üzerinde toplanmaktadır:

“1) Yirmi altı seneden beri çocuklarımız hakikî bir din ve ahlâk terbiyesinden mahrum olarak, içi bomboş ve herhangi menfî bir tesiri kabule müsait bir halde yetişmektedir.

“2) Çocuklarımızın ve gençlerimizin, başka dinlerin ve muhtelif şekillerdeki misyoner propagandalarının içti-mâî, siyasî herhangi bir muzır mezhep veya tarikat ve akîdelerin menfî tesirlerinden uzak tutulması için çare düşünölmelidir.

“3) Çocuklarımıza gerek mekteplerde ve gerek başka vasıta ile yirmi altı seneden beri din ve ahlâk aleyhinde söylenebilecek ne varsa hepsi söylenmiş, telkin edilmiş ve kıpkızıl bir dinsiz olmaları için her şey yapılmıştır; bugünkü gençler komünist olmamışlarsa, bunu ailelerindeki kuvvetli din terbiyesine borçluyuz.

“4) Çocuklarımızın, gençlerimizin, her türlü yabancı ve menfî tesirlere bundan sonra da mukavemet edebilmeleri için kendilerine, İslâm dininin esash ve ciddî bir surette talim ve telkin edilmesi, mânevî terbiyenin verilmesi artık kat’i bir zarûrettir.

“5) Hakikî din adamlarına, mâbedlerimizi şenlendirecek bilgili, fazilet sahibi vâizlere, imam ve hatiplere olan ihtiyacın bir an evvel sağlanması lâzımdır.

“6) Yeni nesle mensup birçok gençler de, kendilerinin mâneviyattan tamamen mücerret bir halde yetiştirildiklerini acı acı itiraf etmektedirler.

“Şu uzun maruzatımla memleketin dinî ve ahlâkî durumunu, milletimin yüksek menfaatlerinden başka hiçbir şey düşünmeyerek, bütün açıklığı ile arzetmiş bulunuyorum.

“Bu izahlarımız gösteriyor ki buhranın sebebi, mâneviyata vurulan darbedir. Şu halde buhranın tek çaresi de mâneviyata lâıyk olduğu ehemmiyeti vermektir. Hayatta maddiyat ile mâneviyatın yanyana yürümesi gayet tabiî ve zarurîdir. Bunlardan birine lâıyk olduğu kıymeti vermemek, ferdî ve içtimaî hayatta bir aksaklık ve hatta

müthiş bir çöküntü husûle getirmekten hâlî kalmayacağı muhakkaktır.”

AKSEKİ'NİN VEFATI

Diyânet İşleri Başkanı iken hademe-i hayrat'ın maaşlarının yükselmesi için çalıştığı ve bütçe komisyonunda bu konunun müdafaasını yaptığı sırada komisyonda bulunan bazı üyelerin, bilhassa şu anda ismini veremeyeceğimiz bir üyenin târizine uğradığından duyduğu üzüntü sebebiyle, o gece sabaha kadar uyuyamayan, sabahleyin bu hâliyle vazifesi başına giden, fakat makamında üzerine bir fenalık gelip, kalp sektesinden 11 Ocak 1951 tarihinde vefat eden ve uzun yıllar büyük bir mes'uliyeti deruhte etmiş olan Ahmed Hamdi Akseki'nin, 1924-1950 yılları hakkındaki düşüncelerini, 1930-1950 yılları arasındaki mânevî sahadaki boşluğu ve bu boşluğun doğurduğu mânevî buhranı, bu buhranın neticelerini ele aldığı raporunda gösterdiği hal çarelerini sunmuş bulunduk. ³²

Şu kadarını ilâve edelim ki, anarşik olaylara katılan, eylemde bulunan gençlerin yaşları tetkik edilirse, bunların 1924-1950 yılları arasında eğitim görenlerin çocukları veya torunları olduğu ortaya çıkar. Bu hale göre, o boşluk yıllarının çöküntülerini ve neticelerini daha

32. (Merhum yazar Nâhid Dinçer Hocamız, bu acı hadiseyi kapalı geçmeyi uygun bulmuştur. Bugün meselenin aslının ortaya konulmasının zamanı olduğuna ve “iyilere kötülük edenlerin kimliklerinin açıklanmamasının, yeni kötülere cesaret verdiğine” inandığımızdan, o günlerde bu hususta yazılmış birkaç satırı aşağıya alarak vazifemizi yerine getiriyoruz: “...Bilhassa son zamanlarda Diyânet Riyaseti'ne yeni bir şekil vermek, hele Hademe-i Hayrat'ın maaşlarını artırmak hususunda geceli gündüzlü çalışmış, çok yorgun düşmüştü. Bu hususta hükümetin müzâheretini temine muvaffak olmaktan

uzun zaman, olaylar çıktıkça göreceğimizi, bu olaylar ispatlamaktadır. Terbiye, neticeleri hemen değil, 40-50 sene sonra görülen hassas bir müessesedir. Ona dokunmanın ıstırabını istikbaldeki nesiller çeker. Fakat, o zaman da iş işten geçer. Terbiye meseleleri ile oynarken, bu noktaya çok dikkat etmek icabeder. Ne yazık ki memleketimizde en az dikkat edilen noktalardan biri de budur.

BİR RUH DOKTORUNUN TESBİTLERİ

Bu boşluk yılları için, bu defa da bir ruh doktorumuzu dinleyelim:

“Ruh hekimliğinin sahası çok geniştir. Ferdin normal karakterinden başlayarak, marazî reaksiyonlarını (tepkilerini) inceleyen akıl hekimliği, normal insanı, çevresine olan sosyal intibak kudretile ölçer. Bundan dolayı cemiyet hâdiselerini salâhiyetle tetkik eder. Cemiyetin evlenme, boşanma, çeşitli cürümler, intiharlar gibi sosyal olaylarını inceler. Bu sebepler, cemiyetin sosyal bir barometresi vazifesini görür. Araştırma ve tetkik sahası çok geniş olan ihtisasın verdiği salâhiyeti böylece kaydettikten sonra şimdi asıl mevzua geliyorum.

“1943 yılında toplanan İkinci Maarif Şûrası’nın sü-

mütevellid memnuniyet içinde Bütçe Komisyonu’nda izahat verirken, Halkçılar tarafından, bilhassa Van milletvekili Ferid Melen tarafından birtakım nârevâ târizlere mâruz kalması, kendisini çok müteessir etmiş, bu teessürle o gece sabaha kadar uyuyamamış, ferdası gün Diyânet Riyaseti’nde bir komisyon müzakeresinde kalbinde bir fenalık hissetmiş, Numune Hastanesi’ne giderken, hastane kapısında bayılmış, çok itinalı tedavilere rağmen, iyileşmesi mümkün olmamış, bu suretle vazifesi başında ihrâz-ı şehâdet eylemiştir. Allah gani gani rahmet eylesin.” Sebilürreşad dergisi, cilt 4, sayı 93, sayfa 286, Ocak 1951... MED)

jesi çok mühimdi; cemiyette ahlâk terbiyesi mevzuu konuşulacaktı. Bugün olduğu gibi, o gün de toplumumuzun ahlâkî bir buhran geçirdiği iddia olunuyordu. Büyük Millet Meclisi'nde bütçe müzakereleri esnasında, gazete sayfalarında, bu buhran üzerinde münakaşa devam ediyordu: Muallimi yaralayan talebe, güpegündüz kuyumcu dükkânına giren ve öldüren gangster, babasının altın dişini söken genç buhranın korkunç ârâzı olarak ortaya atılıyordu.

“Bu ruh hâleti içerisinde toplanacak olan Şûra'ya gitmeden evvel zamanın rektörü Profesör Bilsel'in başkanlığında Şûra'ya gidecek Üniversite hocalarının iştirak ettikleri bir toplantıda, halk ruhiyatı ve ahlâk eğitimi bakımından dinî terbiyenin lüzum ve ehemmiyeti üzerinde bir görüşümüz olup olmadığını bir ilim adamı olarak ortaya koyduğum zaman, bazı kıymetli meslekdaşlarımın acı itirazlarına hedef oldum.

“Zaman geçti, hâdiseler durmadı, nesiller yetişip gidiyor; cemiyet içerisinde yeri boş kalan bir mefhumun boşluğundan doğduğuna kâni olduğum bazı içtimaî ve marazî tepkiler karşısında bu sene toplanan Maarif Şûrası'nda din terbiyesi vermenin Anayasamızın esas maddelerinden olan laisizmle zıddiyet teşkil etmeyeceğini bir fikir olarak söylemeye karar verdim. Şûra Başkanı Millî Eğitim Bakanımıza fikrimi açtım. Şûra'nın gündeminde olmadığı için meselenin ayrı bir toplantıda görüşülebileceğini söyledi.”³³

33. Prof. Dr. Fahrettin Kerim Gökay, Selâmet dergisi, cilt 1, sayı 8, sayfa 3, 11 Temmuz 1947. Cumhuriyet gazetesinden alınmıştır.

Bu konu ile ilgili olarak ayrıca bkz.. İsmet Parmaksızoglu, *Türkiye'de Din Eğitimi*, sayfa 26,27, Ankara 1966; *Türkiye Eğitim Millî Komisyonu Raporu*, sayfa 109,110, İstanbul 1960.

Din adamlarının günden güne azalması, onları yetiştirecek müesseselerin bulunmaması, Diyânet İşleri Teşkilâtının eli kolu bağılı olarak durması veya bırakılması, memleketin mânevî hayatında gerekli fonksiyonunu icra edememesi, Medenî Kanun 266'ncı maddesiyle ailenin çocuklarına dinî eğitim vermelerine cevaz verdiği halde³⁴, evinde çocuklarına Kur'ân-ı Kerîm öğreten ailelerin evlerinin -bu hareketleri laikliğe aykırı görüldüğü için- basılması, bu sebeple yetişen neslin dinî eğitim görememesi büyük huzursuzluklara sebebiyet vermiştir.

CHP'NİN DİNE DAİR TEBLİĞİ

Altan alta kaynayan bu huzursuzluk, 1946 yılında girilen çok partili dönemde su yüzüne çıkmıştır. Gazetelerde, Meclis'te, parti gruplarında bu konu konuşulur oldu. Nitekim Anadolu Ajansı, Millî Eğitim Bakanlığı'nın "Din Eğitiminin Serbestliğine" dair bir tebliğini neşretmişti. Cumhuriyet Halk Partisi Divanınca onaylanan bu tebliğde, din bilgisi dershaneleri açılabilmesi, hem bu dershanelere din bilgisi öğretmeni, hem de imam ve ha-

34. Medenî Kanun Mad. 226 -Çocuğun dinî terbiyesini tayin ana babaya aittir. Ana babanın bu husustaki hürriyetini tahdit edecek her türlü mukavele muteber değildir. Reşit dinini intihapta hürdür.

tiplik hizmetleri için eleman hazırlanması maksadı ile yurttaşların seminerler açabilmesi hükmü yer almıştı.

Konumuz yalnız İmam-Hatip Okulları ve bu okulların Türk maarif tarihi içinde geçirdiği merhaleler olduğu için tebliğin yalnız konumuzla ilgili kısmını alıyorum:

“Din bilgileri dershanelerine öğretmen yetiştirmek, imam ve hatiplik hizmetleri için eleman hazırlamak maksadile yurttaşlar din seminerleri dahi açabilirler.

“Seminerler ortaokul öğretimine dayanacak ve ortaokul mezunlarına 5, lise mezunlarına ise 2 yıllık öğretim verecektir. Din bilgileri dershanelerinde olduğu gibi seminerlerde de Millî Eğitim Bakanlığınca onanmış programlar uygulanacak ve bu Bakanlıkça onananlardan başka kitap okutulmayacaktır.

“Din dershanelerinde olduğu gibi, seminerlerde de öğretimin millî bütünlüğü bozucu mezhep görüşlerine dayanan ve vatandaşlar arasında münâferet duyguları uyandırabilecek bir mâhiyet taşımamasına son derece dikkat edilecektir.

“Önümüzdeki ders yılından başlayarak yürürlüğe konmak üzere, Millî Eğitim Bakanlığı tarafından yukarıdaki maddelerde yazılı esasları kaplayan bir yönetmelik düzenlenecektir. Bakanlık ayrıca din bilgileri dershaneleri için program ve kitap hazırlatacaktır.”³⁵

Bu dershane ve seminerlerin tatbikatına rastlamadığımı ve bu tatbikatı görmediğimi belirtmek isterim. Öyle zannediyorum ki, bu tebliğ neşredildi ve öylece kaldı. Yalnız burada dikkat edilecek nokta, Millî Eğitim Bakanlığı'nın hazırladığı böyle bir tebliği neşredebilmesi için, bu tebliğin daha önce Cumhuriyet Halk Partisi Divanınca onaylanması keyfiyetidir.

35. Selâmet dergisi, cilt 1, sayı 8, sayfa 11, 11 Temmuz 1947.

“DİNLE GELEN YABANCI TESİR!”

1947 yılının havası içinde, Cumhuriyet Halk Partisi 7. Kurultayı'nın, 2 Aralık 1947 tarihinde yaptığı toplantıda, parti tüzüğü'nün laikliğe ait 13. maddesinin ikinci fıkrası şiddetli münakaşalara sebep olmuş, bu fıkra komisyonda red ve iptal edilmiştir. Mezkûr fıkra şöyleydi: “*Milî dil ve kültürümüzün Diyânet yolları ile gelen yabancı dil ve kültürlerinden korunması.*”³⁶

Bu münakaşalar esnasında, memleketin din bakımından ihtiyaçları dile getirilmiş, münevver din adamları yetiştirilmesi ihtiyacı belirtilmiştir.³⁷

10 Şubat 1948 tarihinde toplanan Cumhuriyet Halk Partisi Meclis Grubu'nda, Başbakanın vâki teklifi üzerine, ilkokullarda tahsil gören çocuklara din dersleri verilmesi ve ayrıca imam ve hatip gibi din adamları yetiştirmek için meslek okulları açılması konularını inceleyip, prensip kararına bağlanması için, Parti Meclis Grubu on yedi kişiden müteşekkil bir komisyon seçmiş ve bu komisyonu görevlendirmiştir.³⁸ 17 Şubat 1948 tarihli Ulus gazetesinde de bu konu ile ilgili bir başyazı neşredilmişti.

36. İslâm-Türk Ansiklopedisi Mecmuası, cilt 2, sayı 88, sayfa 13, Aralık 1947.

37. Selâmet dergisi, cilt 2, sayı 31, sayfa 6, 19 Aralık 1947.

38. Komisyon şu üyelerden teşekkül etmişti: Ahmed Remzi Yüregir (Seyhan), Faik Öztrak(Tekirdağ), Cemil Bilsel (Samsun), Dr. Sadi Irmak (Konya), Tahsin Bekir Balta (Rize), Hamdi Şarlan (Ordu), Ali Rıza Türel (Konya), Fatin Gökmen (Konya), Muhsin Adil Binal (Konya), Sedat Pek (Kocaeli), İsmail Hakkı Baltacıoğlu (Kırşehir), Âkil Muhtar Özden (İstanbul), Atıf Akgüç (Bursa), Feridun Fikri Düşünsel (Bingöl), Tahsin Banguoğlu (Bingöl), Rasih Kaplan (Antalya), Nihat Erim (Kocaeli).

CHP DİN EĞİTİMİ RAPORU

Kurulan bu komisyon, din eğitimi bakımından çok önemli olan raporunu CHP Meclis Grubu Yüksek Başkanlığına takdim etmiştir. Komisyon raporunda :

1. İlkokullarda ders saatleri dışında dördüncü ve beşinci sınıflarda isteyenlere din dersleri okutulması, köy okullarının üçüncü sınıflarında da aynı şekilde hareket edilmesi,

2. İmamlık, hatiplik gibi din hizmetlerini yapacak elemanlar yetiştirilmesi,

3. Yüksek din bilgini, müftü, vâiz yetiştirmek üzere bir İslâm İlâhiyat Fakültesinin kurulması, prensip olarak kabul edilmiştir.

İMAM-HATİP OKULUNU KİM KURSUN!

Raporun konumuzla ilgili kısmı, okuyucuya tam bir bilgi vermek ve münakaşasını yapabilmek için aşağıya alınmıştır:

“Müslüman vatandaşların imamlık ve hatiplik gibi dinî hizmetlerini ifa edecek elemanlara da ihtiyaç olduğu ve bunları yetiştirecek öğretim müesseselerinin kurulması lâzım geldiği tespit edilmiş ve bu nevi öğretim kurumlarımızın rejimimizin ve Anayasamızın laiklik esasları ile asla teâruz etmeden devlet yardımı ile kurulabileceği esasında birleşilmiştir.

“Anayasamızın 80’inci maddesi, hükûmete bir nevi öğretimi denetleme vazifesi verir. 789 sayılı Maarif Teşkilâtı Kanununun 4’üncü maddesi bu denetlemenin Millî Eğitim Bakanlığı tarafından yapılmasını emreder.³⁹ Anayasamızın ve Maarif Teşkilat Kanununun bu âmir hükümleri sebebiyle ve maslahatın da icabı olarak, Müslü-

39. a) 10.1.1945 tarih ve 4695 sayılı Anayasa’nın 80’inci maddesi: “Hükûmetin gözetimi ve denetlemesi altında ve kanun çerçevesinde her türlü öğretim serbesttir.

b) 22.3.1926 tarih ve 789 numaralı kanunun 4’üncü maddesi: “Türkiye’de hiçbir mektep Maarif Vekâleti’nin ruhsat ve muvafakatı olmaksızın açılmaz. Vekâletler muayyen tahsil dereceleri haricinde kendi memur ve mensupları için muvakkat kurs ve talimgâhlar açabilir.

man dininin meslek adamlarını yetiştirmek üzere kurulacak okulların da programları ile kitaplarının tetkik ve tasnifi her nevi tedris ve terbiye faaliyetlerinin kontrolü ve bu müesseselerde hizmet görecekle rin intihap ve tayinlerinin tasdiki bakımlarından Millî Eğitim Bakanlığı'nın devamlı alâka, teftiş ve murakabesi altında bulunmaları gerektiği ittifakla tesbit olunmuştur.

“İmam ve Hatip Okullarının hangi müessese tarafından kurulması ve nereye bağlı olması hususu, tartışmalara konu teşkil etmiş ve bu konu üzerinde üç teklif ileri sürülmüştür.

BİR CEMİYET KURSUN!

“Tekliflerden birisi, bu kurumların devletçe yardım görecekle ve murakabe edilecek bir hayır cemiyeti tarafından kurulup hükûmetin murakabesi altında onun tarafından idare olunması yolunda idi.

“Böyle bir hizmetin tek bir cemiyete inhisar ettirilmesinin güçlüğü ve böyle bir cemiyetin zamanla alabileceği şekiller veya aynı maksat için birçok cemiyetlerin kurulmasına teşebbüs olunması ihtimali ehemmiyetli mahzurlar olarak mütalâa edilmiş ve bu teklif çoğunluk tarafından kabul olunmamıştır.

MİLLÎ EĞİTİM KURSUN!

“Bahis konusu olan okulların, doğrudan doğruya Millî Eğitim Bakanlığı tarafından kurulup idare edilmesi hakkındaki teklif de, Diyânet İşleri Teşkilâtının devlet kadrosunda Müslüman halkın her nevi din işlerini murakabe ve tanzim eden bir makam olması sebebiyle bu makam tarafından kurulmasının daha uygun ve pratik ola-

cağı, halkımızı daha ziyade tatmin edeceği mülâhazasile kabul olunmamıştır.

DIYANET KURSUN!

“Bu okulların masraflarının Diyânet İşleri bütçesinde yer alması ve her nevi husûsî tahsil durumlarile devletin diğer teşkilâtı tarafından açılan okullar üzerinde murakabe ve teftiş hakkı kanunlarımızla müeyyet bulunan Millî Eğitim Bakanlığı’nın bu okullarla her bakımdan ilgilenip onları devamlı teftiş ve murakabe altında bulundurması tabîi ve zarûrî görülmüştür.

“Millî Eğitim Bakanlığı’nın İmam ve Hatip Okullarile devamlı ilgisini, teftiş ve murakabesinin bir cihazı olmak üzere de Diyânet İşlerinde, Diyânet İşleri Başkanının başkanlığı altında bir heyet kurulması ve bu heyeti Diyânet İşleri Müşavere heyetinden iki üye ile Millî Eğitim Bakanlığı’nın üç ve kurulacak İslâm İlâhiyat Fakültesinin de bir temsilcisinden mürekkep bulunması, çoğunlukla kararlaştırılmıştır.

“İmam ve Hatip Okullarının Millî Eğitim Bakanlığı’nın tetkik ve tasdikine sunulacak olan programlar ile kitaplarını hazırlamak, öğretim ve idare elemanlarını Millî Eğitim Bakanlığı’na inha etmek, bu heyetin esas vazifelerini teşkil edecektir. İmam ve Hatip Okullarının hangi tahsil kademesinden öğrenci alacağı ve tahsil süresinin ne olacağı, bu okulların nerelerde ve ne tarzda açılacağı gibi teknik hususlarla da bu kurul meşgul olacaktır.”

DIYANET’E İTİRAZ EDENLER

Komisyonun “Millî Eğitim Bakanlığı’nın orta dereceli dinî meslek mekteplerini açmasının caiz olmayacağı

mütalâası ile, bu türlü mekteplerin Diyânet İşleri Başkanlığı tarafından açılması ve Diyânet İşleri Başkanlığı'na bağlanması" kararına üyelerden Bingöl milletvekili Tahsin Banguoğlu ile Kocaeli milletvekili Nihat Erim muhalefet etmişlerdir. Her ikisinin muhalefet şerhleri şöyledir:

"Komisyon kararlarına esash bir noktada muhalif kaldık, şöyle ki: Komisyonumuza Türkiye'de geçen 25 yıllık inkılâp rejimi devrinde nüfusun yüzde doksan sekizini teşkil eden Müslüman halkı ölçüsünde durdurulmuş olan din eğitimi ve dinî meslek öğretimi işlerinin düzenlenmesi vazifesi verilmiş bulunuyordu. Bu iş ifade ettiği müstesna tarihî mahiyet çerçevesi bugün içinde bulunduğumuz demokratlaşma ve rejimi normalleştirme anlayışı içinde mütalâa etmemiz lâzım geliyordu. Türk cemiyetinin vicdan hürriyeti tezâhürlerinden olmak üzere, din öğretimine yol açmak ve yeni bir din adamları kadrosunun yetişmesine meydan vermek bahis mevzuu idi. Atatürk inkılâbının sağladığı zihniyet değişimini uzaktan, yakından bir tehlikeye mâruz bırakmamak şartile:

"Komisyonda, işin modern bir cemiyette laik bir devlet nizamı içindeki bir din müessesesine ait bütün organları gözönüne alarak düzenlenmesi, bir defaya mahsus olmak üzere planlanması ve bu kalkınmanın devlet eliyle cesaretle ve sür'atle başarılması lüzumu üzerinde durduk. Bunun gibi yirmi beş yıl inkıtaa uğramış bir din adamları neslinin bugünkü maddî ve mânevî durumunu belirterek yeni baştan münevver din adamları nesli yetiştirmek zarureti üzerinde ısrar ettik. Arkadaşlarımızın bu hususta gösterdikleri düşünce ve dilek beraberliğini şükranla kaydetmek isteriz. Bu cümleden olarak yüksek din öğretimi için açılması istenen bir İslâm İlâhiyat Fakülte-

si, cemiyetimizde din müessesesinin en sağlam dayanaklarından biri olacaktır.

PARTİ PROGRAMI VE DİN ÖĞRETİMİ

“Komisyonumuz din öğretimi ve dinî meslek öğretimi işlerini nizamlamak hususunda tavsiye edeceği tedbirlerle, Anayasamızın ve parti programımızın laiklik anlayışı arasında bir ayrılık olmaması cihetine husûsî bir itina göstermiştir. Uzun ve zarûrî bir ihmal devri geçirmiş olan din öğretimi kurumlarının devlet elile kalkındırılmasında laiklik prensibimize asla bir aykırılık görmedik. Ancak görüşmelerimizin başından itibaren bu hususta bazı arkadaşlarımız nezdinde bir vehim vakit vakit tazelendi. Neticede Millî Eğitim Bakanlığı’nın orta dereceli dinî meslek mektepleri açması caiz olmayacağı mütaleasile bu türlü mekteplerin Diyânet İşleri Başkanlığı’na bağlanması kararlaştırıldı.

“Bir prensip teşkil eyleyen ve heyetinizin diğer müesseseler hakkındaki kendi kararlarıyla tezat haline düşen bu mütalea yersizdir. Ancak biz bu mütaleaların bizi tarihî bir hataya götürmekte olduğunu görerek karara muarız kaldık.

“SKOLÂSTİK KÜLTÜRÜN TOHUMLUKLARI!”

“Atatürk inkılâbının hedefini ve asıl nüvesini teşkil eden şey, bir zihniyet değişikliğidir. Garbın müsbet ilim zihniyetile şark medresesinin skolâstîği, bizim memleketimizde tam bir asır dövuşmüş bulunuyordu. Millî felâketlerimizin başlıca âmili olan bu zihniyet savaşına nihayet vermek için biz, halkı zorlayarak birtakım değişiklikler yaptık ve milletimizi yeni bir dünya görüşüne kavuş-

turduk. Tevhîd-i Tedrisat Kanunu ile sağlamak istediğimiz şey de, iki türlü münevverî ortadan kaldırarak, bu kültür birliğini yaratmaktan ibaretti. Şimdi biz, medrese zihniyetinin yaşlanmış son mümessillerini Diyânet İşleri Reisliği çevresinde toplanmış görüyoruz. Bunlar skolâstik kültürünün tohumluklarıdır. Geçen inkılâp yıllarının, bu zevatın zihniyetlerinde hiçbir değişiklik yapmamış olduğu ise, eserleriyle sabittir. Bu vatandaşlar elile açılacak tahsil müesseselerinin de her ne şekil ve nam altında olursa olsun, eski medreseden başka bir şey olmayacağı muhakkaktır.

“Yeniden kurulacak bu medreseler için yanlış bir temel seçmiş bulunuyoruz. Bu iş kolaylıkla Türkiye’de medreselerin yeniden açılması mânâ ve mahiyetini alabilecek ve skolâstik zihniyetin yeniden filizlenmesi neticesini doğurabilecektir. Belki kısa zamanda bu kökten aşılınmış genç Türk nesilleri tekrar köylere kadar yayılacak ve inkılâptan evvel olduğu gibi halk ile devlet arasında bir kast, kapalı bir sınıf teşkil edeceklerdir. Tanzimattan beri çarpışmış olan bu iki türlü zihniyet ve iki türlü münevver, tekrar karşı karşıya gelecektir.

“Buna mukabil bu öğretimin bizim modern mektep nizamı ve havası içinde Millî Eğitim Bakanlığı elile mahzursuzca başarılabileceği kanaatindeyiz. Hedef bu mekteplerin hocalıklarına kısa zamanda İlâhiyat Fakültesi’nden yetişecek genç din adamlarını getirmek olmalıdır. Bizi yeniden şeriatçılıkla uğraşmaktan ancak bunlar kurtarabilecektir.”⁴⁰

40. Selâmet dergisi, cilt 2, sayı 45, sayfa 12, 13; 26 Mart 1948.

(İmam Hatip Okullarının Diyânet İşleri Başkanlığı tarafından açılıp idare edilmesini teklif eden ve Bingöl milletvekili Tahsin Banguoğlu ile Kocaeli milletvekili Nihad Erim’in muhâlif kaldıkla-

FATİN GÖKMEN'İN TEKLİFİ

Fatin Gökmen ve arkadaşları “Diyânet İşleri Başkanlığının İmam, Hatip, Vâiz ve Yüksek Din Mektepleri açması için” Millet Meclisi’ne yedi maddelik bir kanun tasarısı vermişlerdir. Bu kanun tasarısının birinci maddesi şöyleydi:

“Diyânet İşleri Başkanlığı İmam, Hatip, Vâiz ve Yüksek Din Âlimi yetiştirmek üzere meslek mektepleri ve kurslar açmağa yetkilidir.” ⁴¹

BİR TEBLİĞ

Bu kanun tasarısının âkıbeti hakkında herhangi bir bilgiye rastlamadım. Ancak CHP Meclis Grubu Başkan

rı bu raporu hazırlayan CHP heyetinin listesi, Selâmet dergisinin aynı sayısında şu şekilde verilmektedir:

(Komisyon Başkanı: Bingöl milletvekili F. Fikri Düşünsel; Sözcü: Ordu milletvekili Hamdi Şarlan; Kâtip: Kocaeli milletvekili Sedat Pek; Üyeler: Antalya milletvekili Râsih Kaplan, Bursa milletvekili Âtîf Akgüç, Kırşehir milletvekili İsmail Hakkı Baltacıoğlu, Konya milletvekili Muhsin Ali Binal, Konya milletvekili Fatin Gökmen, Konya milletvekili Dr. Sâdi Irmak, Konya milletvekili Ali Rıza Türel, Rize milletvekili Tahsin Bekir Balta, Samsun milletvekili Cemil Bilsel, Seyhan milletvekili Ahmed Remzi Yüregir, Tekirdağ milletvekili Faik Öztrak.

(Dinin ve dindarların aleyhinde bulunan, din âlimlerine hakaret eden, İmam-Hatip Okullarının açılmasını elinden geldiği kadar geciktiren, Diyanet’e bağlanmasını engelleyen Tahsin Banguoğlu, eski dostlarının solculuklarıyla yarışmadığı sonraki devirlerde, milliyetçi muhitlere yanaşmış ve yaptıklarını tersine çevirerek, kendisinin neredeyse İmam-Hatip Okullarının kurucusu olduğunu iddia edecek tavırlar takınmış ve buna da bir çok kişiyi inandırmıştır. MED)

41. Selâmet dergisi, cilt 2, sayı 39, sayfa 7; 13 Şubat 1948.

Vekilinin 21 Mayıs 1948 Cuma günü, Ulus gazetesinde intişar eden bir tebliği çıktı. Tebliğin konumuzla ilgili kısmı şöyleydi:

“Dinî öğretim konuları hakkındaki parti komisyonu raporunun, imam ve hatip gibi din hizmetlerini ifa edecek elemanlar yetiştirilmesi lüzumuna taallûk eden ikinci maddesinin müzakeresine devan olundu.

“Konu etrafında yapılan uzun tartışmalardan sonra başkanlığa verilen önergeler okunarak:

“Millî Eğitim Bakanlığı’na bağlı kurslar açılması ve buraya ortaokul mezunlarından, askerliğini yapmış kimseler alınması suretile memleket ihtiyacını karşılamak üzere din hizmetlerini görecekle elemanların yetiştirilmesi prensibinin, tesbitini teklif eden önerge çoğunlukla kabul edildi.” 42

CHP Meclis Grubu’nun görevlendirdiği komisyon, İmam ve Hatip Okullarının kurulmasında ittifak etmiş, fakat bu okulların Diyânet İşleri Başkanlığı’na bağlanması hususuna muhalefet vuku bulmuştu. Ulus gazetesinde neşredilen tebliğde, İmam ve Hatip Okulları yerine yeni bir müessese teklif ediliyordu. Ortaokul mezunlarından askerliğini yapmış olanları kabul eden İmam-Hatip Kursları.

İLK RESMÎ KURSLAR AÇILIYOR

İmam ve Hatip Mekteplerinin kapatılmasından 18 yıl sonra, 1948 yılında, on vilâyet merkezinde mevcut din adamlarına yeteri kadar bilgi vermek ve onları günün anlayışına göre yetiştirmek ve ortaokul mezunu almak üzere Millî Eğitim Bakanlığı’nın İlköğretim Genel Mü-

42. Selâmet dergisi, cilt 3, sayı 56, sayfa 10, 25 Haziran 1948.

dürlüğü'ne bağlı kurslar açılması kararlaştırıldı. Bu kurslar on aylık olacaktı. ⁴³

Bu konuyla ilgili canlı bir örnek vermek üzere Cumhuriyet gazetesinde çalıştığı sırada, İstanbul'daki İmam-Hatip Kursu hakkında, görgüye müstenid bir yazı yazan Metin Toker'in görüşlerini ve bu görüşlere dayanarak fikir beyan eden Selâmet dergisinin fikirlerini nakledeceğim:

“İstanbul'un Kocamustafapaşa, Etyemez semtinde açılan İmam-Hatip Kursu'nu ziyaret eden Cumhuriyet gazetesinin genç ve kıymetli muharriri Metin Toker, kursun şimdiki halde yaşlı ve genç 27 talebesi bulunduğunu anlattıktan sonra, buraya orta mektep mezunlarının alındığını, günde dört ders verildiğini, on ders okutulduğunu bildiriyor. Okunan dersler ve öğretmenleri şunlardır: Akâid, Ahlâk ve Hutbe derslerinin muallimi Celâlettin Ökten; Kur'ân ve İbâdet derslerinin muallimi Kilisli Rifat; Tarih, Coğrafya ve Yurt Bilgisi muallimi Zekâî; Türkçe muallimi Pertev; Sağlık Bilgisi muallimi Doktor Zeki Beylerdir. Kurslar beş ay sürecek, imtihanda muvafak olanlara birer vesika verilecek, sonra imamlık ve hatiplik yapmalarına müsaade edilecek.

“Muharrir Metin Toker, bu malûmatı verdikten sonra şöyle devam ediyor:

“*Sorarım bu kursları açanlara, imamlık veya vâizlik ne demektir: Mânâsını bilmeden birkaç Arapça dua*

43. a. İsmet Parmaksızoglu, *Türkiye'de Din Eğitimi*, sayfa 29, Ankara 1966.

b. *Milli Eğitim Reformu ve İmam-Hatip Okulları*, Türkiye İmam-Hatip Okulları Mezunları Cemiyetleri Federasyonu, sayfa 16.

c. *Orta Öğretim Programında Yönelmeler (1924 - 1970)*, Milli Eğitim Basımevi, 1972, sayfa 65.

gevelemek, dünyanın bir öküzün boynuzları arasında bulunduğunu söylemek, ölü gömmek ve namaz mı kıldırmak? Eğer imam ve hatip yetiştirmekten maksat sadece buysa, Allah mübârek etsin, boyacı küpüne daldırır gibi insanları beş aylık kurslara soksunlar, imam yapıp çıkar-sınlar.

“Ama eğer imamlar ve hatipler, dinimiz hakkında en doğru, en geniş ve en müsbet bilgiyle mücehhez olmaları gereken kimselerse, o vakit iş biraz değişir. Bir orta mektep mezunu, beş aylık kurs gördükten sonra yukarıda saydığımız vasıflardan hangisine sahip olabilir, ona bu ilim ve irfanı hangi hoca verebilir? Bir sihirbaz belki; fakat en büyük âlim bile: Asla!

KURSA KİMLER GELİYOR?

“Bana, imam ve hatip kurslarına 27 kişinin devam ettiğini, her geçen gün yeni talebelerin kaydolandığını söyledikleri zaman, bu işe pek aklım yatmamıştı. İmamlara ve vâizlere verilen maaş, yanılmıyorsa 45 liradır. Kim, önünde sonunda 45 lira aylık alabilmek için, aylarca kursları takip eder, imtihana girer? Ancak talebelerle konuştuktan sonradır ki, meselenin iç yüzünü öğrenebildim.

“Bunların bir kısmı, yaşlı başlı imam ve vâizlerdir. Mektebe, sırf bir şeyler öğrenmek, bilgilerini artırmak, hocaların ilminden istifade etmek için geliyorlar. Diğer bir kısım talebeler, ki bunların ekseriyetini gençler teşkil ediyor, dinî bahislerde malûmat sahibi olmak, müslümanlığın akîdelerine vukuf peyda etmek maksadile kurslara yazılmışlardır. Yani imam ve hatip kursu onlar için, daha ziyade bir din tedrishânesidir.

“Üçüncü kısım ise medreseler kapandığı zaman son sınıflarda bulunan, fakat ellerine bir vesika geçirmemiş olan orta yaşlı mollalardır. Onların da gayesi, beş aylık bir kurs sonunda bu kağıda sahip olmaktır. İmam ve vâiz olmak isteyenler ise, geriye kalanlardır... Tabîî bir şey kaldıysa!”

Metin Toker'in yazısından bu satırları iktibas eden Selâmet dergisi (Ömer Rıza Doğrul), devam ederek, şu mütalâaları serdediyor:

“Kıymetli arkadaşım Metin, henüz yirmi beş yaşında bir genç olduğu halde yapılan bu işin ciddiyet ve samimiyetine inanmadığına göre, daha yaşlı ve daha tecrübeli kimselerin ne diyeceğini tahmin etmek, herhalde çok kolaylaşır.

“İmam ve hatip ne demektir?

“İmam bir makine gibi mihraba geçen, bir makine gibi birtakım sözleri söyleyen, yatıp kalkan bir adam mı?

“Hatip, Cuma'dan Cuma'ya minbere çıkan, eline verilen kağıttakileri okuyuveren ve bunları okumakla cemaatı irşad etmiş sayılan kimse mi?

“Hayır, hayır, hayır...”

“İmam, cemaatin ruhanî önderidir. İbadet sırasında mihraba geçtiği zaman, cemaatin birliği onun ruhunda düğümlenir. Cemiyet vicdanının uyanıklığını ve birliğini ifade eden ibadet, bu sayede mânâsını ve mâhiyetini gerçekleştirmiş olur.

“Beş aylık bir dinî tahsil görmüş orta mektep mezunu bir çocuğun, bu hedefi gerçekleştirebileceğine inanmak için çok safdil olmak icabetmez mi?

“Hatip ise her hafta cemaati irşad edecek, cemaatin dinî şuurunu uyandıracak, insanlık hislerini besleyecek,

fazilet duygularını şahlandıracak, sevişme ve yardımlaşma isteklerini kanatlandıracak olan ruhanî sözcüdür.

“Beş aylık dinî tahsil gören bir orta mektep mezununun bu vazifeyi başarabileceğine inanabilmek için orta mekteplerimizin normal çocuklar değil, birer dahi yetiştirmesi lâzım gelir...

“Doğrusunu isterseniz, imam ve hatip yetiştirmenin yolu bu değildir ve tutulan yol, çok yanlıştır.

“İmam ve hatip yetiştirmek için daha ciddî davranmak, köy imamından ve hatibinden başlayarak şehir imam ve hatibine, büyük merkez imam ve hatibine varıncaya kadar her muhitin ihtiyacını düşünmek ve ona göre bir dinî tahsil programı hazırlamak icabeder.

“Ancak o zaman işi ciddiyetle tuttuğumuza inanır ve ancak o zaman bu bahis üzerinde söz söylemek ihtiyacını hissederiz.

SAHTE TESELLİ

“Yoksa şimdiki haliyle imam ve hatip kursları sahte bir teselliden başka bir şey değildir.

“Türk efkâr-ı umûmiyesini bu sahte teselli ile uyuşturmak hem hükûmetin vekarına, hem de ciddiyetine asla uygun değildir. Onun için hükûmetin bu işi yeniden tetkik etmesini, halkın ihtiyacını gözönünde tutarak bu meseleyi lâıykı ile halletmesi gerektiğini zarûrî görürüz.

“Hükûmet bu işi yapmak istemiyorsa, bunu doğrudan doğruya halka bırakmalıdır. O zaman halk da ruhanî ihtiyaçlarını tatmin etmenin çaresini bulacak teşkilâtını kurar.

“Yoksa hem bu işi ciddiyetle başarmamak, hem halkın ihtiyacını doğrudan doğruya tatmin etmesine mey-

dan vermemek gibi bir vaziyet hâsıl olur. Ve bu da demokrasi gereklerine asla uymaz.”⁴⁴

Neticede bu kursların kifâyetsizliği ve ihtiyaca cevap vermeyeceği anlaşılmıştır.

44. Selâmet dergisi, cilt 3, sayı 74, sayfa 3, 16 Şubat 1949.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM (1951 - 1971)

İMAM - HATİP OKULLARI

YEDİ YILLIK İMAM - HATİP OKULLARININ AÇILMASI

İmam-Hatip Kurslarının bu yetersizliği anlaşıldığından 13.10.1951 tarih ve 601 sayılı Müdürler Komisyonu kararı ile ilkokula dayalı birinci devresi dört, ikinci devresi üç yıllık olan ve bir bütün teşkil eden yedi yıllık İmam-Hatip Okulları tarih sahnesine çıktı. İlk defa 17.10.1951 tarihinde Adana, Ankara, Isparta, İstanbul, Kayseri, Konya, Maraş olmak üzere yedi vilâyetimizde birer İmam-Hatip Okulu açıldı.

İMAM - HATİP OKULLARININ VE DİN EĞİTİMİ TEŞKİLÂTININ GELİŞMESİ

İmam-Hatip Okulları kuruldukları tarihten 1958 tarihine kadar, o zaman adı Özel Okullar Müdürlüğü olan, bugünkü Özel Öğretim Kurumları Genel Müdürlüğü'ne bağlanmıştır. 1958 yılında İmam-Hatip Okullarının sayısı on sekize yükselmişti. Tarih sırasıyla kuruluşları şöyledir: 20 Haziran 1953 tarihinde Antalya, Erzurum, İzmir, Tokat; 8 Ağustos 1953 tarihinde Trabzon; 18 Eylül 1953 tarihinde Çorum, Elazığ, Yozgat; 26 Mayıs 1956 tarihinde Adapazarı; 17 Eylül 1958 tarihinde de Balıkesir ve Burdur İmam-Hatip Okulları açılmıştı.

İmam-Hatip Okulları 1958 yılından 1961 yılına ka-

dar Orta Öğretim Genel Müdürlüğü'ne bağlanmış, bu genel müdürlük tarafından idare edilmişti. Bu yıllar arasında İmam-Hatip Okullarında bir artma görülmemektedir. Ancak, İmam-Hatip Okullarının sayılarının on dokuzu bulması ve bu arada 7344 sayılı kanunla, Yüksek İslâm Enstitülerinin kurulması, Millî Eğitim Bakanlığı Merkez Teşkilâtında, yeni bir organizasyon ihtiyaç ve zarureti doğurdu. Bu ihtiyaç ve zaruret üzerine 10.7.1961 tarih ve 1044 sayılı Millî Eğitim Bakanlığı mucibi ile, İmam-Hatip Okulları ve Yüksek İslâm Enstitülerinin işlerini yürütmek ve bunları idare etmek üzere Din Eğitimi Müdürlüğü kuruldu.

11 Ekim 1962 tarihinde Düzce, Gaziantep, Mardin, Samsun, Sivas, Urfa; 1 Aralık 1962 tarihinde de Bursa İmam-Hatip Okulları açıldı. Böylece İmam-Hatip Okullarının sayısı yirmi altıyı bulmuş oldu.

DİN EĞİTİMİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

İmam-Hatip Okullarının çoğalması, Din Eğitimi Müdürlüğü'nün işlerinin sür'atle artmasına sebep olduğundan, artık bir müdürlük kadrosu içinde işlerin idaresinin mümkün olamayacağı anlaşıldı. 29 Nisan 1964 tarih ve 26540 sayılı Millî Eğitim Bakanlığı mucibi ile Din Eğitimi Müdürlüğü, Din Eğitimi Genel Müdürlüğü haline getirilerek teşkilât genişletilmiştir.

Bundan sonra İmam-Hatip Okulları, halkın yardımı ile açılmağa devam etmiştir. 21 Ocak 1966 tarihinde Denizli, Eskişehir, Kastamonu, Malatya; 17 Ağustos 1966 tarihinde Afyon, Kırıkkale, Kütahya, Merzifon, Niğde, Ordu, Osmaniye; 16 Eylül 1966'da Manisa, Uşak; 8 Ekim 1966'da Gümüşhane; 16 Ağustos 1967 tarihinde Aydın, Bitlis, Edirne, Giresun, Hatay, İzmit, Kırşehir, Mersin,

Tekirdağ; 4 Eylül 1967'de Erzincan; 11 Eylül 1967'de Rize; 19 Eylül 1967'de Biga, Bolvadin, Demirci, Develi, Gerede, Karaman; 6 Ekim 1967 tarihinde Doğanhisar; 20 Ağustos 1968'de Adıyaman, Amasya, Bilecik, Boyabat, Çankırı, Kars, Muş, Nevşehir, Siirt, Zonguldak; 14 Temmuz 1969 tarihinde Kırklareli; 18 Ağustos 1969 tarihinde Muğla İmam-Hatip Okulları açılmıştır. Bunlarla İmam-Hatip Okullarının sayısı yetmiş biri bulmuştur.

71

EĞİTİM MİLLÎ KOMİSYONU RAPORUNDA İMAM-HATİP OKULLARI

İmam-Hatip Okullarının miktarı artarken ve teşkilât gelişirken, Türkiye'de 14 Ağustos 1958 tarihinde Türkiye Eğitim Millî Komisyonu adıyla bir komisyon kurulmuştur.⁴⁵ Bu Komisyon, 18 Temmuz 1959 tarihinde Millî Eğitim Bakanlığı'na sunduğu raporunda İmam-Hatip Okullarıyla ilgili olarak şu hususları ileri sürmektedir:

“İmam-Hatip Okullarının müfredat programında, dinle ilgili derslerle diğer genel bilgi dersleri aleyhinde

45. Bu Komisyonu teşkil eden üyeler şunlardır: Başkan: Prof. Fahir İz, İÜ. Ed. Fakültesi Türk Ed. Prof.; Üyeler: Prof. Mukbil Gökdoğan, İTÜ. Mimarlık Fak. Dekanı; Doç. Samim Sinanoğlu, AÜ. DTCF Klasik Filoloji; Hasan Acar, Maarif Vekâleti Talim ve Terbiye âzası; Ekrem Üçyiğit, Talim ve Terbiye âzası; Osman Ülkümen, Maarif Vekâleti Müfettişi; Suphi Arman, İlköğretim Umum Müdür Muavini; Ali Teoman, İstanbul Maarif Müdürü; Nihad Saydam, İstanbul Yıldız Teknik Okulu Öğretmeni; Ahmed Atılğan, İstanbul İlköğretim Müfettişi; Tercüman, Sekreterler: M. Kemal Yılmaz, Orhan Çaplı... Millî Eğitim Bakanı Prof. Fehmi Yavuz'un 15 Temmuz 1960'da yazdığı Önsöz'de bildirildiğine göre, bu rapor, Bakanlığa 18 Temmuz 1959'da sunulduğu halde 27 Mayıs “inkılâbı” na kadar, gizli tutulmuştur...

bir nisbetsizlik müşahade edilmiştir. Bu okulların dinle ilgili meslek okulları olduklarını kabul ettikten sonra daha göze batmakta olan bu nisbetsizliğin giderilmesi için İmam-Hatip Okulları müfredat programının yeniden incelenmesi ve tertiplenmesi lüzumuna kaniiz.⁴⁶

“İKİ ÇEŞİT AYDIN...”

“Bugün bu okullarda, dinle ilgili dersler, ekseriyetle, medrese döküntüsü bir öğretim kadrosu elindedir. Bir öğretim müessesesinin şahsiyeti, şüphesiz orada çalışan öğretim ve eğitim unsurlarının şahsiyetlerinden meydana gelir. Medreseden şu veya bu şekilde çıkmış bulunanlar ise, kendileriyle birlikte İmam-Hatip Okullarına medrese ruhunu da getiriyor. Ancak medreseyi yeni bir isim altında ihya etmeği düşünenler için arzu edilecek olan bu durum, hem bu okulların gelecekte alacağı şekil, hem de memleketin istikbali yönlerinden taşıdığı tehlikelerle mütenasip bir önemle ele alınmalıdır.

“Diğer taraftan meslek okulu olarak açılmış bulunmakla beraber, İmam-Hatip Okulları bir meslek okulu olmaktan ziyade, orta dereceli bir okul olarak çalışmaktadır. Çünkü mezunların büyük bir çoğunluğu din adamı olarak vazife görmüyor. Bunlar, normal lise bitirme imtihanını vermeksizin üniversiteye kabul edildikleri takdirde, memlekette iki çeşit lise yaratılmış olacaktır. Tanzimattan itibaren Türk aydınlarımızın bir kısmı İdâdî ve Sultânî (Lise)

46. Birinci devre programında, 1. sınıfta meslek dersleri %41, kültür dersleri % 59; 2. sınıfta meslek dersleri % 37, kültür dersleri % 63; 3. sınıfta meslek dersleri % 44, kültür dersleri % 56; Birinci devre ortalama meslek dersleri % 40, kültür dersleri % 60'tır. İkinci devrede ise meslek dersleri % 42, kültür dersleri % 58'dir. Bu rakamlar bize yukarıdaki iddiaların abartılmış olduğunu göstermektedir.

lerden, bir kısmı ise medreseden çıkıyordu. Bu suretle birbirleriyle anlaşılamayan iki çeşit Türk aydını yetişiyordu. Birbirine zıt iki zihniyetin daimi mücadelesi içinde geçen son bir asırlık tarihimizin acı tecrübelerinden mütenebbih olmak, bu içtimai kutupların tekrar kurulmalarına imkân vermemek lâzımdır. Türkiye, inkılâp fikirleri üzerinde toplanan ve birleşen bir millî kütle olmak zorundadır. Memleketimizin bekası da buna bağlı olduğundan bu konunun husûsî önemine bilhassa işaret etmek istedik.

“DAİMA KONTROL EDİLMELİ...”

“Bu okulların henüz kurulma safhasında dejenere olmalarını önlemek üzere, üniversite profesörlerinden ve Maarif Vekâleti ilgililerinden meydana gelecek karma bir komisyona, yapılacak bir yurt gezisi ile esaslı surette incelenmesinin ve bu komisyonun tavsiyelerine göre gereken yönlerden ıslâh edilmesinin lüzumuna kaniiz.

“Gerek ders kitaplarının gerek İmam-Hatip Okullarındaki öğretim ve eğitim ruhunun, müsbet ilmî zihniyeti, vicdan hürriyetini, İslâmiyet’in esaslarını ve icaplarını birleştirici bir mânâda olması şarttır. Bu temel prensibe riayet edilip edilmediği, daimî ve tesirli bir surette kontrol edilmelidir. Bu kontrol yalnız okullarda kalmamalı, mezunların vazife aldıkları camilere de teşmil edilmelidir. Maarif Vekâleti, İlâhiyat Fakültesi ve Diyânet İşleri Reisliği’nin bu konuda işbirliği yapmaları lüzumuna inanıyoruz. Diğer taraftan, bütün diğer orta dereceli meslek okullarının ortaokul tahsili üzerine kurulması esasına bağlı olarak, bu okulların da ortaokula dayalı meslek okulları haline getirilmesi gerektiğine kaniiz.”⁴⁷

47. *Türkiye Eğitim Millî Komisyonu Raporu*, Millî Eğitim Bakanlığı yayını, s. 112 - 113, İstanbul 1960.

AYNI BAHANELER, AYNİ İDDİALAR

Dikkat edilirse burada ilk defa olarak İmam-Hatip Okullarının ortaokula dayalı bir meslek okulu olması fikri ortaya atılmıştır. Bu fikir daha sonraları devamlı işlenecek ve netice istihşal edilecektir. Ayrıca burada ileri sürülen fikirler ileride görüleceği üzere tekrar tekrar muhtelif vesilelerle fakat muhtelif şahısların ağzında muhtelif zamanlarda tekrarlanacaktır.

Nitekim 23 Mart 1964 tarih ve 1296 sayılı Tebliğler Dergisinde neşredilen Millî Eğitim Bakanlığı Din Eğitimi Görüşü'nde İmam-Hatip Okulları için şöyle denmektedir: "İmam-Hatip Okulları da, diğer benzerleri gibi belli sahaya, belli bir seviyede eleman yetiştirmek için kurulmuş meslek okullarıdır. Bunların tek amacı, memleketin ihtiyacı ölçüsünde, orta seviyede, aydın din adamı yetiştirmektir. Binaenaleyh bu okullardan mezun olanların elbette kendi yetiştirme amaçlarına uygun istihdam yerlerinde hizmet görmeleri gerekir. Yoksa bu okullar, iş bulmak ve hayatını kazanmak için, yetiştiği ulvî gayenin dışında ve hattâ bazen altında, iş yerlerine adam hazırlamak amacıyla kurulmamıştır. Bunun dışında, başka maksatlarla öğrenim yapmak isteyenler için, bu memleketin ihtiyacına göre, her sahada çeşitli öğrenim kurumları vardır. Öte yandan diğer meslek okulları mezunları için olduğu gibi, İmam-Hatip Okulları mezunları için de yüksek öğrenim kurumları mevcuttur. İmam-Hatip Okulları mezunlarından üniversitelere girmek isteyenlere de, diğer meslek okulları mezunlarına tanınan hak ve imkânlar aynen tanınmaktadır.

"Tekrar etmekte fayda vardır ki, bu okulların münhasıran birer meslek okulu halinde işlemelerini öğrencilerin çok daha iyi yetişmelerini sağlamak amacıyla, bun-

ların tamamının yatılı olmasını ve iyi binalarda, uygun şartlar içinde bulunmalarını istemek, bu komisyon için de Bakanlığımız için de, din eğitime gerçekten hizmet etmenin ta kendisidir.

“Bu okulları ihtiyaçların ve istihdam imkânlarının çok ötesinde artırarak, din adamının yanında her çeşit meslek adamını yetiştiren ve yüksek öğrenimin her dalına öğrenci hazırlayan kurumlar haline getirmek, ilmen mümkün olmadığı gibi Anayasa ve Tevhid-i Tedrisat Kanunu’na da aykırıdır.”

Bundan sonra fikirler, Eğitim Millî Komisyonunda yukarıda ifade edilen sözlere bağlanarak işlenmektedir. Yine aynı yazı şöyle devam etmektedir:

“AÇILMASIN DAHA İYİ...”

“1961’de toplanan Din ile İlgili Eğitim ve Öğretim Komitesi Raporunun 12’nci sayfasında ise ‘Açıkça söyleyelim ki Türkiye’deki İmam-Hatip Okullarının ekserisi, diğer yatılı devlet okullarına nazaran çok düzensiz, iptidaî bir durumdadır. Bazı yerlerde talebelerin en basit temizlik ihtiyaçlarının bile sağlanamadığı görülmektedir. Bu şartlar altında okul açmağa karar vermek, açmamaktan herhalde çok daha zararlıdır... Türkiye’de bugünkü şartlar altında 19 İmam-Hatip Okulunu (ki bugün sayıları 26’dır) ders araç ve gereçleri ve yönetim ile meslek dersleri öğretim kadroları bakımından, açılış gayelerini gerçekleştirebilecek seviyede tutmanın imkânsız olduğu kanaatindeyiz” denilmektedir.”

Yine aynı tebliğler dergisinde neşredilen Din Eğitimi Problemlerini İncelemekle Görevli Komisyon Raporunda:

“Bu okulların bir meslek okulu olmak hüviyetlerinin sûret-i mutlakada muhafaza edilmesi, meslek dışı okullara öğrenci hazırlamayacak şekilde işletilmesi ve yedi senelik bir bütün olarak ele alınması, diploma ile bölünmemesi” kararlaştırılmıştır. Raporun imza tarihi 21 Kasım 1963’tür.

Bu ifadelerden, Eğitim Millî Komisyonu raporunda tavsiye edilen bir komisyonun kurulduğu ve memleketimizdeki din eğitiminin incelettirildiği anlaşılmaktadır. Eğitim Millî Komisyonu Raporunda bahsedilen iki ayrı tip insanın yetiştiği konusuna 20-23 Ağustos 1971 tarihlerinde Türkiye Büyük Millet Meclisi’nde yaptığı konuşmasında Millî Eğitim Bakanı Şinasi Orel de temas edecek ve şöyle diyecektir:

“... Dolayısı ile yurdumuzda laik tahsilin yanında değişik muhtevada tahsil veren bir müessese daha yaratılmış olmaktadır. Genç nesil eğitim bakımından böylece bölünmektedir. Bu yanı ile olay, hem 12 Mart Muhtırası’na, hem de Hükûmet Programında zikredilen Atatürk ilke ve devrimlerinin tüm olarak uygulanması, laiklik ilkesinin tam olarak uygulanması, öğretim birliğinin sağlanması prensibi ile ters düşmektedir.”

MİLLÎ EĞİTİM PLÂNININ HAZIRLIĞI İLE GÖREVLİ KOMİSYON RAPORUNDA İMAM - HATİP OKULLARI

1960 yılında Millî Eğitim Bakanlığı tarafından “Millî Eğitim Plânının Hazırlığı ile Görevli” bir komisyon kurulmuştur. Bu komisyon 5-24 Eylül 1960 tarihleri arasında Ankara’da, Millî Eğitim Bakanlığı’nda ve 5-11

Ekim 1960 tarihleri arasında İstanbul'da, Teknik Üniversite'de toplanmıştır. Bu çalışmalar neticesinde meydana gelen Millî Eğitim Plânının Hazırlığı ile Görevli Komisyon Raporu, 7 Kasım 1960 tarihinde komisyon üyeleri tarafından imza edilmiştir. ⁴⁸ Bu raporda:

“Komisyonumuz, ayrıca öğretimin birleştirilmesi ile ilgili 1340 (1924) tarihli kanunun ileri sürdüğü ‘Maarif Vekâleti yüksek diniyat mütehassısları yetiştirmek üzere Darülfünun’da bir İlâhiyat Fakültesi tesis ve imamet ve hitabet gibi hidemat-ı dîniyenin ifası vazifesiyle mükellef memurların yetiştirilmesi için ayrı mektepler küşâd edecektir’ hükümlerini ve Eğitim Millî Komisyonu Raporunda bu hükümlerin ruhuna bağlı kalınması hususunda yapılmış olan tavsiyeleri de dikkate alarak aşağıdaki kararlara varmıştır: ⁴⁹

-
48. Raporu hazırlayan komisyon üyeleri şu zevattan teşekkül etmişti: Başkan: Ord. Prof. Dr. Ratip Berker, İstanbul Teknik Üniversitesi Makine Fakültesi; Üyeler: Prof. Dr. Turhan Feyzioğlu, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Rektörü; Prof. Fahir İz, Eğitim Millî Komisyonu Başkanı; Ord. Prof. Enver Ziya Karal, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi; Nuri Kodamanoglu, Milli Eğitim Bakanlığı Müsteşarı; Orhan Mersinli, Karayolları eski Genel Müdürü; Emil Galip Sandalcı, Gazeteci; Reşat Tardu, Millî Eğitim Bakanlığı eski Müsteşarı; Dr. Orhan Cavit Tütengil, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Sosyoloji Asistanı; Ekrem Üçyiğit, Eğitim Millî Komisyonu Üyesi; Hasan Âli Yücel, Eski Millî Eğitim Bakanı.
49. Din ile ilgili eğitim ve öğretim konusunda, Dr. Cavit Orhan Tütengil’in aykırılık notu: 1. İmam-Hatip Okulları, eldeki imkânlar ölçüsünde, yatılı hale getirilmeli, 2. Teklif edilen Eğitim Fakültesine, öğretmen okullarına din dersi öğretmeni yetiştirilmek üzere ihtisas öğrenimlerini İlâhiyat Fakültesinde yapacak öğrenciler de alınmalıdır.

“ORTAOKULA DAYALI OLMALI...”

“İmam-Hatip Okullarının tasfiyesi, Komisyonumuzca çoğunlukla reddedilmiş, ıslâh edilmeleri lüzumu ise yine çoğunlukla kabul edilmiştir. Yapılacak ıslâhatın da şu esaslara göre olması oy birliği ile kabul edilmiştir:

a) Öğrenci mevcudu az ve gelişme imkânı görülmeyenler hariç diğerleri takviye edilerek devam ettirilmelidir.

b) Bu okullar ortaokula dayalı olmalıdır.

c) Müfredat programları ıslâh edilmeli, genel bilgi ve din bilgisi verildikten başka öğrencilerin hayatta müstahsil olmalarını sağlayacak bir meslek sahibi olma şartları sağlanmalıdır.

d) Devrimlerimiz ile tatbikattan kaldırılmış olan fikh gibi konulara ders programlarında yer verilmemelidir.

e) Bütün öğretmenler seçkin üniversite mezunları arasından atanmalıdır” denmektedir. ⁵⁰

YEDİNCİ MİLLÎ EĞİTİM ŞÛRASINDA İMAM-HATİP OKULLARI

Yedinci Millî Eğitim Şûrası'na ortaokul programının, lise ve lise muadili meslek okullarının ortak gövdesi olması teklifi getirilmiş ve Şûra Genel Kurulu'nca bu teklif aynen kabul edilmiştir:

“Aynı ortaokul programı liselerin, ticaret lisesi, erkek ve kız sanat enstitüleri, öğretmen okulları ve imam - hatip okulları gibi meslek okullarının ortaokula denk

50. *Millî Eğitim Plânının Hazırlığı ile Görevli Komisyonun Raporu*, Millî Eğitim Bakanlığı yayını, s. 43, İstanbul 1960.

olan birinci devrelerinde de uygulanmalıdır; ancak seçime tâbi özel derslerin tesbitinde ve düzenlenmesinde ilgili okulun ikinci devresinin amaçları ve özellikleri de dikkate alınmalıdır.”⁵¹ Bu ifade, VIII. Millî Eğitim Şûrası’nda yeniden karara alınacak ve şu şekilde Bakanlık Makamınca tasdik edilecektir:

“Aynı ortaokul programı ikinci devre genel, meslekî ve teknik okulların varsa birinci devrelerinde de uygulanır. Bu okullarda seçmeli derslerin sayı ve çeşitleriyle bunların uygulama ve laboratuvar çalışmaları, ilgili okulun ikinci devresinin amaçları ve özellikleri dikkate alınarak artırılabilir.”⁵²

VII. Millî Eğitim Şûrası’nda bütün meslek okullarıyla birlikte İmam - Hatip Okullarının birinci devrelerinin ortaokul haline getirilmeleri teklif ve kararına rağmen Şûra’ya İmam-Hatip Okullarıyla ilgili olarak gelen teklif şöyleydi:

“İmam-Hatip Okulları ilkokula dayalı bir meslek okuludur. İmam-Hatip Okullarının birinci devresinde ortaokul müfredatına dahil temel derslerle birlikte, mesleğe hazırlayıcı mâhiyetteki dersleri de ihtiva eden bir program uygulanır ve birinci devre sonunda ortaokul diploması verilir.”⁵³

Bu teklif Şûra Genel Kurulu’nda kabul edilmemiş, meslek okullarının birinci devrelerinde ortaokul programı uygulanması prensibine paralel olarak, İmam-Hatip Okulları için “ortaokula dayalı bir meslek okuludur” şeklinde karar alınmıştır.⁵⁴

51. VII. Millî Eğitim Şûrası, 5 - 15 Şubat 1962, Çalışma Esasları Konular ve Kararlar, sayfa 123, 179.

52. Tebliğler Dergisi, 16 Kasım 1970, sayı 1631.

53. A.g. Şûra Çalışma Esasları Konular ve Kararlar, sayfa 163.

54. A.g. Şûra Çalışma Esasları Konular ve Kararlar, sayfa 209.

Millî Eğitim Bakanlığı 16 Temmuz 1962 tarih ve 1212 sayılı tebliğler dergisinde neşrettiği tâmininde: “İmam-Hatip Okulları koordinasyon grubunca ilkökula dayalı bir meslek okulu olarak tarif edildiği halde, Millî Eğitim Şûrası’nca İmam - Hatip Okullarının ortaokula dayalı olması teklifi kabul edilmiştir” kararını vermekle, VII. Millî Eğitim Şûrası’nın bu kararını tasdik etmiş oluyordu.

NIHAD SAMİ BANARLI’NIN TEKLİFİ

Ancak, Nihad Sami Banarlı’nın Şûra Başkanlığına sunduğu 38 numaralı önergede: “Şûramızın bu konuyu etrafli bir şekilde incelemesine vakit ve imkân kalmadığına göre, Türk toplum ve vicdan hayatının büyük problemi olan din eğitim ve öğretimiyle memleketimizde münevver din âlimi yetiştirilmesi ve din öğretimi yapan müesseselerin daha modern bir şekilde kurulma ve gelişmesi için, en yakın bir zamanda özel bir heyetin toplantıya çağırılması lüzumuna burada karar verilmesini...”⁵⁵ şeklinde teklifte bulunması, özel bir ihtisas komisyonunun, Millî Eğitim Bakanı Şevket Raşit Hatipoğlu’nun çağrısı üzerine kurulmasına sebep olmuştur.⁵⁶ Bu özel ihtisas

55. A.g. Şûra Çalışma Esasları Konular ve Kararlar, sayfa 344, 345.

56. *Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Plânı Özel İhtisas Komisyonu Raporları, Din Eğitimi Özel İhtisas Komisyonu Ön Raporu*, sayfa 21, 22, Mayıs 1971.

Komisyonu teşkil eden başkan ve üyeler: Selâhattin Tansel, Tâlim ve Terbiye Hey. Başkam; Prof. Dr. Neşet Çağatay, İlâhiyat Fakültesi Dekanı; Prof. Dr. Celâl Saraç, Yük. İsl. Ens. Eski Müdürü; Prof. Dr. Tayyip Okiç, İlâhiyat Fak.; Prof. Dr. F. Nafiz Uzluk, İlâhiyat Fak.; Ahmed Davudoğlu, Yüksek İsl. Ens. Md. V.; A. Kadir Karahan, Yük. İsl. Ens.; Nihad Sâmi Banarlı, Yük. İsl. Ens.; Nevzat Ayasbeyoğlu, Yük. İsl. Ens.; Enver Kutluğ, İst. İmam-Hatip

komisyonu, İmam-Hatip Okullarının birinci devrelerinin tek tip ortaokul haline getirilmesini uygun bulmamış ve birinci devrelerin meslekî hüviyetini muhafaza etmesine karar vermiştir.

İKİNCİ BEŞ YILLIK KALKINMA PLÂNI'NDA İMAM - HATİP OKULLARI

Bu özel ihtisas komisyonu kararı daha sonra kendini İkinci Beş Yıllık Kalkınma Plânı'nda göstermiştir. İkinci Beş Yıllık Kalkınma Plânı'nda (1968 - 1972): "Köy Ebe Okulları ile İmam-Hatip Okullarının ilk devreleri dışında ortaokul seviyesindeki bütün meslekî okullar genel ortaokul durumuna getirilecek" demek suretiyle VII. Millî Eğitim Şûrası'nın İmam-Hatip Okulları hakkındaki kararı ve bu kararı tasdik eden Millî Eğitim Bakanlığı'nın görüşü kabul edilmemiştir.⁵⁷

Fakat, İkinci Beş Yıllık Kalkınma Plânı'ndaki bu hükmü, Millî Eğitim Bakanı Şinasi Orel kabul etmemiş ve 19 Ağustos 1971 tarihinde Millet Meclisi Başkanlığı'na verilen gensoru sebebiyle 20 ve 23 Ağustos 1971 günleri yapılan konuşmalara verdiği cevapta: "Filhakika bütün meslek okullarının ortaokula dayalı hale getirilmesinde Ebe ve İmam-Hatip Okulları için istisna gözetilmiş

Ok. Md.; Cemal Cebeci, Kayseri İHO. Md.; Dr. Lütfü Doğan, Ankara Müftüsü; Hulusi Bolay, Konya İHO. Öğr.; Veli Ertan, Ankara İHO. Öğr.; Kemal Edip Kürkçüoğlu, Din Eğ. Müdürü; Komisyonun Şeref Davetlileri: Hıfzı Oğuz Bekata, Devlet Bakanı; Hasan Hüsnü Erdem, Diyânet İşl. Bşk.; Ahmed Yıldız, Tabîî Senatör; Mehmed Özgüneş, Tabîî Senatör; Yusuf Ulusoy, Sakarya Milletvekili.

57. İkinci Beş Yıllık Kalkınma Plânı (1968-1972), sayfa 165.

ise de, bu, İmam-Hatip Okullarının birinci devresinin meslekî karakterini muhafaza edecekleri anlamına gelmez” dedikten sonra aynı konuşmasının başka bir yerinde: “Filhakika Ebe Okulları ile İmam-Hatip Okullarının ilk devrelerinin dışta bırakılmış olması bunlar hakkında İkinci Beş Yıllık plânın bir kararı olmadığını, bir hüküm tesis etmediğini, ortaokul seviyesindeki bütün meslekî okulların normal ortaokul durumuna getirilmesi sırasında bunların durumunun aynen kalacağını değil ve fakat ileride tesbit edilmesini iltizam ettiğini gösteren bir ibaredir” demiştir. ⁵⁸

SEKİZİNCİ MİLLÎ EĞİTİM ŞÛRASI VE İMAM - HATİP OKULLARI

Orhan Oğuz’un Millî Eğitim Bakanlığı sırasında orta öğretimde reform yapılacağı haberi gazetelerde neşredilmeye başlandı. Millî Eğitim Bakanı bu konuda konuşmalar yapmak üzere Türkiye’yi dolaştı ve bölge bölge millî eğitim idarecileriyle toplantılar yaptı. 16 Temmuz 1970 tarih ve 228 sayılı Talim ve Terbiye Kurulu kararı ile 28 Eylül - 3 Ekim 1970 tarihleri arasında VI-II. Millî Eğitim Şûrası’nın toplanması karar altına alınmıştı. Bunun için “Orta Öğretim Sistemimizin Kuruluşu ile Yüksek Öğretime Geçişin Yeniden Düzenlenmesi Konusunda, VIII. Millî Eğitim Şûrası’na Sunulan Esaslar”ı içinde toplayan ve sınırlı dağıtım için 15 Temmuz 1970 tarihinde basılan kitap, Şûra’ya gelecek üyelere dağıtılmıştı. Bu esaslarda konumuzla ilgili kısımlar aşağıya alınmıştır:

58. *Millî Eğitim Bakanlığı Haber Bülteni*, Eylül 1971, sayı 58.

“DÜŞÜNDÜRÜCÜ SORUNLAR...”

“Millî Eğitim Bakanlığı’na bağlı olup ilk öğretime dayalı iki önemli eğitim kurumundan birisi İlk Öğretmen Okulları, diğeri de İmam - Hatip Okullarıdır. Bu iki öğretim kurumu arasında en önemlî benzerlik, her ikisinin de yeni yetişen nesle eğitim vermekle görevli elemanlar yetiştirme sorumluluğu taşımasıdır. Orta öğretimin birinci devresinde bu iki eğitim kurumunda bulunan öğrenci sayıları incelendiğinde çok düşündürücü bazı sorunlar ortaya çıkmaktadır. 1955-1968 yılları arasında İlk Öğretmen Okullarının birinci devresinde bulunan öğrenci sayısı 6301’den 13626’ya yükselmiştir. Bu sayının orta öğretimin birinci devresindeki bütün öğrenci sayısına oranı % 3.7’den % 1.9’a inmiştir. Halbuki aynı devre içinde İmam-Hatip Okullarının birinci devresine kaydolan öğrenci sayısı 2181’den 33400’ e çıkarak bu oran, orta öğretimin birinci devresindeki toplam öğrenciye göre %1.3’den %4.6’ya yükselmiştir.”⁵⁹

İMAM - HATİPLERİN ÖNÜNÜ KESMEK İÇİN BAHANELER

İmam-Hatip Okullarındaki bu artmayı önlemenin çaresini bulmak gerekiyordu. Peki, bu nasıl olmalıydı? Şûra’ya sunulan esaslar bu soruya çok temkinli olarak, İmam-Hatip Okullarının birinci devresini ortadan kaldır- mayı hedef almakla, cevap veriyordu:

“Birinci devre orta öğretim (yani ortaokul), mecburî öğretimin devamı ve orta öğretimin ilk kademesi olarak,

59. *Orta Öğretim Sistemimizin Kuruluş ile Yüksek Öğretime Geçişin Yeniden Düzenlenmesi Konusunda VIII. Millî Eğitim Şûrası’na Sunulan Esaslar, Sınırlı Dağıtım için, sayfa 6.*

müşahede ve yöneltme kurumu niteliğinde *tek tip ortaokul halinde* düzenlenir.”⁶⁰

“*Yanlış ve erken bir seçimi önlemek* ve bu yüzden normal öğrenim süresini uzatabilecek herhangi bir *zaman kaybına* yer vermemek için bu devrede (ortaokul devresinde) öğretim ihtisaslaşmaz.”⁶¹

“Bu sebeple birinci devre orta öğretim programı bütün ikinci devre programlarının *ortak gövdesidir ve bu programın uygulandığı okul tek tip ortaokuldur.*”⁶²

Her ne kadar “VIII. Millî Eğitim Şûrası’na Sunulan Esaslar”da İmam-Hatip Okullarından ve bu okulların âkîbetinden bahsedilmiyorsa da, yukarıya aldığımız kısımlardan da anlaşılacağı gibi *“tek tip ortaokul”* ve bu ortaokulun *“bütün ikinci devre programlarının ortak gövdesi”* olarak kabul edilmesi, İmam-Hatip Okullarının birinci devrelerinin kaldırılarak ortaokula dönüştürüleceğini apaçık göstermektedir.

Yukarıda ifade edilen ve Şûra’ya sunulan bu esaslar, Şûra’ca kabul edilmiş, Millî Eğitim Bakanı Orhan Oğuz tarafından 5. 11. 1970 tarihinde tasdik edilmek suretiyle kesinleşmiş ve yürürlüğe girmiştir.⁶³

Böylece VII. Millî Eğitim Şûrası’nda İmam-Hatip Okullarının birinci devresinin ortaokula dönüştürülmesi ile ilgili olarak alınan karar, Millî Eğitim Bakanı Şevket Raşit Hatipoğlu’nun kurduğu özel komisyonun verdiği karara ve İkinci Beş Yıllık Kalkınma Plânı hükümlerine rağmen, yerine getirilmiş oldu. Bu konuda duyduğumuz

60. A.g., sayfa 12.

61. A.g., sayfa 20.

62. A.g., sayfa 21.

63. Millî Eğitim Bakanlığı Tebliğler Dergisi, 16 Kasım 1970, sayı 1631.

endişeleri, o tarihte “Büyük Türkiye” ve “Diyânet Dergisi”nde neşredilen yazımızla dile getirmiştik. ⁶⁴

BİR TOPLANTI

15 Aralık 1970 tarihli *“Diyânet”* mecmuasında “Millî Eğitim Bakanlığı’nda İmam-Hatip Okullarıyla ilgili toplantı yapılıyor” başlığı altında şu haber neşredilmişti:

“VIII. Millî Eğitim Şûrası’nda alınan karar gereğince İmam-Hatip Okullarının statü ve program meselelerini görüşmek üzere 14 - 15 Aralık 1970 Pazartesi ve Salı günlerinde Millî Eğitim Bakanlığı konferans salonunda bir toplantı yapılacaktır.

“Toplantıya bütün İmam-Hatip Okulları müdürleri ile Öğretmenler Kurulu’nun seçeceği birer öğretmen ve din eğitimi ile ilgili kuruluşların temsilcileri katılacaktır.

“Toplantıya Diyânet İşleri Başkanlığı, Yüksek İslâm Enstitüleri, İlâhiyat Fakültesi ve Devlet Plânlama Teşkilâtı da davet edilmiştir.

“Bu arada Türkiye İlâhiyat ve İslâm Enstitüleri Mezunları Cemiyetleri Federasyonu ile Türkiye İmam-Hatip Okulları Mezunları Cemiyetleri Federasyonu da birer temsilci ile toplantıya iştirak edeceklerdir.

“Başkanlığımız İmam-Hatip Okulları ile ilgili görüşlerini tespit etmektedir.

“Toplantıda Millî Eğitim Bakanı Sayın Orhan Oğuz’un bir konuşma yapması beklenmektedir.

64. Nâhid Dinçer, *Orta Öğretim Reformu ve İmam-Hatip Okulları*, Büyük Türkiye dergisi, sayı 9, Aralık 1970 ve sayı 10, Ocak 1971; Diyânet İşleri Başkanlığı Dergisi, cilt 10, sayı 104 - 105, sayfa 53 - 58, Ocak - Şubat 1971. (Bu yazı, kitabın sonuna alınmıştır. MED)

“İmam-Hatip Okulları ve Din Eğitimi açısından büyük önem arzeden bu toplantının, Şubat ayı içerisinde toplanması muhtemel IX. Millî Eğitim Şûrası’na İmam-Hatip Okulları konusunda bir rapor hazırlayacağı sanılmaktadır.”

“DİN ŞURÂSİ”

17 Aralık 1970 tarihli *Bugün* gazetesi, “İmam-Hatipler için gizli toplantı yapıldı” başlığı altında, şu haberi verdi:

“Millî Eğitim Bakanlığı’nda, Türkiye’nin dört bir yanından çağırılan Din Eğitimcileri gizli bir toplantı yapmışlar ve Sekizinci Eğitim Şûrası çerçevesi dışında kalan İmam-Hatip Okullarının durumunu görüşmüşlerdir.

“Sekizinci Eğitim Şûrası’nın yapıldığı şûra salonunda toplanan Bakanlık din eğitimcileri toplantısının bir çeşit Din Şûrası niteliğinde olduğu öğrenilmiştir. Toplantıya, Anadolu’nun çeşitli illerinden çağırılan Din Eğitimcileri ile Bakanlık ileri gelenleri, Talim ve Terbiye Kurulu yetkilileri katılmışlardır.

“Sayıları 100 kişiyi aşan, Bakanlık ve Din Eğitimcileri toplantısının basına duyurulmamasına özellikle dikkat edildiği ve toplantının önceki gün sona erdiği öğrenilmiştir.

“Din Şûrası niteliğindeki toplantı iki gün sürmüştür.”

Yine bu konuyla ilgili olarak 18 Aralık 1970 tarihli *Bugün* gazetesi, “Gizli toplantıda alınan karar: İmam-Hatip konusunda son karar Şûra’nın” başlığı altında şu haberi vermiştir:

“İmam-Hatip Okulları konusunun Dokuzuncu Eğitim Şûrası’na getirilip tartışılacağı bildirilmiştir. Talim ve Terbiye Kurulu’nda üst kademedede bir yetkili: Ciddi hazırlıklarımız vardır. İmam-Hatip Okulları konusunu Dokuzuncu Eğitim Şûrası’na götüreceğiz. Herkes düşüncesini söyleyecek, fikirler tartışılacak demıştır. Çalışmalar yetiştirilebildiği takdirde, Dokuzuncu Eğitim Şûrası’nın Şubat’ta yapılacağı bildirilmiştir.

ALINAN MÜSBET KARARLAR

“Talim ve Terbiye Kurulu yetkilisi, Türkiye’nin bütün din eğitimcilerinin katıldıkları toplantı hakkında bilgi vermemiş: Amacımız meseleleri dinlemektir. Yapılan tamamen bir iç çalışmaydı, söylenecek bir şey yok henüz, demekle yetinmiştir.

“Bakanlık şûra salonunda geçtiğimiz Pazartesi ve Sah günü, 100’e yakın din eğitimcisi Bakanlığın çağrısı üzerine toplanarak, din eğitimi ve İmam-Hatip Okulları’nın durumunu ele almışlar, toplantı basından gizli yapılmıştı.”

Bu konuda gazetelerdeki tamamlayıcı bilgiyi 21 Aralık 1970 tarihli *Yeni Asya* gazetesi “İmam-Hatip Okullarının durumu görüşüldü” başlığı altında vermiştir:

“Millî Eğitim Bakanlığı’nda İmam-Hatip Okulları ile alâkalı husûsî toplantıda alınan kararlar belli olmuştur. Millî Eğitim Bakanlığı’nın daveti üzerine Bakanlık salonunda yapılan toplantıda Millî Eğitim Bakan Orhan Oğuz ve bazı İmam-Hatip öğretmenleri hazır bulunmuşlar ve toplantı Oğuz’un bir konuşmasıyla açılmıştı.

“Toplantıda alınan kararlar şunlardır:

1- İmam-Hatip Okullarının birinci devresi 3, ikinci

devresi 4 sene olmalı ve her iki devre de meslekî vasfını kaybetmemeli.

2- Birinci devre mezunları normal ortaokul mezunu kabul edilmeli.

3- Birinci devre mezunlarından hayata atılmak isteyenler bir sene daha tahsil görerek 633 sayılı Diyânet İşleri Kanunundan ve 657 sayılı Devlet Memurları Kanunundan aynen faydalanmalıdırlar.

4- İkinci devreye devam etmek isteyenlerin mezun olduktan sonra istedikleri mesleğe veya üniversiteye gidebilmeleri temin edilmeli.

5- İmam-Hatip Okulları yüksek tahsile talebe hazırlayacak mahiyette olmalı.

6- Anayasanın getirdiği fırsat eşitliğinden faydalanmaları sağlanmalı ve insan gücü sarfı önlenmeli.

Millî Eğitim Bakanlığı, İmam-Hatip Okullarının ortaokul gibi kalmasını müdafaa eden Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü'nün aksi görüştedir."

ÖN RAPOR'DAKİ BİLGİLER

Bu konuda daha sağlam bilgiyi Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Plânı Din Eğitimi Özel İhtisas Komisyonu Ön Raporunda bulmaktayız. Şöyle ki:

"VIII. Millî Eğitim Şûrası, VII. Millî Eğitim Şûrası kararlarına uygun olarak I. Devre orta öğretimin tek tip ortaokul olmasını teyid etmiştir. Ancak VIII. Millî Eğitim Şûrası'nda yeni orta öğretim sisteminin statüsü kurulurken İmam-Hatip Okulları konusu gündeme alınmamış, bu okulların statü ve müfredatının görüşülmesi IX. Millî Eğitim Şûrası gündemine bırakılmıştır.

“IX. Millî Eğitim Şûrası’na hazırlık olmak üzere Millî Eğitim Bakanlığı’nca 14 - 15 Aralık 1970 tarihlerinde ‘Din Eğitimi ile ilgili bir istişarî toplantı’ düzenlenmiştir.”

Bu toplantıya yukarıda saydığımız müessese temsilcilerinden 150 kişinin katıldığı beyan edildikten sonra:

“Bu toplantıya katılanlar arasından seçilen ve Din Eğitimi Genel Müdürü Sayın Necati Çerçioğlu’nun başkanlığında toplanan sekiz kişilik bir komisyon, yapılan görüşmelerin ışığı altında istişarî toplantının sonuçları olan ortak esasları tesbit etmişler ve bu esaslar Millî Eğitim Bakanının başkanlık ettiği bir oturumda umûmi heyetin bilgisine sunulmuş ve ittifakla kabul edilmiştir” denmiştir.

14 - 15 Aralık 1970 tarihinde yapılan mezkûr toplantıda esas itibariyle İmam-Hatip Okullarının VII. Millî Eğitim Şûrası’nda kabul edilen yeni orta öğretim sistemine adapte edilmesi uygun bulunmakta ve şu teklifler yapılmaktadır:

“a) Bu okulların da birinci devresi üç yıl, ikinci devresi dört yıl olmalı, birinci devresinin *meslekî karakterleri bozulmamalıdır*.

“b) Bu devrede, tek tip ortaokulda okutulan mecburî derslerin tamamı okutulmalı, ihtiyarî ve seçmeli dersler yerine mecburî meslek dersleri konulmalıdır. Bu dersler *Arapça, Kur’ân-ı Kerîm ve Din Bilgisi* dersleri olmak üzere sadece üç çeşit dersten ibarettir. (Haftalık ders saatleri 30 saatten 34 saate yükseltilmelidir).

“c) Bu devreden mezun olanlara tek tip ortaokul mezunlarına verilen diplomaya eşdeğer bir diploma verilmeli, bu diplomayı alanlar:

“1- İmam-Hatip Okullarının ikinci devrelerine, (Bununla İmam-Hatiplik mesleği için kendilerine ilgi, istidat ve kabiliyet gösterenlerin bu okulların daha ileri sınıflarına devam ederek ilerlemeleri öngörülmelidir).

“2- Diğer orta öğretim kurumlarının ikinci devrelerine (Bununla ailelerinin arzusu ile bu okula gelen ve fakat kendilerinde bu meslek için ilgi, istidat ve kabiliyet görmeyenlerin, meslek için ileride sıkıntı teşkil etmeleri mümkün olanların, diğer meslek sahalarına geçmelerine fırsat verilmekte ve çocuğa kendi iradesini kullanma imkânı tanınmaktadır.)

“3- Mesleğe atılıp köy imamı olmak isteyenlere “*Uygulamalı meslekî bilgiler yan sınıfına*”, (Bununla maddî ve ailevî zaruretlerle daha üst seviyede tahsil yapma imkânı bulamayanlara mesleğe ve hayata hazırlama imkânı verilmiş ve 633, 657 sayılı kanunların öngördüğü İmam-Hatip ihtiyacının karşılanması tasarlanmıştır).

“ İmam-Hatip Okullarının ikinci devreleri yeni orta öğretim sisteminin öngördüğü hem mesleğe ve hem de yüksek öğretime hazırlayan programları uygulayacak şekilde düzenlenmeli ve bu programların elde ettiği haklara sahip kılınmalıdır.”⁶⁵

DİN EĞİTİMİ ÖZEL İHTİSAS KOMİSYONU TEKLİFLERİ

Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Plânı Din Eğitimi Özel İhtisas Komisyonu, ön raporunda şu hususları dile getirmektedir:

65. *Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Plânı Özel İhtisas Komisyonu Raporları, Din Eğitimi Özel İhtisas Komisyonu Ö. Raporu*, sayfa 22, 23, Mayıs 1971.

“Komisyonumuz, İmam-Hatip Okullarının mutlaka VIII. Millî Eğitim Şûrası’nda kabul edilen Türk Eğitim Sisteminin bütünlüğü ve yapısı içinde yer almasını zorunlu görmektedir. Nitekim bu görüşümüz, hükûmet programında “İmam-Hatip Okullarını yeni orta öğretim sistemi içinde ıslâh edeceğiz” sözleri ile ifade edilen maksada da uygun düşmektedir.”⁶⁶

Bu hükümden sonra Din Eğitimi İhtisas Komisyonu aşağıdaki teklifleri yapmaktadır:

“İmam-Hatip Okullarının:

“1- İki devreli olmasını,

“2- Birinci devresinin:

“a) 5 yıllık ilkokula dayalı üç yıl süreli olmasını, ve
ya

“b) İlkokullar, 8 yıla çıkarıldığı takdirde İmam-Hatip Okulunu seçecek öğrencilerin ilkokulun 6, 7 ve 8. sınıflarına İmam-Hatip Okulu bünyesinde devam etmelerini,

“3- Üç yıllık birinci devreyi bitirdikten sonra öğretime devam etmeyip de meslek hayatına geçmek isteyenler için, bir yıl süreli uygulamalı meslekî dersler yan sınıfı konulmasını ve bu sınıfı bitirenlere verilecek belgenin, bugünkü dört yıllık birinci devre mezunlarına 633 ve 1327 sayılı kanunlarla verilen hakların sağlanmasını,

“4- Üç yıllık birinci devreyi bitirenlere tek tip orta- okul veya 8 yıllık ilkokulu bitirenlere verilen diplomaya eşdeğer bir diploma verilmesini,

“5- Bu diplomaya sahip olan kimselerin:

“a) İmam-Hatip Okullarının ikinci devrelerine,

66. A.g. İhtisas Komisyonu Ön Raporu, sayfa 23.

“b) Diğer orta öğretim kurumlarının ikinci devrelerine,

“c) Bir yıl süreli uygulamalı meslekî dersler yan sınıfı gidebilmelerini,

“6- Bu okulların ikinci devrelerinin dört yıl süreli olup, birinci sınıfının yöneltme sınıfı olarak kabul edilmesini, yöneltme sınıfında öğrencilerin, ilgi, istidat ve kabiliyetlerine göre yöneltilerek bu devrenin daha üst sınıflarına veya diğer ikinci devre orta öğretim kurumlarının denk sınıflarına yöneltilmesini,

“7- İkinci devreyi bitirenlerin VIII. Millî Eğitim Şûrası kararlarında öngörüldüğü üzere “hem mesleğe ve hem de yüksek öğretime hazırlayan” diğer orta öğretim kurumlarından mezun olanlar gibi mütalâa edilmesini uygun görmektedir.” 67

14-15 Aralık 1970 tarihinde Millî Eğitim Bakanlığı’nda Din Eğitimcilerinin toplantılarının ve gazetelerde bunun münakaşasının yapıldığı tarihten önce, Üçüncü Beş Yıllık Plân İçin Din Eğitimi İhtisas Komisyonu’nun Ön Rapor için çalışmalarını yaptığı ve bu raporun yazıldığı tarihten çok evvel, VIII. Millî Eğitim Şûrası’nda, bütün meslek okullarının, dolayısıyla bu ifadenin içinde bulunan, İmam-Hatip Okullarının birinci devrelerinin tek tip ortaokul haline dönüşmesi ve meslekî hüviyetinin bu yolla ortadan kaldırılması kararı Millî Eğitim Bakanı tarafından tasdik edilmiş ve yürürlüğe girmişti. Çünkü Şûra kararlarının yürürlüğe girebilmesi için kanuna göre Millî Eğitim Bakanı tarafından tasdiki gerekti. Bu formalite ise 5 Kasım 1970 tarihinde ikmal edilmişti. Kanuna göre kararın değiştirilmesi gerekirdi. Nitekim olaylar da, bunun böyle olduğunu göstermiştir.

67. A.g. İhtisas Komisyonu Ön Raporu, sayfa 24, 25.

EĞİTİM REFORMU VE İMAM-HATİP OKULLARI

12 Mart 1971 tarihli muhtıradan sonra kurulan birinci Nihat Erim Hükûmetinin, ki adına "Reform Hükûmeti" denmiştir, programında İmam-Hatip Okullarıyla ilgili olarak şu reform tedbiri tayıt altına alınmıştı: "İmam-Hatip Okulları orta öğretim sistemine uyacak biçimde ıslâh edilecektir."

Millî Eğitim Reformunu belirten kısmın içinde şöyle bir madde de zikredilmişti: "Orta öğretimde VII. ve VIII. Eğitim Şûralarında başlatılmış çalışmalar en kısa zamanda tamamlanarak değerdendirilecek ve uygulamaya konulacaktır."

Hükûmet programındaki bu direktife uyularak Millî Eğitim Bakanlığı'nda hemen reform çalışmalarına girişilmiştir. İlk defa istişarî ve geçici bir reform komitesi kurulmuş, bu komite eğitim reformunun hazırlanması ve uygulanması için gerekli ortak esasları tesbit etmiştir. Eğitimin çeşitli alanlarında yapılacak reform çalışmalarının birbiri ile tutarlı olarak geliştirilmesi ve bunlar arasında bütünlük sağlanması için bütün çalışmalarda bu ortak esaslara göre hareket edilmesi prensip olarak kabul edilmiştir.

Bu çalışmalara yol gösteren önemli düşünce ve fikir de şu olmuştur: "Eğitim Reformu bir defada yapılp bitirilecek bir işlem olarak değil, araştırma ve geliştirme temeline dayanan devamlı bir yenilik getirme düzeni olarak tanımlanmıştır." 68

68. *Eğitim Reformu, Hükûmet Programı Işığında*, 7 Nisan - 31 Ağustos 1971, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınlarından, sayfa 10, Ankara 1971.

REFORM İÇİNDE İMAM - HATİP OKULLARI

7 Nisan 1971 tarihinde çalışmaya başlayan Eğitim Reformu Çalışma Grupları, sekiz grup olarak teşkil edilmişti. Biz, yalnız İmam-Hatip Okullarıyla ilgili çalışmalarını buraya aktarmakla iktifa edeceğiz:

“Maksat:

“İmam-Hatip Okullarının orta öğretim sistemine uyacak biçimde islâh olunması direktifi uyarınca İmam-Hatip Okullarını, ortaokula dayalı meslek okulları olarak, yeniden düzenlemektir.

“Çalışma Şekilleri:

“1. İmam-Hatip Okullarını orta öğretimin ortak gövdesi ortaokul üzerine, bir meslekî eğitim ve öğretim kurumu olarak yeniden teşkilâtlandırmak;

“2. 3 Mart 1924 gün ve 430 sayılı Tevhid-i Tedrisat Kanunu’nun 4. maddesine göre, imamlık ve hatiplik gibi din hizmetlerinin yerine getirilmesi ile görevli kimseleri yetiştirmek üzere laik öğretim sistemi içinde ayrı okul olarak düzenlemek;

“3. Müspet zihniyetle cihazlanmış aydın din adamı yetiştirmeyi hedef alan ve bu maksatla gerektiği ölçüde genel kültüre dayalı din kültürü kazandıracak biçimde bir programa sahip kılmak için İmam-Hatip Okullarının yönetmelik ve programlarını yeniden düzenlemek.

“Çalışma Yöntemi:

“İmam-Hatip Okullarının birinci devrelerinin ortaokula dönüştürülmesi çalışmalarına Millî Eğitim Bakanlığı’nın 22 Temmuz 1971 gün, 5369 sayılı onaylarıyla başlanmış, Talim ve Terbiye Kurulu’nun 4 Ağustos 1971 gün, 225 sayılı kararıyle İmam-Hatip Okulları ortaokul üzerine bir meslekî eğitim ve öğretim kurumu haline getirilmiştir.

“Söz konusu karar üzerine, Bakanlık Makamının 16 Ağustos 1971 gün ve 5994 sayılı onaylarıyla Din Eğitimi Genel Müdürlüğü bünyesinde bir komisyon kurulmuştur. Adı geçen okulların yönetmelik ve program taslakları bu komisyon tarafından hazırlanmaktadır.

“Çalışmayı Yürütenler:

“Çalışmalar Din Eğitimi Genel Müdürlüğü ile Talim ve Terbiye Dairesince yürütülmektedir. İmam-Hatip Okulu program ve yönetmeliklerini hazırlamak üzere düzenlenen toplantıya on altı üye çağırılmıştır. ⁶⁹

“Çalışma Süresi:

“Çalışmalara 22 Temmuz 1971 tarihinde başlanmıştır. Program ve yönetmelik çalışmaları devam etmektedir.

“Uygulama Şekli:

“İlgili yönetmelik taslağına Talim ve Terbiye Dairesince son şekil verilerek, en kısa zamanda yürürlüğe konulmasına çalışılacaktır. Ayrıca çerçeve programın, muhteva yönü Talim ve Terbiye Dairesince, Din Eğitimi Genel

69. 1- Prof. Dr. Neşet Çağatay, AÜİ. Fak. Dekanı; 2- Prof. Dr. Necati Öner, AÜİ. Fak. Öğr. Üyesi; 3- Doç. Dr. M. Hatiboğlu, AÜİ. Fak. Öğr. Üyesi; 4- Doç. Dr. Hüseyin Atay, AÜİ. Fak. Öğr. Üyesi; 5- Doç. Dr. Nihat Nirun, AÜ. Dil Ta. Coğ. Fak. Öğr. Üyesi; 6- Doç. Dr. Kemal Aytaç, AÜ. Dil Ta. Coğ. Fak. Öğr. Üyesi; 7- Doç. Dr. Hasan Ali Koçer, AÜ. Eğitim Fak. Öğr. Üyesi; 8- Dr. Ali Arslan Aydın, Diyânet İşleri Bşk. Yük. Din K. Üyesi; 9- Kemal Güran, Diyânet İşleri Bşk. Teftiş Ku. Üyesi; 10- Cemal Alpman, TTK üyesi ve Bşk. V.; 11- İsmet Parmaksızoğlu, Din Eğitimi Genel Müd. V.; 12- Reşat Oğuz, Bakanlık Baş Müf.; 13- Rıza Kardaş, TTK Müşaviri; 14- M. Zeki Canan, İst. Yük. İsl. Ens. Müd.; 15- Ahmed Gürtaş, Konya Y. İsl. Ens. Öğr.; 16- Mehmed Yıldırım, Çorum İmam-Hatip Ok. Müd.

Müdürlüğü ile işbirliği yapılarak belli bir süre içinde geliştirilip ilgili ders kitapları yazdırılması yoluna gidilecektir.

“Çalışmanın Son Durumu:

“Din Eğitimi Genel Müdürlüğünce hazırlanan İmam-Hatip Okulu yönetmelik taslağı ile yeni müfredat programı çalışmalarına Talim ve Terbiye Dairesinde devam edilecektir.” 70

SAMİ ARSLAN’IN ÖNERGESİ VE CEVABI

Bu çalışmalar esnasında, Demokratik Parti Denizli Milletvekili Sami Arslan’ın 19 Ağustos 1971 Perşembe günü Millet Meclisi Başkanlığına İmam-Hatip Okulları dolayısıyla verdiği gensoru önergesi üzerinde de çalışmalar yapılmıştır:

“İmam-Hatip Okullarının reorganizasyonu için Hükûmet Programına göre Millî Eğitim Bakanlığınca girişilen icraat üzerine verilen gensoru önergesi nedeniyle, Bakanlıkça özel bir çalışma yapılmış, bu konuda yapılan icraatın esaslarına ve bundan sonra yapılacak uygulama çalışmalarına açıklık getirilmiştir.

“Üzerinde önemli derecede hassasiyet gösterilen bu konuda tutulan yolun bir okul kapatma işi olmadığı; din adamının en iyi bir şekilde yetiştirilmesi için, Hükûmet Programı ışığında, İmam-Hatip Okullarının yeniden düzenlendiği ve bu maksatla bir geliştirme plânının hazırlandığı, yüce Meclis’te açıkça ifade edilmiştir.

“Gensoru önergesine verilen cevapta, Millî Eğitim Bakanlığı’nın, temel saydığı prensipleri şöylece özetlemek mümkündür:

70. A.g. Eğitim Reformu, sayfa 18, 19.

ORTAOKUL'UN SAĞLAM (!) KÜLTÜRÜ (!)

“1. İmam-Hatip Okulları orta öğretim sistemine uyacak biçimde ıslâh olunacaktır. Bunun önemli nedeni, birçok ileri ülkelerde de olduğu gibi, teoloji öğreniminin sağlam bir temel kültüre oturması zorunluluğudur.

“Din mevzuu gibi, gayet hassas ve hitabedilen kitlenin moralini olgunlaştırmak, o kitlenin maddî ve mânevî güçlerini dengede bulundurmakla görevli bulunan din adamına verilmesi gerekli olan genel kültürün daha da sağlam olması şarttır. Zira, din adamını daha geniş düşündürecek, hadiseleri zaman ve mekân içerisinde, duruma uygun şekilde tahlil ve terkip ettirecek esas vasıta genel kültürdür. Bu nedenle, İmam-Hatip Okullarının orta-okula dayalı bir meslek okulu olması zarûrîdir.

“AĞIR GELEN” DERSLER!

“2. İmam-Hatip Okullarının birinci devre programlarında din ile ilgili çocuğun yaş ve fikir seviyesine ağır gelen dersler vardır. Bu dersler genel kültür dersleri aleyhine olarak öğrenciyi işgal etmekte ve yormaktadır. Programların çağdaş öğretim anlayışına göre yeniden düzenlenmesi gerekmektedir.

“Meslek okullarının birinci devrelerinin klâsik orta-okula dayalı olması, öğretim sistemimizde eğitim birliği ilkesi olarak kabul edilmiş bir genel prensiptir. Bir meslek okulu olan İmam-Hatip Okulları bu genel prensiplere göre yeniden düzenlenecektir.

“Uygulama Esasları:

“1. İmam-Hatip Okullarının birinci devresi aşamalı bir şekilde, en az iki yıl içinde normal ortaokula dönüştürülecektir.

“2. İkinci devre İmam-Hatip Okullarının programı daha olumlu ve kuvvetli hale getirilecek, gerekirse ikinci devre bir yıl daha uzatılacaktır.

“3. Yurdun müftü, vâiz, imam - hatip ihtiyaçları sür’atle tesbit edilecek ve bu ihtiyaçlara göre İmam-Hatip Okullarının gelişimi bir plâna bağlanacaktır.”⁷¹

HEPSİ “AYDIN” OLMALI!

Millî Eğitim Bakanlığı’nda İmam-Hatip Okullarının istihdam - ihtiyaç projeksiyonu üzerinde de çalışmalar yapılmıştır:

“Maksat:

“İmam-Hatip Okulları mezunlarına olan ihtiyacın tesbiti, yetiştirme ve istihdam projeksiyonlarının yapılması.

“Çalışma Şekilleri:

“Aydın müftü, vâiz, imam ve hatiplerle, Millî Eğitim Bakanlığı’nın din bilgisi öğretmeni ihtiyacının saptanması; mevzuatın ve mevcut durumun incelenerek ihtiyacı karşılayacak bir sistemin kurulması.

“Çalışma Yöntemi:

“a) Konu ile ilgili kanun, tüzük ve yönetmelikler incelenmiş,

“b) Asıl kaynaklardan yararlanıp istatistik verileri toplanmış,

“c) İlgililerle mülâkat yapılmış,

“d) Değerlendirme, Din Eğitimi Genel Müdürlüğü yönetici kadrosu ile tartışılmış,

71. A.g. Eğitim Reformu, sayfa 20, 21.

“e) Rapor hazırlanmıştır.

“Çalışmayı Yönetenler:

“Kenan Okan, Millî Eğitim Bakanlığı Plânlama ve Araştırma Koordinasyon Dairesi Başkan Yardımcısı.

“Çalışma Süresi:

“Çalışma 17. 8. 1971 günü Bakanlık Onayı ile başlamış, çalışma 25 gün sürmüştür.

YÖNETMELİKLER

“Uygulama Şekli:

“1. Sonuca ulaşılabilmesi için şu kanun değişikliklerinin yapılması gerekmektedir:

“a) 633 sayılı kanunun 22. ve 29. maddelerinin değiştirilmesi gerekmektedir. Şöyle ki:

“22. madde; müftü, vâiz, imam - hatip ve Kur'an kursu öğreticilerinin tayinleri ile ilgilidir. Mevzuata göre bir ilkokul mezunu müftü, 7 yıl din eğitimi görmüş bir İmam-Hatip Okulu mezununu meslek derslerinden imtihan edebilmektedir. Bu durumun giderilmesi gerekmektedir.

“29. madde; D cetvelinden her yıl 300 liralık 2000'er kadro verilmesini öngörmektedir. Bu maddenin 657 sayılı kanunun değişik 36. maddesine uygun olarak değiştirilmesi gerekmektedir.

“b) 1971 yılı bütçesine yeniden 3500 öğrenci için parasız yatılı öğrenci alınabilmesini sağlayacak ek ödenek kanun tasarısının hazırlanması gerekmektedir.

“2. Yönetmelikle ilgili değişiklikler:

“a) Kur'an Kursu Yönetmeliğinin bir an önce yürürlüğe konması,

“b) Yüksek İslâm Enstitüsü ve İmam-Hatip Okulları Disiplin Yönetmeliklerinin ihtiyaca cevap verecek şekilde yeniden hazırlanması,

“c) Öğrencilerin kıyafetleri konusunda bir prensip kararına varılması ve bu durumun bir genelge ile okullara duyurulması gerekmektedir.

“3. Programlarla ilgili değişiklikler:

“a) Yüksek İslâm Enstitüsü programlarında müftü, vâiz ve öğretmen olacaklar için seçmeli dersler konacak şekilde program değişikliği yapılması,

“b) İmam-Hatip Okulu programlarının 4 seneye göre ayarlanması ve yeni kayıtlarla, 4. sınıftan 5. sınıfa alınacak öğrencilerin intibak programlarının hazırlanması zorunlu görülmektedir.

“4. Yeniden yapılacak işler:

“1. Halk katkısının değerlendirilmesi için bir vakıf sisteminin kurulması şartlarının araştırılması,

“2. Yatırım ihtiyaçlarının yeni sisteme göre düzenlenmesi, çalışmaların plânlanması,

“3. Okul başına envanter çalışması ve ihtiyaç tesbitinin yapılması,

“4. Yeni sistemin tanıtılması için bir ekibin belli merkezlerde temaslarda bulunması yararlı görülmektedir.

“Çalışmaların son durumu:

“Çalışma bitmiş ve rapor daktilo edilerek baskıya hazır hale getirilmiştir.”⁷²

72. A.g. Eğitim Reformu, sayfa 21, 22, 23.

YEDİ YILLIK İMAM-HATİP OKULLARININ KAPATILMASI, ORTAOKULA DAYALI DÖRT YILLIK İMAM-HATİP OKULLARININ AÇILMASI

7 Nisan - 31 Ağustos 1971 tarihleri arasında Millî Eğitim Bakanlığı'nda bu çalışmalar yapılırken, yukarıdaki ifadelerden de anlaşılacağı gibi, 1971 yılı Ağustos ayının dördünde Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu'ndan İmam-Hatip Okullarının dört yıllık birinci devresine, dolayısıyla bir bütün halinde olan 7 yıllık İmam-Hatip Okullarının hayatına son veren tarihî karar çıktı. 4 Ağustos 1971 tarih ve 225 sayılı tarihî karar:

"8 Nisan 1971 gün ve 13803 sayılı Resmî Gazetede yayınlanan Hükûmet Programı'nın Millî Eğitim Reformu'na ilişkin bölümünde öngörülen İmam-Hatip Okullarının orta öğretim sistemine uyacak biçimde ıslâh olunması hususunun, Hükûmet Programı'ndaki bu direktif çerçevesi içinde ortaokula dayalı meslek okulları olarak yeniden düzenlenmesi konusunda dairemize havale edilen Bakanlık Makamının (Din Eğitimi Genel Müdürlüğü ifadeli, 22 Temmuz 1971 gün ve 314/5369 sayılı) mucipleri üzerine gereği düşünüldü.

"1. İmam-Hatip Okulu: 3 Mart 1924 gün ve 430 sayılı Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun 4. maddesi gereğince, imamlık ve hatiplik gibi din hizmetlerinin yerine getirilmesi ile görevli kimseleri yetiştirmek üzere Millî Eğitim Bakanlığınca açılmış, laik öğretim sistemi içinde ayrı okuldur.

"DAR ZİHNİYET, KÜÇÜMSER DAVRANIŞ!.."

"2. İmam-Hatip Okulu, ortaokul üzerine, gerektiği ölçüde genel kültür ve din kültürü veren, dört yıl süreli, bir meslekî eğitim ve öğretim kurumudur.

“Meslek dersleri (Din kültürü) nin kültür ortamında verilmesinden maksat, a) Din adamlarının dar (secta-ir) zihniyetle yetişmelerini ve kendi alanları dışındaki konular ve meseleler karşısında ilgisiz kalmalarını veya çok zaman olduğu gibi, küçümser davranışları önlemek; b) Onların aynı zamanda müsbet zihniyet kazanmalarına yardım etmek; c) Türlü çevrelerin mensupları arasında daha rahat anlaşılmalarını sağlamaktır.

“DEVRİMCİ VE GÜVENİLİR!”

“3. İmam-Hatip Okulu, eğitim ve öğretim çalışmalarında, İmam-Hatip adaylarının:

“a) Tarihimizin gerçeklerine, özellikle devrimlerimize inanmış, millî bünyemize zararlı akımlar karşısında uyanık;

“b) Kalkınmamızda ve halkımızın moralinin yüksek tutulmasında müessir;

“c) Hayat ve meslek meselelerini deđerlendirmede müsbet zihniyetli;

“ç) Hizmet duygusu kuvvetli, dürüst ve çalışkan;

“d) Dinin ve din ahkâmının gerçeklerini samimiyetle yaşıyıp yerine getiren birer aydın;

“e) İnsanları seven, anlayan, davranışlarında her şeyden önce bir mürebbi olduğu şuuruna sahip;

“f) Türk Millî Eğitiminin amaçlarını benimsemiş ve bunları uygulamaya hazır, güvenilir birer meslek adamı olarak yetiştirmekle görevlidir.

“4. İmam-Hatip Okulu öğrenimini başarı ile tamamlayanlara İmam-Hatip Okulu bitirme diploması ve-

rilir. Bu diplomayı elde etmiş bulunanlar, 633 sayılı Kanunun 22. Maddesinin (e) ve (f) bendlerinde belirtilen din hizmetlerinde görev alma hakkını kazanırlar. ⁷³

“5. İmam-Hatip Okulunun herhangi bir sınıfından, ikinci devre orta öğreniminin çeşitli programlarından birine geçmek isteyen öğrenciler, girmek istedikleri programın farklı derslerinin (programların birinden ötekine geçiş için ayrıca tesbit edilecek esaslara göre) imtihanlara tâbi tutulurlar.

“6. İmam-Hatip Okulu bitirme diploması alanlardan Yüksek İslâm Enstitüsü dışında yüksek öğretim kurumlarına gitmek isteyenler, lisenin yüksek öğretime hazırlayan programlarından birini seçerek diplomasını almak istedikleri programın farklı derslerinden (ayrıca tesbit edilecek esaslara göre) bitirme imtihanlarına tâbi tutulurlar.

“İmam-Hatip Okullarının yeniden düzenlenmesinde gözetilecek yukarıda belirtilen temel ilkelerin ışığı altında söz konusu okulların yönetmelik ve programlarının bu esaslara uygun olarak, Din Eğitimi Genel Müdürlüğünce en kısa zamanda hazırlanması ve hazırlanacak taslakların en geç 28 Ağustos 1971 gününe kadar dairemize intikal ettirilmesi kurulumuzca uygun görülerek,

73. 633 sayılı Diyânet İşleri Başkanlığı Kuruluş ve Görevleri Hakkındaki Kanunun 22. Maddesinin (e) bendi:

Müftü ve Vâizlerin dinî eğitim veren yüksek öğrenim müesseselerini bitirmiş olmaları (Müftülük ve vâizliklere bu niteliklerde istekli çıkmadığı takdirde İmam-Hatip Okullarının ikinci devresini bitirenler atanabilirler).

(f) bendi: Kadrolu İmam-Hatiplerin, İmam-Hatip Okulu ikinci devresini bitirmiş olmaları (Bu nitelikte istekli çıkmadığı takdirde İmam-Hatip Okulları birinci devresini bitirenler atanabilirler).

durumun Bakanlık Makamının tasviplerine arzı kararlaştırıldı.”⁷⁴

Bu karar aynı tarihte, yâni 4. 8. 1971 tarihinde Millî Eğitim Bakanı Şinasi Orel tarafından tasdik edilmiştir.

BAKAN'IN AÇIKLAMASI

7 Ağustos 1971 tarihli Tercüman gazetesinde “32 İmam-Hatip Okulunun orta kısmı kapatılıyor” başlıklı bir yazının neşredilmesi üzerine bu konudaki düşüncelerimi, aynı gazetenin baş makale sütununu iki gün işgal etmek üzere yazmışım.⁷⁵

DP Denizli Milletvekili Sami Arslan'ın 19 Ağustos 1971 Perşembe günü Millet Meclisi Başkanlığına İmam-Hatip Okulları dolayısıyla verdiği gensoru ve bu konuda gerek kendisinin, gerekse parti temsilcilerinin 20 Ağustos 1971 Cuma ve 23 Ağustos 1971 Pazartesi günleri Millet Meclisi'nde yaptıkları konuşmalara mukabil o tarihte Millî Eğitim Bakanı olan Şinasi Orel'in yaptığı konuşmanın yalnız İmam-Hatip Okullarıyla ilgili kısımlarını alıp okuyucumuzun önüne sermekte fayda mütalâa ettik:

“Şimdi diğer bir noktaya daha işaret etmek isterim: Sayın önerge sahibi ve bazı hatipler konuşmalarında İmam-Hatip Okulları ile ilgili kararın Millî Eğitim Bakanlığınca bir olup bittiye getirildiğini ileri sürdüler.

74. Kararı veren Talim ve Terbiye Dairesi üyeleri şunlardır: Bşk. V.: C. Alpman; Üyeler: C. Alpman, K. Kerpici, F. Oğuzkan, B. Örnekol, E. İnetaş, M. N. Aşkın, A. Demirtaş.

75. Nahid Dinçer, *İmam-Hatip Okulları Kapatılıyor mu?* Tercüman, 18 - 19 Ağustos 1971. (Bu yazı, kitabın sonuna alınmıştır. MED)

KABİNEİNİN KARARI

“Parlamentar bir sistem içinde bu kadar mühim bir konunun bir bakanın kararı ile yürürlüğe konulmayacağını, parlamenterlerimiz takdir buyururlar. Müsterek mes’uliyetli bir kabinenin tasvibi olmadan böyle bir karar alınabilir mi?

“Hükûmet Programı yazıldığı zaman da kastedilen husus, kararın bugün açıklanan şeklini tazammun etmekte idi. Ayrıca, bu husus eğitim reformu ilkeleri, özel yüksek okullar meselesinin çözümü vesilesiyle kabineye sunulduğu zaman incelenmiş ve tasvip olunmuştu. Bu ilkeler içinde İmam-Hatip Okullarının ortaokula dayatılacağı çok daha vâzih olarak açıklanmıştı. O halde, durumu kamuoyunda yaratılacak tepkiye paralel olarak hükûmeti, programına koyduğu temel bir reform ilkesinden saptırma çabasından başka bir şekilde yorumlamaya imkân yoktur.

“İmam-Hatip Okullarının orta öğretim sistemine uyacak biçimde ıslâh olunacağı, Hükûmet Programımızda kaydedilmiş bulunmaktadır.

YİNE “AĞIR DERSLER” BAHANESİ

“Bütün ileri ülkelerde teoloji tahsili, klâsik bilimlerin tahsilinden çok daha uzun sürelidir. Bunun sebebi, böyle bir tahsilin sağlam genel kültüre oturması zorunluluğundandır. Gerek Sayın Milletvekili ve gerekse konulan hatipler ve Hükûmet, din görevlilerinin en iyi bir şekilde yetiştirilmesi üzerinde hemfikirdirler. Arada değişen husus, bu eğitimin metod ve muhtevasıdır.

“İmam-Hatip Okullarının birinci devre programlarında din ile ilgili, çocuğun yaş ve fikir seviyesine ağır gelen dersler vardır. Bu dersler, klâsik ortaokulda öğrenilmesi zarûrî olan genel kültür derslerinin aleyhinde olarak öğrenciyi işgal etmekte ve yormaktadır. Ağır olan bu dersler giderek metafizik kalıplara oturmakta ve böylece çocuk, ileride karşılaştığı hadiseleri tahlil ve terkip imkânlarından yoksun kalmaktadır.

“Ama bu, genellikle eğitim sisteminde kabul edilebilecek bir yol değildir. Din mevzuu gibi, gayet hassas ve hitabedilen kitlenin moralini olgunlaştırmakla, o kitlenin maddî ve mânevî güçlerini dengede bulundurmakla görevli bulunan din adamına verilmesi gerekli olan genel kültürün sağlam olması lüzumu aşikâr bir vakiadır.

“Din adamını daha geniş düşündürecek, hadiseleri zaman ve mekân içerisinde duruma uygun şekilde tahlil ve terkip ettirecek esas vasıta genel kültürdür. Genel kültürden mahrum olan din görevlisi, görevini kendisinden beklenildiği ölçüde yapamaz ve hattâ zararlı olur.

ORTAOKUL'DA VERİLECEK “SAĞLAM KÜLTÜR” MASALI!

“Diğer meslek okullarında birinci devre orta öğretimi klâsik bir ortaokuldur. Teknisyen, ormancı, ziraatçı, marangoz vesaire gibi mesleklere intisap edenlerin genel kültürü noksan olursa, nihayet kendi dallarındaki başarıları mahdut olabilir ve bundan evvelâ kendileri zarar görürler. Kaldı ki bu meslek erbabı; çalıştığı dalda kendisine yardımcı olacak, yine kendi mesleğinde birçok meslekdaşlarına müracaat etmek imkânına sahiptir. Hattâ onlar, müracaat etmeseler dahi meslekdaşları kendileri-

ne ve mesleklerinin tekâmülü bakımından çok şey öğretebilecek kadar da yakın durumdadırlar.

“Buna karşılık İmam-Hatip Okulundan mezun din görevlisi çoğu zaman müstakil durumda görev yapacak ve en mühimmi onun bilgi kifayetsizliği dolayısı ile yaptığı hataların seyyiesini, onu inanarak dinleyen halk tabakaları çekecektir.

“O halde diğer meslek okulları klâsik ortaokula dayalı olmasa dahi, İmam-Hatip Okullarının ortaokula dayalı bir meslek okulu olması zarûrîdir.

“Deniliyor ki, ‘Birinci ve ikinci devre toplamı 7 yıl olan İmam-Hatip Okulları bugün dahi istenilen nitelikte bir din görevlisi yetiştirmek durumunda değilken, bu meslek okullarının birinci devrelerinin klâsik ortaokullara dönüştürülmesi kaliteyi büsbütün düşürecektir.’ Hükmüt olarak biz, aynı görüşte değiliz. Ortaokula dayalı 4 yıllık bir meslek okuluna intisap edecek bir çocuğun gerek yaşı, gerekse aldığı genel kültür bakımından din mevzularını daha kısa zamanda daha iyi kavrayacağı kanısındayız. Ayrıca ortaokula dayalı bu dört yıllık İman-Hatip Okullarının programları daha gerçekçi bir gözle etüd edilecek, noksanları giderilecek, öğretmenlerin kifiyeti üzerinde bilhassa durulacak ve yeni bir düzenlemeye gidilecektir. Bu maksatla Millî Eğitim Bakanlığınca konu üzerinde mütehassıslardan kurulu bir heyet bunu en kısa zamanda inceleyecek ve raporunu verecektir.

İMAM - HATİP LİSESİNİ BEŞ YIL YAPMAK!

“Şayet bu dört yıllık birinci devreden çıkarılan meslek dersleri dolayısı ile meslekî ehliyet bakımından kifayetsiz görülür ve bu itibarla bir zorunluluk ortaya çıkar-

sa, din görevlisini daha iyi yetiştirmek üzere mezkûr tahsil belki 5 yıla da çıkarılabilir. Ama genel kültürden fedakârlık etmek doğru olmaz.

“İkinci ileri sürülen iddialar meyanında şunlar vardır. Millî Eğitim Bakanlığı’nın aldığı bu karar, VII. ve VI-II. Millî Eğitim Şûralarında varılan neticelerin aksidir.

“Şunu arz etmek isterim ki, eğitim şûraları birer istişarî organdır. Şüphesiz, bu organın ileri sürdüğü önerilerden yararlanılacaktır. Ama Bakanlığı bağlayacak şekilde de değildir.

“Fakat, eğitim şûralarının; VII. şûrasında konu şöyle gelmiştir ve söylediğim VII. Millî Eğitim Şûrası dökümanının 163’üncü sayfasından alınmıştır.

“Millî Eğitim Şûrası’na, İmam-Hatip Okulları, ilkökula dayalı bir meslek okuludur şeklinde öneri gelmiştir. VII. Millî Eğitim Şûrası’nda ise ‘İmam-Hatip Okulları ortaokula dayalı bir meslek okuludur’ şeklini almıştır. Zamanın Millî Eğitim Bakanlığı tarafından Talim ve Terbiye Heyeti Başkanlığı’na VII. Millî Eğitim Şûrası’nda kabul edildiği şekilde bu mekteplerin düzenlenmesi emredilmiştir. Yâni ortaokula dayalı olarak düzenlenmesi emredilmiştir.

“Bunları, VII. Millî Eğitim Şûrası’nın dökümanının 163 ve 209’uncu sayfalarından söylüyorum ve bu karar Tebliğler Dergisi, 16 Temmuz 1962 tarih ve 1212 sayı; sayfa 149.

“VIII. Millî Eğitim Şûrası’na gelince; bu şûrada bu mevzu görülmemiştir. Şûradan sonra bir heyete bırakılmıştır. O halde konu mualleldir.

“Meslek okullarının birinci devrelerinin klâsik ortaokula dayalı olması, eğitim sistemimizde, eğitimin birliği

ilkesi olarak kabul edilmiş genel bir prensip olduğuna göre - ki, plânda da böyledir- bir meslek okulu bulunan İmam-Hatip Okullarının da birinci devrelerinin bu prensibe uydurulması hükûmetin ve dolayısı ile Millî Eğitim Bakanlığı'mn uygulayacağı bir husustur.

"Bu konuda diğer teşekküllerin mütalâasına müracaat etmek zorunlu değildir. Ama 4 yıl olan ikinci devrenin müfredatının geliştirilmesi ve daha iyi nitelikte mezun vermesi keyfiyeti, bu konudaki mütehassıs elemanlara danışmayı icap ettirir ki, biz de bunu tahakkuk ettirmek üzereyiz.

ZIRVAYI TEVİL İÇİN SAÇILAN SAÇMALAR

"3 Mart 1924 tarih ve 430 sayılı Tevhid-i Tedrisat Kanununun Bakanlığımıza verdiği görev cümlesinden olarak, genel eğitim kurumlarından ayrı okullar halinde açılmış olan İmam-Hatip Okullarının bugünkü statüsü, itiraf etmek gerekir ki öteden beri özlemi duyulan ve insanlık âleminin en mütekâmil, toleranslı ve terakkiye müsait olan İslâm dinini, onun en büyük düşmanı olan fanatizmden kurtaracak mücadele gücünü kendinde bulan, Müslüman Türk halkının dininin gerçek değer ve prensipleri ile aydınlığa kavuşmasında samimî bir etken olan dini, bir bakıma ahlâkın temeli sayan, hurafenin ve bâtılın, dini ilimle çatışır hale getiren doğmalarını reddeden, meslekî kültürü belli ölçüde ve her vatandaş için ortak bir genel kültür üstünde oturtturarak hazmetmiş gerçek anlamda aydın din adamı yetiştirmeye matuf olan açılış amacını şimdiye kadar gereği gibi gerçekleştirmeye imkân vermemiştir.

"Halbuki, bir meslek okulu karakteri taşıyan İmam-Hatip Okulunu orta öğretimin ortak gövdesi olan

ortaokul üzerine oturtmakla hem yukarıda belirtilen vasıfta din adamını yetiştirme hedefine daha yakın bir yaklaşım sağlanacak, hem de dimağı ve fizikî kapasitesi bir meslek seçme düzeyine henüz ulaşmamış olan bir yaş grubuna tahmil edilen ve istihdam mercileri için de pek yararlı sonuçlar vermeyen külfetin tasarrufu temin edilmiş olacaktır.”⁷⁶

YENİ İMAM - HATİPLER...

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde yapılan bu konuşmalarla işin münakaşası bitmişti. Millî Eğitim Bakanlığı Reform Komisyonunda ve Talim ve Terbiye Dairesinde alınan kararlara uygun olarak İmam-Hatip Okulu İdare Yönetmeliği 22 Mayıs 1972 tarih ve 14193 sayılı Resmî Gazete'de neşredilmiş, İmam-Hatip Okulları bu yönetmelikle yeni statüye uydurulmuştur. Bu statüye uygun olarak ortaokula dayalı dört yıllık İmam-Hatip Okulları için hazırlanan müfredat programı 31 Temmuz 1972 gün ve 1708 sayılı Tebliğler Dergisinde neşredilerek yürürlüğe girmiştir.

13. 10. 1951 tarih ve 601 sayılı Müdürler Komisyonunun kararı ile Türk Maarif tarihinde yerini alan ve gerçekleşen ilkokula dayalı yedi yıllık tahsil müddetli İmam-Hatip Okulları, 4 Ağustos 1971 gün ve 225 sayılı Talim ve Terbiye Dairesi Kararı ile 19 yıl 9 ay 21 gün yaşadıkdan sonra tarihe karışmış, ortaokula dayalı ve tahsil müddeti dört yıl olan yeni İmam-Hatip Okullarına yerini bırakmıştır.

76. Millî Eğitim Bakanlığı Haber Bülteni, Eylül 1971, sayı 58.

İKİNCİ KISIM

Millî Eğitim Bakanlığı içinde kurulan Eğitim Komisyonu'nun hazırladığı "Eğitim Reformu" nda⁷⁷ ve o tarihlerde Millî Eğitim Bakanı olan Şinasi Orel'in Büyük Millet Meclisi'nde yaptığı konuşmasında⁷⁸, İmam-Hatip Okullarının ortaokula dayandırılması hususunda ileri sürülen sebepleri şöylece toplamak mümkündür:

İMAM - HATİP OKULLARININ ORTAOKULA DAYALI OLARAK KURULMASI İÇİN İLERİ SÜRÜLEN SEBEPLER

1. Müsbet zihniyetle cihazlanmış, genel kültüre dayalı din kültürü veren bir programa sahip olmak.
2. Teoloji tahsili klâsik ilimlerin tahsilinden çok daha uzun sürelidir. Sebebi, böyle bir tahsilin sağlam bir genel kültüre oturması zaruretidir.
3. Birinci devre programlarında din ile ilgili çocuğun yaş ve fikir seviyesine ağır gelen dersler vardır. Klâsik ortaokulda öğrenilmesi zarûrî olan genel kültür derslerinin aleyhinde öğrenciyi işgal etmektedir.

77. *Eğitim Reformu, Hükûmet Programı Işığı Altında*, 7 Nisan - 31 Ağustos 1971, Millî Eğitim Basımevi, Ankara 1971.

78. 20 - 23 Ağustos 1971 tarihli konuşma.

4. Ağır olan bu dersler giderek metafizik kalıplara oturmakta ve böylece çocuk, ileride karşılaştığı hadiseleri tahlil ve terkip imkânlarından yoksun kalmaktadır.

5. Din adamlarının dar (sectair) zihniyetle yetişmeleri ve alanları dışındaki konular ve meseleler karşısında ilgisiz kalmaları veya çok zaman olduğu gibi, bu davranışları küçümsemeleri önlenmelidir.

6. Genel kültürün sağlam olması lüzumu âşikâr bir vakıadır. Din adamını daha geniş düşündürecek, hâdiseleri zaman ve mekân içerisinde duruma uygun şekilde tahlil ve terkip ettirecek vasıta genel kültürdür.

7. Türlü çevrelerin mensupları ile daha rahat anlaşmaları temin edilmelidir.

8. İmam-Hatip Okulu mezunu din görevlisinin bilgi kifayetsizliği dolayısıyla yaptığı hataların seyyiesini, onu inanarak dinleyen halk tabakaları çekecektir.

9. Meslek okullarının birinci devrelerinin klâsik ortaokula dayalı olması, eğitim sistemimizde, eğitim birliği olarak kabul edilmiş genel bir prensip olduğuna göre - ki plânda da böyledir- İmam-Hatip Okulunun birinci devrelerinin bu prensibe uydurulması, hükûmetin ve dolayısıyla Millî Eğitim Bakanlığı'nın uygulayacağı bir husustur. Bu hususta diğer teşekküllerin mütalâasına müracaat etmek zorunda değildir.

ORTA KISMIN KAPATILMASINDA BUNLAR GERÇEK SEBEP Mİ?

Yedi yıllık İmam-Hatip Okullarının müddeti dört yıl olan birinci devresini kaldırmak ve yeni kurulan dört yıllık İmam-Hatip Okulunu ortaokula dayamak için ileri

sürülen ve dokuz madde halinde topladığımız bu iddiaların gerçek sebep olduklarını zannetmiyorum.

Çünkü, bu konu ile ilgili hüküm, Eğitim Millî Komisyonu Raporunda 1959 yılında verilmiş, Millî Eğitim Plânının Hazırlığı ile ilgili Komisyon Raporunda, VII. Millî Eğitim Şûrası'nda işlenmiş, karar altına alınmış ve Millî Eğitim Bakanlığı bu kararı tasdik etmiş olmasına rağmen, karar tatbik mevkiine kanamamıştır.

VIII. Millî Eğitim Şûrası'na Sunulan Esaslar'da, İmam-Hatip Okullarının birinci devresine kaydolan öğrenci sayısının artması olayı açıklandıktan sonra *“çok düşündürücü bazı sorunlar ortaya çıkmaktadır”* ibaresi yer almış, fakat bu çok düşündürücü sorunların ne oldukları açıklanmamış, cümle böylece mücerret bırakılmıştır.

YÜKSEK GELİŞME HIZI!

Üçüncü Beş Yıllık (1973-1977) Kalkınma Plânında “...İmam-Hatip Okulları I. devresi, plânlı dönem içinde İmam-Hatip Okullarının II. devresiyle birlikte, meslekî ve teknik okullar içinde en yüksek gelişme hızı gösteren okullar olmuştur.”, “1970-1971 öğrenim yılında İmam-Hatip Okulları tümünün, II. devre meslekî ve teknik okullarındaki toplam öğrenci sayısının yüzde 20.8 gibi büyük bir payını aldığı görülmektedir.”⁷⁹ “Plânlı dönemde, tüm meslekî ve teknik okullar içinde en büyük gelişme hızını İmam-Hatip Okulları kaydetmiştir.”⁸⁰ “Mevcut okullarda fazla kapasite yaratılmış bulunduğu yeni

79. Resmî Gazete, 27 Kasım 1972 tarih ve 14374 sayı, sayfa 239.

80. A.g. Resmî Gazete, sayfa 241.

İmam-Hatip Okulları açılması yoluna gidilmeyecektir” denmektedir. ⁸¹

Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Plânı’na göre:

a) Plânlı dönemde meslekî ve teknik okullar içinde en büyük ve yüksek gelişme hızını I. ve II. devre İmam-Hatip Okulları almıştır.

b) 1970 - 1971 öğretim yılında II. devre meslekî ve teknik okullar öğrenci sayısının yüzde 20.8’ini İmam-Hatip Okulları göstermiştir.

c) İmam-Hatip Okullarında fazla kapasite yaratıldığından yemilerinin açılması yoluna gidilmeyecektir.

HIZI KESMEK İÇİN!

Öyleyse, meslekî ve teknik okullar içinde en büyük ve en yüksek gelişme hızı gösteren ve en çok öğrenci toplayan bu okulların:

a) Birinci devreleri kaldırılmalı, klâsik ortaokul haline getirilmeli,

b) İkinci devreleri ortaokul üzerine kurulmalı ve yenilerinin açılması yoluna gidilmemelidir, hükümleri sarıh olarak belirlemektedir.

Böylece, bu okullara olan öğrenci talebinin önüne geçilecek ve kapasite artışı önlenecektir. Bizce İmam-Hatip Okullarının birinci devrelerinin kapatılmasının ve ikinci devrenin ortaokul üzerine bindirilmesinin asıl sebebi, Üçüncü Beş Yıllık Plân’da ileri sürülen ifadelerdir.

Yoksa, yukarıda dokuz madde halinde belirttiğimiz iddialar, esas sebebi gizlemek için ileri sürülmüş sun’î ifadeler olarak görünmektedir. Bu sun’ilik ve zorakılık

81. A.g. Resmî Gazete, sayfa 243.

ise, metinler okununca hemen göze çarpmakta; tenakuzlar kendini göstermektedir.

UZUN TAHSİL LÜZUMU

Meselâ teolojik tahsilin uzun olduğu iddiası ile dört yıllık birinci devrenin kaldırılması arasında hiçbir münasebet yoktur. Eğer, teolojik tahsilin uzunluğu ile mantıkî bir münasebet kurulmak lâzım gelirse, bu takdirde dört yıllık birinci devrenin meslekî karakterinin muhafaza edilmesi, genel kültür derslerinin artırılması gerekirdi.

Yoksa, birinci devrenin kaldırılması veya meslekî karakterinin yok edilmesi düşünülmemek ve tatbik edilmemek icabederdi. Ne gariptir ki, ileride görüleceği gibi, tam bu iddianın tersine, bu okullardan mezun olanlara üniversitelere girişte aday olma hakkı bile verilmek istenmemektedir.

ORTAOKUL NE KAZANDIRABİLİR?

Yine meselâ, bugünkü klâsik ortaokulun, öğrencisini tahlil ve terkip yapabilecek ve müsbet düşündürecek şekilde yetiştirdiğini ve terbiye ettiğini iddia etmek, en azından Türk maarifinin mevcut gerçeklerini ya görememek veya kasıtlı olarak bilmemezlikten gelmek demektir.⁸²

Değil ortaokullarda, genel kültür kurumu olan liselerimizde bile, hâdiseleri tahlil ve terkip etme, hâdiseler-

82. Türk Maarifinin bugünkü durumu hakkında bilgi edinmek için bkz.: Üçüncü Beş Yıllık (1973 - 1977) Kalkınma Plânı, Resmî Gazete, 22 Kasım 1972 tarih, sayı 14374, sayfa 235, 236.

rin menşelerini ve sebeplerini aramada, metotlu düşünme; hâdiseleri aynı cins hâdiselerle açıklama yeteneğinin, sosyoloji, mantık ve felsefe dersleri okunduğu halde, kazanıldığını iddia etmekte dahi hata payı vardır. Bunu uzun yıllar liselerde fizik öğretmenliği yapmış, altı yıl felsefe dersleri okutmuş, lise müdürlüğü dahil idarecilik yapmış bir insan olarak rahatça söyleyebilirim.

O halde, hâdiseleri tahlil ve terkip etme kabiliyetini kazandıracağız, müsbet düşündüreceğiz, bunun için İmam-Hatip Okullarını ortaokula dayamalıyız sebebi, yalnız söz olarak, parlak bir ifadedir, gerçeklerimize uygun değildir.

HALK, DİN ADAMINDAN NE BEKLER?

Eğer, İmam-Hatip Okulları ortaokula dayanmazsa - ki bu denilmek isteniyor- bu okullardan mezun olanlar bilgi kifayetsizliği dolayısıyla hata yapacak ve bunun seyyesini halk çekecektir deniyor.

→ Din adamı, dinî bilgisi ve yaşayışı oranında kendini cemiyete kabul ettirir. Din adamının iyi fizik bilmesi veya matematik bilmesi belki kendisi hakkında takdir hislerinin uyanmasına sebep olur, ama bu da din bilgisinin kuvvetli olmasından sonra gelecek unsurdur. Fakat, ortaokulda okuyacağı basit fen bilgisi veya sosyal bilgiler adı altında okunacak basit bilgiler, dört işlem, orantı ve faiz hesapları içinde kalan bir matematik bilgisi din adamına yukarıda bahsettiğimiz takdir hissinin uyanmasına kâfi gelmez. Bu bakımdan bu iddianın zayıflığı ve çürüklüğü ortadadır.

Bu ifademizden, din adamı genel kültür almasın ve müsbet ilimler okumasın mânâsını çıkarmamalıdır. Bila-

kis, bizim istediğimiz, din adamının mümkünse üniversite tahsili yaparak çok kuvvetli bir genel kültüre ve o oranda da, İslâm ilimleri kürsülerinden birinde derinleşmesi ve ilmî kariyer yapmasıdır.

İmam-Hatip Okulları ortaokula dayalı olursa din adamı türlü çevrelerin mensupları arasında daha rahat anlaşabilir iddiası da yukarıdaki iddia gibi sağlam bir düşünceye, mantık kaidelerine ve gerçeğe dayanan bir iddia değildir.

Ortaokul bilgisi din adamının dar (sectair) zihniyetle yetişmesine mâni olacak bir bilgiyi ve kültürü veremez. Çünkü çocuk, ortaokul seviyesinde ilmî bilgiye, ilmî düşünceye ulaşamadığı gibi, onu dar düşünmekten uzak tutacak olan felsefî düşünce ve bilgiye hiç ulaşamaz. Bu ortaokulun vazifesi değildir; üniversitenin işidir. Kaldı ki, temel eğitimle getirilen sekiz yıllık ilkokullarda genel kültürün ne olacağı bilinmemektedir.

DERSLER NASIL ISLAH EDİLMELİ?

İleri sürülen sebeplerin en kuvvetli olanı müfredat programı ile ilgili olanıdır. Hakikaten yedi yıllık İmam-Hatip Okulunun dört yıl süreli olan birinci devresinde okutulan meslekî dersler içinde bulunan kelâm, hâdis usûlü, fıkıh ve usûlü, akâid, tefsir gibi derslerin 12 - 16 yaşları arasındaki çocuklara ağır geleceği kanaatindeyim. Ayrıca, bu dönemdeki psikoloji ve din psikolojisi dersleri ile, Türk-İslâm Sanatları Tarihi dersleri de ikinci devre dersleridir. Bkz. (Ek: 1).

Birinci devrenin dördüncü sınıfına yığılan bu dersler, birinci devre mezunlarının din görevlisi olarak istihdam edilmesinden ileri gelmiş olsa gerektir. Nitekim, 633

sayılı Kanunun (g) bendi birinci devre mezunlarını imam, hatiplik görevinde istihdam etmektedir. Buna göre birinci devre programının ıslah edilmesi lâzımdır. Bu ıslahat da Hükûmet Programında “orta öğretim sistemine uyacak biçimde” yapılmalıydı. Hükûmet Programının Türkiye Büyük Millet Meclisi’nde okunduğu tarihte VIII. Millî Eğitim Şûrası kararları tasdik edilmiş ve yürürlüğe girmişti. Tasdik edilen birinci devre orta öğretim (orta-okul) haftalık ders dağıtım çizelgesi, (Ek 2)de verilmiştir. O halde ıslahat bu programa uyacak biçimde ve ikinci devreye hazırlayacak şekilde olmalıydı.

Birinci devre, kaldırılmak ve ortaokul haline getirilmek suretiyle yapılan işle, Hükûmet Programının emrettiği ıslahat yapılmamış oldu. Bu icraatla, hem Hükûmet Programının emrinin dışına çıkmış hem de VIII. Millî Eğitim Şûrası’nda alınan, “birinci devre, ikinci devre programlarına hazırlar” hüküm ve prensibine de aykırı bir iş yapılmıştır. Halbuki, (Ek 3)’de teklif ettiğimiz haftalık ders dağıtım çizelgesi şeklinde bir program teklif edilebilirdi.

Bu program, hem yukarıda, dokuz madde halinde topladığımız bütün iddia ve sebeplere cevap verir, hem de İmam-Hatip Okulu, birinci devresi dört yıllık bir bütün ve ikinci devresi de dört yıllık ayrı bir bütün olmak üzere iki müstakil bölümden meydana gelmiş olurdu.

Böylece liselerin ortak gövdesini teşkil eden orta-okulun genel kültür derslerini öğrenciler okur, bu birinci devre meslekî hüviyetini kaybetmez; ikinci devreye basamak ve temel olacak Kur’ân-ı Kerîm, Arapça, din bilgisi dersleri de verilmiş olurdu.

İmam-Hatip Okulu birinci devresini bitiren öğrenci, eğer kabiliyeti din sahasında ise, o sahayı seçer ve İmam-

Hatip Okulunun ikinci devresine gider; kabiliyetleri o sahada değilse, liselerin yöneltme sınıfına devam eder, kabiliyet ve istidatları çerçevesi içerisinde ve istikametinde hareket etme imkânını bulurdu. Bu da eğitim birliği olarak kabul edilen prensibe uyardı ve daha makul olurdu. [Mukayese bakımından (Ek 4)'de, 4 yıllık İ.H.O. (Lisesi) haftalık ders dağılım çizelgesi verilmiştir.]

BAKAN OREL, HAKİKATİ TAHRİF ETMİŞTİR!

Ne yazık ki, Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Plânı'nda ki: "Meslekî ve teknik okullarda Millî Eğitim Bakanlığı tarafından eğitim birliği sağlanacaktır" ifadesine ⁸³, İmam-Hatip Okullarının ortaokula dayandırılması konusunda, sıkı sıkıya bağlı kalan Şinasi Orel, İkinci Beş Yıllık Kalkınma Plânı'ndaki "İmam-Hatip Okullarının birinci devrelerinin aynen kalması" hükmünü kendi düşünceleri istikametinde nasıl teville çalıştıysa, Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Plânı'ndaki "özel durumları olanların dışında" hükmünü görmezlikten gelmiştir ve hakikati tahrif etmiştir.

Kalkınma Plânı'nda aynı sayfada daha aşağıda: "Diğer Meslek Okulları" başlığı altında özel durumları olan okullar açıklanıyor. Şöyle ki: "Konservatuvarların kendilerine has durumları nedeniyle, bugünkü biçimde değişiklik yapılmayacaktır", "özellği olan diğer bir okul türü olarak İmam-Hatip Okulları..." denilmek suretiyle, Konservatuvar ve İmam-Hatip Okulları, kendilerine has durumları itibariyle özelliği olan okullar olarak vasıflandırılmış oluyorlar.

83. Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Plânı, a.g. Resmî Gazete, sayfa 242 - 243.

Bu okullar, bu durumlarıyla “Meslekî ve teknik okullarda Millî Eğitim Bakanlığı tarafından eğitim birliği sağlanacaktır. Özel durumları olanların dışında” ifadesi ve hükmü ile bu değişikliğin dışında kalmış oluyorlar.

İMAM-HATİP OKULLARI, ISLAH DEĞİL, İLGA EDİLMİŞTİR!

Konservatuvar, kendi alanında en yüksek imkânlarla, ilk tahsile kadar durumunu değiştirmedığı halde, aynı kategori içinde mütalâa edilen İmam-Hatip Okulu-
nun birinci devresinin meslekî hüviyetinin yok edilmesi-
mnu sebebinin anlamak zorlaşıyor.

Nitekim, Millî Eğitim Temel Kanunu tasarısında, Konservatuvar için, Kalkınma Plânı'nda ileri sürülen esaslara sadık kalınmıştır: “Güzel sanatlar alanında, özel istidat ve kabiliyetleri beliren çocukları küçük yaşlardan itibaren yetiştirmek üzere temel eğitim ve öğretim seviyesinde ayrı okullar açabilir...”

Güzel sanatlar için verilen bu imkânlar, aynı kategoride mütalâa edilen İmam-Hatip Okullarından tamamen esirgenmiştir. Hattâ Şinasi Orel'in ifadesiyle, Millî Eğitim Bakanlığı “bu hususta diğer teşekküllerin mütalâalarına müracaat etmek zorunda” değildir.

Hiçbir teşekkülün mütalâası alınmadan yapılan iş neticede şöyle tecelli etti: Hükûmet Programındaki *ıslah* kelimesine *ilga* mânâsı verilerek, *İmam-Hatip Okullarının birinci devreleri ilga edilmiştir.*

TEŞKİLÂTLI EĞİTİM SİSTEMİMİZİN YAPISI VE 1972' DEKİ DEĞİŞİKLİKLER

a) İlk Öğretim:

İlk öğretim, beş sınıflı ilkokullardan meydana gelmiştir. Bu okullardan diploma alanlar, 1962 yılından önce, meslekî ve teknik okulların birinci devreleri olan orta kısımlarına ve genel kültür veren klâsik ortaokullara gidebiliyorlardı. VII. Millî Eğitim Şûrası'nda alınan kararlar ve İkinci Beş Yıllık Kalkınma Plânı'ndaki hükümlere göre, İmam-Hatip ve Ebe Okulları ile birinci devresi bulunan İlk Öğretmen okullarına ve genel bilgi veren ortaokula, ayrıca, kız sanat enstitülerinin birinci devresine beş yıllık ilkökul mezunları gidebiliyorlardı. Bu okulların dışında bulunan meslekî ve teknik okullara gidemiyorlardı. Çünkü, bu okullar, ortaokula dayandırılmıştı.

VIII. Millî Eğitim Şûrası kararları ile ilkökul yalnız ortaokula öğrenci verebilen bir kurum haline getirildi. 13. 10. 1972 tarih ve 14335 sayılı Resmî Gazetede neşredilen Eğitim Reformu Stratejisi ile beş yıllık ilkokullarla, üç yıllık ortaokullar birleştirilerek "*temel eğitim*" adını almıştır. Temel eğitimin birinci beş yılını bitirenler ilkökul diploması, ikinci devresini de bitirenler temel eğitim diploması alırlar. Temel eğitim diploması, genel, meslekî ve teknik öğretim kurumlarına, ikinci devre İmam-Hatip Okullarına devam hakkını vermektedir.

b) Orta Öğretim:

Biri üç yıllık ortaokul, diğeri de üç yıllık liseden ibaret olan ve genel kültür veren orta öğretim kurumu ile, diğeri meslekî ve teknik orta öğretim kurumlarından ibarettir.

VIII. Millî Eğitim Şûrası kararları ile ortaokulun adı "*birinci devre orta öğretim*" oldu. Genel lise ile meslekî, teknik okulların ikinci devrelerine de "*ikinci devre orta öğretim*" adı verildi. Bütün orta öğretim kurumları, birinci devre orta öğretime dayandırıldı ve birinci devre orta öğretim, yani ortaokullar, ikinci devre ortaöğretimin ortak gövdesi haline getirildi.

Eğitim Reformu Stratejisi'nde, birinci devre orta öğretim (yâni ortaokul) beş yıllık ilkokulla birleştirilip *temel eğitim* adını alınca, ikinci devre orta öğretimin adı da değişti, *orta öğretim* oldu. Bu duruma göre *orta öğretim*, temel eğitime dayalı en az üç yıllık öğrenim veren genel, meslekî ve teknik öğretim kurumlarının tümünü içine alan bir kurum oldu. (Millî Eğitim Temel Kanunu Tasarısı Mad. 25).

Böylece, eski klâsik ilkokul, ortaokul, lise sınıflandırılması tamamen değişmiş, İmam-Hatip Okulları ile Konservatuvar, bu orta öğretim sisteminin dışında bırakılmış ve bütün orta öğretim kurumlarına "LİSE" adı verilmiş oldu. Yalnız, bu lise de, hangi programa ağırlık verilmişse, o programa göre isim almıştır: Genel lise, Teknik lise, Ticaret Meslek lisesi, Kız Meslek lisesi, Otelcilik - Turizm Meslek lisesi, Tarım Meslek lisesi, Orman Meslek lisesi, Sağlık Meslek lisesi gibi.

Bu liselerde görülen yeniliklerden biri de, birinci sınıf öğrencilerinin istidat ve kabiliyetleri istikametindeki programlara yönlendirilmesi için, yöneltme sınıfı haline getirilmesidir.

c) Yüksek Öğretim:

Yüksek öğretim, üniversite, akademi ve yüksek okullardan meydana gelmiştir.

Üniversiteler ilim adamı, araştırmacı, yüksek öğreti-
me öğretim üyesi ve üretim ve hizmet birimlerinde üst
seviyede idare ve murakabeyi temin eden elemanlar;
akademi ve yüksek okullar da yüksek seviyede tatbikatçı
meslek elemanları yetiştirirler.

Yüksek öğretimin, millî eğitim sistemi çerçevesinde,
öğrencileri lisans öncesi (iki yıl), lisans (dört yıl, tıp fa-
kültelerinde altı yıl), lisans üstü (lisans tahsilinden sonra
bir veya iki yıl) seviyelerinde yetiştiren bir bütünlük için-
de düzenlenmesi hedef alınmıştır.

VIII. Millî Eğitim Şûrası'nın konusu, orta öğretim sistemimizin kuruluşu ile yüksek öğretime geçişin yeniden düzenlenmesi idi. Bu Şûra toplantısına kadar İmam-Hatip Okulları da diğer genel, teknik ve meslek okulları gibi, orta öğretim sistemi içinde mütalâa ediliyor, liselere tatbik edilen yönetmelikler, emirler, imtihan usûlleri bu okullara da hiçbir fark gözetilmeden tatbik ediliyordu. Diğer meslekî ve teknik okullara verilen üniversiteye giriş hakları, İmam-Hatip Okullarına da, aynı yönetmeliklerle, aynen veriliyordu. Yirmi yıllık İmam-Hatip Okulları tatbikatında, İmam-Hatip Okullarına birer orta öğretim kurumu olarak bakılıyordu.

Fakat, VIII. Millî Eğitim Şûrası'nda alınan kararlarda ve Şûra'ya sunulan esaslarda İmam-Hatip Okullarından hiç bahsedilmemiş, âdetâ, İmam-Hatip Okulları, orta öğretim sistemimizin dışında bırakılmıştı.

“AYRI OKUL”

Millî Eğitim Bakanlığı'nda 7 Nisan - 31 Ağustos 1971 tarihleri arasında yapılan “Eğitim Reformu” çalışmalarında, İmam-Hatip Okulları ile ilgili olarak: “3 Mart 1924 gün ve 430 sayılı Tevhid-i Tedrisat Kanununun 4.

maddesine göre, imamlık ve hatiplik gibi din hizmetlerinin yerine getirilmesi ile görevli kimseleri yetiştirmek üzere laik öğretim sistemi içinde ayrı okul olarak düzenlemek” maksadı ortaya konmuştur. Aynı ibare hemen hemen hiç değişmeden 4 Ağustos 1971 gün ve 225 sayılı Talim ve Terbiye Kurulu kararının birinci maddesinde de yer almıştır.

22 Mayıs 1972 tarih ve 14193 sayılı Resmî Gazetede neşredilen İmam-Hatip Okulu İdare Yönetmeliğinin birinci maddesi: “Laik öğretim sistemimiz içinde, Millî Eğitim Bakanlığı’nın hizmetleri arasında ayrı bir meslek okulu niteliğinde, 3 Mart 1924 gün ve 430 sayılı Tevhid-i Tedrisat Kanununun 4’üncü maddesi gereğince kurulmuş bulunan İmam-Hatip Okulunun amaçları; 22. 6. 1965 tarih ve 633 sayılı Diyânet İşleri Başkanlığı Kuruluş ve Görevleri Hakkındaki Kanunun 22’nci maddesi hükümlerine göre, özellikle imamlık ve hatiplik, Kur’ân kursu öğreticiliği, gerektiğinde müftülük, vâizlik ve benzeri görevleri yapmak üzere orta öğrenim görmüş din görevlileri yetiştirmektedir.”

Millî Eğitim Temel Kanunu Tasarısı’nın 31’inci maddesinde ise: “İmam-Hatip Okulları, imamlık ve hatiplik gibi din hizmetlerinin yerine getirilmesi ile görevli kimseleri yetiştirmek üzere, Millî Eğitim Bakanlığınca, temel eğitime dayalı olarak ve yalnız erkek öğrenciler için açılmış ayrı meslek okullarıdır” deniliyor.

Millî Eğitim Reformu Stratejisi’nde genel, meslekî ve teknik liseler, ilk öğretmen okullarının yeri gösterildiği halde, İmam-Hatip Okulları bu orta öğretim kurumları içine alınmamıştır. Ancak Strateji’nin şemalar kısmında (26/b) orta öğretim kurumlarının dışında, Konservatuvar’ın altında gösterilmiştir.

Bu duruma göre VIII. Millî Eğitim Şûrası ile getirilen ve geliştirilen yeni sistemde İmam-Hatip Okulları:

a) Orta öğretim sisteminin dışında *ayrı* okullar olarak düşünülmüştür.

b) Fonksiyonları ise, yalnız imamlık, hatiplik, Kur'ân kursu öğreticiliği, gerektiğinde müftülük, vâizlik ve benzeri görevleri yapacak elemanı yetiştirmektir.

İmam-Hatip Okullarını, 28 Eylül - 3 Ekim 1970 tarihleri arasında toplanan VIII. Millî Eğitim Şûrası'na gelinceye kadar, orta öğretim sisteminin dışında tutan tatbikata rastlanmadığı gibi, kanun ve mevzuat hükmüne de rastlanmamaktadır. Millî Eğitim Bakanlığı'nda 7 Nisan - 21 Ağustos 1971 tarihleri arasında toplanan Eğitim Reformu Komisyonu, Tevhid-i Tedrisat Kanununda geçen "*ayrı*" kelimesine, İmam-Hatip Okullarının orta öğretim sisteminden ayrı, yâni orta öğretim sisteminin dışında bırakılması mânâsını veriyorsa da bu mânâlandırılış, hatalı ve yanlıştır. Çünkü, Kanundaki "*ayrı*" kelimesinin mânâsı, Darülfünun'da bir İlâhiyat Fakültesinin dışında mânâsım tazammun etmektedir. Yoksa, Millî Eğitim Bakanlığı'nın anladığı gibi orta öğretim sisteminin dışında "*ayrı meslek okulu*" mânâsını taşımamaktadır.

"AYRI" NE DEMEK?

1924 tarih ve 430 sayılı Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun 4'üncü maddesi aynen şöyledir: "Maarif Vekâleti yüksek dîniyat mütehasşısı yetiştirmek üzere Darülfünun'da bir İlâhiyat Fakültesi tesis ve imamet ve hitabet gibi hidemat-ı dîniyenin ifasıyle mükellef memurların yetiştirilmesi için ayrı mektepler küşâd edecektir" denilmek suretiyle "*ayrı*" kelimesinin mânâsının Maarif Vekâ-

leti'nin Darülfünun'da kurulan İlâhiyat Fakültesinden ayrı mektepler açacağını belirtmiş oluyor.

Bir bütün olan bu cümleyi bozmak, bütünlüğünden ayırmak suretiyle yalnız "İmamet ve hitabet gibi dinî hizmetlerin ifası vazifesiyle mükellef memurların yetiştirilmesi için ayrı mektepler açacaktır" şeklinde almak, buradaki "ayrı" kelimesine her türlü mânânın verilmesine cevaz verir.

Kanunun Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde kabul edildiği 1924 tarihinden 1971 tarihine kadar 47 yıl, bu kelimeye bu şekilde bir mânâ veren çıkmadığı gibi, kanunun bu maddesini böyle tefsir ve izah edene de rastlanmamıştır.

1924 senesinin 2 Mart'mda, Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun çıkarılması için 60 Milletvekilinin verdiği tavrında, İsmet İnönü'nün Tevhid-i Tedrisat'la ilgili olarak Muallimler Birliği'nde yaptığı konuşmada, 1948 yılında toplanan Halk Partisi Kurultayı konuşmalarında, bu kurul-tayın din eğitimi için seçtiği komisyonun kararında, bu komisyon kararının bir maddesine muhalefet eden Tahsin Banguoğlu ve Nihat Erim'in muhalefet şerhlerinde, yirmi yıllık İmam-Hatip Okulları tatbikatında, bu konu ile ilgili olarak Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde okunan Hükûmet Programlarında, Recep Peker devri dahil, bugüne kadarki ve Millî Eğitim Bakanlarının konuşmalarında -Şinasi Orel hariç- Eğitim Millî Komisyonu Raporu'nda, Millî Eğitim Plânının hazırlığı ile görevli komisyon raporunda, VII. Millî Eğitim Şûrası'nda Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun 4'üncü maddesinin ve bu maddede geçen "ayrı" kelimesinin böyle mânâlandırıldığına dair bir hükme rastlamadım.

Hattâ dayanak yapılan Birinci Nihad Erim Hükûmet Programındaki hüküm “İmam-Hatip Okulları orta öğretim sistemine uyacak biçimde ıslah olunacaktır” şeklindedir ve bu okulları orta öğretim sistemi içinde görmektedir.

ÖZELLİĞİ AYRI!

Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Plânı İmam-Hatip Okullarını “*ayrı*” okullar olarak değil “*özelliği ayrı*” okullar olarak mütalâa etmekle, Millî Eğitim Bakanlığı’nın verdiği mânâdan ayrılmaktadır. Böylece, Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Plânı Tevhid-i Tedrisat Kanunu’nun ruh ve lâfzına sadık kalmaktadır.

Halbuki Millî Eğitim Bakanlığı’nın verdiği mânâ ise Tevhid-i Tedrisat Kanunu’nun 4’üncü maddesinin mânâsını değiştirmekte, kanunun hem ruhuna, hem de lâfzına aykırı hareket edilmekle, Tevhid-i Tedrisat Kanunu’nu ve bu kanunu teminat altına alan Anayasa’yı zedeleyecek bir yol açılmış bulunmaktadır.

Bu yanlış anlayış her nedense Millî Eğitim Bakanlığınca benimsenmiş, daima bu anlayış yönünde kararlar istihsal edilmiş ve Millî Eğitim Temel Kanunu Tasarısı’nın da bu anlayışla hazırlanmasına sebep olunmuştur.

İnkılâpları reformların temeline oturtmayı hedef alan 12 Mart Muhtırası’na ve Hükûmet Programına dayanılarak yapılan bu mânâlandırma, Tevhid-i Tedrisat anlayışına, 12 Mart Muhtırası’na ve Hükûmet Programındaki ifadeye aykırıdır. Bu itibarla, ileride ihtilâtlar doğurması muhtemel böyle bir mânâlandırmadan ve hattan bir an önce dönülmesi ve Millî Eğitim Temel Kanu-

nu Tasarısı'nın 31'inci maddesindeki "ayrı" kelimesinin kaldırılması gerekir. ⁸⁴

YENİ SİSTEMDE, YÜKSEK ÖĞRETİME (ÜNİVERSİTE - AKADEMİ VE YÜKSEK OKULLARA) GEÇİŞ VE İMAM - HATİP OKULLARININ DURUMU

Halen yürürlükte olan eski sistemde üniversitelere, akademilere ve yüksek okullara öğrenci göndermek lise-lerin inhisarındadır. Ancak, lise muâdili meslekî ve teknik okullarla, üç yıllık ilk öğretmen okulları ve İmam-Hatip Okulu mezunları kendi alanlarında, pek mahdud olan, yüksek okullara gidebilirler. Lise muâdili meslekî ve teknik okulu mezunlarının üniversite ve akademilere gidebilmeleri için aday olmaları lise diploması almalarına bağlıdır.

Lise muâdili meslekî ve teknik okullar mezunlarının lise diploması alabilmeleri de, bir tekâmül seyri takip etmiştir. Bundan yirmi yıl kadar evvel, lise diploması almak için, bu meslekî ve teknik okullar mezunlarının lisenin bir, iki ve üçüncü sınıf derslerinden imtihan vermele-ri gerekiyordu. Ancak, bu imtihanda başarılı olanlar, lise diploması almağa hak kazanıyorlardı. Daha sonraları bu ağır şartlar hafifletildi ve imtihanlar, bu okul mezunları için, lise son sınıf derslerine inhisar ettirildi.

Bu tatbikat, üniversiteye giriş için aday olmada, lise ve lise muâdili meslekî ve teknik okullarda okutulan dersler arasında denklik değil ayniyeti isteyen bir düşüncenin sonucuydu. Halbuki birçok ülkelerde dersler arasında aynılık değil, denklik aranmaktadır.

84. 14. 6. 1973 tarihinde kabul edilen 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu'nun 32'inci maddesinde "ayrı" tâbiri kaldırılmıştır.

Nitekim, VII. Millî Eğitim Şûrası'na bu konuda gelen teklif şöyleydi: "Mevcut sistem esas itibariyle yüksek öğrenime, özellikle üniversiteye hazırlık öğretimini yalnız liselere inhisar ettirmekte, lise dengi bütün meslek okullarını ise sayıları ve kontenjanları pek mahdud yüksek meslek okullarına giriş imkânı hariç, önleri kapalı birer meslek okulu halinde tutmakta ve yüksek öğrenime devam etmek isteyen meslek okulu mezunlarını lise rejiminden geçmeğe mecbur kılmaktadır. Bu durumun neticesi olarak liselere rağbet artmakta; memleketin meslek okullarına büyük ihtiyacı olduğu halde lise sayısı her yıl hızla çoğalmakta ve orta öğretim seviyesinde meslek okullarına devam eden öğrenci yüzdesi, millî kalkınmanın hedeflerine aykırı olarak, liselere göre daima düşük olmaktadır. ⁸⁵

Bu gerekçenin sonunda lise dengi meslek ve teknik okullardan mezun olan kabiliyetli öğrencilere, yetiştikleri alanlarda üniversitelere giriş hakkını elde etme imkânlarını vermek maksadıyla çeşitli olgunluk imtihanları sisteminin ihdası teklif edilmiştir. Bu çeşitli olgunluk imtihanları sistemi, VII. Millî Eğitim Şûrası'nca benimsenmiş, bu benimseme, yukarıda ifade edilen ayniyet zihniyetinin yıkılmasında bir merhale olmuştur. Millî Eğitim Bakanlığı'nda, VII. Millî Eğitim Şûrası'ndan sonra, üniversiteye ve akademilere girmekte aday olma yönünde şu çalışmalar yapılmıştır:

LİSE'Yİ BİTİRMEK!

a) Meslekî ve teknik okulları bitirenlerden (İmam-Hatip Okulları da dahil) lise diploması almak isteyenler

85. VIII. Millî Eğitim Şûrası'nın İncelenmesine Sunulan Esaslar, Sı-
nırlı dağıtım için geçici baskı, sayfa 10.

için lisenin fen ve edebiyat kollarına göre tesbit edilmiş dördü temel, ikisi seçmeli, sadece altı dersten imtihana tâbi tutulmalarına dair yönetmenlik 28 Mart 1969 gün ve 13160 sayılı Resmî Gazete’de,

b) Bazı sanat enstitülerinin dört yıllık teknisyen okulları haline getirilmek suretiyle mezunlarına üniversiteye girişte lise mezunları gibi aday olma hakkının tanındığı 22 Kasım 1969 gün ve 13358 sayılı Resmî Gazete’de,

c) İlk Öğretmen Okullarının öğrenim süresi bir yıl artırılmak suretiyle ilkokul öğretmenlik formasyonu seviyesinin en az lise seviyesinde tutulması ve öğretmen olma imkânı verildiği Millî Eğitim Bakanlığı Tebliğler Dergisi’nin 20 Nisan 1970 gün ve 1603 sayılı nüshasında,

ç) Ticaret Liselerini bitirenlerin lise diploması alabilmeleri için lisenin üç dersinden ticaret lisesinde kurulacak karma komisyonlarca imtihan edilmelerine dair yönetmelik Millî Eğitim Bakanlığı Tebliğler Dergisi’nin 18 Mayıs 1970 gün ve 1607 sayılı nüshasında,

d) Yüksek tahsillerini lise üzerine yapmayan yüksek okul mezunlarından üniversiteler seviyesinde bir tahsil daha yapmak istğinde olanların, yüksek okullarda gördükleri tahsille ulaştıkları genel ve meslekî kültür seviyesi gözönünde tutularak bu gibilerden üniversiteye girişte, aday olmak üzere, ayrıca lise diplomasının aranmaması ve yüksek okul diplomalarının en azından bu diploma yerine sayılması hususu 16 Temmuz 1970 gün ve 13350 sayılı Resmî Gazete’de neşredilmişti.

Millî Eğitim Bakanlığı’ndaki bu düşünce değişikliği lise dengi meslekî ve teknik okullarla, genel lise mezunlarını üniversiteye girişte aday olma şartlarını eşit hale getirirken bazı üniversite (Orta Doğu Teknik Üniversite-

si) ve akademiler de meslekî ve teknik okul mezunlarına, üniversite giriş imtihan barajını aşmak şartıyla kapılarını açmışlardı.

Ancak, burada, İstanbul Üniversitesi'nin "*aynîyet*" zihniyetinde ısrarı üzerinde bir örnek vermek istiyorum. Bilindiği gibi, İlk Öğretmen Okulu mezunları, eğitim enstitülerine girmek suretiyle kendi alanlarında yüksek tahsil yapma imkânına kavuşurlar. Eğitim Enstitülerinde de, branş tahsili yaparlar. Fen, matematik, sosyal bilgiler, türkçe v.s. gibi.

EĞİTİM ENSTİTÜSÜ MEZUNU VE LİSE DİPLOMASI

Yukarıda (d) bendinde ifade edilen ve Resmî Gazete'de neşredilen 2287 sayılı Kanunun 9'uncu maddesine göre hazırlanan yönetmeliğin verdiği hakka dayanarak üniversiteye girmek isteyen Eğitim Enstitüsü mezunu bir öğretmene İstanbul Üniversitesi Rektörlüğünün verdiği cevap şöyledir: "Üniversitemiz öğrenci yönetmeliğinin 2. maddesi lise diploması ibraz etmenin şart olduğunu âmir bulunduğundan, Eğitim Enstitüsü mezunlarının üniversitemize kabul edilmediklerine, bu husustaki Senato kararının aşağıya çıkarıldığına bilgi edinmenizi dilerim."

Senatonun 22 Ekim 1970 tarihindeki 47'nci toplantısında alınan karar şuydu: "1. Üniversitemize kaydolacak öğrencilerden bugüne kadar aranmakta olan lise diplomasının istenmesine devam edilmesi 2287 sayılı Kanunun 9. maddesine tevfikân hazırlanan yönetmeliğe uyulmaması." ⁸⁶

86. Hasan Pulur, *Olaylar ve İnsanlar*, Milliyet gazetesi, 15 Ocak 1973.

Millî Eğitim Bakanlığı, üniversiteye girişte, genel liselerle, meslekî ve teknik okul, İmam-Hatip Okulu ve İlk Öğretmen Okulu mezunlarına yönetmeliklerle eşit fırsatlar vermeğe çalışırken, Resmî Gazete’de neşredilen kanuna dayalı yönetmeliğe bazı üniversitelerin uymaması, bu konunun yönetmelik sınırını aşarak kanun mevzuu haline gelmesine zaruret göstermektedir.

YÜKSEK TAHSİLE GEÇİŞ

Orta Öğretim Sistemindeki ve yüksek tahsile geçişte VIII. Millî Eğitim Şûrası ile başlayan yenileştirme hareketi, Millî Eğitim Reformu Stratejisi, Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Plânı’nda ve Millî Eğitim Temel Kanun Tasarısı’nda geliştirilmiştir. Bu yenileştirme ve geliştirmenin yüksek öğretime (üniversite, meslekî ve teknik okullara) geçişte genel liselerle, meslekî ve teknik liselerin eşit imkân ve şartlara kavuşturulmak istenmesi sebepleri şöyle açıklanmıştır:

1. VIII. Millî Eğitim Şûrası’na sunulan esasların 6 ve 7’nci sayfalarında: “Liseyi bitirenlerin, hayatta herhangi bir işe hazırlanmamakla beraber, ne olursa olsun, yüksek öğrenime girmek ve toplumda sadece yüksek öğretim diplomasının verdiği refah seviyesine ulaşmak imkânına sahip bulunmaları, buna karşılık meslekî ve teknik okulları bitirenlerden üniversiteye girişte aday olmak isteyenlere lise imtihanlarını vermenin şart koşulması v.b.”

“Çekiciliği sağlamak için genel, meslekî ve teknik orta öğretim kurumlarını bir bütünlük içinde ele almak veya hiç değilse meslekî ve teknik orta öğretim kurumlarında öğrencileri hayatta mutlu kılacak meslekî beceri-

lerle teçhiz etmek kadar, bu okulları bitirenlerden istekli ve kabiliyetli olanlara kendi yetiştikleri yönde üniversitelere girişte aday olmak hakkının verilmesi gerekir. Nitekim Orta Doğu Teknik Üniversitesi bu yönde ilk olumlu adımı atmıştır.”

“Meslekî ve teknik okullara üniversiteye giriş yolunun açılmayışı, bu okullara dayalı bazı yüksek okulların kurulmasını intaç etmiş; ancak bu yüksek okullarda öğrenim daha üst öğrenim için geçerli sayılmamış; böylece yüksek okullardan mezun olan kabiliyetli ve başarılı gençlerin ilerleme ve yükselme yolları, genel olarak kapalı tutulmuştur.”

KAPALI KURULUŞLAR

2. Millî Eğitim Reformu Stratejisi'nde:

“Orta öğretimin yapısını birbirine kapalı dikey kuruluşlardan ibaret sayan uygulamanın toplumda sosyal sınıflar yaratacak nitelikte olması, yatay ve dikey sosyal mobilitayı kolaylaştırmaması, aynı seviyede çeşitli okul mezunları arasında aşağılık duygusu ve huzursuzluk doğurması, çeşitli kabiliyetlerin belli bir kanala zorlanması, nihayet üniversite öğretimine girişte yalnız lise yolunun itibar görmesi ve diğer öğrenimlerin arka plâna itilmesi bu konuda büyük sakıncalar doğurmaktadır. Eğitimin demokratikleştirilmesi ilkeleri ile bağdaşmayan orta öğretim sistemindeki bu dikey sınırların erimekte olduğu, çeşitli orta öğretim kuruluşlarının öğrencileri başarılarına göre yönelten bir bütünlük içinde teşkilâtlandırmağa çalışıldığı dünyada, bir gelişme temayülü olarak görülmektedir. Aynı gelişmeyi Millî Eğitim Sistemimizde de görmek mümkündür.”

3. Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Plânı'nda:

“Meslekî ve teknik orta öğretimin iş ve toplum hayatında ihtiyaç duyulan insan gücünü sağlamadaki yetersizliği yanında bu okulları bitirenlerin yüksek öğretime geçişlerinin sınırlılığı nedeni ile liselerin yüksek öğretime öğrenci hazırlayan tek öğretim kurumu olarak bilinmesi, bu okullarda yeni kayıt hedeflerinin aşılmasına yol açmıştır.”

“Genel eğitimden yana işleyen gelişme ve hız oranı, meslekî ve teknik eğitim lehine çevrilecektir.”

AŞILMAZ DUVARLAR

4. Millî Eğitim Temel Kanunu Tasarısı'nın gerekçe bölümünün 6'ncı sayfasında:

“Orta öğretimin yapısını birbirine kapalı dikey kuruluşlardan ibaret sayan uygulamanın, toplumda sosyal sınıflar yaratacak nitelikte olması, yatay ve dikey sosyal mobilitayı kolaylaştırmaması, aynı seviyede çeşitli okul mezunları arasında aşağılık duygusu veya huzursuzluk doğurması, çeşitli kabiliyetlerin belli bir kanala zorlanması, nihayet üniversite öğrenimine girişte yalnız lise yolunun itibar görmesi ve diğer öğrenimlerin arka plâna itilmesi bu konuda büyük sakıncalar doğurmaktadır.

“Eğitimin demokratikleşmesi ilkeleri ile bağdaşmayan orta öğretim sistemindeki birbirine kapalı dikey kuruluşlar halindeki okullar arasındaki aşılmaz duvarları eritmek ve orta öğretim sistemini öğrencilerin başarılarına göre yönelebileceği çeşitli programlardan kurulmuş bir bütünlük içinde yeniden düzenlemek zorunda bulunmaktadır.”

Yüksek öğrenime, bilhassa üniversitelere girişte

aday olma hakkının doğuşunda meydana gelen mahzur-
ları önleyecek tedbirler, Millî Eğitim Temel Kanunu Ta-
sarısı'na girmiş ve orta öğretim bütünleşmiştir:

“Orta öğretim çeşitli programlar uygulayan liseler-
den meydana gelir.”

“Belli bir programa ağırlık veren okullara lise, tek-
nik lise ve tarım meslek lisesi gibi eğitim dallarını belir-
leyen adlar verilir.” (Madde: 28)

“Yöneltilme genellikle temel eğitimde yapılır; ancak
yöneltilmede yanlışları ve zaman kaybını önlemek, sevi-
ye farklarını gidermek, muhtemel gelişmelere göre yeni-
den yönelmeyi sağlamak için yöneltilme orta öğretimde de
devam eder.” (Madde: 29)

“Orta öğretimin yüksek öğretime veya hem mesleğe
hem de yüksek öğretime hazırlayan kurumların bitiren
öğrencilere, yetiştirildikleri yönde, üniversitelere, akade-
milere ve yüksek okullara girmek için aday olma hakkı
tanınır.” (Madde: 30)

Bütün teknik okullar, meslek okulları ve ilk öğret-
men okulları kanun tasarısındaki bu madde ile yetiştiril-
dikleri yönde üniversitelere, akademilere ve yüksek okul-
lara girmek için aday olma hakkına kavuştukları halde,
el'an, lise dengi orta öğretim kurumlarından farklı mu-
ameleye tâbi tutulmayan, aynı muameleyi gören İmam-
Hatip Okulları, Millî Eğitim Temel Kanun Tasarısı'nda
orta öğretim sisteminin dışında bırakılmakla, farklı mu-
ameleye tâbi tutulmuş oluyor.

İMAM - HATİP OKULU MEZUNLARININ YÜKSEK ÖĞRETİME GEÇİŞLERİ

1951 yılında kurulan yedi yıllık İmam-Hatip Okullarının ikinci devre mezunları, diğer lise dengi meslekî ve teknik okullar mezunları gibi, aynı şartlara sahip olarak lise bitirme imtihanlarına giriyor, başarı gösterenler lise diplomasını aldıktan sonra üniversiteye girişte aday olma hakkını kazanıyordu. Yeni sistemde ise, İmam-Hatip Okulları “ayrı meslek okulları” şeklinde anlaşıldığından, diğer meslek okulları ve teknik okullardan ayrı tutulmuş, onlara, üniversiteye girişte verilen haklardan mahrum edilmişlerdir.

İmam-Hatip Okulları mezunlarının yüksek tahsile devam hususunda geçirdikleri mahrumiyet devresini 1971 - 1974 yılları arasında yürürlükte olan mevzuatı tetkik etmekle anlamak mümkündür:

Yüksek İslâm Enstitüsü yönetmeliğinin kayıt - kabul şartları ile ilgili 6'ncı maddesinin (b) bendinde: “İmam-Hatip Okulu mezunu olmak” denmekle, bu okula yalnız İmam-Hatip Okulu mezunlarının alındığına ve İmam-Hatip Okulu mezunlarının Yüksek İslâm Enstitülerine devam edecekleri ifade edilmiş olunuyor.⁸⁷

87. Millî Eğitim Bakanlığı Tebliğler Dergisi, 13 Aralık 1971 tarih, sayı 1682.

İmam-Hatip Okulu İdare Yönetmeliği'nin 4'üncü maddesinde: "İmam-Hatip Okulu öğrencilerini hem mesleğe, hem de kendi alanlarında yüksek öğrenime hazırlar" denilmek suretiyle "kendi alanlarında" yüksek tahsil yapabileceklerini ifade etmiş, fakat yüksek tahsilin hududunu üniversite, akademi, yüksek okul şeklinde tasrih etmemiştir. ⁸⁸

FARK DERSLERİNDEN İMTİHAN

4 Ağustos 1971 tarih ve 225 sayılı Talim ve Terbiye Kurulu kararının 6'ncı maddesinde: "İmam-Hatip Okulu bitirme diploması alanlardan, Yüksek İslâm Enstitüsü dışında yüksek öğretime hazırlayan programlarından birini seçerek diplomasını almak istedikleri programın farklı dersinden (ayrıca tesbit edilecek esaslara göre) bitirme imtihanına tâbi olurlar" denilmekle, üniversitelere girecek -üniversitenin içinde İlâhiyat Fakültesi ile Erzurum Fakültesi bünyesi içinde açılan İslâmî İlimler Fakültesi de vardır- İmam-Hatip Okulları mezunlarının aday olma haklarının ancak lise mezuniyet diploması ile mümkün olacağı anlaşılmaktadır.

Millî Eğitim Temel Kanunu Tasarısı'nın İmam-Hatip Okullarıyla ilgili 31'inci maddesinde, İmam-Hatip Okulu mezunlarının yüksek tahsile devamlarıyla ilgili herhangi bir hüküm yoktur. İleride kanundaki bu boşluk, yönetmeliklerle verilen yüksek tahsil haklarının İmam-Hatip Okullarından alınmasına kadar varabilecek ihtilâtlar doğurabilir. Aym kanun tasarısı 30'uncu maddesiyle diğer meslekî ve teknik okul mezunları için, üniversitelere, akademilere ve yüksek okullara gidişi, hiçbir ihti-

88. Resmî Gazete, 22 Mayıs 1972 tarih, sayı 14193.

lâta ve tefsire imkân vermeyecek şekilde apaçık belirtmiştir. ⁸⁹

Tasarının 31'inci maddesinin gerekçesinde ise: "İmam-Hatip Okullarını bitirenler, bugün olduğu gibi, kendi alanlarında yüksek öğrenime geçebileceklerdir" denmektedir. Gerekçedeki bu ifade, işi büsbütün karıştırılmaktadır. Çünkü, "bugün olduğu gibi yüksek öğrenime geçebileceklerdir" şeklinde olsaydı, o zaman dileyen doğrudan doğruya Yüksek İslâm Enstitülerine gider, dileyen, lise bitirme imtihanlarına girer ve üniversiteye girişte aday olma hakkını kazanırdı.

Halbuki gerekçe "bugün olduğu gibi, kendi alanlarında" şeklinde geliyor ki, bugünkü durum bu değildir. Gerekçedeki bu ifadenin neyi kastettiği anlaşılamamaktadır. İleride, tatbikatta, 31'inci madde gibi, gerekçedeki bu ifade de, birçok ihtilâtların çıkmasına sebep olabilir. ⁹⁰

Genel, meslekî ve teknik liselerin yüksek tahsile geçişini belirten kanun tasarısının 30'uncu maddesinin gerekçesi hiçbir şüpheye mahal bırakmayacak şekilde açıktır: "Bu madde ile, orta öğretimin yüksek öğretime veya hem mesleğe hem yüksek öğretime hazırlayan kurumlarını bitiren öğrencilere, yetiştirildikleri yönde, üniversitelere, akademilere ve yüksek okullara girmek için aday olma hakkı tanınmıştır."

89. Millî Eğitim Temel Kanununun 32'nci maddesi, İmam-Hatip Liselerinin "Hem mesleğe, hem yüksek öğrenime hazırlayıcı programlar uygulayan öğretim kurumları" olduğunu belirtmekle, tasarıdaki boşluğu gidermiştir.

90. Kanunun 32'nci maddesi, gerekçedeki bu aksaklığı düzeltmiştir.

EŞİTSİZLİK VE HAKSIZLIK

Halbuki İmam-Hatip Okulları ile ilgili tasarının 31'inci maddesi şöyledir: "İmam-Hatip Okulları, imamlık ve hatiplik gibi din hizmetlerinin yerine getirilmesi ile görevli kimseleri yetiştirmek üzere, Millî Eğitim Bakanlığınca açılmış ayrı meslek okullarıdır."

Millî Eğitim Temel Kanunu Tasarısı'nın 30 ve 31'inci maddeleri ile bu maddelerin gerekçelerinin İmam-Hatip Okulları aleyhine getirdiği büyük eşitsizlik ortadadır. Fırsat eşitliği prensipleri üzerine bina edildiği iddia edilen yeni sistemin üvey evlât olarak gördüğü İmam-Hatip Okullarına yaptığı büyük eşitsizlik ve haksızlık!.. Ve bunun memleket için doğuracağı acı tecrübelerin, 1924 - 1951 boşluk yıllarının ve bu yılların getirdiği ihtilâtların ikinci başlangıcı!..⁹¹

MESLEK OKULU MEZUNLARINA ÜNİVERSİTE YOLU NEDEN AÇILDI?

Bu eşitsizlik ve haksızlığın meydana getireceği vahim neticelere geçmeden evvel, diğer lise dengi meslekî

91. Bu kısımlar kanun çıkmadan evvel yazılmış bulunuyordu. Aynen bırakılmasının sebebi, olayın geçtiği merhalelerin anlaşılması içindir. (Kitabı ikinci baskı için hazırladığımız 1997 yılı sonunda, ne yazık ki tekrar geriye dönmeye çalışılmakta, İmam-Hatip Okullarının orta kısımları yeniden kapanmış bulunmakta ve mezunlarının 1980 sonrasında elde ettikleri hak geri alınmak istenerek, İlahiyat Fakültelerinden başka yüksek okullara gidememesi, hatta bir çoğunun kapatılması için mel'unâne ve müfsidâne, şeytânî plânlar yapılmaktadır... Dolayısıyla, 4 Ağustos 1971 darbesinden sonra yazılan bu sayfalar ne yazık ki, 28 Şubat 1997 darbesinden sonra da geçerli olmaktadırlar. MED)

ve teknik okul mezunlarının üniversite ve akademilere aday olma sebeplerine kısaca bir göz atalım:

1. Yüksek tahsil diplomasının verdiği refah seviyesine ulaşmak imkânının verilmesi.
2. Bu okullara çekiciliği sağlamak.
3. Öğrencileri daha mutlu kılmak.
4. Kendi alanlarında yüksek okullardan mezun olan kabiliyetli ve başarılı gençlerin ilerleme ve yükselme yollarını kapalı tutmamak.
5. Eski sistemin cemiyette sosyal sınıflar yaratacak vasıfta olması.
6. Yatay ve dikey geçişleri zorlaştırması.
7. Aynı seviyede bulunan okul mezunları arasında aşağılık duygusu ve huzursuzluk doğurması.
8. Lise dengi meslekî ve teknik okullara devam edenlerin belli bir kanala zorlanması.
9. Üniversiteye girişte yalnız lise yolunun itibar görmesi, diğer tahsillerin arka plâna itilmesinden doğacak büyük mahzurların bulunması.
10. Eğitimin demokratikleştirilmesi prensibi ile bağdaştırılmaması.
11. Liselerin yüksek öğretime bilhassa üniversiteye öğrenci hazırlayan kurum olarak bilinmesi ve liselerde, yeni kaydolması gerekli öğrenci hedeflerinin aşılması.
12. Genel eğitimden yana işleyen gelişme ve hız oranını, meslekî ve teknik eğitim lehine çevirmek.

En nihayet,

13. Fırsat eşitliği prensibine aykırı olması.

Yukarıda on üç madde halinde saydığımız, meslekî ve teknik okul mezunlarını üniversite, akademi tahsili

yapmağa iten sebepler, aynı durumda olan İmam-Hatip Okulları için de vâritti. Halbuki, getirilmek istenen yeni sistemde, İmam-Hatip Okulları diğer orta öğretim kurumlarından ayrı tutulmuştur. Bu sebeple, meslekî ve teknik orta öğretim kurumları diplomalarının, üniversite, akademi ve yüksek okullara girişte verdiği aday olma hakkını, İmam-Hatip Okulu diploması vermemektedir (Yüksek İslâm Enstitüsüne geçiş hariç).

DÜŞÜLEN HATA VE TENÂKUZ

Liseler yüksek tahsile, bilhassa üniversiteye öğrenci veren kurum olarak yeni getirilen sistemde tenkid edilirken, diğer meslekî ve teknik orta öğretim kurumlarını (İmam-Hatip Okulu hariç) lise haline getirmekle, yine üniversite ve akademilere geçişi, liseye vermek suretiyle, tenkidi yapılan hataya, bu yolla da tenâkuza düşülmektedir. ⁹²

İmam-Hatip Okullarını bitiren öğrencilere, diğer meslekî ve teknik orta öğretim kurumları mezunlarına tanınan, yetiştirildikleri yönde üniversiteye girmek için aday olma hakkının tanınması, 11 ve 12'nci maddeler hariç, diğer maddelerde ifadelendirilen bütün mahzurlar, İmam-Hatip Okulu mezunları ve bu okulda okuyanlar üzerinde tecelli edecektir.

Halbuki, bu okul mezunlarının, cemiyetteki fonksiyonları onların, aşağılık duygusundan uzak, kendine güvenir, vakur, sözleri ile hareketleri birbirinin aynı, örneklik insan olmalarını icabettirir.

Getirilen yeni sistem, İmam-Hatip Okulu mezunla-

92. Kanunun 32'nci maddesi, İmam-Hatip Okullarını, İmam-Hatip Liseleri olarak isimlendirmiştir.

rının istikballerini kapatmakla veya dar bir hudut içine sokmakla, bu okula devam eden öğrencileri bir kanala zorla itmekte, aşağılık duygusu doğuracak vasatı hazırlamakta, cemiyette ayrı insanlar olarak bakılmalarına ve bu yüzden intibaksızlıklara sebep olmakta, “sınıfsız, farksız cemiyet yaratma” prensibine aykırı olarak, bir sınıf yaratılmakta, neticede, pısırik, kendine güvenmeyen, nefesine itimadı olmayan, içine kapanık, menfi ve iki yüz-lü, mürâi bir imam - hatip tipinin doğmasına sebep olmaktadır.

Bu kadar büyük mahzurlar doğuracak bu sistemin İmam-Hatip Okulu mezunlarına tatbik edilmesinin sebe-bini akıl, bir anda kavrayamıyor. Aynı seviyedeki okullar için birçok mahzurlar sayılıyor, sanki bu mahzurlar, İmam-Hatip Okullarında vuku bulmayacakmış gibi, İmam-Hatip Okulu kendi seviyesindeki meslek ve teknik okullardan ayrı tutuluyor.

Birinci devresini kapatırken bir sürü sebep ileri sür-ülüyor. Sonra da aynı mahzurları doğuracak vasatın içi-ne İmam-Hatip Okulları yine sürükleniyor. Bu kadar ga-rrip tenâkuzları, birbirine zıt fikirleri ve hükümleri aklın anlaması zor oluyor. O halde, bunun bir akıl işi olmaktan ziyade, bir endişenin tazyiki altında verilmiş kararların neticesi olduğunu kabul etmek gerekiyor. Nitekim yaptığımız araştırma da bizi 1959 yılında kaleme alınmış olan Eğitim Millî Komisyonu Raporu’na götürdü.

EĞİTİM MİLLÎ KOMİSYONU RAPORU VE İMAM - HATİP OKULLARI

Eğitim Millî Komisyonu Raporu'nda, İmam-Hatip Okullarında meslek derslerini okutanlar şöyle vasıflandırılmışlardı: “Bugün bu okullarda, dinle ilgili dersler, ek-seriyetle, medrese döküntüsü bir kadro elindedir.”

“MEDRESE” KORKUSU!

O halde bunlar, bu okullara medrese ruhunu getireceklerdi: “Medreseden şu veya bu şekilde çıkmış bulunanlar ise, kendileriyle birlikte İmam-Hatip Okullarına medrese ruhunu da getiriyorlar.”

İşte tehlike bu noktada kendini gösteriyor, raporu yazarlar da, hemen bu tehlikeyi işaret ediyorlar: “Ancak medreseyi yeni bir isim altında ihya etmeyi düşünenler için arzu edilecek olan bu durum, hem bu okulların gelecekte alacağı şekil, hem de memleketin istikbali yönlerinden taşıdığı tehlikelerle mütenasip bir önemle ele alınmalıdır.”

Bu tavsiyeden sonra rapor devam ediyor: “İmam-Hatip Okulları bir meslek okulu olmaktan ziyade, orta dereceli bir okul olarak çalışmaktadır. Çünkü mezunlarının büyük bir çoğunluğu din adamı olarak vazife görmüyor. Bunlar, normal lise bitirme imtihanı vermeksizin

üniversiteye kabul edildikleri takdirde, memlekette iki çeşit lise yaratılmış olacaktır.

“Tanzimattan itibaren Türk aydınlarının bir kısmı İdâdî ve Sultânî (Lise) lerden bir kısmı ise medreselerden çıkıyorlardı. Bu suretle birbirini anlamayan iki çeşit Türk aydım yetişiyordu. Birbirine zıt iki zihniyetin daimi mücadelesi içinde geçen son bir asırlık tarihimizin acı tecrübelerinden mütenebbih olmak, bu içtimaî kutupların tekrar kurulmasına imkân vermemek lâzımdır.”

KOMİSYON’UN HATALARI

Yukarıdaki hükümlere varan rapor yazıcıları şu itirafta da bulunuyorlar: “İmam-Hatip Okulları üzerinde özel bir tevakkufa ve derinleşmeğe imkân bulunamamıştır.” Daha sonra da İmam-Hatip Okullarının: “Üniversite profesörlerinden ve Maarif Vekâleti ilgililerinden meydana gelecek karma bir komisyona, yapılacak bir yurt gezisi ile esash surette inceletilmesi” tavsiye ediliyor.

Eğitim Millî Komisyonu’nun yukarıdaki hükümlere varması için:

a) Derinliğine ve genişliğine bir tetkikte bulunulmadığı raporu yazanların ifadelerinden anlaşılmaktadır.

b) İmam-Hatip Okullarının tahsil müddeti yedi yıldır. Bu okullar 1951 - 1952 öğretim yılında faaliyete geçmişlerdi. İlk mezunlarını ancak 1957 - 1958 öğretim yılında vermişlerdi. Henüz mezununu yeni vermiş okulun mezunlarının istihdam yerleri ve miktarı belli olmadan “İmam-Hatip Okulları bir meslek okulu olmaktan ziyade, orta dereceli bir okul olarak çalışmaktadır. Çünkü mezunlarının büyük bir çoğunluğu din adamı olarak vazife görmüyor” hükmü, çok erken verilmiş, indî bir hüküm

durumundadır. Daha doğrusu, daha evvelden yazılması kararlaştırılmış ve sonradan kaleme alınmış bir hüküm gibi görünüyor.

Rapor'un bir yerinde (sayfa 112) "Din gibi mudil ve fikrî olgunluk isteyen bir konuda söz edecek bir kimse-nin behemehal üniversiter bir tahsilden geçmesi lüzumu-na inanıyoruz" denirken, diğer taraftan, "Bunlar, normal lise bitirme imtihanlarını vermeksizin üniversiteye kabul edildikleri takdirde, memlekette iki çeşit lise yaratılmış olacaktır" demek suretiyle, üniversite bünyesi içinde bulunan İlâhiyat Fakültesinin de yolu kapatılıyor.

Diğer taraftan, "İlâhiyat Fakültesi dışında, dinî öğretim yapan herhangi bir yüksek okul açılması ise, faydasından çok mahzurlarla dolu tehlikeli bir teşebbüs olacaktır" deniyor ki, bu da İmam-Hatip Okulu mezunlarının yüksek tahsil yapabilme imkânlarını tamamen ortadan kaldırıyor.

Yine aynı yerde "Komisyonumuzca ziyaret edilen memleketlerin çoğunda din adamları, ancak üniversite seviyesinde bir teoloji tahsili yaptıktan sonra vazife alabiliyor" hükmü veriliyor.

TAMAMEN KAPANMASINI İSTİYORLAR!

Eğitim Millî Komisyonu Raporu'nda yukarıya çıkardığımız neticelerden biri ve övülen husus, din adamlarının üniversiter bir tahsilden geçmeleridir. Fakat, İmam-Hatip Okulu mezunlarının üniversiteye gitmeleri mahzurlu görülüyor. Bu halde, bu okul mezunlarının gidebilecekleri bir yüksek okul düşünülebilir. O tarihte Yüksek İslâm Enstitüsü henüz açılmamıştır. Fakat diğer meslek okullarının az da olsa yüksek tahsil verecek kurumları var. O

halde, meslek okulu olan İmam-Hatip Okulu için de bir yüksek okul istemek ve açmak mümkün olabilir. Onun da önü, üniversiteler dışında yüksek din okullarının açılması tehlikeli bir teşebbüs olarak gösterilmek suretiyle kapatılıyor.

O halde rapor yazıcıları ne istiyor? Bize kalırsa İmam-Hatip Okullarının kapatılmasını veya cazibe unsurları ortadan kaldırılarak kendiliğinden kapanmasını istiyorlar. Aksi takdirde bu kadar mütenakız hükümleri bir araya getirmek mümkün olmazdı.

Fakat, bu mütenakız hükümlerin tesirleri, zaman zaman kendini gösterecek, bu hükümler fırsat buldukça diriltilecek, bugün getirilmek istenen sistemde, İmam-Hatip Okullarının üniversitelere açılması, orta öğretim kurumlarından ayrı gösterilmek suretiyle, önlenmeye kadar giden neticelere ulaşacaktır. Tıpkı, birinci devresinin kaldırılmasında olduğu gibi.

“ORTA SEVİYEDE AYDIN!..”

23 Mart 1964 tarih ve 1296 sayılı Millî Eğitim Bakanlığı Tebliğler Dergisi'nde, Millî Eğitim Bakanlığı'nın din eğitimi görüşü yayınlanmıştır:

“İmam-Hatip Okulları da, diğer benzerleri gibi belli sahaya, belli bir seviyede eleman yetiştirmek için kurulmuş meslek okullarıdır. Bunların tek amacı, memleketin ihtiyacı ölçüsünde orta seviyede aydın din adamı yetiştirmektir.”

“Bu okulları ihtiyaçların ve istihdam imkânlarının çok ötesinde artırarak, din adamının yanında her çeşit meslek adamı yetiştiren ve yüksek öğrenimin her dalına öğrenci hazırlayan kurumlar haline getirmek, ilmen

mümkün olmadığı gibi Anayasa ve Tevhid-i Tedrisat Kanunu'na da aykırıdır.”

Millî Eğitim Bakanlığı buradaki görüşünde “Her çeşit meslek adamı yetiştiren”, “yüksek öğrenimin her dalına öğrenci hazırlayan” demek suretiyle Eğitim Millî Komisyonu Raporu'ndaki mantikî tutarsızlığı ortadan kaldırmış oluyor. Konu, yüksek tahsilin her dalına öğrenci hazırlayan kurumlar haline, İmam-Hatip Okullarını getirmek değil, fakat, kendi meslekleri yönünde, lisans ve lisans üstü tahsil görme imkânlarının bu okul mezunlarına verilmesidir.

GAYRİ CİDDÎ HÜKÜMLER

Millî Eğitim Bakanlığı sırasında, gensoru sebebiyle Millet Meclisi'nde yaptığı konuşmasında Şinasi Orel: “Güvenilir olmamakla beraber eldeki istatistiklere göre” yüksek tahsile gidenlerin ve mesleğe intisap edenlerin yüzde itibariyle hesaplarını yapmış, fakat, sıhhatli esaslara istinad etmeyen “kabul etsek” gibi birtakım istidlâllerden sonra “dolayısıyla yurdumuzda laik tahsilin yanında değişik muhtevada tahsil veren bir müessese daha yaratılmış olmaktadır” demekte ve Eğitim Millî Komisyonu Raporu paralelinde bir hüküm getirmektedir.

Sağlam bir istatistiğe, derinlemesine bir araştırmaya dayanmayan bu istidlâller neticesinde varılan hüküm şu oluyor: İmam-Hatip Okulları mezunlarına üniversiteye gidişi önlemek...

“İSKOLASTİK” KORKUSU!..

Bu konuda gösterilen sebeplerden biri de İmam-Hatip Okullarına medrese ruhunun gelmesi, daha açık bir

ifadeyle ortaçağ insanının bu okullarda yetiştirilmesi.* Böylece modern insanı yetiştiren lisenin yanında, ortaçağ zihniyetli ikinci bir tip insanın yetişmesidir. Bu iddianın da ayrıca tahlil ve münakaşası gerekmektedir ki, biz de bunu yapmak istiyoruz.

Wilfred Contwel: "Türk aydınları tamamiyle dinin derunî ve şahsî temellerini aramaktadırlar. Ve Türkler Batı'ya dinî ilham için değil, çünkü onların ilham kaynağı Müslümanlık'tır. Fakat dinî hayatın tatbik vasıtaları için gözlerini çevirmişlerdir. Bu vasıtaların Hristiyanlık veya Müslümanlık meselesi olmayıp, ortaçağ insanı olmak veya modern insan olmak meselesi olduğunu kabul ediyorum" diyor. ⁹³

Yukarıdaki ifadeye göre, bu konuda, samimi Türk münevverinin endişesi ve korkusu böylece tezahür ediyor: Ortaçağ iskolâstiğine sapmamak, modern insan yetiştirmek gayreti...

Acaba İmam-Hatip Okulları iskolâstik zihniyetli ortaçağ insanını, yirminci asrın ikinci yarısında, Cumhuriyetin 50'inci yılında ⁹⁴ ve yirmi birinci asra gidilen şu yıllarda, yetiştirebilir mi? Bu soruyu da samimiyetle sormak lâzım gelir. Çünkü elli yılda, nesiller yetişmiş, değişmiş; eski nesil artık aramızdan çekilmiştir. Bugün yaygın olan, devlet idaresini elinde bulunduran nesil, Cumhuriyet neslidir. Bu nesil, Cumhuriyetin laik, 1924-1951 yılları arasında, din eğitiminden tamamen uzak tutulan marifin eğitim sistemi içinde yetişmiştir.

İmam-Hatip Okullarında öğretmenlik görevini yapanların hepsi genç, ya Yüksek İslâm Enstitüsü veya İlâ-

93. Dr. Neda Armaner, *İnanç ve Hareket Bütünlüğü Bakımından Din Terbiyesi*, sayfa 6.

94. (Bugün için, 75'inci yılında. MED)

hiyat Fakültesi mezunu Cumhuriyet nesilleridir. Bunlardan bu konuda korkmak, biraz da, Cumhuriyet maârifine itimatsızlık mânâsını taşımaktadır. Zaman zaman vukua gelen münferid olayları genellemek de yanlışdır. Bu yanlış genellemeden ve ön görüşlerden kaçınıp, ilmî düşüncenin hudutları içinde meseleyi mütalâa ve münakaşa etmek gerekir.

Biz soruyu daha genel olarak ortaya atmak istiyoruz. İslâm düşüncesinde iskolâstiğin yeri olabilir mi? Veya İslâm dini iskolâstiği teşvik edici hükümler taşıyor mu? Yahut İslâm düşüncesi ile iskolâstik arasındaki münasebet nedir? Burada geçen İslâm düşüncesi, İslâm dini tabirlerinden kastımız, mevcut müslümanların düşüncesi değildir; Kur'an-ı Kerim'in getirdiği düşünce sistemidir, getirdiği İslâmiyet'tir.

Hıristiyan inancına göre “Tanrı”, “hakikat ve hayat” olan “oğlu”nda kendini gösterir. Böylece hıristiyan, kendinin hakikate ve mutlak hakikate mâlik olduğuna inandığından, hakikatin araştırılmasının, yâni (kelimeyi Yunanlıların anladığı mânâda) felsefenin, onun gözünde artık mânâsı yoktu.

Eğer hakikate mâlikse, onu niye arasın? Eğer araştırmaya başlarsa bizzat bununla, ona mâlik olmadığını, yâni hıristiyan olmadığını ilân etmiş demektir.

Şu halde, kendisini felsefeye vermek yâni gerçeği aramak, onun nazarında Hz. İsa’yı inkâr etmektir. Bunun için Lâtin Kilise Babalarının çoğu, Tertullianus, Arnobois, Lactanius felsefeyi, temâsından sakınılmak lâzım gelen bir müşrik gibi reddetmektedirler.⁹⁵

“ÂHİRETTE NE İŞİMİZE YARAR?”

Kilise Babaları, sadece günah, gufran ve necat (kurtuluş) ihtiyacı, velhasıl cennet ve cehennem mefhumlarını işliyorlardı. Hıristiyyalar, gerek bu dünyada ve gerek âhirette selâmet ve kurtuluş için şüpheler ve endişeler duymakta idiler. Havariler devrinden gelen tefekkür ve

95. Alfred Weber, *Felsefe Tarihi*, Çev. Vehbi Eralp, sayfa 109, İstanbul 1949.

düşünce tarzı, hayattan ziyade ölüm, âhirette kurtuluş ve selâmet bulma çareleri üzerinde dolaşıyordu.

İşte, hayatı, âhirette kurtuluşa hazırlanmak için vasıta telâkki eden bu düşünüş devrinde, ilmin mühim bir mevkii, tabîî bir netice olarak mevcut olamazdı. Kilise Babaları da gayesi sırf bilmek olan ilimle, hemen hemen hiç alâkadar olmadılar. Hattâ Saint Ambroise: "Arzın mahiyeti ve vaziyeti hakkında münakaşa etmek, önümüzdeki hayatta, yâni âhirette ne işimize yarar?" diyor-du. ⁹⁶

Bu sebeple Hristiyanlık, tabîî ilimlerle meşgul olmayı putperestlikle bir tutmuş, dördüncü asrın en büyük kütüphanesi olan İskenderiye kütüphanesinin 400 bin cildi, Piskopos Teofis'in emriyle yakılmıştı. Bu olaydan 25 yıl sonra da (M.S. 415) Başpiskopos Kiril'in emri ile Matematikçi Hipatya, matematikle meşgul oluyor diye, halk tarafından parçalanmıştı. Altıncı asırda Doğu Roma İmparatoru Justinyanus, Atina'daki Akademi'yi, ilim ve felsefe Hristiyanlığın yayılmasına mâni oluyor diye kapattı.

Bu örnekler daha da çoğaltılabilir. Fakat bu örnekler, bize Hristiyan iskolâstiğinin esaslarını ve hareket noktasını göstermesi bakımından önemlidir.

“AKIL” YOK!

Yalnız burada önemli bir noktaya daha işaret etmek istiyorum. Müsteşriklerin tanınmış olanlarından biri “Kitab-ı Mukaddes Kâmûsu” adıyla bir sözlük neşretmiş, Reşit Rıza bu kâmûsu tetkik etmiş, bunun içinde “akıl” kelimesinin bulunmadığını görmüştür.⁹⁷

96. Abdülhak Adnan Adıvar, *Tarih Boyunca İlim ve Din*, sayfa 98, İstanbul 1969.

97. Selâmet dergisi, cilt 1, sayı 7, sayfa 2, 4 Temmuz 1947.

Kitab-ı Mukaddes grubu içine giren Tevrat, Zebur ve İncil'de "akıl" kelimesinin bulunmaması, bu kitapların akla hitabetmediklerini göstermektedir. İskolâstiklerden olan nominalistlere göre "İlim, teolojiden ibaretti. Din ve itikad meselesi akıl işi değildi."⁹⁸

Lâtin Kilise Babalarının felsefeyi tamamen reddetmelerine rağmen, Yunan, Mısır, Suriye aslından gelen Kilise Babaları, felsefe ile mücadele etmek için, felsefeyi işlemeden geri kalmadılar ve Hristiyan imanını doktrin (dogma) halinde kurdular, sistemleştirdiler. Bunların en önemlisi, Saint Augustinus (354 - 430) dir.

Roma İmparatorluğu çökünce, kilise ayakta kaldı ve imparatorluğun mirasına kondu. Kilise klâsik kültürün mirasçısı olarak ve aynı zamanda kurtuluş vasıtalarını elinde bulundurmak itibarıyla, bundan sonra barbarlara, dünyevî terbiye ile beraber göğün ekmeğini de dağıtacak. Yâni milletlerin hocası olacak, yeni lâtin ve cermen medeniyeti onun göğsünde, himayesi altında ilk hayat alâmetlerini gösterecekti.⁹⁹

İSKOLÂSTİK'İN KURULUŞU

İlimler de tedricen kiliseye sığındılar. Zihnî hayat orada toplandı. Fakat, büyük bir kısmı barbarlar arasından toplanan papazlar sınıfı içinde, bilginin ışığı sönmemişse bile, hemen hemen sönecek dereceye geldi. Cahillik umûmî idi. Bütün hayvanca ihtirasların boşanması ortasında, bizzat dünyevî papaz sınıfının kaba bir realizme kendini koyverdiği, mânevî şeyler hakkında mutlak bir

98. Hasan Âli Yücel, *Felsefe Dersleri*, Maarif Basımevi 1956, sayfa 37.

99. Alfred Weber, A.g., sayfa 120.

aldırmazlık gösterdiği sırada, manastırlar, düşüncenin ve tetkikin sığındığı yerler haline geliyorlardı. Manastırlardaki papazlar çalışmalarıyla, mektepler (Schole, Scholastici, doctrina Scholastica) kurdular ve gençlerin hocası oldular. Manastır mektepleri, piskopos mektepleri ile rekabet ettiler. Örnek manastırlara malik olan memleket, Büyük Britanya oldu. York mektebi, Hristiyan ortaçağın ilk ve en derin filozofu Scottus Eriugena'yı yetiştirdi. ¹⁰⁰

Bunu böylece kaydettikten sonra IX'uncu asırdan XVI'ncı asra kadar devam eden Hristiyan iskolâstliğini kısaca açıklayalım. Kilise, ortaçağa hükmeden en büyük kuvvettir. Onun dışında, asla kurtuluş yoktur. Onun dışında asla ilim yoktur. Onun ifade ettiği şekilde inanç hakikattir. O halde bunu aramak bahis konusu değildir. Hristiyan için hakikatin araştırılması yoktur. Ortaçağ bakımından felsefe yapmak, Hristiyan dogmalarını açıklamaktır, onun neticelerini geliştirmektir, onun doğruluğunu ispat etmektir.

Böylece Hristiyan mektebinin felsefesi, iskolâstik meydana çıkıyor. Yavaş yavaş kuruluyor. Scottus Eriugene onun kurucusudur; Anselmus, Abaelardus, Thomas, Duns Scotus en tanınmışlarıdır. ¹⁰¹

Hristiyan dinî itikatlarının felsefe vasıtasıyla aklî bir temel üzerine dayandırılmasını hedef tutan bilgi disiplinine, hattâ bunun yapıldığı uzun devreye, öğretildiği yerin adına uyularak, sonradan iskolâstik (scholastic) denilmiştir.

İskolâstiğe göre felsefe, inanmanın ilmi, Hristiyan dogmalarının anlaşılmasıdır. Gözlem ve deney metodu,

100. Alfred Weber, A.g., sayfa 121.

101. Alfred Weber, A.g., sayfa 121.

bu düşünce tarzı için bahis konusu değildir. Çünkü, Hıristiyanlık, ana kitabı ve düşünce tarzı itibariyle tabiat ve cemiyet olaylarını ihmal ettiğinden, elbette ki iskolâstîğin öğretimi içinde, tabiat ve cemiyet olayları bulunmayacaktı. Çünkü Hıristiyanlık, doğuşu itibariyle, âhirete bakan bir dindi.

Bu itibarla bu düşüncenin tabîî bir neticesi olarak, iskolâstik, “dinî otoriteler dahil olmak üzere meşhur üstadların ifade ve beyanlarını hakikatin tâ kendisi olarak kabul eder, bunun dışında hiçbir bilgi ve fikre hayat hakkı tanımaz. Onun için dogmatik, mutaassıp ve müsamahasızdır. Ortaçağ zihniyeti, ilmin olmuş bitmişliğine inanır. Bu itibarla ilim sahasında hiçbir yenilik kabul etmiyordu. Realite düşmanlığı, inançlarda taassup, müsamahasızlık, yalnız inanılan otoritelere sadakat, ortaçağ zihniyetinin en mühim hususiyetlerini teşkil eder.”¹⁰²

SAİNT THOMAS VE ARİSTO

İskolâstîğin ikinci devrinin en tanınmış simalarından olan Saint Thomas (1226-1274), Aristo felsefesini Hıristiyan dinine sokarken, Aristo’nun ilmini de beraber almış; her ikisini Hıristiyan inançlarıyla telife uğraşmış, bu yolla ilimde de ilâhiyatın diktatörlüğünü kurmuştur. Aristo’nun madde - suret teorisine yapışmış, bununla, Hz. İsa’nın kan ve etinin, şarap ve ekmekte temessülü (onlarda cisimlenmesi) inancını açıklamaya çalışmıştır.

Batlamyus’un astronomisini bir hipotez olarak kabul etmemiş, onu da, bir inanç olarak kurduğu sisteme sokmuştur. Yine Aristo’nun “her hareketin daimî bir kuv-

102. Prof. Dr. Mümtaz Turhan, *Atatürk İlkeleri ve Kalkınma*, sayfa 72, 73, İstanbul 1965.

vetin tesiri altında vukua geldiğine dair olan" fikrini, zamanın dinî inançları ile birleştirerek, gök cisimlerinin, aklî bir cevherin tesiri ile devamlı hareket halinde olduklarını söylemiştir.

Böylece, Saint Thomas'dan sonra Aristo felsefe ve ilmine itiraz etmek, Hristiyan dinine itiraz etmekle bir kabul edilmiştir. Bu düşünce tarzına itiraz edebilmek için Copernic ve Galile'nin yetişmesi gerekiyordu. ¹⁰³

İskolâstik, metod olarak Aristo mantığını, bilhassa bu mantığın kıyas bahsini kullanmıştır. Bu, iskolâstik felsefenin en kuvvetli yönüdür. Fakat, bu mantık, pozitif ilimlerin kullandığı deney metoduna insanı götürmeyen bir yoldur ki, eksik tarafı da budur.

İSKOLÂSTİK'İN ÖNEMİ

Bununla beraber iskolâstik düşüncenin fikir tarihi bakımından önemi büyüktür. Çünkü o, "embriyon halinde yeni bir ilimdir." Kilisenin kanununa perçinlenmiş olan bu düşünce, dik kıyılar arasında sıkışmış, fakat yatağı dar olduğu nisbette derin bir nehre benziyor. Kendisini sıkan dogmadan çıkamadığından, onu o kadar iyi ve o kadar uzun zaman derinleştiriyor, yontuyor ki, nihayet sarsmağa muvaffak oluyor. Ve nihayet o, dar bir alanda derinliğine fikir devresidir. Zihnî çalışmaları en ince noktalarına kadar götürdü, mücerret düşünceye hizmet etti. ¹⁰⁴

İskolâstik düşünce, klâsik çağın çocuğu değildir. Cermen ve yeni Lâtin âleminin kuvvetli toprağında doğmuş olup, başka ırklara ve yeni bir medeniyete aittir. Va-

103. Abdülhak Adnan Adıvar, A.g., sayfa 139.

104. Alfred Weber, A.g., sayfa 121.

tam Fransa, İngiltere, İspanya, Almanya, bir kelime ile Garp Avrupası'dır. Onun da gençlik devri, olgunluk çağı, çöküş devri vardır. İskolâstik XIV. asırda başlayarak, realistler ve nominalistler kavgasında kendini bitiriyor ve XV. asrın ortalarına doğru, Rönesans tarafından başlayan laik ve liberal reaksiyon karşısında ortadan kalkıyor. Yahut bu tarihten itibaren kilisenin kucagina sığınıyor.¹⁰⁵

İSKOLÂSTİK NEDİR?

Sonuç olarak şunu söyleyebiliriz ki, iskolâstik:

- a) Eski klâsik Grek ve Lâtin kültürünün sonucu değildir.
- b) Hristiyan dininin tabîî bir sonucudur.
- c) Vatanı Avrupa'nın batısıdır.

Bu düşünce sistemine göre:

- a) İlim yalnız din ilmidir; din ilminin dışında ilim yoktur. Onun için, ilim olmuş bitmiştir.

b) Bu bakımdan aklın mahsulü felsefeye ve gerçek âleme ait ilimleri konusu içine almamıştır. Bu ilimlerle uğraşanlara ve bu ilimlere düşman olmuştur.

c) Akıl ve felsefe, ancak Hristiyanlığın anlaşılmasına hizmet etmişlerdir, dinin inançlarını ve dogmalarını açıklamışlardır.

d) Saint Thomas'ın Aristo ilmini ve Batlamyus teorisini dinî inançlar içine sokması, ilmî araştırmaların yapılmasını geciktirmiştir. Bu ilim ve teoriye aykırı her ilmî buluş, Hristiyanlığa aykırı görülmüştür ve kilise tarafından takibata uğramıştır. Bunun için Hristiyanlık'ta ilim ve din mücadelesi vardır ve şiddetlidir.

105. Alfred Weber, A.g., sayfa 122.

e) Hür düşünceyi boğmuştur. Dogmatik, mutaassıp ve müsamahasızdır.

f) Metodu, Aristo mantığının kıyas bahsidir; tüm-den gelim (dedüksiyon) dir.

Kilisenin kucığına sığınan bu felsefe, XIX. yüzyılın sonlarından beri Yeni Thomascılık akımı halinde gelişmektedir. Bu akım, Hristiyan felsefesinin canlanmasına sebep olmakta ve katkıda bulunmaktadır. ¹⁰⁶

106. Meydan Larousse, İskolâstik maddesi, cilt 6, sayfa 431, İstanbul 1971.

İSLÂMİYET NE DİYOR?

Şimdi, bir de İslâm dinine, ana kaynaklarına dayanmak suretiyle, bakalım. Kur'ân-ı Kerîm'de:

“Göklerin ve yerin yaratılışında, gece ile gündüzün ardarda gelişinde, insanlara yarar şeylerle gemilerin denizlerde süzülüşünde, Allah'ın bulutlardan yağdırarak ve kurumuş toprakları dirilterek üzerinde her çeşit hayvanı dolaştırışında, rüzgârları estirişinde, yer ve gök arasında musahhar bulutların duruşunda akli tam bir kavim için âyetler (ibretler) vardır.” ¹⁰⁷

Peygamberimiz aleyhissalâtu vesselâm: “Yazık o kimseye ki, bu âyeti okuyup da üzerinde durmasın, mâ-nâsını düşünmesin” buyurmuşlardır. ¹⁰⁸

“Onlar ki ayakta iken, otururken, yanları üzerinde yatarken Allah'ı anarlar; göklerin, yerin yaratılışını düşünürler de: Ey Rabbimiz, sen bunları boşuna yaratmadın. Sen pâk ve münezzehsin. Bizi ateş azabından koru, derler.” ¹⁰⁹

Yukarıda örnek olarak verdiğimiz Kur'ân-ı Kerîm âyetleri, nazarlarımızı, yerlere, göklere, denizlere, bulutlara, yağmurlara, nebatların yeniden hayat bulmalarına,

107. Bakara sûresi, âyet 164.

108. Tıbyan Tefsiri, sayfa 160.

109. Âl-i İmrân sûresi, âyet 191.

hayvanlara, yerlerle göklerin yaratılışına, kısaca etrafımızı çeviren kâinata, tabiat âlemine, madde âlemine çeviriyor.

Peygamberimiz de, bu âlem hakkında araştırma yapılmasını istiyor. Bu istek, modern metod adı verilen tecrübî (deneysel) metodun doğuşudur. Onun içindir ki, Batı'daki mânâda, yâni kilisenin ilme takındığı tavır mânâsında, İslâm âleminde din ve ilim mücadelesi yoktur. İslâm düşüncesi ilmi daima teşvik etmiş, İslâmları araştırmaya sevk ederek istikra (tümevarım veya endüksiyon) metodunu ve yukarıda bahsettiğimiz deneysel metodun bulunmasını temin etmiş, modern dünyaya, bu ilmî metodu hediye etmiştir. ¹¹⁰

İLİM VE AKIL

İlim hakkında Kur'an-ı Kerîm: "Ya Muhammed, de ki: Yarabbi, ilmimi artır." ¹¹¹, "İlim sahibi olanlarla olmayanlar bir olur mu hiç? Ancak tam akıllı olanlar düşünüp idrâk ederler" ¹¹², "Allah dilediğine hikmet verir. Hikmet kime verilirse büyük bir hayra erişmiş olur" ¹¹³ buyurmaktadır. Bu âyetlerde, ilim yüceltildiği ve teşvik edildiği gibi, daha evvel verdiğimiz âyetlerde geçen akla, tefekkür ve idrâke değer verme durumunu burada da görmekteyiz.

Kur'an-ı Kerîm'de akıldan ve aklın fiillerinden elliden fazla yerde bahsedilir. Ayrıca, akıl sahiplerine değer

110. R. S. Briffault, *İnsanlığın Oluşu*, sayfa 190 ve 202. Nakleden: Ö. R. Doğrul, Selâmet dergisi, cilt 1, sayı 3, sayfa 2, 6 Haziran 1947.

111. Taha sûresi, âyet 114.

112. Zümer sûresi, âyet 9.

113. Bakara sûresi, âyet 269.

verildiği defalarca belirtilir. Bilhassa Allah'ın ilminden, iradesinden, hikmetinden bahsolunduğu zaman, bunları akıl ile idrâk etmek lüzumu ileri sürülür ve düşünmenin lâzım geldiği ifade edilir. İslâmiyet, beşer aklını esaretten kurtaran ve hürriyete kavuşturan bir dindir. Bu sebeptendir ki, Avrupa ortaçağ karanlığında iken, hür düşünen büyük İslâm mütefekkirleri yetişmişti. Yakup el-Kindî, İbni Sinâ, Farabî, İbni Rüşd, İbni Bâcce, İbni Meymun, İbni Heyzem vb. gibi yüzlerce büyük isim...

MÜSLÜMANLAR VE İLİM

Ayrıca şu noktayı da belirtmek gerekir: Bağdat şehrinde IX. asırda 860 hekim çalışıyordu. Müslüman doktorlar ameliyatta hastayı bayıltmayı, (anestezi), gözdeki katarakt ameliyatını, mesane taşlarını kırmayı biliyorlardı. Tıp, hastahanelerde öğretiliyordu. Klinik tıp, müslümanlar tarafından tesis edilmiştir. Patoloji, müslümanlar tarafından geliştirildi.

En büyük tabiplerden biri olan Ebubekir Muhammed bin Zekeriyya el-Râzî, üç yüzden fazla eser yazmıştır. En muazzam tıp eserlerinden biri olan el-Hâvi 20 cilttir. Diğer el-Mansuri'dir.

Büyük tabiplerden biri de İbni Sinâ'dır. Kanun, onun en büyük tıp kitabıdır. İbni Sinâ, Avrupa fikriyatına altı asır hâkim olmuştur. Mısırlı âlim Alâ-üd-Din el-Nefis, Mişel Servet (Servetiyus) ten üç asır evvel, XIII. asırda, kan deveranını keşfetmişti. Akrobasin adıyla tanınan İslâm farmakolojisi iki yüz yeni ilâcı ihtiva etmekte idi. Bu ilâçların çoğu, eczacılıkta halen kullanılmaktadır.

Malagalı Ebu Muhammed bin Ahmed ibn el-Baytar, nebatatı tetkik ve bunlardan eczacılıkta faydalanmak

için Doğu'da ve Kuzey Afrika'da seyahatler yapmış, 1400 ilâç tarif eden muazzam bir eser meydana getirmiştir.

Bütün bu hareketlerin sebebi, tıp ve eczacılığa verilen bu önem ve kurulan bu tıbbın menşei, Hazreti Peygamber'in tıp konusundaki 300'e yakın hadisleridir.

➔➔➔ Mûsikide sol anahtarını ve çizgili (porte) notayı ilk defa İslâmlar kullandılar. İslâm mûsikişinaslarından Ebul Ferec'in *Mecmuatü'l-Elhan* adlı eseriyle Farabî'nin *Anasırü'l-Musiki* adlı kitabı Batı'da tercüme edilmiştir.

Bu misallerimizi cebire, kimyaya, felsefeye, astronomiye, fiziğe; kâğıda, matbaaya, pusulaya, baruta ve teknik kalkınmanın her sahasına uzatabiliriz. Pirinç tarımı, şeker kamışı, pamuk ekimi; şeker ve ipek imâli; hububat için silolar yapılması; arazinin kanallarla sulanma usûllerine ait eserler yine bu devirde İslâmlardan alınmıştır.

ŞEHİRLER VE İLİM KURULUŞLARI

X. asırda Kurtuba şehrinin nüfusu bir milyonu. Şehirde elli hastahane, 900 hamam, 800 medrese, 600 cami vardı. Ayrıca şehrin 600.000 ciltlik genel kütüphanesi ile, 70 özel kütüphanesi mevcuttu. Dokumacılıkla meşgul olanların sayısı 13.000'i bulmuştu. İşbiliye'de ipek dokumaya mahsus 600 tezgâh vardı.

Halife Hakem bin Abdurrahman'ın kütüphanesinde 400.000 cilt eser mevcuttu. Halbuki o tarihlerde Avrupa'nın en zengin kütüphanelerinden biri olan Saint - Gall kütüphanesinde 400 cilt eser vardı; çeşit ve yazar olarak da çok fakirdi.

Seyyahlardan İbni Bendî, 1140 tarihinde Kahire'de yalnız matemantik ve astronomi ile ilgili ilimlere ait 60.000 eser gördüğünü yazar.

Ehl-i Salip orduları Trablusşam'ı zaptettikleri zaman Kont Bertram, üç milyon kitabı içinde bulunduran kütüphaneyi tamamen yaktırmıştı. İspanya'da Endülüs Devleti yıkılıp, hristiyanlar İspanya'ya girince, Kardinal Maksimis, Granada meydanlarında 80.000 cilt kitap yaktırmıştı. Aynı kardinal, kendi eliyle 50.000 cilt kitap yaktığını bizzat söylemiştir. Bütün İspanya'da yakılan kitap sayısı bir milyonu bulmuştu. Endülüs'te bulunan rasathanelerin ne olduğunu anlayamayan müstevli hristiyanlar, bunların gözlem kulelerini çan kulesi haline getirmişlerdi. ¹¹⁴

TARİH İLMİ

Kur'ân-ı Kerîm'in emri ve Peygamberimizin hadislerine dayanılarak yapılan bu araştırmaların hududunu artırmak mümkündür. Ancak konumuz bu değildir. Bu örnekleri Hristiyan düşüncesi ve iskolâstik ile Müslümanlık ve onun getirdiği düşünce farkını ortaya koymak için aldık.

Kur'ân-ı Kerîm, yalnız madde âlemini tetkik etmemizi, onun üzerinde tefekküre dalıp neticeler çıkarmamızı telkinle kalmaz, ayrıca, insanları, yâni tarihi de bilgi kaynağı olarak alır. Kur'ân-ı Kerîm'in tâbiri ile "*Allah'ın günleri*" tarihtir. Kur'ân-ı Kerîm'in bildirdiği en mühim esaslardan biri de tarihî bir görüş vermesi ve tarihi tenkid metodunu ortaya koymasıdır.

Bu konu ile ilgili pek çok âyeti örnek olarak verebiliriz. Biz ancak iki âyet-i kerimeyi örnek olarak vermekle yetineceğiz. "Her milletin bir eceli, muayyen bir ömrü

114. Daha fazla bilgi için, 125'inci dipnotta bildirilen eserlere bakınız.

vardır.” ¹¹⁵ Bu âyette, organizmanın hayatını incelemek nasıl mümkünse, milletlerin hayatlarının da ilmî bakımdan incelenebileceği fikri getirilmiştir. Milletler, organizma olarak görülmüşlerdir.

“Ey iman edenler! Fâsıkın biri size bir haber getirirse derhal onu tahkik edin.” ¹¹⁶ Burada da, haberlerin doğruluğunun tahkiki emredilmiştir ki, bundan istifade edilerek tarihi tenkid metodu kurulmuştur. İbn Hal-dun’un tarih görüşü, Kur’ân-ı Kerîm âyetlerinin görüşünün aynıdır. Hadislerin toplanması ve sıhhatinin kaynağı da Kur’ân-ı Kerîm’in doğruyu tahkik emrinin sonucudur.

VAHİY VE BİLGİ

İslâm’da, temas edeceğimiz konumuzla ilgili son ve önemli bir husus daha vardır. O da, nübüvvetin, Peygamberimizle son bulması olayıdır.

Peygamberimiz, eski dünya ile modern dünyanın ortasındadır. Peygamberimiz, bildirmiş olduğu vahyin kaynağı bakımından eski dünyaya, fakat, bu vahyin ruhu bakımından yeni dünyaya, modern dünyaya bağlıdır. Çünkü vahiy, Peygamberimizle nübüvvetin son bulduğunu belirtmekle, insanlığın dinî ihtiyacını tatmin edecek en son dinin gelmiş olduğunu, daha sonra din ihtiyacını tatmin gayesiyle ortaya çıkacak kimselerin iddialarının reddedilmesi gerektiğini ifade etmiş, bu çeşit otoritelerin ortaya çıkmasına mâni bir tavır takınmış, ruh kuvveti meydana getirmiş, bunu yapmakla da, insanın iç hayatında yeni bilgi ufukları açmıştır.

Artık bilginin kaynakları, yalnız vahiy yolu ile ge-

115. A’râf sûresi, âyet 32.

116. Hucûrat sûresi, âyet 6.

len bilgi değildi. Duyu organları ile idrâk edilen madde ve cemiyet de bilginin kaynakları içine giriyordu. Burada anlatmak istediğimiz, vahiy yoluyla gelen bilginin kaynağını küçümsemek değildir. Bilâkis bu bilgi kaynağı mevcut olmakla birlikte ve bu kaynaktan aynen istifade edilmek şartıyla, deney ve gözlem yoluyla, madde, cemiyet ve insan ile bunlardan meydana gelen olaylar da bilginin konusu ve kaynağı içine girmektedir.

İşte İslâmiyet'in düşünce tarzı burada Hıristiyan ve İskolâstik düşünce tarzlarını aşarak, müntesiplerinin iskolâstiğe düşmesine mâni oluyordu. Nitekim, İslâmiyet rahipliği menetmekle, miras gibi gelen hükümdarlığı tanımamakla, daima akla ve deneye, gözleme hitabetmekle, tabiat âlemini ve tarihi, beşerî bilgi kaynağı olarak görmekle, bu telâkkiyi kuvvetlendiriyordu. ¹¹⁷

BATI'YA TESİR

Roger Bacon (ölümü 1270), Paris ve Oxford üniversitelerinde ders okutmuş ve bu derslerde deneysiz ve matematiksiz tabiat felsefesine, yâni tabiî ilimlere erişmenin mümkün olmadığını söylemiştir. Bacon, bunun için Yunanca'nın, özellikle, Arapça'nın lâzım olduğunu açıkça söyleyince, Oxfordluların hiddetini üzerine çekmiş ve hattâ sokaklarda yapılan gösterilerde, "Bacon müslüman oldu" diye bağırmalarına sebep olmuştur.

Albertus Magnus isimli bir ilim adamı ise, Arapça'nın ilimdeki önemini belirtmek için ders kürsüsüne Arap kıyafetiyle çıkardı. ¹¹⁸

117. Muhammed İkbâl, *İslâm Kültürünün Ruhu*,

118. Abdülhak Adnan Adıvar, *Osmanlı Türklerinde İlim ve Din*, sayfa 48, İstanbul 1970.

Bu olaylar bize, tecrübî (deneysel) metodun İslâmlar tarafından bulunduğunu, tabiat, insan, cemiyet ilimleri araştırmalarının da İslâmlar tarafından Batı'ya geçirildiğini göstermektedir.

O halde, İslâm düşüncesinin Batı İskolâstığı ile uzaktan veya yakından hiçbir ilgisi yoktur. Aynı zamanda, genellikle deneye yer vermeyen, spekülâtif Yunan düşüncesiyle de İslâm düşüncesi aynı değildir. Maalesef Yunanî düşüncenin İslâmlar arasında yayılması, Kur'ân-ı Kerîm'in getirdiği modern düşüncenin anlaşılmasını geciktirmiş, zorlaştırmıştır.

MEDRESE'NİN DURAKLAMASI

Burada şöyle bir soru hatıra gelebilir: O halde nasıl oldu da Osmanlı medreseleri (daha geniş anlamda İslâm medreseleri) iskolâstiğe düştü? Bu sorunun cevabını vermek küçük, fakat kısa bir açıklama yaptıktan sonra mümkün olacaktır. İslâm medreseleri XIII. asırdan sonra fikrî bir durgunluğa doğru giderken, Osmanlı medreseleri Fatih ve Süleymaniye medreselerinin kuruluşu ile zirveye doğru yükseliyorlardı. Bu medreselerde dinî ilimlerin yanında, astronomi, geometri, matematik, tıp, mühendislik tahsil edildiğinden, cemiyetin her kesiminde istihdam edilecek insan yetiştiriliyordu.

İlim adamı olmak, medresede müderris olmak, ilmi kifayetin ispatı ile mümkündü. Müderris (profesör) olmak için ilk defa danışmend (asistan), sonra muid (doçent) olmak lâzımdı.

Koçi Bey Risalesi'ne göre medreselerdeki bozulma, 1594 tarihinde başlamıştır.¹¹⁹ Yavaş yavaş felsefe, ge-

119. *Koçi Bey Risalesi*, Zuhurî Danışman, sayfa 27, İstanbul 1972.

ometri ve tabiî ilimler medrese dışı bırakılmış, artık bu ilimler medreselerde okutulmamaya başlanmıştı.

Bu zihniyet medreseye girince, serbest tefekkürün ifadesi olan icthad kapısının açıklığı da ortadan kalkmış, taklit kapısının ve tekrarcılığın yolu açılmıştı. Düşüncenin bu hale gelmesiyle birlikte ilmî kariyerin basamakları ve çalışmasının mahsulü olan danışmendlik, muidlik, müderrislik makam ve ünvanları, çalışmanın sonucunda değil, fakat hatırla, nüfuz kullanmak suretiyle alınan ünvanlar olmuştu.

Medreselerde ilim, kelâm, fıkıh v.s. gibi yalnız şer'i ilimlere inhisar etmişti. Medreseler, cemiyetin her alanında istihdam edilecek insan yetiştiremez duruma girmişti. Diğer bir öğretim müessesesi olan Enderun da aynı durumu göstermeğe başlamıştı.

Osmanlı medreselerinin bu hali üç asır sürdü. 1913 yılında, medreselerin ıslahı projesi gerçekleştiyse de, 1924 yılında çıkarılan Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile hayatlarına son verildi.

SEBEP DİN DEĞİL!

Medreselerin bu hale ve iskolâstiğe düşmesine, İslâm dini inanç ve telkinlerinin, İslâm düşüncesinin müsaid olmadığını delilleriyle yukarıda belirtmiştik. İslâmî eğitim ve öğretimin Batı iskolâstiğine uydurulması, Kur'ân-ı Kerîm'in lâfzına ve ruhuna, aynı zamanda Peygamberimizin hadis-i şeriflerine aykırı olarak vuku bulmuştur.

"Hakikatte ne Kur'ân'da, ne de sünnette, kelâm ve fıkıh ilimlerini bütün diğer bilgiler üzerine, bu derece tercihe hak verdirecek hiçbir kayıt yoktur. Aksine olarak İs-

lâm dini mensuplarına, bu ilimleri öğrenmeyi ihtar etmekle beraber, maddî bilgilerin tahsillerine daha ziyade ehemmiyet verir görünmektedir. Çok mühim ve modern bir Kur'ân tefsiri müellifi olan Kahire Üniversitesi Profesörlerinden Şeyh Tantavî Cevherî, Mukaddes Kitap'ta (Kur'ân'da) maddî ilimleri tavsiye eden 750 âyete mukabil, fıkıh öğrenmeyi iltizam eden 150 âyet bulmuştur.

“S. Huda adlı diğer Hindli müslüman bir muharrir de: ‘Kendine iman edenlerin dimağına zincir vurmak veya onlara mahdut, değişmez kaideler yüklemek kadar Fahr-i Kâinat Efendimizin düşüncelerine uzak hiçbir şey olamaz. Kur'ân, mü'minlere içtimaî ve fikrî tekâmüllerinde engel değil, mürşid hizmeti gören bir kitaptır’ demektedir.”¹²⁰

Kur'ân-ı Kerîm'deki bilginin kaynağı problemini bildikten ve Kur'ân-ı Kerîm'in telkin ettiği metodu kavradıktan sonra, iskolâstiğe düşme ve ortaçağa gitme endişesine saplanmamak, bu korkuyu atmak gerekir.

120. *Müşteşrik Gözüyle İslâm Âleminin Gerileme Sebepleri*, Çeviren: Süreyya Hasekioğlu, Selâmet dergisi, cilt 1, sayı 3, sayfa 16, 6 Haziran 1947.

Bu da, İmam-Hatip Okullarında okutulacak derslerin seçiminde ve metodunda dikkatli davranmaya bağlıdır. Program yapılırken Kur'ân'ın ruhu ve lâfzı hedef alınmalıdır. Bu programda hem mânevî ilimlere ait dersler, hem madde ilmine ait dersler, hem de insan ve cemiyet ilmine ait dersler bulunacaktır.

Derslerin işlenmesinde, meslek derslerinde İslâm dininin getirdiği kıymetler (değer hükümleri) kavratılırken, diğer taraftan maddeye ait ilimler işlenirken, gözleme yer verilecek, laboratuvarda deneyler yapılacaktır. Olaylar, aynı cins olaylarla açıklanacak, sebep - sonuç münasebetleri kavratılacaktır. Tarih ilmi de kendi metodu içinde öğretilecektir.

İmam-Hatip Okullarında öğrenci metafizik'e kayar endişesiyle, meslek derslerini birinci devreden kaldırmak ifrat olduğu gibi, ilim yapacağınız diye, din adamı olacak öğrencileri materyalizme düşürmek gibi bir tehlikeden kaçınmak da yerinde olur.

İskolâstik korkusu nasıl İslâmiyet ile bağdaşmayan bir tefrit ise, bu korku sebebiyle, din adamı, imam ve hatip adaylarını maddeciliğin kucağına atmak da bir ifrattır.

Elbette ki din adamı, deneyle açıklanmayan, fakat kendi dininin kıymet hükümleri olan cennet, cehennem, hesap günü v.b. inançlardan bahsedecektir. Elbette ki imanın esasları olan meleklerden, kitaplardan, peygamberlerden, âhiret gününden tam bir imanla bahsedecek, hayrın ve şerrin Allah'tan olduğu ve Allah'ın BİR olduğu fikirlerini işleyecek, telkin edecek, tebliğ edecek ve söyleyecektir.

➔ Bütün mesele, ilimler arasında, İslâm dininin istediği dengeyi kurabilmektir. Bu denge kurulduğu an Tevhid-i Tedrisat'tan beklenen TEVHİD (birlik, beraberlik) tecelli edecektir. Ayrı iki kültürde, ayrı iki insan tipi Türkiye'de yetişmeyecektir. Türk vatanındaki insanları bir bütün olarak gören, vatanın bölünmezliği fikrine samimiyetle inanmış, vatanperver, kendini inkâr etmeyen, memleketini ve memleketinin insanlarını seven, görev duygusu yerinde, mes'uliyetini müdrik, tavırları, hareketleri, düşünceleri ve sözleriyle örneklik yapabilecek lider vasfını hâiz din adamları yetişecektir. İmam-Hatip Okullarının temeli olan, kaynağı olan birinci devrelerini yeniden kurmak, istikballerini de üniversiteye açmak şartıyla...

SON DURUM

Üzerinde bir yıldan beri araştırma yapıp, vesikalara dayalı bir şekilde yazmaya çalıştığım bu konunun bazı kısımları, Türkiyemizdeki olayların sür'atle inkişafı neticesinde yeniden ele alınmak ihtiyacını doğurmuştur. Ancak, zamanın getirdiği değişiklikler dipnotlarında gösterilmiştir.

Bu kitabı yazmaktan bir maksadımız da, İmam-Hatip Okullarının geçirdiği merhalelere sebep olan yoğun-

laşmış menfî zihniyeti, kaynakları ile göstermek, istikbale ışık tutmaktır. Bu kaynaklardan bazıları ilmî ve dolaşısıyla tarafsız olması gereken raporlardır. Kitabımızda bunlar, okuyucunun gözleri önüne serilmiştir.

Son satırları yazdığım şu günlerde, Türkiye’de sağcı zihniyeti veya millî görüşü temsil eden bir parti (Millî Selâmet) ile, sol’u temsil eden diğer bir parti (CHP) müşterek bir hükûmet kurmuşlardır. Bunun için de, bir koalisyon protokolu hazırlanmış ve imzalanmıştır. Protokolda ve Hükûmet Programı’nda Eğitim Politikası veya Millî Eğitim bölümünün konumuzla ilgili kısımları şöyledir:

HÜKÛMET PROGRAMINDA EĞİTİM

“Bütün meslek ve sanat dallarında eğitim ilk öğretme dayalı olacak, ortaokullarda meslek ve sanat eğitimi veren çeşitli bölümler bulunacaktır. Ortaokuldan sonra öğrenim dalını değiştirmek isteyenlere hazırlayıcı imkânlar temin edilecektir.”

“Bu sistem işler duruma getirilinceye kadar meslek okullarının orta kısımları öncelikle açılacak...”

“Halk yardımı ile yapıлып da bugüne kadar öğrenime açılmamış okul binaları, yapılış maksatlarına uygun olarak bir an önce hizmete açılacaktır.”¹²¹

Bu ifadelerden, Eğitim Millî Komisyonu Raporu ile 1959 yılından beri devam edegelen VII. ve VIII. Millî Eğitim Şûralarında meslekî ve teknik eğitimin ortaokul üzerine kurulması kararlarının, Eğitim Reformu Strateji-

121. 26 Ocak ve 2 Şubat 1974 tarihli Milliyet gazeteleri.

si'nde ve Millî Eğitim Temel Kanunu'nda bu konu ile ilgili hükümlerin yürürlükten kaldırılacağı anlaşılmaktadır. Ayrıca, halk yardımı ile yapılmış olan İmam-Hatip Okullarının birinci devrelerinin faaliyete geçirileceği sarahat kazanmaktadır. Nitekim Hükûmet Programı'nın tenkidinde konuşan Hasan Aksay: "İmam-Hatip Okullarının orta kısımlarının tekrar açılmasını sevinçle karşıladıklarını" belirtmiştir. ¹²²

Her ne kadar Hükûmet Programı'ndaki ve Protokol'daki ifadeler eskiye dönüşü andırıyorsa da, ortaokulda bir meslek seçen öğrenci, ilerki yıllarda kabiliyetine uygun bir öğrenimi seçebilmekle, esnek bir zemin üzerinde, öğrenim yapabileceği alanı seçme hürriyetine sahip olma durumunu kazanıyor.

Hükûmet Programı'nın ve Protokol'un Millî Eğitimle ilgili bu görüşleri, koalisyonun sağ kanadının tesirinin neticesidir. ¹²³

İmam-Hatip Liselerinin birinci devrelerinin faaliyete geçirilmesi, Hükûmet Programı'nda ileri sürülen hususlarla ters düşen ve uygulanmasına mâni olan Millî Eğitim Temel Kanunu'ndaki hükümlerin değiştirilmesi ve yeni hükümlerin getirilmesi için yeni kanun tekliflerinin bir an önce hazırlanması ve Büyük Meclis'ten geçirilmesi gerekir. Yeni duruma göre, yönetmelik ve program çalışmalarına girişilmesi lâzımdır. İmam-Hatip Liselerinin birinci devrelerine ait ders cetveli daha evvelki bölümlerimizde verilmişti. Bkz. (Ek: 6)

122. 5 Şubat 1974, Milliyet gazetesi.

123. 6 Ağustos 1973, Milliyet gazetesi, *Her Hafta Bir Sohbet*, Konuk: Necmeddin Erbakan; 21 Ocak 1974, Milliyet gazetesi, *Her Hafta Bir Sohbet*, Konuk: Oğuzhan Asiltürk; 19 Ekim 1973, Milliyet gazetesi, Necmeddin Erbakan'ın konuşması.

İmam-Hatip Liseleri meselesinin ikinci bir yönü daha mevcuttur. İmam-Hatip Liseleri, imamlık, hatiplik, Kur'ân kursu öğreticiliği gibi dinî hizmetleri ifa edecek meslek elemanlarını yetiştirmekle beraber, yüksek öğrenime de hazırlayıcı programlar uygular. (Milli Eğitim Temel Kanunu Madde: 32)

BÜTÜN FAKÜLTELERE GİRMELİLER

Biz yüksek tahsil derken, yalnız Yüksek İslâm Enstitülerini kastetmiyoruz. Bu öğrenciler İlâhiyat Fakültesine, İslâmî İlimler Fakültesine ve (diğer meslek lise-lerinde olduğu gibi) bütün fakültelere devam etme imkânına sahip olmalıdırlar. Ayrıca bu durum (yanlış ve maksatlı bir tatbikata meydan vermeyecek şekilde) kanunî vuzuha kavuşturulmalıdır.

Bu öğrenciler, ihtisas yapma irakânlarına sahip olabilmelidirler. Hattâ, mevcut Yüksek İslâm Enstitüleri, Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun ruhuna uygun olarak üniversitelerimizin bünyeleri içine alınmalı, İslâm İlâhiyat Fakülteleri haline getirilmelidirler. Ancak bu yolla, cemi-yetimizin muhtaç olduğu münevver, kendi mes'elesini bilen, doçentlik ve profesörlük gibi ilmî derecelere sahip, bir konuda derinleşmiş, ihtisas yapmış din adamları yetişir. ¹²⁴

124. (Merhum yazarın duaları makbûl oldu. Yüksek İslâm Enstitüleri, fakülte yapıldı ve sayıları 1997'de 25'i buldu. İmam-Hatip Okulu mezunları 1983'den sonra bütün fakültelere girme hakkını kazandılar. Ancak bu güzel gelişmeler, bazılarının rahatını kaçırdı. 1997 yılı sonunda, hâlen, bu hakların gasp edilmesine karşı bir mücadele veriliyor. MED)

Cemiyet dini olan İslâm dininin, yüksek vasıflı ilmî otoriteleri yetiştirdiği takdirde, İslâm dini, cemiyetimiz için, itici, dinamik bir güç olacak, hem mânevî, hem de ekonomik kalkınmanın beyni ve gücü haline gelecektir. ¹²⁵

125. Bu konularda fazla bilgi edinmek için Hilmi Ziya Ülken'in *Uyanış Devirlerinde Tercümenin Rolü*, İstanbul 1935; Haydar Barmad'ın, Bahadır Dülger tarafından tercüme olunan *İslâm'ın Mânevî ve Kültürel Değerleri*, Ankara 1963, 466+20 sayfa; ve Selâmet dergisi (1947-1949) koleksiyonlarına bakılabilir.

Kitabımızın matbaaya verildiği günden bugüne kadar Türkiye’imizde olaylar son sür’atle akıp gitmektedir. ¹²⁶ Fakat, İmam-Hatip Okullarının birinci devrelerinin açılması ile ilgili kanun değişikliği çalışmalarının yapıldığına dair herhangi bir habere rastlamak mümkün olmamıştır.

Bu arada, 24 Haziran 1974 tarihinde başlamak ve 4 Temmuz 1974 tarihinde son bulmak üzere Dokuzuncu Millî Eğitim Şûrası toplanmıştır. Bu Şûra’nın konusu “Millî Eğitim Sisteminin Bütünlüğü İçinde Programlar ve Öğrenci Akışını Düzenleyen Kurallar”dır. Bunlar, Şûra’nın incelemesine sunulan öneriler şeklinde 6 Mayıs 1974 tarih ve 1788 sayılı Millî Eğitim Bakanlığı Tebliğler Dergisinde “Ön Taslak” halinde neşredilmiştir.

DİN EĞİTİMİ YOK!

Dokuzuncu Millî Eğitim Şûrası, din adamı yetiştirilmesini ve İmam-Hatip Okullarının durumunu, konusu içine almamıştır. Tıpkı Sekizinci Millî Eğitim Şûrası’nda olduğu gibi...

126. (Kitabın birinci baskısı 1974 yılının Eylül ayında yapılmıştı. MED)

Ancak din derslerinin bugünkü tatbikatı, Türk toplumunun ihtiyaçlarını tatmin edecek durumda olmadığı için, bu durum, Şûra genel görüşmelerine konu teşkil etmiştir. Söz alan Atatürk Üniversitesi öğretim üyelerinden Profesör Lütfü Ülkümen, Şûra'nın incelemesine sunulan Ön Taslak'ı tenkidle konuya girmiş ve "Bu taslakta tek yönlü maddeci sistem üzerinde durulmuş, mânevî değerlere dayanılarak bizi gerçek bilime eriştiren din eğitime önem verilmemiştir" diyerek, şöyle devam etmiştir: "Batı medeniyeti, 20. yüzyılda madde ile mâneviyatı telif etmek zorunluluğunu anlamış bulunmaktadır. Zira beden ve ruhen dengeli toplum yetiştirmedikçe, insanların huzur içinde yaşayamayacakları artık meydana çıkmıştır. Batı'daki bu uyanış, müspet ve mânevî ilimlerin birleştirilmesini emreden İslâm'ın kurallarına dönüş demektir."

Profesör Ülkümen, "Türkiye'de milletin yüzde doksan dokuzunun müslüman olduğunu, buna rağmen din eğitiminin ciddiyetle uygulanmadığını" söylemiş ve "Ahlâk dersleri de bu boşluğu dolduramaz. İslâm çocuklarına elbette İslâm ahlâkı öğretilmelidir. Ama bunun yanında gerçek bir din eğitimi de doyurucu tarzda verilmelidir. Bunu hükûmet ve devlet olarak destekleyip yürütmelidir. Aksi halde bugünkü gibi din eğitimi yozlaşır" demiştir.

DOYURUCU DİN ÖĞRETİMİ

Konuşmacı, "Dinin, Türk milliyetçiliğinin ayrılmaz bir parçası" olduğunu belirttikten sonra, "Türk milleti, doyurucu bir din eğitimi istiyor. Bunu gerçekleştirme-
mek, kızıl taassuba karşı milleti dayanaksız olmağa mahkûm etmektir. Laiklik, dinsizlik demek değildir. Ak-

lın bittiği yerde metafiziğe cevap arayan insan için bu cevabı bulacağı tek kitap Kur'ân-ı Kerîm'dir. Müslüman olan bizler, bunun kıymetini hristiyan Batılılar kadar anlayamıyoruz" demiştir.

Aynı konuyu dile getiren ve bir saatlik din derslerinin yetersizliğine temas eden Diyanet İşleri Reisi Dr. Lütfü Doğan da: "Toplumumuzun millî benliğini koruyabilmesi ancak millî ve dinî değerlerin diri tutulmasına bağlıdır. Millî ve dinî duygular toplum hayatı için de zorunludur. Bugün hızlı kalkınma, memleketimizde yetişkin insan gücüne olan ihtiyacı gittikçe artırmaktadır. Bu ihtiyacı karşılayacak yarınki nesillerimizin ruhsal yönden gelişmiş olması şarttır. Fert, topluma katkıda bulunmayı ancak mânevî sorumluluk duygusuyla başarabilir. Mânevî değerlerin zayıfladığı ülkelerdeki manzara Türkiye'de değil, bütün dünyada endişe vericidir" demiş ve :

"Şurası bir gerçektir ki ancak din eğitimi sosyal sorumluluk duygusunu nesillere aşılayabilecek, millî birlik şuuru içinde ferde şahsiyetini kazandırabilecek en kuvvetli etkindir. Bu nedenle din eğitimine devletin gerekli önemi vermesi ve bunu plânlaması zorunludur" diye sözlerine devam etmiştir.

YETERLİ EĞİTİM İÇİN

Diyânet İşleri Başkanı, "İlk ve orta öğretimde din eğitiminin yetersiz kaldığına" işaret etmiş ve şu tekliflerde bulunmuştur:

"İlkokulların bütün sınıflarında din eğitimi haftada ikişer saat uygulamalı olarak okutulmalı, bu dersler en az İmam-Hatip Liseleri seviyesinde öğretimi olanlara pedagojik eğitim verilerek, bunlar tarafından, öğrencilere okutulmalıdır.

“Ortaokul ve liselerde her sınıfta uygulamaya da yer verilerek haftada en az ikişer saat din bilgisi dersinin din öğrenimi yapan yüksek okul mezunları tarafından öğrencilere okutulması sağlanmalıdır.”

Dokuzuncu Millî Eğitim Şûrası'nın konusu orta öğretim sisteminde programlar ve öğrenci akışı olduğuna, İmam-Hatip Okulları da orta öğretim sistemi içinde bulunduğuna göre (Millî Eğitim Temel Kanunu Madde: 32) bu okul programlarının ve öğrenci akışının da Şûra gündemi içine alınması gerekirdi; fakat alınmadı.

CHP - MSP koalisyon protokolunda ve hükûmet programında “Halk tarafından İmam-Hatip Okulu olarak yapılan ve halen öğretime açılmamış bulunan binaların, İmam-Hatip Okulu olarak öğretime açılacağı” tespit edildiği, öğretime açılmamış İmam-Hatip Okulu binalarının tespiti için Millî Eğitim Bakanlığı'nın Din İşleri Genel Müdürlüğü ifadeli bir genelgesinin Valiliklere gönderildiği, Sayın Necmeddin Erbakan'ın partisinin meclis grubunda yaptığı konuşmada “Bütün İmam-Hatip Okullarının önümüzdeki ders yılı başında öğretime açılacak şekilde hazırlıkların sürdürülmekte olduğu” söylendiği;

Millî Eğitim Bakanı Mustafa Üstündağ'ın Anadolu Ajansı'na İmam-Hatip okullarıyla ilgili olarak verdiği ve 24 Haziran 1974 tarihli gazetelerde neşredilen demecinde “Önümüzdeki öğretim yılında (1974-1975 öğretim yılı kastediliyor) 30 civarında İmam-Hatip Okulunun yeniden açılacağını, İmam-Hatip Okullarının çoğaltılması konusunda, Bakanlık müfettişlerinin halen incelemeler yaptıklarını ve 15 Temmuz 1974 tarihine kadar Bakanlığa verecekleri rapora göre, açılacak okul sayısının kesinlikle tespit edileceğinin” belirtilmesine rağmen, bu İmam-Hatip Okullarının, İmam-Hatip Lisesi mi, yoksa

bunların birinci devrelerinin mi olduğu açıklıkla belirtilmemiştir. ¹²⁷

İMAM - HATİP ORTAOKULLARININ AÇILMASI İÇİN

Aslında konu, İmam-Hatip Okullarının ikinci devresi olan İmam-Hatip Liseleri değil -ki bunlar faaldir- kapatılmış veya ortaokula dönüştürülmüş olan birinci devrelerin (orta kısımlarının) açılmasıdır. Bunun için de:

1. Millî Eğitim Temel Kanunu'nun 22, 23, 24, 25, 26, 27'nci maddelerinde gerekli değişikliğin yapılması,

2. Birinci devre İmam-Hatip Okullarının müfredat programlarının:

a) İmam-Hatip Lisesine,

b) Genel, meslekî ve teknik liselere,

c) Hayata iyi eleman yetiştirecek şekilde hazırlanması gerekir.

IX. MİLLÎ EĞİTİM ŞÛRASİ KARARLARININ TATBİKATI

İmam-Hatip Okullarının geçirdikleri merhaleleri, gelecekleri ve mevcut durumlarıyla ilgili endişelerimizi belirten bu kitabımız, 1974 yılı Şubat ayında bitmiş ve matbaaya verilecek şekilde hazırlanmıştı. O tarihten Eylül ayında bulunduğumuz bugüne kadar İmam-Hatip Okullarının birinci devreleri üzerinde sür'atli gelişmeler

127. (26 Ocak 1974'ten 17 Kasım 1974'e kadar devam eden CHP - MSP koalisyonu sırasında, 1974 - 75 ders yılına girilirken, İmam-Hatip Liselerinin orta kısmı üç yıllık -Kur'ân ve Arapça dersleri takviyeli- olarak açılmıştır. 1971'den beri açılmayı bekleyen 29 İmam-Hatip Lisesi de açılarak, bu okulların sayısı 101'e ulaşmıştır. MED)

olmuştur. IX. Millî Eğitim Şûrası toplanmış, kararlar alınmış, bu kararlar da 5. 7. 1974 tarihinde Millî Eğitim Bakanı tarafından tasdik edilerek yürürlüğe girmiştir. Değişmelerin bir kısmı kitabın dizgisinin bittiği zamana rastlamıştır. Bunun için önsözde küçük bir değişiklik yapılmış, kitabın sonuna da kısa bir ek ilâve edilmişti. En son olarak, İmam-Hatip Liseleri birinci devresinin haftalık ders programı da neşredilince bu ilâvenin yapılması lüzumu hissedilmiştir.

İTHAMLAR VE CEVAPLARA DAİR

Arzedilen bu gelişmelerden evvel kaleme alınmış olan fikirlerimizde büyük bir değişiklik yapmak lüzumunu hissetmedik. Çünkü, İmam-Hatip Okullarına açıktan veya gizli olarak yapılan düşmanca ithamlar ve bu ithamlara verilen cevaplar, her an tazeliğini muhafaza edeceği gibi, tarihî bir değeri olması bakımından da faydalıdır. 128

Bizim münakaşalarımız VIII. Millî Eğitim Şûrası ve sonrası ile Nihat Erim hükûmetleri zamanında alınan kararlara ve İmam-Hatip Okullarının birinci devrelerinin ilgası ile tatbikatını hedef almıştı. Ve o zamanki ortaokul ders dağıtım çizelgesi Ek 2'de, bizim İmam-Hatip Okulları birinci devreleri için teklif ettiğimiz haftalık ders dağıtım cetveli de Ek 3'te verilmişti.

128. (Ne yazık ki tarih -bizde çoğu zaman olduğu gibi, kötü olarak- tekerrür etti. 1997-98 ders yılı başında, sekiz yıllık temel eğitim -Millî Güvenlik Kurulu'nun "tavsiyesi" ile- maksatlı olarak "kesintisiz" yapıldı ve İmam-Hatip Liselerinin orta kısımları bir daha kapatıldı, zulüm tekrar hortladı. Merhum Hocamızın cevapları da -inşaaallah kısa bir zaman için- yeniden "güncel" oldu. MED)

IX. Millî Eğitim Şûrası'nda kabul edilen ortaokul haftalık ders dağıtım çizelgesi Ek 5'te verilmiştir. Bu çizelge Ek 2 ile karşılaştırılırsa aradaki farklar görülecektir. Yine bu Şûra kararlarına dayanılarak İmam-Hatip Liseleri birinci devre haftalık ders dağıtım çizelgesi Ek 6'da verilmiştir. Bizim daha evvel teklif ettiğimiz Ek 3 cetveli ile mukayese edilirse, teklifimize çok yakın bir cetvelin 1974 - 1975 öğretim yılında tatbik edildiği görülecektir.

İMAM - HATİP LİSELERİ BİRİNCİ DEVRESİNİ TEKRAR AÇAN TEBLİĞLER

İmam-Hatip Liseleri birinci devre haftalık ders dağıtım çizelgesi Bakanlığın aşağıdaki mucibi ile kabul edilmiştir:

**T.C.
MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI
Din Eğitimi Genel Müdürlüğü**

Sayı : 423.0/5986

5-8-1974

11091

Konu : İmam-Hatip Liselerinin orta kısımları hk.

VALİLİKLERE

15 Temmuz 1974 tarih ve 1797 sayılı Tebliğler Dergisi'nde yayımlanan IX. Millî Eğitim Şûrası'nın 22 ve 91 numaralı kararları gereğince, 1974 - 1975 öğretim yılından itibaren İmam-Hatip Liselerinin bünyelerinde veya

yeniden temel eğitimin ikinci kademesi olarak açılacak ortaokullara ilkokul mezunu; ortaokula dayalı mevcut dört yıllık İmam-Hatip Liselerine de ortaokul mezunu öğrenci alınacağı hakkındaki 2 Ağustos 1974 tarihli, 423.0/5928 sayılı mucip ile ekinin birer sureti ilişiktir.

Bilgilerini ve ilgililere duyurulması için gereğini önemle arz ederim.

Mustafa ÇİNKİLİÇ
Millî Eğitim Bakanı a.
Din Eğitimi Genel Müdürü

BAKANLIK MAKAMINA

Sayı : 23.0/5928

2-8-1974

Konu : İmam-Hatip Liselerinin orta kısımları hk.

Bütün meslek ve sanat dallarında eğitimin ilköğretime dayalı hale getirileceği hususu, Koalisyon Protokolü ve Hükûmet Programı'nda öngörülmüştür. Ayrıca, 6 Mayıs 1974 tarih ve 1788 sayılı Tebliğler Dergisi'nde yayımlanan Bakanlığımız görüşlerini yansıtan öntaslağın 23 numaralı önerisi gereğince hazırlanan "İmam-Hatip Lisesi Birinci Devre Haftalık Ders Dağıtım Çizelgesi" IX. Millî Eğitim Şûrası'nın incelemesine sunulan raporun 134. sayfasında yer almış ve bu çizelge sözü edilen Şûra'ca da uygun görülmüştür.

IX. Millî Eğitim Şûrası Kararları, 1974 - 1975 öğretim yılından itibaren uygulamaya konulmak üzere, makamlarınca onaylanarak 15 Temmuz 1974 tarih ve 1797 sayılı Tebliğler Dergisi'nde yayımlanmıştır. Aynı ortaokul programı ve haftalık ders dağıtım çizelgesinin genel meslekî ve teknik ortaöğretim okullarının bünyelerindeki okullarda da aynen uygulanacağı; bu okullarda seçmeli

dersler yerine -ikinci devrelerinin amaçlarına ve özelliklerine uygun olarak- meslek derslerinin okutulacağı; meslek derslerinin çeşitleriyle bunların uygulama çalışmalarının, ilgili okulun 2. devresinin amaçları ve özellikleri dikkate alınarak saptanacağı ve gerekiyorsa haftalık ders saatinin artırılabilceği hususları, IX. Millî Eğitim Şûrası'nın 22 ve 91 numaralı kararlarında hükme bağlanmıştır. Diğer taraftan uygulamada görülen aksaklıklar ile IX. Millî Eğitim Şûrası Kararları gözönünde bulundurulmak suretiyle 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu ve Koalisyon Protokolü ile Hükûmet Programı'nın Millî Eğitimle ilgili bölümlerinde yer alan direktiflere uyularak hazırlanan yönetmelik değişikliği taslağı, 19 Temmuz 1974 gün ve 321.11/5384 sayılı yazımızla Talim ve Terbiye Kurulu'nun incelemesine sunulmuştur. Ayrıca, IX. Millî Eğitim Şûrası'nın 22 ve 91 numaralı kararlarına uygun şekilde İmam-Hatip Liseleri orta kısım seçmeli dersler müfredat programları hazırlanmakta olup yakında Talim ve Terbiye Kurulu'na sunulacaktır.

1974 - 1975 Öğretim yılı için öğrenci kayıtlarına Ağustos ayında başlanılacağından gecikmeye meydan verilmemesi amacı ile yasa ve yönetmeliklerde gerekli değişiklikler yapılınca kadar, İmam-Hatip Liselerinin bünyelerinde veya yeniden temel eğitimin ikinci kademesi olarak açılacak ortaokullara yukarıda belirtilen maksatla ilkokul mezunu öğrenci kaydedilmesini; bu okullardan mezun verinceye kadar, Diyânet İşleri Başkanlığının din görevlisi ihtiyacının kesintisiz olarak karşılanması için, İmam-Hatip Okulu İdare Yönetmeliği hükümlerine göre İmam-Hatip Liselerine ortaokul mezunu öğrenci alınmasını, tensiplerine arz ederim. ¹²⁹

129. Millî Eğitim Bakanlığı Tebliğler Dergisi, 19 Ağustos 1974 tarih, sayı 1802.

Mustafa ÇİNKİLİÇ

(İmza)

Din Eğitimi Genel Müdürü

Uygundur.

2 / 8 / 1974

Din Eğitim Genel Müdürlüğüne

(İmza)

Mustafa ÜSTÜNDAĞ

Millî Eğitim Bakanı

TEBLİĞ VE ŞÛRA KARARLARI

Yukarıdaki Bakanlık mucibinden İmam-Hatip Lise-
lerinin birinci devrelerinin açılması 6 Mayıs 1974 tarih
ve 1788 sayılı Tebliğler Dergisi'nde yayımlanan IX. Millî
Eğitim Şûrası'nın incelemesine sunulan 23 numaralı öne-
risi ile IX. Millî Eğitim Şûrası'nın 22 ve 91 numaralı ka-
rarına istinat etmektedir. 23 numaralı öneri şöyledir:

"Aynı ortaokul programı ve haftalık ders dağıtım çizelgesi, ikinci devre genel, meslekî ve teknik okulların varsa birinci devrelerinde de aynen uygulanır. Bu okullarda, seçmeli derslerin yerini alacak olan meslek derslerinin çeşitleriyle bunların uygulama ve laboratuvar çalışmaları, ilgili okulun ikinci devresinin amaçları ve özellikleri dikkate alınarak tespit edilir ve gerekiyorsa haftalık ders saati artırılabilir."

IX. Millî Eğitim Şûrası'nın 22 numaralı kararı:

"Aynı ortaokul programı ve haftalık ders dağıtım çizelgesi, genel, meslekî ve teknik ortaöğretim okullarının bünyelerindeki ortaokullarda da aynen uygulanır. Bu okullarda seçmeli derslerin yerini alacak olan meslek derslerinin çeşitleriyle bunların uygulama ve laboratuvar

çalışmaları, ilgili okulun ikinci devrelerinin amaçları ve özellikleri dikkate alınarak saptanır ve gerekiyorsa haftalık ders saati artırılabilir.”

91 numaralı kararı:

“Ortaokul programı ve haftalık ders dağıtım çizelgesi, IX. Millî Eğitim Şûrası kararlarına uygun olarak, VI. sınıftan itibaren bütün okullarda uygulamaya konacaktır. Meslekî ve teknik ortaöğretim kurumlarının birinci devrelerinde, seçmeli dersler yerine, ikinci devrenin amaç ve özellikleri de dikkate alınarak meslek dersleri verilecektir.”

Her ne kadar Maarif Vekâleti Merkez Teşkilâtı ve Vazifeleri Hakkındaki 10 / 6 / 1933 tarih ve 2287 sayılı Kanunun üçüncü maddesinde: “Millî Eğitim Şûrası kararları Maarif Vekilinin tasdikiyle kat’ileşir” deniyorsa da, Millî Eğitim Bakanlığı sırasında Şinasi Orel, Türkiye Büyük Millet Meclisi’nde İmam-Hatip Okullarıyla ilgili olarak yaptığı konuşmada “Eğitim Şûraları birer istişârî organdır. Şüphesiz bu organın ileri sürdüğü önerilerden yararlanılacaktır. Ama Bakanlığı bağlayacak şekilde de değildir” demek suretiyle, kanun hükmünü kendi isteği-ne uygun olarak tevil etmiştir.

KAPAYAN VE AÇAN KARARLAR

Nitekim VIII. Millî Eğitim Şûrası’nda alınan ve Millî Eğitim Bakanı Orhan Oğuz tarafından tasdik edilen kararlarda: “Aynı ortaokul programı, ikinci devre genel, meslekî ve teknik okulların varsa birinci devrelerinde de uygulanır. Bu okullarda seçmeli derslerin sayı ve çeşitleriyle, bunların uygulama laboratuvar çalışmaları, ilgili okulun ikinci devresinin amaçları ve özellikleri dikkate

alınarak artırılabilir” dendiği ve bu hüküm yukarıda bahsi geçen 23 numaralı öneri ile 22 numaralı karara ayniyet derecesinde benzediği halde, tatbik edilmemiş, İmam-Hatip okullarının birinci devreleri ortaokula dönüştürülmüştür.

IX. Millî Eğitim Şûrası’nda alınan aynı mânâ ve lâfızları taşıyan kararla, birinci devreleri kapatılan İmam-Hatip okulları tekrar faaliyete geçirilecektir.

Tasdik edilen Şûra kararlarını siyasî partilere mensup Bakanların görüş ve düşüncülerine ve dileklerine göre tefsir, tevil edip uygulayan Millî Eğitim Bakanlığı’nın bu tutumu karşısında biz yine daha evvelki iddialarımızda ısrar ederek, İmam-Hatip Liselerinin birinci devrelerinin açılmalarının kanun teminatı altına alınmasını istiyoruz.

AHLÂK DERSİ MESELESİ

Konumuzla her ne kadar doğrudan doğruya ilgisi yoksa da yukarıda ifadeye çalıştığımız zihniyete örnek olması bakımından Hükûmet Programına, CHP-MSP Koalisyon Protokolü’ne uygun olarak kabul edilen ahlâk derslerinin ortaokul ve lise müfredat programlarına alınması IX. Millî Eğitim Bakanlığı Tebliğler Dergisi’nde neşredilmiştir.

Bütün mesele bu dersin siyasîlerin bahsettiği şekildedeki gayesine uygun olarak kim tarafından okutulacağı meselesi idi. Bu konu da Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulunun 26. 8. 1974 tarih ve 395 sayılı kararı ile belli edilmiştir ¹³⁰ bu karar şöyledir:

130. 2 Eylül 1974 tarih ve 1803 sayılı Tebliğler Dergisi.

TALİM VE TERBİYE KURULU KARARLARI

Karar s.: 395

Karar t.: 26 - 8 - 1974

Konu: Okullarımızda ahlâk derslerinin 1974 - 1975 öğretim yılından itibaren uygulanması ve sözkonusu dersleri okutacak öğretmenler hk.

İlk ve orta dereceli okullarımıza konulması Hükûmet Programı'nda öngörülen ahlâk derslerinin aşağıdaki esaslar uyarınca, 1974 - 1975 öğretim yılından itibaren okutulması Kurulumuzca uygun görülerek durumun Bakanlık Makamının tasviplerine arzı kararlaştı.

1. Hükûmet Programı'nda öngörülen ahlâk derslerine ait program, Türk Millî Eğitiminin genel amaçlarına ve temel ilkelerine uygun olarak Talim ve Terbiye Kurulunca ön taslak halinde hazırlanmış ve 22. 7. 1974 gün ve 1798 Sayılı Tebliğler Dergisi'nde yayınlanmıştır.

2. Ahlâk dersleri ilkokul dördüncü, beşinci; ortaokul altıncı, yedinci, sekizinci; lise ve dengi okullar dokuzuncu ve onuncu sınıflarında haftalık ders dağıtım programı içinde birer saat olarak yer alacaktır.

3. Ahlâk dersi ilkokullarda sınıf öğretmenlerince veya mümkün olduğu takdirde, okul yöneticileri tarafından okutulacaktır. Bu konuda karar vermeye okul müdürü yetkilidir.

4. Ahlâk dersleri ortaokullar ile lise ve dengi okullarda okul müdürleri tarafından görevlendirilecek öğretmenlerce okutulacaktır. Okul müdürü bu görevlendirmede, felsefe, ilköğretmen okulu meslek dersleri, sosyal bilgiler, din bilgisi, tarih, türkçe, edebiyat öğretmenlerine ve okul yöneticilerine öncelik tanıyacaktır. Derslerin bu yol-

la kapatılmaması halinde açık kalan dersler diğer öğretmenlere de verilebilecektir.

5. Ahlâk dersleri, görevli her öğretmen tarafından maaş karşılığında kanunî ders saati içinde okutulacaktır. Zorunlu ders saati dışında okutulan dersler için ek ders ücreti ödenecektir.

6. Ahlâk derslerini okutmakla görevli öğretmenler, okul müdürünün başkanlığında kendi aralarında zümre toplantısı yapacaklar ve 1798 sayılı Tebliğler Dergisi'ndeki programda belirtilen konulardan yararlanarak yıllık ders programını hazırlayacaklardır. Derslerin işlenişi sırasında da zümre toplantıları yapılmak suretiyle de uygulamada birlik ve bütünlük sağlanacaktır.

Uygundur.
26 - 8 - 1974

Mustafa ÜSTÜNDAĞ
Millî Eğitim Bakanı

Bu karardan da anlaşılacağı gibi ahlâk dersleri okul yöneticilerinin uygun göreceği aşağı yukarı her öğretmen tarafından okutulabilecektir. Halbuki ahlâk derslerinin okulların müfredat programlarına girmesinin sebebi, millî olan ahlâkî değerlerimizin öğrencilere öğretilmesi ve pratiğe dönüştürülerek yaşatılmasıydı. Bu gayenin, bu kadar çeşitli öğretmen zümresi tarafından okutulmakla tahakkuk safhasına girip girmeyeceğini okuyucularımızın takdirine bırakıyoruz.

EK : 1
İmam-Hatip Okulu Birinci Devre
Haftalık Ders Dağıtım Çizelgesi

<u>Dersler</u>	<u>Sınıflar</u>				<u>Toplam</u>
	<u>I.</u>	<u>II.</u>	<u>III.</u>	<u>IV.</u>	
Kur'ân-ı Kerîm	3	2	2	1	8
Arapça	5	5	6	5	21
Akaid	1	2	3	2	8
Din Dersleri	3	2	2	-	7
-Siyer ve İslâm Ahlâkı	1	1	1	1	4
Tefsir	-	-	-	2	2
Hadis Usûlü	-	-	-	1	1
Fıkıh ve Usûlü	-	-	-	1	1
Kelâm	-	-	-	2	2
Türk - İslâm Sanatları Tarihi	-	-	-	1	1
Türkçe Hitabet	-	-	-	1	1
Meslek Dersleri Toplam	<u>13</u>	<u>12</u>	<u>14</u>	<u>17</u>	<u>56</u>
Türkçe	5	4	4	3	16
Yazı	1	1	-	-	2
Psikoloji ve Din Psikolojisi	-	-	-	1	1
-Tarih	1	1	1	1	4
-Coğrafya	1	1	1	1	4
Yurt Bilgisi ve Kanun Bilgisi	1	1	1	1	4
Matematik	3	3	2	2	10
Fizik	-	2	1	1	4
Kimya	-	-	2	-	2
Tabiat Bilgisi	2	2	1	-	5
Sağlık Bilgisi	-	-	-	2	2
-Yabancı Dil	2	2	2	1	7
Beden Eğitimi	1	1	1	1	4
-Resim	1	1	1	-	3
Müzik	1	1	1	1	4
Genel Kültür Dersleri Toplamı	<u>19</u>	<u>20</u>	<u>18</u>	<u>15</u>	<u>72</u>
Genel Toplam	<u>32</u>	<u>32</u>	<u>32</u>	<u>32</u>	<u>128</u>

Yeni Ortaokul Haftalık Ders Dağıtım Çizelgesi

	<u>Sınıflar</u>	I.	II.	III.	Toplam
Mecburi Dersler	<u>Dersler</u>				
	Türkçe	6	4	4	14
	Sosyal Bilgiler	4	4	4	12
	Fen Bilgisi	4	4	4	12
	Matematik	4	4	4	12
	Yabancı Dil	3	3	3	9
	Beden Eğitimi	2	2	2	6
	Müzik	1	1	1	3
	Resim - İş	2	2	2	6
	<u>Din Bilgileri (İhtiyarî)</u>	1	1	-	2
	Toplam	<u>27</u>	<u>25</u>	<u>24</u>	<u>76</u>
Seçmeli Dersler	I				
	GRUP				
	Ticaret İşleri veya Tarım İşleri veya Teknoloji (Kızlar İçin Ev İşleri)	2	2	2	6
	II				
	GRUP				
	Müzik Çalışmaları veya Resim Çalışmaları	1	1	1	3
	III				
	GRUP				
	Laboratuvar ve Kitaplık Çalışmaları	-	2	3	5
	Genel Toplam	30	30	30	90

Not: VIII. Millî Eğitim Şûrası'na göre

**İmam-Hatip Okulu Birinci Devre
Haftalık Ders Dağıtım Çizelgesi**

<u>Dersler</u>	<u>Sınıflar</u>			
	I.	II.	III.	Toplam
Türkçe	5	4	4	13
Sosyal Bilgiler	4	4	4	12
Fen Bilgisi	4	4	4	12
Matematik	4	4	4	12
Yabancı Dil	3	3	3	9
Beden Eğitimi	1	1	1	3
Müzik	1	1	1	3
Resim	1	1	1	3
Toplam (Genel Kültür)	<u>23</u>	<u>22</u>	<u>22</u>	<u>67</u>
Kur'ân-ı Kerîm	4	5	5	14
Arapça	3	3	3	9
Din Bilgiler	2	2	2	6
Meslek Dersleri Toplamı	<u>9</u>	<u>10</u>	<u>10</u>	<u>29</u>
Genel Toplam	32	32	32	96

**Dört Yıllık İmam-Hatip Okulu (İmam-Hatip Lisesi)
Haftalık Ders Dağıtım Çizelgesi**

<u>Dersler</u>	<u>Sınıflar</u>				<u>Toplam</u>
	<u>I.</u>	<u>II.</u>	<u>III.</u>	<u>IV.</u>	
1- Kur'ân-ı Kerîm	5	5	4	4	18
2- Arapça	4	4	3	3	14
3- Akaid	-	-	2	-	2
4- Kelâm	-	-	-	2	2
5- Din Dersi	2	3	3	-	8
6- Fıkıh	-	-	-	2	2
7- Tefsir	-	2	2	2	6
8- Hadis	-	2	2	2	6
9- Siyer ve Ahlâk	2	-	-	-	2
10- Hitabet	-	-	-	2	2
Mes. Ders. Haft. Saat tutarı	<u>13</u>	<u>16</u>	<u>16</u>	<u>17</u>	<u>62</u>
11- Türk Dili ve Edebiyatı	5	5	3	3	16
12- Tarih	2	2	2	2	8
13- Sanat Tarihi	-	-	-	2	2
14- Coğrafya	2	2	2	-	6
15- Matematik	4	2	2	2	10
16- Fen Bilgisi (Fiz. Kim.)	4	3	-	-	7
17- Psikoloji	-	-	2	-	2
18- Felsefe (Mantık - Fel. Sosy.)-	-	-	-	6	6
19- Yabancı Dil	3	3	3	3	12
20- Beden Eğitimi	1	1	1	1	4
21- Müzik	1	1	1	-	3
22- Milli Güvenlik	1	1	1	-	3
23- Sağlık ve Beslenme Eğt.	2	-	-	-	2
24- Tarım	-	2	2	-	4
25- Endüstri Bilgisi	-	-	-	2	2
Kül. Ders. Haft. Saat tutarı	<u>25</u>	<u>22</u>	<u>22</u>	<u>21</u>	<u>90</u>
Genel Toplamı	38	38	38	38	152

Ortaokul Haftalık Ders Dağıtım Çizelgesi Taslağı**SINIFLARA GÖRE DERS
SAATLERİ**

DERSLER		VI. Sınıf	VII. Sınıf	VIIISınıf	Toplam
ORTAK DERSLER	Türkçe	5 (4+1)*	5 (4+1)	5 (4+1)	15
	Matematik	4 (3+1)	4 (3+1)	4 (3+1)	12
	Sosyal Bilgiler	3 (2+1)	3 (2+1)	4 (3+1)	10
	Fen Bilgisi	3 (2+1)	3 (2+1)	3 (2+1)	9
	Yabancı Dil	3 (2+1)	3 (2+1)	3 (2+1)	9
	Sanat ve İş Eğitimi	1	1	1	3
	Müzik	1	1	1	3
	Beden Eğitimi	1	1	1	3
	Ahlâk	1	1	1	3
Toplam		22	22	23	67

SEÇMELİ DERSLER	Seçmeli dersler listesi 43. Maddedir. Öğrenci her yıl en az 4 saatlik seçmeli ders alır.	4-8	4-8	4-8	12 - 24
Din Bilgisi		1	1	-	2
Rehberlik ve Eğitsel Çalış.		3	3	3	9
Haftalık ders saatleri top.		30 - 34	30 - 34	30 - 34	90 - 102

EK : 6
İmam-Hatip Liseleri Birinci Devre
Haftalık Ders Dağıtım Çizelgesi

2 Ağustos 1974 tarih ve 5928 sayılı mucibin eki.

SINIFLARA GÖRE DERS SAATLERİ
VI. Sınıf VII. Sınıf VIII. Sınıf Toplam

ORTAK DERSLER	DERSLER	VI. Sınıf	VII. Sınıf	VIII. Sınıf	Toplam
	Türkçe	5(4+1)*	5(4+1)	5(4+1)	15
	Matematik	4(3+1)	4(3+1)	4(3+1)	12
	Sosyal Bilgiler	3(2+1)	3(2+1)	4(3+1)	10
	Fen Bilgisi	3(2+1)	3(2+1)	3(2+1)	9
	Yabancı Diller	3(2+1)	3(2+1)	3(2+1)	9
	Sanat ve İş Eğitimi	1	1	1	3
	Müzik	1	1	1	3
	Beden Eğitimi	1	1	1	3
	Ahlâk	1	1	1	3
	Haftalık ortak ders saatleri toplamı	22	22	23	67
MESLEK DERSLERİ	Kur'an-ı Kerîm	3	3	3	9
	Arapça		3	3	3
	9 Din Dersi		3	3	2
	8				
	Haftalık Meslek ders saatleri toplamı		9	9	8
	26				
	Rehberlik ve Eğitsel Çalışmalar	3	3	3	9
	Haftalık ders saatleri genel toplamı	34	34	34	102

(*) Parantez içindeki birinci rakam sınıfın bütün öğrencilerine, ikinci rakam gruplara ayrılan haftalık ders saatini gösterir. Sınıfı iki gruba ayırma düzeni Bakanlıkça tesbit olunacak esaslara göre yürütülecektir.

ÜÇÜNCÜ KISIM

İMAM - HATİP OKULLARI HAKKINDA YAZILARIM

ORTA ÖĞRETİM REFORMU VE İMAM - HATİP OKULLARI

Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığının sınırlı dağıtım için hazırladığı “Orta Öğretim Sisteminin Kuruluşu ile Yüksek Öğretime Geçişin Yeniden Düzenlenmesi konusunda VIII. Millî Eğitim Şûrası’nın İncelemesine Sunulan Esaslar” da, birinci devre orta öğretimin “tek tip bir ortaokul halinde düzenlenmesi” ve “zaman kaybına yer vermemek için bu devrede öğretim ihtisaslaşmaz” hükümlerinin bulunması ve öngörülmesi sebebiyle İmam-Hatip Okulları birinci devresinin de bu tek tip ortaokullar içine alınacağı, böylece diğer meslek okullarından ayrı bir özellik taşıyan bu okulların, ikinci devresine öğrenci yetiştiren ve kaynak olma görevini gören birinci devresinin kaldırılacağı, İmam-Hatip Okullarının zamanla kapatılması yoluna gidilmesi gibi bir endişenin doğmasına sebep oldu.

10 Ağustos 1970 tarihli Tercüman gazetesinde: “Halen İmam-Hatip Okulları da doğrudan doğruya üniversiteye öğrenci yollayabilmektedir. Şûra raporunda gösterilen şemada bu okullar doğrudan doğruya üniversiteye öğrenci gönderen kurumlar arasından çıkarılmışlardır” şeklinde bir haberin neşredilmesi, İmam-Hatip Okullarının meslek kolları grubu içine alındığı zehabını uyandırmış ve yukarıda ifade ettiğimiz endişeyi teyid etmiştir.

Bu durum, memleketin muhtelif bölgelerinde, muhtelif teşekküllerde, genel olarak halkta protestolara ve infiallere sebep olmuş, bunun basında da akisleri görülmüştür. Resmî makamların bu konuda sükûtu tercih etmeleri, halkın endişesini devam ettirmektedir. Bu endişe ve hassasiyet, Şûra'nın bu konudaki kararına kadar devam edecektir.¹

BİR MUKAYESE VE DÜŞÜNDÜRDÜKLERİ

Şûra'ya sunulan adı geçen rapordan aldığımız bir mukayeseyi aşağıya aynen alıyor ve okuyucularımıza sunuyoruz:

“Türk eğitimindeki son 15 yıllık gelişmeler açıkça göstermektedir ki orta öğretimin ikinci devresinde, yüksek öğretime öğrenci hazırlayan liseler ile iş hayatının üretim ve hizmet alanlarına eleman yetiştiren san'at enstitüleri, kız enstitüleri ve ticaret liseleri kalkınmayı desteklememektedir. Şöyle ki, 1955-1968 yılları arasında liseye yeni kaydolan öğrenci sayısı 10680'den 75995'e yükselmiştir. Bu artışın sonucu olarak liselere kaydolan öğrencilerin orta öğretime kaydolan bütün öğrencilere oranı % 43'ten % 62'ye yükselmiştir. Halbuki aynı yıllar arasında San'at Enstitülerine yeni kayıt sayısının 4597'den 15806'ya yükselmesine rağmen, toplam öğrenci içindeki oranı % 18'den % 13'e düşmüştür. Kız Enstitüleri için de aynı durumun mevcut olduğu izlenmektedir. 1955-1963 yılları arasında yeni kaydolan öğrenci sayısı 1743'ten 2552'ye çıkmışsa da, Kız Enstitülerinin toplam öğrenci içindeki oranı % 7'den % 3'e inmiştir. İş hayatına doğrudan doğruya eleman hazırlayan diğer bir eğitim kurumu

1. VIII. Millî Eğitim Şûrası'nın toplanmasından (28 Eylül 1971) birkaç gün evvel yazılmıştır.

da Ticaret Liseleridir. Ticaret Liselerinde de yeni kaydol-
lan öğrenci sayısının 3655'ten 6007'ye çıkmasına rağmen
bu okullara ait oran % 7'den % 3'e düşmüştür.

“Millî Eğitim Bakanlığı'na bağlı olup, ilk öğretime
dayalı iki öğretim kurumundan birisi İlk Öğretmen Okul-
ları, diğeri de İmam-Hatip Okullarıdır. Bu iki eğitim ku-
rumu arasında en önemli benzerlik her ikisinin de yeni
yetişen nesle eğitim vermekle görevli elemanlar yetiştir-
me sorumluluğu taşımasıdır. Orta öğretimin birinci dev-
resinde bu iki eğitim kurumunda bulunan öğrenci sayıla-
rı incelendiğinde, *çok düşündürücü bazı sorunlar ortaya
çıkılmaktadır.* 1955 - 1968 yılları arasında İlk Öğretmen
Okullarının birinci devresinde bulunan öğrenci sayısı
6301'den 1526'ya yükselmiştir. Bu sayının orta öğretimi-
nin birinci devresindeki bütün öğrenci sayısına oran %
3,7'den % 1,9'a inmiştir. Halbuki aym devre içinde İmam-
Hatip Okullarının birinci devresine kaydolan öğrenci sa-
yısı 2181'den 33400'e çıkararak, oran, orta öğretim birinci
devresindeki toplam öğrenciyi göre % 1,3'ten % 4,6'ya
yükselmiştir.”

Yukarıda verilen mukayesede İmam-Hatip Okulla-
rıyla ilgili olarak geçen “çok düşündürücü sorunlar ortaya
çıkılmaktadır.” ifadesi, kapalı, yuvarlak, hakikaten düşün-
dürücü bir ifadedir. İmam-Hatip Okullarının birinci dev-
resinde öğrenci adedinin artmasının çok düşündürücü so-
runlar ortaya koyması durumu ve düşüncesi anlaşılmıyor.
Rapor, bu konu ile ilgili en küçük bir ip ucu da vermiyor.

SONUÇLAR HATALIDIR

Raporda rakamlara dayanılarak çıkarılan sonuçlar
hatalıdır. Çünkü Millî Eğitim Bakanlığı, İlk Öğretmen
Okullarının şartları ve kapasitelerine uygun olarak ala-

cakları öğrenci adetlerini tahdit etmiştir. Altı yıllık, yani ilkokula dayalı bir erkek öğretmen okulunun birinci devresine müracaat eden ilkokulu bitirmiş 1600 küsur öğrenciden ancak 200 kadarı alınmış, geriye kalan 1400 kadarı elenmiştir. Bu tasfiye edilen, alınmayanların hepsi fakir köy çocuğu idi. 1970 - 1971 öğretim yılı için, 21 erkek, 23 kız ve biri karma olmak üzere mevcut 45 İlk Öğretmen Okuluna müracaat eden öğrenci sayısı 17715 kız, 45958 erkek olmak üzere 63673 kişidir.

Mevcut 45 İlk Öğretmen Okuluna, bu okulların kapasitelerine ve Bakanlığın vereceği kontenjana göre alınabilecek öğrenci sayısı 10000 kadar olabilir. 53600 çocuğun okuma durumu şüphelidir. Bu geride kalan çocuklar fakir, % 75'inden fazlası köy çocuğudur; şehre veya ilçeye gidip ortaokulda okuma imkânları olmayan çocuklardır.

KÖY ÇOCUKLARI

Halbuki İmam-Hatip Okulları, okuma imkânlarına sahip olmayan genel olarak köy çocuklarına, geleneklerimize uygun yatacak bir yatak, sıcak bir yemek vermektedir. Okumak isteyen fakir köy çocukları, İmam-Hatip Okullarına koşuyor. Bütün bu imkânları da dernekler yoluyla halk temin ediyor ve müracaat eden bütün adaylar da aşağı yukarı tamamen alınıyor. Eğer mukayese İlk Öğretmen Okullarına müracaat eden öğrenci miktarları ile yapılmış olsaydı, çok başka sonuçlara, fakat yanıltıcı olmayan doğru sonuçlara ulaşılabaktı. Eğer İlk Öğretmen Okullarına da müracaat eden bütün çocuklar alınsaydı, İmam-Hatip Okullarının iki misline yakın öğrenci girmiş olurdu...

San'at Enstitülerinde, devam eden öğrenci sayısının yüzde itibariyle azalmasının sebebini yine köy çocuğunun

okuma imkânlarının elinden alınmasında aramak gerekir. San'at Enstitüleri ilkokul mezunlarını birinci devrelerine alırken, onlara bir pansiyon, sıcak yemek veriyor, fakir çocukları bağrında barındırıyordu. Böylece, birinci devre, ikinci devreye kaynak vazifesi görüyordu. Birinci devre kaldırılınca, buraya girebilen fakir köy çocuğu, bu imkânı kaybetti, okuyamadı. Ortaokullarda okuyanlar da raporda çok iyi belirtildiği gibi, lisenin imkânları ve meslek okullarının üniversiteye kapalı oluşu sebebiyle hep liseye kaydılar.

San'at Enstitülerinin, Yapı-San'at Enstitülerinin öğrenci kaynağı da İlk Öğretmen Okulları ve İmam-Hatip Okullarında olduğu gibi köy okullarıdır. Olaya bu açıdan bakmak gerekiyor. Nitekim İkinci Beş Yıllık Kalkınma Plânı, İlk Öğretmen Okullarının birinci devrelerinin yatılı ortaokul haline getirilmesini tavsiye ederken, bu gerçeğe parmak basmış oluyor. O halde dâvamız, köy ilkokullarından mezun olan çocuklarımızı okutma imkânlarını aramak ve bulmak olmalıdır. Aksi halde, devam edenler üzerindeki rakamlara dayalı bilgi, raporda olduğu gibi yanlış sonuçlara götürür.

İşte bu yanlış değerlendirme, köy çocuğu ve fakir aile çocuğunun okuyabilme imkân ve gerçeklerine çok uzak ve yabancı kalmakta; İmam-Hatip Okullarındaki öğrenci artışı karşısında varılan "çok düşündürücü bazı sorunlar ortaya çıkmaktadır" hükmü, halkı endişe ile düşündürmektedir. Fakir çocuklarımızın, köy çocuklarımızın okumaları için mevcut imkân ve kaynakları kurutmayalım.

BİRAZ DA MÂZİ

Halk endişesinin kaynaklarından biri de din eğitim ve öğretimi yapan kurumlara karşı takınılan tavidir.

3 Mart 1340 (1924) tarihinde kabul edilen 430 sayılı Tevhid-i Tedrisat Kanunu'na göre Türkiye dahilindeki öğretim ve ilim kurumları Millî Eğitim Bakanlığı'na bağlanmıştır. Bu kanunun 4'üncü maddesi: "Maarif Vekâleti yüksek Diyânet mütehassısları yetiştirmek üzere Darülfünun'da bir İlâhiyat Fakültesi tesis ve imamet gibi hidedmat-ı diniyenin ifası vazifesiyle mükellef memurların yetiştirilmesi için de ayrı mektepler küşad eder" şeklinde olduğundan, Dârü'l-Hilâfeti'l-Aliyye medreselerinin yerini İstanbul Dârülfünûnu'na bağlı İlâhiyat Fakültesi, yurt içinde yayılmış Taşra Medreselerinin yerlerini de İmam-Hatip Okulları almış bulunuyordu. Bu yeni sistem, 1924 tarihinde 29 İmam-Hatip Okulunu faaliyete geçirmekle tatbik edildi. Fakat, İmam-Hatip Okullarının sayısı 1925 yılında 26'ya, 1926 yılında 20'ye, 1928-1930 yılları arasında ikiye düşmüş, 1930 yılında da tamamen kapanmışlardır.

İstanbul Darülfünûnu'nda açılan İlâhiyat Fakültesi de üniversitenin yeniden kuruluşunda, 1933 yılında, kapatılmış, yerine Edebiyat Fakültesi'ne bağlı İslâm İlimleri Enstitüsü açılmıştı. Bu Enstitü de 1936 yılında kapanmıştır. Böylece, Türkiye'mizde İslâm öğretimi ve eğitimi yapan hiçbir müessese kalmamış oldu.

Bu tatbikat, halkın hafızasında derin izler bıraktığından, İmam-Hatip Okulları üzerindeki hassasiyet yerinde görülmelidir.

DİN EĞİTİMİ İLE İLGİLİ MEVZUAT

Anayasamızın 10'uncu maddesi: "Devlet insanın maddî ve mânevî varlığının gelişmesi için gerekli şartları hazırlar" demekle, insanın mânevî varlığının içinde bulu-

nan dinî hususlara eğileceğini, bunun şartlarını hazırlamanın bir devlet görevi olduğunu kabul etmektedir. Anayasamızın 19'uncu maddesi: "..... din eğitim ve öğretimi ancak kişilerin kendi isteğine ve küçüklerin de kanunî temsilcilerinin isteğine bağlıdır" hükmüyle, din eğitim ve öğretiminin yapılacağını kabul etmiş oluyor.

Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun 4'üncü maddesi de dinî eğitim ve öğretim işinin Millî Eğitim Bakanlığı'na ve Üniversite'ye ait olduğunu sarih olarak belirtiyor. Yine Anayasamızın 153'üncü maddesi: "3 Mart 1340 tarihli ve 430 sayılı Tevhid-i Tedrisat Kanunu, Anayasa'ya aykırı olduğu şeklinde anlaşılamaz ve yorumlanamaz" demektedir. Böylece, Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun tatbikatı sebebiyle Anayasa Mahkemesi'ne iptal dâvası açılmayacağı anlaşılmış oluyor.

Anayasamızın 154'üncü maddesi: "Genel idare içinde yer alan Diyânet İşleri Başkanlığı özel kanununda gösterilen görevleri yerine getirir" der. Bu maddeye dayanılarak çıkarılan 22. 6. 1965 tarih ve 633 sayılı Diyânet İşleri Başkanlığı Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun'un niteliklerle ilgili 22'inci maddesinin konumuzla ilgili fıkraları şöyledir:

"a) Diyânet İşleri Başkanı ile Din İşleri Yüksek Kurulu Başkan ve üyelerinin, Diyânet İşleri Başkan yardımcılarının birinin, Dinî Hizmetler ve Din Görevlilerini olgunlaştırma Dairesi Başkanının, din öğrenimi veren yüksek dereceli okul veya fakültelerden en az birini bitirmiş olması,

"b) Teftiş Kurulu Başkan ve üyelerinin, müfettiş yardımcılarının Personel Dairesi Başkanı'nın din öğrenimi veren yüksek dereceli bir okul veya fakülteyi bitirmiş olması,

“c) Müftü ve vâizlerin dinî eğitim veren yüksek öğrenim müesseselerini bitirmiş olmaları (Müftülük ve vâizliklere bu niteliklerde istekli çıkmadığı takdirde İmam-Hatip Okullarının ikinci devresini bitirenler atanabilirler),

“d) Kadrolu İmam-Hatiplerin, İmam-Hatip Okulu ikinci devresini bitirmiş olmaları (bu nitelikte istekli çıkmadığı takdirde İmam-Hatip Okulları birinci devresini bitirenler alınabilirler).”

Böylece, İmam-Hatip Okullarının varlığının hukûkîliği kendiliğinden ortaya çıkmış oluyor. Bu okulların kaldırılması demek, 633 sayılı kanunun istediği elemanları yetiştirmemek, Anayasa ve diğer kanun hükümlerini yerine getirmemek demektir.

1949 VE SONRASI

1930 yılında İmam-Hatip Okullarının, 1933 yılında İlähiyat Fakültesi'nin kapanmasından 1949 yılına kadar din eğitimi veren, din öğretimi yapan okul kalmamıştı. Nüfusun artması, müslüman din âlimlerinin vefatı sonucu müslümanların dinî ihtiyaçlarını karşılayacak insanları yetiştirecek müesseselere şiddetle ihtiyaç duyuldu. Müslümanlar dışındaki din mensuplarının, yahudi ve hristiyanların, din adamlarını yetiştirecek okulları vardı. Bunlar, rahat ve huzur içinde dinî eğitim ve öğretimlerini yaparken, müslümanların din adamlarını yetiştirecek müesseseleri yoktu.

Bu ihtiyaç sebebiyle, İmam-Hatip Okullarının kapanmasından 19, İlähiyat Fakültesi'nin kapanmasından 16 yıl sonra Ankara Üniversitesi'ne bağlı olarak İlähiyat Fakültesi'nin açılması kararlaştırıldı. Bu konuda, o zamanki Şemsettin Günaltay kabinesinin Millî Eğitim Bakanı Tahsin Banguoğlu, Türkiye Büyük Millet Meclisi

si'nde şunları söylüyordu: "İlâhiyat Fakültesi kurulması arzusu memleketçe, muhtelif parti gruplarınca izhar edilmiş, yüksek heyetinizce benimsenmiş bir fikirdir. Bu arzuya uyarak ilk defa Ankara Üniversitesi'ne kadro alınması için Büyük Millet Meclisi'ne getirilen kanunun gerekçesinde: "Din meselelerinin sağlam ve ilmî esaslara göre incelenmesini mümkün kılmak, meslekî bilgisi kuvvetli ve düşünüşünde ihâtalı din adamlarının yetiştirilmesi için lüzumlu şartları sağlamak maksadiyle memleketimizde de Garp'taki örneklerine benzer bir İlâhiyat Fakültesi'nin kurulması" denilmek suretiyle ihtiyaç dile getirilmiş oldu. Bu ihtiyaç 1 Şubat 1949 tarihli tamimle ilkokullara program dışı din derslerinin konmasına, İmam- Hatip Kurslarının açılmasına, İlâhiyat Fakültesi'nin kurulmasına; 4 Kasım 1950 tarihinde din derslerinin ilkokul müfredat programlarının içine alınmasına, 1951 yılında İmam-Hatip Okullarının açılmasına, 1956 yılında ortaokullara din dersinin konulmasına, 1960 tarihinde Yüksek İslâm Enstitüleri'nin kurulmasına, 1967 tarihinde liselere din derslerinin konmasına sebep oldu.

Millî Eğitim Bakanlığı içinde teşkilât olarak şu merhaleler aşılmıştır: İmam-Hatip Kursları ile ilk önce İlk Öğretim Genel Müdürlüğü'ne verilen görev, daha sonra Özel Okullar Müdürlüğü'ne, 1958 yılından sonra Orta Öğretim Genel Müdürlüğüne aktarılmıştır. 1961 yılında Din Eğitimi müstakil bir daire haline gelmiş, Müdürlük olmuş, 1964 yılında Genel Müdürlük haline inkılâp etmiştir.

LİDERLER NE DEDİLER?

24 Ocak 1949 tarihinde Başbakan Şemsettin Günaltay tarafından okunan hükûmet programında, Günaltay şunları söylüyordu: "...Bütün diğer hürriyetler gibi, vatandaşın vicdan hürriyetini de mukaddes tanırız. Din

eğitiminin ihtiyarî olması esasına sadık kalarak, vatandaşların çocuklarına din bilgisi vermek haklarını kullanmaları için gereken imkânları hazırlayacağız.”

29 Mayıs 1950 tarihinde okunan hükûmet programında, Başbakan Adnan Menderes şöyle diyordu:

“Maddî bakımdan ne kadar ilerlemiş olursa olsun, millî ve ahlâkî sarsılmaz esaslara dayanmayan, ruhunda mânevî kıymetlere yer vermeyen bir cemiyetin, bugünkü karışık dünya şartları içinde kötü âkibetlere sürükleneceği tabiidir. Talim ve terbiye sisteminde bu gâyeyi göz önünde bulundurmayan, gençliğini millî karakterine ve an’anelerine göre mânevî ve insanî kıymetlerle techiz edemeyen bir memlekette, ilmin ve teknik bilginin yayılmış olması, hür ve müstakil bir millet olarak yaşamanın teminatı sayılmaz.”

1953 yılında toplanan Beşinci Millî Eğitim Şûrası’nda Millî Eğitim Bakanı Tevfik İleri, din eğitimi ve öğretimi hususundaki tereddütlere şöyle cevap veriyordu:

“Vatandaş çocuğuna din dersi okutmak istiyor. Yani Müslümanlık terbiyesini verdirmek, bunun ilk bilgilerini öğretmek istiyor. İki şık var. Medenî Kanun ona bu hakkı tanıdığına göre, ya diyeceksiniz ki; ben mekteplerime bunu sokmam, istediğin yerde istediğin din dersini verir. O takdirde korkunç hadise vukûa gelir. Ama sen onu okutmayacaksın, o cahildir, okumayacak, ben de okutmayacağım ama sen Kanun-i Medenî, Teşkilât-ı Esasiye Kanunu mucibince vicdan hürriyetine mâliksin, dinî terbiye ve bilgi vermek hakkına mâliksin. Bu, ne demektir? Bu yamaçtan öbür yamaca geçmeğe mâliksin ama arada köprü yoktur. Köprü olmayınca da tabii geçilmez. Köprüyü geçmek hakkına sahip oldun mu, köprüyü kurmak bir borçtur. Biz bunu yaptık, köprüyü kurduk.”

2 Temmuz 1962 tarihinde Başbakan İsmet İnönü bu konuda şöyle diyecekti:

“Anayasamızın teminatı altında bulunan vicdan, dinî inanç ve kanaat hürriyetini korumayı vazife sayıyoruz. Diyânet İşleri Başkanlığı’nın çalışmalarını halkımızın bugünkü ve yarınki ihtiyaçlarını karşılayacak yeterliğe ve verimli bir gelişmeye kavuşturabilmek, aydın din adamları yetiştirmek ve bunları lâayık oldukları refah seviyesine ulaştırmak için gerekli tedbirler alınacaktır.”

Nihayet 3 Şubat 1965 tarihinde Başbakan Süleyman Demirel, Türkiye Büyük Millet Meclisi’nde hükûmet programını okurken millete şunları vâdediyordu:

“İmam-Hatip Okulları, meslekî orta ve teknik okulların mezunlarına yüksek öğretim imkânlarını açık tutarak, kabiliyetlerini geliştirmelerini sağlayacağız.”

“Anayasamızın laiklik prensibini vatandaşın dinî ihtiyaçlarını baskı altında tutan ve ibadet hürriyetini, din eğitimi kısıtlayan bir çerçeve içerisinde mütalâa etmek mümkün değildir. Bütün medenî memleketlerde olduğu gibi iktisadî ve kültürel alanda memleketimizde de mânevî inanç ihtiyacını karşılayacak şekilde din eğitimi ne önem vereceğiz. Modern hayatın icaplarına uygun, kültürel seviyesi yüksek, vatandaş kütlelerini tatmin edecek, iyi eğitim görmüş din adamlarının yetişmesine gayret edeceğiz. Aydın din adamlarının yeterli vasıf ve sayıda yetiştirilmesi, üzerinde önemle duracağımız konulardandır.”

Halkın muhtelif zümrelerini temsil eden ve hepsi birleşince milletin mümessilleri olan liderlerin ağzından, halkın din eğitimi ve İmam-Hatip Okulları konusundaki hissiyatını, isteğini ve arzusunu öğrenmek mümkün oluyor. Halkın lideri, halkın hissiyat ve isteklerini dile getirir.

NETİCE

Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı tarafından VIII. Millî Eğitim Şûrası'na sunulan esaslarda ikinci devre orta öğretimde:

- 1) Üniversiteye,
- 2) Hem mesleğe hem de üniversiteye,
- 3) Hayata ve mesleğe

hazırlayan programların tatbik edileceği belirtilmektedir. Bu programların tatbikatında İmam-Hatip Okullarının yeri görülmemektedir.

Orta öğretimin birinci devresinde, yani ortaokulda okutulacak olan seçmeli derslerde İmam-Hatip Okullarına hazırlık mâhiyetinde hiçbir ders yoktur. Bu durum ve tutum, İmam-Hatip Okullarının bugünkü statüsü içinde kalacakları kanaatını vermektedir.

İmam-Hatip Okulları, halkın geniş desteğini gören bahtiyar okullarımızdandır. Köy çocukları, fakir çocuklar okuma imkânlarını bu okulların sıcak kucağında bulmaktadırlar. Bu okulların orta kısmı kapatıldığı takdirde binlerce çocuğun tahsilden kalma durumu yaratılmış ve bu da reformun istediği fırsat eşitliği ilkesine aykırı bir tutum olacaktır.

İmam-Hatip Okulları İslâm din adamlarını yetiştirdikleri için haliyle Kur'ân yazısını ve dilini öğreteceklerdir. Bunun için bu okulların birinci devresi, diğer meslek okullarından farklı bir durum arz etmektedir. Bu farklılık dikkate alınarak, bu okulların birinci devresinin aynen 4 yıl olarak kalması şarttır. Ancak, yan geçişleri temin etmek, inkişaf eden ve sonradan anlaşılan kabiliyetlere imkân vermek için İmam-Hatip Okullarının 4 yıllık birinci devresini bitiren öğrencilerin yöneltme sınıfına alınmala-

rı temin edilmelidir. Lise ve diğer meslek okulları ile, iş ve meslek kolları öğrencileri de, İmam-Hatip Okulları fark dersleri imtihanını vermek şartıyla İmam-Hatip Okullarına geçebilmelidirler.

İmam-Hatip Okullarının bu özel durumları sebebiyle İkinci Beş Yıllık Kalkınma Plânı'nda (sayfa 165) : "Köy Ebe Okulları ile İmam-Hatip Okullarının ilk devresi dışında, ortaokul seviyesindeki bütün meslekî okullar, genel ortaokul durumuna getirilecek ve bu amaçla 1968-1969 ders yılında ilk sınıflarına öğrenci alınmayacaktır. İlk Öğretmen Okullarının ilk devresi bu okullar içinde yatılı okullar şekline getirilerek devam edecektir" denmektedir.

Anayasa, Medenî Kanun ve Tevhid-i Tedrisat, Diyânet İşleri Başkanlığı Kuruluş ve Görevleri Hakkındaki Kanun'lara uymak, halkın hissiyatı ve isteğine değer vermek, ilkokullardan sonra halk çocuklarının okuma imkânlarını bulması, fırsat eşitliği ilkesine ve mesleğin özel durumu ile İkinci Beş Yıllık Kalkınma Plânı'nın görüşüne katılmak bakımından İmam-Hatip Okullarının bugünkü statüsü içinde kalması, şarttır ve zarûrîdir.*

* Yazı, aynı isimle yayınlanmıştır: Diyânet İşleri Başkanlığı Dergisi, cilt 10, sayı 104 - 105, Ocak - Şubat 1971. (MED)

İMAM - HATİP OKULLARI KAPATILIYOR MU ?

7 Ağustos tarihli Tercüman gazetesinde “32 İmam-Hatip Okulunun Orta Kısımı Kapatılıyor” başlıklı yazıyı okuyunca, “İmam-Hatip Okullarının sonu mu geldi ?” sorusu ister istemez beni meşgul etti. Aynı haberde, bu 32 İmam-Hatip Okulunun ikinci devresinin olmadığı ve bunların tamamen kapatılacağı, geri kalan ve ikinci devresi bulunan 40 İmam-Hatip Okulunun da birinci devrelerinin kapatılacağı ifade edilmiştir. Böylece orta kısım, yâni birinci devre olan 72 İmam-Hatip Okulunun tarihe karışacağı ortaya çıkmış oluyor. İkinci devre olarak kalacak olan 40 İmam-Hatip Okulunun da, birinci devreleri olmadan yaşayıp yaşayamayacağı çok şüphelidir.

HALKIN PARASI, HALKIN ÇOCUKLARI

İlkokuldan mezun olan ve bu 72 İmam-Hatip Okulunun orta kısımlarında okumak imkânı ve dernekler eliyle, yatacak yer, sıcak yemek bulan fakir çocukların, köy çocuklarının böylece okuma imkânları ellerinden alınıyor demektir. Halkın parası, yardımı ile yapılan binaların ve devamlı halktan yardım gören bu okulların, bundan böyle bu yardımdan da mahrum kalması neticesi doğuyor.

Halk, bu okulları, memleketin ihtiyacı olan imam ve hatiplerin yetişmesi ve kendi mânevî duygularına cevap verme ihtiyacını karşılamak için açmıştı, yapmıştı ve bakmıştı. Gaye ortadan kalkınca, haliyle, halkın yardımı da ortadan kalkacaktır.

Halk, devlet teminatına dayanarak bu yardımı yapmış, bu okulların açılmasını sağlamıştı. Devletin bu kapatma kararı, verdiği teminattan dönmesi anlamını da taşır. Bu bakımdan halk - devlet ilişkileri ve halkın devlete olan itimadını zedeleyen bir durum ortaya çıkabilir ki, konunun bu açıdan da incelenmesi ve tahlili gerekir.

Geriye kalan ve yalnız ikinci devreleri faaliyette bulunacak olan 40 İmam-Hatip Okulunun da, tedricen kapanması ihtimali büyüktür. Çünkü orta kısım, ikinci devreye kaynak vazifesi görmekte idi. Kaynak kuruyunca kaynağa bağlı neticelerin de kuruması tabiidir.

AYNI SÖZLER AYNİ BAHANELER

Gazetenin verdiği bu haber, beni mâziye götürdü. 1949 yılı 3 Ocak günü Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde zamanın Millî Eğitim Bakanı Tahsin Banguoğlu yaptığı konuşmada:

“Bu okullar (dinî meslek okulları), 1924 tarihinden itibaren açılmıştır. İstanbul Üniversitesi'nde bir İlahiyat Fakültesi ve memleketin muhtelif yerlerinde İmam-Hatip Mektepleri açılmıştı. Bu mektepler, Cumhuriyet hükümetleri tarafından kapatılmıştır, kapanmıştır... Bu müesseselerin niçin ve ne zaman kapandığını tesbit ettim. 1924-1925 yılında açılan İlahiyat Fakültesi'nin 284 talebesi vardı. Bu talebe, 1926-1927 yıllarında 167'ye,

1927-1928 yıllarında 53'e, 1929-1930 yıllarında 35'e, 1932-1933 yıllarında 20'ye düşmüştür. 1933 yılında üniversitede yeni teşkilât yapıldığından İlahiyat Fakültesi de "İslâm İlimleri Tetkik Enstitüsü" şekline ifrağ edilmiştir. Bu enstitü de bir müddet çalışmış, 1941'de talebesi ve hocası kalmadığından kapatılmıştır.

"1924 yılında dört sınıflı İmam ve Hatip Mektepleri açılmıştır. Bunların sayısı evvelâ 29 olduğu halde, 1925'te 26, 1926'da 20, 1927'de 2'ye düşmüştür ve bunlar 1930 senesine kadar devam etmiştir..."

"Meslekî okullar, mesleğe rağbet ölçüsünde rağbet görürler. Demek ki rağbet görmemişlerdir. Buna istinad edilerek Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun Cumhuriyet hükümetleri tarafından tatbik edilmediği iddia edilemez."

Hatırlarda olacağı gibi aynı konu 1971 bütçe müzakerelerinde tekrar alevlenmiş, eski Millî Eğitim Bakanlarından Sayın Orhan Dengiz, konuyu Sayın Tahsin Banguoğlu açısından değerlendirmişti.

Konunun münakaşasına girmeden evvel, iyice anlaşılması için, geçmişe dair bazı açıklayıcı bilgiler vermek yerinde olacaktır.

MEDRESELER

1913 yılında Şeyhülislâmlığa tayin edilen Mustafa Hayri Efendi, İstanbul medreselerini "Darü'l-Hilâfeti'l-Aliyye Medresesi" adı altında birleştirmişti. "İslâh-ı Medâris Nizamnamesi" adım taşıyan bir proje hazırlatarak hükûmete kabul ettirdi (1 Ekim 1914). Bu nizamnâmeye göre, bu medrese, tâlî kısım-ı evvel, tâlî kısım-ı sâni ve âlî olmak üzere üç kısımdan meydana gelmişti. Tâlî kısım-ı evvel ile, tâlî kısım-ı sâni liselerin her iki devresi-

ne, âlî kısmı da üniversiteye paralel kuruluşlardı. Her kısmın süresi dörder yıl olmak üzere bütün tahsil 12 yıldı.

Âlî kısmın üstünde “ulûm ve fûnûnda mütehassıs yetiştirmek ve öğretim süresi iki yıl olmak üzere Medresetü'l-Mütehassısîn” açılmıştı. Bu ihtisas medresesi bir nevi doktora öğretimi yapacaktı. Bu medreseler yatılı idi. İstanbul'da medreseye ilk alınan öğrenciler için ihzârî (hazırlık) sınıf kabul edilmişti. İstanbul dışındaki bütün medreseler, Taşra Medresesi adı altında toplanmış ve beş yıllık yeni bir programa bağlanmıştı.

Ayrıca, Darü'l-Hilâfe Medresesi'nin yanında, İstanbul'da, din hizmetleri için lüzumlu elemanlar yetiştirmek üzere Evkaf Nezareti'ne bağlı dört yıl tahsil süreli “Medresetü'l-Vâizîn” ile “Medresetü'l-Eimme ve Hutebâ” adı altında daha kısa süreli medreseler de kuruldu. Bu iki kuruluş, sonradan birleştirilerek tek kuruluş haline getirildi ve “Medresetü'l-İrşâd” adı verildi. Vâizler şûbesinin tahsil müddeti üç yıl, hatip ve imamlar şûbesinin iki yıl olarak kabul edildi.

15 Nisan 1915 yılında kabul edilen bir kanunla, Darü'l-Hilâfeti'l-Aliyye Medresesinin tâlî kısm-ı evvel'ine, ibtidâ-i hâriç; tâlî kısm-ı sânî'ye, ibtidâ-i dâhil, âlî kısma sahn, Medresetü'l-Mütehassısîn'e de Medrese-i Süleymaniye adı verilmek suretiyle isimlendirmede eski medrese âdetine uyuldu.

1923 yılında Şer'iye ve Evkaf Vekâleti işi bütün olarak tekrar ele almış, teşkilâtı 2 yıl ihzârî, 3 yıl ibtidâ-i hâriç, sınıf-ı mahsusla birlikte 4 yıl ibtidâ-i dâhil, 3 yıl sahn (âlî) ve 3 yıl Medrese-i Süleymaniye (Medresetü'l-Mütehassısîn) olmak üzere 15 yıl tahsil müddetli bir sistem haline getiren bir program kabul etmişti.

KAPATILAN MEDRESELERİN TALEBELERİ

3 Mart 1340 (1924) tarih ve 430 sayılı Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile bu medreseler tarihe karıştı. Kanunun ruhu şu iki maddede toplanmıştı:

1) Türkiye dahilindeki bütün ilim ve öğretim müesseseleri Millî Eğitim Bakanlığı'na bağlanmıştır.

2) Şer'îye ve Evkaf Vekâleti veya özel vakıflar tarafından idare olunan medrese ve mektepler, Millî Eğitim Bakanlığı'na devredilmiş ve bağlanmıştır.

Bu kanunla, İstanbul'da rmış bulunan Medrese-tü'l-İrşâd ve İstanbul dışında açılan Taşra Medreseleri'nin yerlerini 1924 yılında açılan İmam ve Hatip Mektepleri almıştı. Darü'l Hilâfeti'l-Aliyye medresesinin âli (sahn) ve ihtisas medresesi (Süleymaniye medresesi), Darülfünun'da açılan İlâhiyat Fakültesi'ne yerini terk etmişti. Sahn ve ihtisas medreselerindeki öğrencilerin bir kısmı İlâhiyat Fakültesi'ne alındı. Şer'îye ve Evkaf Vekâleti ilgâ edilmekle beraber dinî öğretim ve eğitim devam etmişti. Şer'îye ve Evkaf Vekâleti'ni ilgâ eden 3 Mart 1340 tarih ve 429 numaralı kanun, Türkiye Cumhuriyeti dahilinde bulunan dinî müesseselerin hepsini Diyânet İşleri Reisliği'ne bağlamış ve halkın dinî işlerini tedvir etmek vazife ve mes'uliyetini bu reisliğe yüklemişti. Reislik işlerini yapabilmek için din adamlarına muhtaçtı. Bunu da Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile Millî Eğitim Bakanlığı üzerine almıştı.

Bugün de durum aynıdır. Din adamlarını yetiştirme işi Millî Eğitim Bakanlığı'nın, fakat bunları Millî Eğitim Bakanlığı dışında, din işlerinde ve Diyânet İşleri teşkilâtında görevlendirme işi Diyânet İşleri Başkanlığı'nındır.

DAHA NELER KAPATILDI?

Eski Millî Eğitim Bakanlarından Hasan Âli Yücel, *Türkiye’de Orta Öğretim* adlı eserinin 54’üncü sayfasında, 1924 tarihinde 29 adet olan İmam-Hatip Mekteplerinin en son kalan Kütahya ve İstanbul İmam-Hatip Mektepleri için “1929 - 1930 ders yılında bunlar da lâğvedilerek bu okullar tamamen tarihe intikal etmişlerdir” demektedir.

Eski Diyânet İşleri Bakanı merhum Ahmed Hamdi Akseki, 18. 12. 1950 tarihinde yazdığı “*Din Tedrisatı ve Dinî Müesseseler Hakkında Bir Rapor*” adlı raporunda “adları İmam ve Hatip Mektebi’ne çevrilmiş bulunan 38 din müessesesi de yine Vekâlet’in emri ile birer birer kapatılmış” demek suretiyle Hasan Âli Yücel’le bu konuda görüş birliğine varmıştır ve bu okulların Millî Eğitim Bakanlığı tarafından kapatıldığına kanidir.

1930 yılında İmam-Hatip Mektepleri kapanmış veya kapatılmıştır. İstanbul Darülfünûnu’nda açılan İlâhiyat Fakültesi de Üniversite’nin yeniden kuruluşunda, 1933 yılında kapatılmış, yeni Edebiyat Fakültesi’ne bağlı “İslâm İlimleri Enstitüsü” açılmıştı. Bu enstitü de, Ban-guoğlu’nun ifadesine göre 1941 yılında, İsmet Parmaksızoğlu’nun *Türkiye’de Din Eğitimi* adlı eserine göre 1936 yılında kapanmıştır.

Darü’l-Hilâfeti’l-Aliyye Medresesinin yüksek kısma ve oradan ihtisasa öğrenci yetiştiren orta ve lise tahsiline paralel sekiz yıllık kısımları kapanınca, hâliyle, Darülfünun’da açılan İlâhiyat Fakültesi’nin kaynağı kurumuş, yıldan yıla, öğrenci adedi azalmış, nihayet kalmamış ve müessese kapanmıştır.

DİYANET AÇAMAZ, MİLLÎ EĞİTİM AÇMAZ!

Diyânet İşleri Reisliği'nin elinde, kendi teşkilâtı için eleman yetiştirecek müessesesi yoktu. Millî Eğitim Bakanlığı da kanunun emrine rağmen Reisliğe eleman vermeyince, halkın ihtiyacı olan din adamı sıkıntısı çekilmeye başlandı. İslâm dini zamanla tahsilsiz, ehil olmayan ellerde kaldı. Bu durum, mânevî alanda büyük bir boşluk meydana getirdi.

Câmilerde namaz kıldırarak, hattâ bazı köylerde, insana karşı yapılması gerekli son vazife olan dinî merasimi yapacak kimse kalmadı. Cenazelerin günlerce imam beklediği, bundan 25 yıl evvel dolaşan rivayetler arasında söylenirdi. Mevcut imamların tahsisatlarının çok düşük olması, bazı yerlerde bayram namazlarından sonra, hocalar için, mendil açılarak sadaka toplandığı görülen gerçek olaylardandır.

MADDECİLİK, AHLÂKSIZLIK VE MİSYONERLER

Okullardan din derslerinin tamamen kaldırılması, dinî eğitime son verilmesi de bu duruma eklenince, korkunç bir mânevî boşluk meydana geldi. Bu boşluktan misyonerler istifadeye kalktığı gibi, bâtil bazı düşünce ve fikirler de bu boşluğu doldurma veya bundan istifade etme gayretine düştü. Halk tabakaları, din diye, kendilerine menfaat temin etmek isteyen kişilerin sunduğu hurafeleri kabule başladı. Artık, İslâmiyet'le ilgisi olmayan, fakat dine benzeyen birtakım tutkular, yoz duygular, fertlerin vicdanını doldurmağa başladı. Halktaki din duygusunu, yine dinle doldurma zarureti sonradan, fakat çeyrek asır sonra anlaşıldı.

Bu arada, materyalizm (maddecilik, dinsizlik), aydınlar ve okumuşlar arasında hâkim bir fikir olarak belirdi. Bunun sonucu, menfaat ve menfaate düşkünlük ihtiras halini aldı. Bencillik, fertlerde ikinci bir tabiat haline geldi. Menfaatperestliğin sonucunda, şuursuz bir israf, zevk ve sefa sürme gayreti belirdi. Böylece, cemiyetimizde fuhuş, kumar, içki, yalancılık, vurgunculuk, karaborsa, kısa zamanda zengin olma ihtirası aldı yürüdü, yaygınlaştı. Herkes, ne vurursam kârdır düşüncesi içine girdi. Milletdaşını, vatandaşını, dindaşını düşünmez; kimse kimsenin derdi ile meşgul olmaz oldu. Yardımlaşma duyguları zamanla iyice zayıfladı.

DİN ADAMLARI DÜŞKÜNLEŞTİ

Din adamlarının genellikle fakir, okul görmemiş, bilgisiz ve düşkün halleri, âciz, korkak ve zavallı imam tipini doğurdu. İmamın vakur hali, lider olma vasfı kayboldu. Bunların karşısında ise, sebeplere inemeyen, düşünme vasfından mahrum bazı yarı aydınlar türedi. Bunlar, İslâm din adamlarını hakir gören, üniversite tahsili yapmış olan papazı öven, ona hayranlık besleyen tiplerdi.

Hattâ, bazıları daha ileri giderek, câmilerimizi kili-seye benzetmeyi "*dinde reform*" sloganları ile isteme, bazıları da Avrupa'dan din filozofları getirip câmilerimizde va'z ettirmek üzerinde raporlar düzenleme gayreti içine girdiler. İslâm dininde olmayan şeyleri, İslâm dini adına yapmak, reformcu geçinmek modası aldı yürüdü.

Dinî boşluğun doğurduğu bu şımarık, dengesiz ve densiz davranışlar, sessiz ve vakur büyük halk kitlelerinin reaksiyonuna sebep oldu. İçten içe işleyip büyüyen bu reaksiyon, siyaset, siyasî liderler ve siyasî teşekküller

üzerinde kendini gösterdi. 1948 yılında, merhum Hamdullah Suphi Tanrıöver'in ağzından, Büyük Millet Meclisi kürsüsünde bu reaksiyon dile geldi. Dalga dalga yayıldı. Dinî vecdin heyecanı, boş geçen yılların teessürü, dine karşı duyulan hasretin coşkunuğu her yeri sardı. Bugünkü duruma gelinceye kadar olanların hikâyesi uzun, fakat ibret vericidir.

KASIT ESKİ, BAHANELER ÇELİŞKİLİ!

VII. Millî Eğitim Şûrası'ndan, hattâ daha evvelinden devam edip gelen tek tip ortaokul fikri, VIII. Millî Eğitim Şûrası'nda ele alınmıştır. VIII. Millî Eğitim Şûrası'nın kabul ettiği ve 5. 11. 1970 tarihinde Millî Eğitim Bakanı Orhan Oğuz tarafından tasdik edilen kararlarda, bu konuda çelişme vardır. Bir taraftan "zaman kaybına yer vermemek için bu devrede öğretim ihtisaslaşmaz" ve "birinci devre orta öğretim programı, bütün ikinci devre programlarının ortak gövdesidir ve bu programın uygulandığı okul, tek tip ortaokuldur" denirken, diğer taraftan "aynı ortaokul programı, ikinci devre genel, meslekî ve teknik okulların varsa birinci devrelerinde de uygulanır. Bu okullarda seçmeli derslerin sayı ve çeşitleriyle bunların uygulama ve laboratuvar çalışmaları, ilgili okulun ikinci devresinin amaçları ve özellikleri dikkate alınarak artırılabilir" denmektedir.¹

İMAM - HATİP OKULLARI NEDİR?

Yukarıdaki ibarede geçen meslekî ve teknikten kasıt, yalnız Meslekî ve Teknik Öğretim Müsteşarlığına bağlı okullar ise, söyleyecek sözümüz yoktur. Çünkü

1. Tebliğler Dergisi, 16 Kasım 1970, sayı 1631.

İmam-Hatip Okulları, meslek okullarıdır fakat meslekî ve teknik okullar grubu içinde değildir. Aynı zamanda İmam-Hatip Okulları, ikinci devre genel okullar içine de girmez. Çünkü genelden kasıt, genel kültür veren liseler olmak gerekir. O zaman tırnak içine aldığımız hükmün dışında kalan İmam-Hatip Okullarının bu hükümden istifade etmemesi gerekir. Yâni birinci devrelerinde, ikinci devrelerine hazırlayıcı faaliyette bulunamazlar mânâsı çıkar.

Biz buradaki “meslekî okullar” tâbirini, İmam-Hatip Okullarını içine alan bir tâbir olarak düşünürsek, bu takdirde, orta kısmı bulunan ve kendine has özelliği olan İmam-Hatip Okullarının hiç olmazsa birinci devresinin seçime tâbi derslerinde Şûra’nın bir esneklik payı bıraktığı “tek tip ortaokul” katı hükmünü yumuşattığı sonucuna varabiliriz. Bu temkinli tutum, 1970 yılı Aralık ayında Millî Eğitim Bakanlığı’nda yapılan İmam-Hatip Okulları müdürleri ve her okul öğretmenler kurulunun seçtiği birer öğretmenin ve Diyânet İşleri Başkanlığı mensubu bazı şahısların da iştirak ettiği toplantıda alınan kararlarda da görülmektedir. İstikbale ait İmam-Hatip Okulları ile ilgili bu kararlar, İmam-Hatip Okulları temsilci öğretmenleriyle müdürlerine aldırılmıştır.

BOŞ KAFALAR, BOŞ VİCDANLAR

Tek tip ortaokula gidilirken ve bu yolla İmam-Hatip Okullarının birinci devreleri kaldırılmak istenirken, dönüp geçmişe bakmakta büyük faydalar vardır. Bu defa, sosyal bünyemizde doğacak olan boşluğu, bunun sonucunda doğacak patlama ve sarsıntıları, geçmişte olduğu gibi toparlamak, sarmak, yerine getirmek ve koymak belki de kolay olmayacaktır. Ruhları boş kalan gençlerimizin

Mao'yu, Lenin'i, Stalin'i kendilerine lider yapmak ve memleketimizin kalkınması konusunda fikir ve liderlerini dış memleketlerde ve yabancı milletlerde aramak sevdasına düştüğü zamanımızda, ruhları, vicdanları, kafaları boş bırakmaktan kaçınmanın gerekliliğini uzun boylu anlatmaya lüzum olmadığı kanaatindeyim.

Doğacak boşluğu ve neticelerini yarın soracak olan tarih karşısında onlar, sayın Banguoğlu'nun sığındığı mazereti de bulamayacaklardır.

İmam-Hatip Okullarının kapatılması ile doğacak maddî ve mânevî mes'uliyet, bugünkü idarecilerin ve karar verenlerin omuzlarına yüklenecektir. Tarih karşısında onlar sorumlu olacaklardır.

Bu müesseseleri kapatmak değil, programlarında aksaklık varsa düzeltmek gerekir. İhtisas sahibi, doktora yapmış, İslâm ilimleri doçent ve profesörlerinin yetiştirilmesi şarttır. Bunun için de üniversite reformu yapılırken, özel okullar akademiler haline gelirken; Yüksek İslâm Enstitülerini de akademi haline getirmek, bu okullarda asistanlık ve doktora müessesesini kurmak, öğrencilerine doçent, profesör olma imkânlarını vermek, ayrıca ihtisas kürsüleri kurmak gerektir. Yapılacak olan budur. Yoksa mevcudu yok etmek değil... *

* Yazı, aynı isimle yayınlanmıştır: Tercüman gazetesi, 18 ve 19 Ağustos 1971. (MED)

SU UYUR, DÜŞMAN UYUMAZ!

İstanbul Yüksek İslâm Enstitüsü'nde vuku bulan üzücü olaylarda kabahatli aramaktan ziyade, bu kabil üzücü hâdiselerin, İslâm ahlâkı ile ahlâklanacak gençleri yetiştiren bir eğitim kuruluşunda olmasının müslümanların gönlünde doğuracağı acılara temas etmek istiyorum. *

Bu olaylar, bizim gibi yaşları elliyi bulmuş olanların endişe ve çok derin ıstırap duymalarına sebep olmuştur. Düşündüklerimi anlatabilmek, korkumu genç okuyucularıma duyurabilmek için, haliyle, biraz geriye gitmek, oradan bugüne gelmek zaruretinin duydum. Ancak bu yolla, bize nazaran genç olanlar, din eğitimi ile İslâm din adamları ve âlimleri yetiştirilmesi konularında nereden nereye geldiğini anlayabileceklerdir.

YAKIN TARİHE BAKIŞ

1924 yılında kapatılan medreselerin yerlerine açılan Dârülfünûn'daki İlâhiyat Fakültesi ve İmam-Hatip

* Yüksek İslâm Enstitüsü talebelerinin bir kısmı, 1977 yılında, biraz da o sırada pek yaygın olan "boykot" modasının tesiri ile, "Okullarının akademi yapılması" isteğini ileri sürerek, kısa bir müddet, derslere girmemişlerdi. Bu arada üzücü birkaç hadise de vuku bulmuştu. (MED)

Mektepleri, çok nâmusait bir atmosfer içinde, verimsiz birkaç yıllık çalışmadan sonra, 1930 yılında Mektepler ve 1933 yılında da Fakülte kapatılmıştı. Aslında Türk okullarında İslâm dini ile ilgili eğitim ve öğretim 1924 tarihinde son bulmuştu.

Her ne kadar Şer'iye ve Evkaf Vekâleti'ni ilgâ eden ve Diyânet İşleri Reisliği'nin kurulmasına dair olan 429 sayılı Kanunun 5 ve 6'ıncı maddeleri Türkiye Cumhuriyeti memâliki dahilindeki bütün câmi ve mescidlerin idaresini, câmi ve mescidlere müezzin, imam, hatip, kayyim gibi müstahdemlerin, müftülerin tâyin ve nakillerini Diyânet İşleri'ne bağlamışsa da bu elemanların yetiştirilmesi işi, 430 sayılı Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun 4'üncü maddesiyle Millî Eğitim Bakanlığı'na verilmişti.

Ne var ki bu bakanlık tarafından neşredilmiş olan Millî Eğitimle İlgili Kanunlar'ın 1. Cildinde, Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun, "yüksek diniyat mütehassısları yetiştirmek üzere Dârülfünûn'da bir İlâhiyat Fakültesi'nin, imamet ve hitabet gibi din hizmetlerine ait elemanların yetiştirilmesi için de mekteplerin açılmasını" isteyen 4'üncü maddesinin, Darülfünûn'un ilgâsına ve üniversite teşkiline dair olan 2252 sayılı kanuna bağlı kadro cetveli ile hükümsüz olduğu ifade edilmişti. Bu ifade, Diyanet İşleri için, imam, hatip, müftü ve yüksek seviyeli din mütehassısları yetiştirecek olan Millî Eğitim Bakanlığı'nın, artık bu elemanları yetiştirmeyeceği mânâsını taşımaktaydı. Nitekim öyle oldu.

Diyânet İşleri Başkanlığı, kendi teşkilâtı için lüzumlu elemanlarını kanunun kendisine yetki vermemesi sebebiyle yetiştirme imkânlarından mahrum iken, Millî Eğitim Bakanlığı da, kendisine, bahsi geçen elemanları yetiştirmek için yetki veren Tevhid-i Tedrisat Kanu-

nu'nun 4'üncü maddesinin hükümsüz olduğuna inanmakla, bu yetiştirme vazifesini yapmamıştı.

Böylece, Türk milletine, dinî hizmetlerini görecek imam, hatip ve müezzinlerini, Türk milletine dinî konularda yardım edecek müftülerini, Türk milletine dinî konularda ışık tutacak olan din âlimlerini yetiştirecek hiçbir makam ve kuruluş kalmamış oldu.

“MİLLÎ EĞİTİM”İN DİNE KARŞI İNADI...

Millî Eğitim Bakanlığı bu görüşünde o kadar ısrarlıydı ki, İmam-Hatip Okullarının ve Yüksek İslâm Enstitüsü'nün açılmasından sonra dahi, 1960 yılında basılmış olan Millî Eğitimle İlgili Kanunlar'ın ikinci cildinde, Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun 4'üncü maddesini kanun metnine koyduğu halde (birinci ciltte koymamıştır), şöyle bir dipnotu düşmeyi ihmal etmemiştir:

“Bu maddeyi, İstanbul Darülfünûnu'nun ilgâsına ve Maarif Vekâletince yeni bir üniversite kurulmasına dair olan 31.5.1933 tarihli ve 2252 sayılı kanunun, İstanbul Darülfünûnu ile ona bağlı müesseselere ait bütün kurumlar ve hükümler, 31 Temmuz 1933 tarihinden itibaren mülgadır, diyen 12'inci maddesi hükmü ile karşılaştırınız.”

Böylece, Millî Eğitim Bakanlığı 1960 tarihinde, halen, Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun 4'üncü maddesinin ilgâ edildiğine kânidir ve bunu duyurma gayreti içindedir. Millî Eğitim Bakanlığı'nın bu anlayışı sebebiyledir ki, Türkiye'de İmam-Hatip Okullarıyla İlâhiyat Fakültesi tamamen kapatılmıştı ve bu, sanki hiç açılmamak üzere yapılmıştı...

İSTIRAP ÇIĞLIĞI

Din âlimlerinden, din dersi verecek öğretmenlerden, din eğitim ve öğretiminden yoksun kalmak, ebeveynin çocuklarına İslâm dinini öğretecek hiçbir imkâna sahip olmayışları; evlerinde çocuklarına Kur'ân-ı Kerîm'in okunmasını öğretmeye kalkanların evlerine baskın yapılması; jandarma veya polis nezaretinde karakollara götürülmeleri; ölmüş olan bir müslümana, en son insanî ve dinî vazifenin yapılabilmesi için "hoca" bulunmaması; bu sebeple cenazelerin bazı köylerde günlerce bekletilmesi gibi olaylar, milletin sabrını taşırmaya başlamıştı. 1946 yılında verilen yarım hürriyet, bütün bu olayların, bir ıstırap çıığı halinde dile getirilmesine sebep oldu.

Bizim-yaşımızda olanlar, çok özel haller müstesna, dinî öğretim ve eğitimden mahrum olarak yetiştiler. Kur'ân-ı Kerîm'i öğrenebilmeleri için, hoca bulamamanın, bu yüzden Kur'ân-ı Kerîm'i okuyamamanın ıstırabını çektiler. Bugünleri yaşamamış olanlar, böyle bir ıstırapları olmayanlar, bu ıstırabın nasıl yakıcı, kavurucu bir ıstırap olduğunu bilemezler. Allah, o karanlık günleri bir daha bu millete göstermesin.

İMAM - HATİP OKULLARI AÇILIYOR

1948 yılında toplanan CHP Kurultayı'na, Türk milletin dinini öğrenebilmek, cāmilerinde imam bulabilmek istekleri geldi. Buna çareler aranırken, unutulmuş olan veya Millî Eğitim Bakanlığı'nın ilgâ edildiğini "sandığı" Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun 4'üncü maddesi hatırlandı. İlâhiyat Fakültesi'nin ve İmam-Hatip Okullarının açılabilceğı ileri sürüldü. Buna rağmen on aylık İmam-Hatip kurslarının açılmasına karar verildi. Seçmeli olmak üzere, ilkokullara din dersleri girmeğe başladı.

13.10.1951 tarihinde Müdürler Komisyonu kararı ile, ilkokula dayalı, birinci devresi dört yıl, ikinci devresi üç yıl olan yedi yıllık İmam-Hatip Okullarının açılmasına imkân hazırlandı. 17. 10. 1951 tarihinde ilk defa İstanbul İmam-Hatip Okulu açıldı. Sonra bunu diğerleri takip etti. Bütün maddî imkânsızlıklara, engellemelere ve menfî raporlara rağmen İmam-Hatip Okulları gerçekleşti. Kendi istikametinde yürüdü.

Ne var ki bu okulların son duruma göre, dört yıllık olan ikinci (lise) devreleri kanunun teminatı altında olmasına rağmen, üç yıllık olan birinci devreleri (orta kısım) hâlen kanun teminatı altında değildir.

YÜKSEK İSLÂM ENSTİTÜSÜ AÇILIYOR

10.6.1959 tarih ve 7344 sayılı Maarif Vekâleti Kuruluş Kadroları Hakkındaki 4926 Sayılı Kanun'a bağlı cetvellerde Yüksek İslâm Enstitüleri İçin Kadro Eklenmesine Dair Kanun'a dayanılarak, Yüksek İslâm Enstitülerinin açılmaları mümkün olmuştur.

19.11.1959 tarihinde ilk olarak, bir ilkokulun binası içinde, İstanbul Yüksek İslâm Enstitüsü 75 öğrenci ve 4 asil öğretim üyesi ile faaliyete geçmişti. Bu enstitü, esas binasına kavuşuncaya kadar zor ve çetin günler geçirmiştir.

Bütün maddî imkânsızlıklarına rağmen, öğrenciler ve öğretim üyeleri arasındaki feragat ve fedakârlık duyguları, bir yüksek tahsil kuruluşuna kavuşmanın sevinci, Enstitü'deki mânevî havanın mükemmelliği, öğrencilerin öğrenme ve yetiştirme azmi, öğretmenlerin yetiştirme gayretleri, maddî imkânsızlıkların getirdiği ve getirmesi muhtemel sıkıntıları yok ediyordu. Bu ilk Enstitü, maddî

bakımdan belki kifayetsiz, fakat mânâ bakımından mükemmel idi.

SU UYUR, DÜŞMAN UYUMAZ!

Yüksek İslâm Enstitüsü'nün öğretime başlamasından altı ay sonra, 1960 yılının 27 Mayıs'ında ihtilâl oldu. Enstitü'nün öğretime başlamasından bir yıl sonra da, Millî Eğitim Plânının Hazırlığı İle İlgili Görevli Komisyon, raporunu bitirmiş, Bakanlık makamına sunmuştu. Bu raporun 44'üncü sayfasında şu hükümler yer alıyordu:

"İstanbul'daki Yüksek İslâm Enstitüsü'nün Tevhid-i Tedrisat Kanunu hükümlerine aykırı olarak kurulmuş olduğu neticesine varılmıştır... Komisyonumuz, üniversite dışında kurulmuş olan, sözü geçen Enstitü'nün devam ettirilmesine tüzüm bulunmadığı kanaatine varmıştır."

Kanunla kurulmuş bulunan Yüksek İslâm Enstitüsü'nün, Millî Eğitim Bakanlığı'nın mülga saydığı bir kanuna aykırılığı (Anayasa'ya değil) iddia edilerek, açıldığından bir yıl sonra, o günkü şartlardan istifade edilerek hemen kapatılması karar altına alınmış ve Bakanlık makamına teklif edilmiştir.

"KAPATAMADIK, BARİ DEJENERE EDELİM!"

İstanbul Yüksek İslâm Enstitüsü, Komisyon'un bu menfî kararına rağmen, Allah'ın yardımı ile kapatılmadı. Fakat, 31 Ocak 1961 ve 17 Mart 1961 tarihleri arasında toplanan Öğretmen Yetiştirme Komitesi, raporun yazılması işini Şükrü Koç ve Hürrem Arman'a bırakarak dağılmıştı. Rapor yazıldıktan sonra üyelere okunmuş, Şükrü Koç, bu okunmadan sonra, son düzeltmeleri yapmıştı.

Bu rapora göre, Enstitü'nün kuruluş gayesi, aydın din adamı ve din dersleri öğretmeni yetiştirmektir. Bu itibarla, yüksek seviyeli din adamı yetiştirmeyi hedef alan müfredat programı değiştirilmeliydi. Bunun için raporun "Yönetmelik ve Program" başlığı altında şu fikirler yer alıyordu:

"Yüksek İslâm Enstitülerinden yetişecek olanların, öğretmenlerin bütün vasıflarını hâiz, devrimci, müspet birer din adamı olmaları arzu edilmektedir. Bu hususun temini, onların yetiştirilme tarzı ile sıkı sıkıya ilgilidir."

Bu rapora göre: *"Yüksek İslâm Enstitüsü'nün esas hedefi, orta dereceli okullara din dersleri öğretmeni yetiştirmek olduğundan öğretim programları, ortaokul din dersleri programları gözönünde bulundurularak tespit edilmeli, öğrenciler buna göre yetiştirilmelidirler. Ortaokullarda din dersleri saatleri az olacağından, öğrencilerin bir de ek branşla techiz edilmeleri, Eğitim Psikolojisi, Sosyoloji, Öğretim Metodu ve Uygulaması gibi derslere yeteri kadar yer verilmelidir."*

Ayrıca, Yüksek İslâm Enstitüleri mezunlarının *"Yayacakları dinî görüşün ve halka yapacakları etkinin müspet ilimle, devrim ve laiklik prensipleri ile çelişmemesi için, vakti geçirilmeden, Enstitü'nün genel kültür dersleri arasına Türk Dili, Genel Ekonomi, Genel Sağlık, Astronomi, Madde ve Enerji Bilgisi, Medenî Hukuk, öğretmenlik bilgisi programı içine Genel Psikoloji, Eğitim Psikolojisi, Sosyoloji ve Eğitim Sosyolojisi, Metod dersleri de alınmalıdır. Beden Eğitimi dersleri eklenmeli, Resim, Müzik gibi güzel sanatlar koluna da serbest çalışma olarak yer verilmelidir."*

Raporda güzel ve kandırıcı cümleler arasında teklif edilen ve cazip gibi görünen program tatbik edildiği an-

da, Yüksek İslâm Enstitüsü'nün meslek derslerine yer kalmamakta, Yüksek İslâm Enstitüsü, ağırlık noktası olan yüksek seviyeli din adamı yetiştirme vasfını kaybetmektedir.

Dikkat edilirse bu rapor, Millî Eğitim Plânının Hazırlığı İle İlgili Komisyon Raporu'nda olduğu gibi, hukukî bir gerekçe ortaya koyup Yüksek İslâm Enstitüsü'nün kapatılmasını istemiyor, bilâkis, müstakil ve güzel binalarda öğretim yapmasını istiyor, fakat kuruluş gayesini ve mahiyetini değiştirerek dejenere etmeğe çalışıyor.

NETİCE

Kavgalar, boykotlar, müdür dövmeler, müslüman için neticeye götürücü yollar değildir. Aslında gayet şuurlu olarak, Yüksek İslâm Enstitülerine nereden, kimlerden ve nasıl tehlike geleceğini bilerek, bu enstitülerin akademi haline gelmelerini, öğrenci ve öğretim üyeleri bütünlüğü içinde, akılcı bir yoldan, fakat, İslâm ahlâkına uygun olarak gerçekleştirmek mümkündür. Bu yolla neticeye varılamadığı takdirde, Yüksek İslâm Enstitülerinin Akademi haline gelmesi için mücadeleye atılmak, hepimiz için bir vazife halini alır. *

* Yazı, daha önce yayınlanmıştır: *"Yüksek İslâm Enstitüleri Mensuplarıyla Hasbihal"* Sabah gazetesi, 4 ve 5 Kasım 1977. Adını, Merhum Hocamız tarafından konulmuş olan "Su Uyur, Düşman Uyumaz" arabaşlığından ilham alarak değiştirdik. 1977'den 1997'ye yirmi yıllık hadiseleri dikkatle takip eden mü'min okuyucular, bu atasözünün ne derin, ne ihmâl olunamaz bir gerçeği ifade ettiğini, bu yazıyı okuyunca daha büyük bir azim ile tasdik edeceklerdir. "Sabah" gazetesinin de o tarihte, bugünkü "yabancı" kadro tarafından değil, dindar müslümanlar tarafından çıkarıldığını kayd etmeliyiz. (MED)

Yüksek İslâm Enstitüleri yönetmeliğinin bilhassa “gaye” maddesinin değiştirilmesi, Farsça dersinin ve Tasavvuf Tarihi dersinin kaldırılmasına, Kur’ân-ı Kerîm, Arapça ve Siyer derslerinin azaltılmasına sebep olmuştur.

İstanbul Yüksek İslâm Enstitüsü’nde meydana gelen nahoş olaylar sebebiyle “*Yüksek İslâm Enstitüleri Mensupları İle Hasbihal*” başlıklı yazımın “*Su Uyur Düşman Uyumaz*” paragrafında, bugünlerin geleceğini yazmıştım.

Gaye maddesinde yapılan değişiklik, ileride, daha da büyük tahriplere sebep olabilir; zamanla Yüksek İslâm Enstitüleri, Eğitim Enstitüleri haline dönüşebilir. Çünkü, Türkiye’deki sol, bu işi böyle programlamıştır.

Ben, o tarihte yazdığım yazıda, Yüksek İslâm Enstitülerini, öğretmen ve öğrencileriyle bir bütün halinde ele almış, anlaşmazlıklarını terk etmelerini, müesseselerinin tehlikede olduğunu, bu itibarla bütünleşmelerini ve Yüksek İslâm Enstitülerine gelecek tehlikeleri, bir bütün halinde, müşterek olarak karşılamaları gerektiğini yazmıştım.

DİNSİZ CEMİYET İSTİYORLAR!

Yüksek İslâm Enstitülerini yok etmeğe çalışan zihniyet, aslında İslâmiyet'e düşman olan zihniyettir.

Bu zihniyet, Türkiye'de İslâmiyet'i zayıflatmak, hem Türk insanını, hem de Türk milletini dinsizliğe itebilmek için, İslâmiyet'e cepheden taarruz etmemiş, hattâ İslâmiyet'i övmüş; fakat, İslâm dinini cemiyetimizde dinamik hüviyetiyle ayakta tutacak müesseselerin kökünü kurutmak suretiyle, dinsiz bir cemiyetin bütün şartlarını hazırlamıştır.

19 Kasım 1959 tarihinde Yüksek İslâm Enstitülerinin kurulması, bu zihniyet mensuplarını rahatsız etmişti. Fakat bunlar, o günün şartları içinde susmuşlardı.

27 Mayıs 1960 darbesinden sonra bu zihniyeti taşıyanlar hemen faaliyete geçmişlerdi. 1960 yılı Eylül ve Ekim aylarında toplanan "Millî Eğitim Plânının Hazırlığı İle Görevli Komisyon"un 7 Kasım 1960 tarihinde imzalanmış olan raporunda Yüksek İslâm Enstitülerinin kapatılması teklif edilmişti.

SİNSİ KÖTÜLÜK PLÂNI

Fakat, açılmış olan bir yüksek okulun birden kapatılmasının doğuracağı neticeler de vardı. Komisyonun bu talebini Millî Eğitim Bakanlığı, hemen tatbika geçemedi. Ama, çok ince, çok daha kurnaz, hem de suret-i haktan görünmek suretiyle bir yol takip edildi: Bu müesseselerin gayelerini değiştirmek suretiyle, mahiyetlerini bozmak...

Yüksek İslâm Enstitülerinin kuruluş gayelerinin ağırlık noktasını, yüksek seviyeli din adamlarını yetiştirmek teşkil ediyordu. Fakat, 31 Ocak ve 17 Mart 1961 ta-

rihleri arasında toplanan “Öğretmen Yetiştirme Komitesi” hazırladığı raporda, Yüksek İslâm Enstitülerinin gayelerini şöyle tespit ediyordu:

Yüksek İslâm Enstitüsü’nün (o tarihte bir tane idi) kuruluş gayesi, “Aydın” din adamı ve Din Dersleri Öğretmeni yetiştirmektir. Bunun için: “Yüksek İslâm Enstitülerinden yetişecek olanların, öğretmenlerin bütün vasıflarını haiz, *Devrimci müspet görüşlü* birer din adamı olmaları arzu edilmektedir. Bu hususun temini, onların yetiştirilme tarzı ile sıkı sıkıya ilgilidir.”

DİN İLMİ YERİNE, DERS SALATASI!

Yüksek İslâm Enstitüleri mezunlarının: “Yayacakları dinî görüşün ve halka yapacakları etkinin müspet ilimle, devrim ve laiklik prensipleri ile çelişmemesi için, vakit geçirilmeden Enstitü’nün genel kültür dersleri arasına Türk Dili, Genel Ekonomi, Genel Sağlık, Astronomi, Madde ve Enerji bilgisi, Medenî Hukuk, öğretmenlik bilgisi programı içinde, Genel Psikoloji, Eğitim Psikolojisi, Sosyoloji ve Eğitim Sosyolojisi, Metod dersleri alınmalı, Beden Eğitimi dersleri eklenmeli, Resim, Müzik gibi güzel sanatlar koluna da serbest çalışma olarak yer verilmelidir.”

Bu rapora göre, Yüksek İslâm Enstitüleri isim olarak kalıyor, fakat, mahiyetleri tamamen değişiyordu. Yüksek seviyeli din adamı olarak yetişecek olan Yüksek İslâm Enstitüsü öğrencileri, yukarıda çeşitli ders salatası içinde, hiçbir bilgi almadan, hiçbir gayeye yönelmeden ve hiçbir şey olmadan, kafaları bu ders salatasıyla teşevvüş içinde garip mahlûklar olarak yetişeceklerdi.

HASSAS VE UYANIK OLALIM!

Yüksek İslâm Enstitüleri yönetmeliğinde son yapılan değişiklik, yukarıda adı geçen “Öğretmen Yetiştirme Komitesi” raporuna doğru atılmış bir adımdır. İleride yapılacak küçük bir değişiklikle de gaye maddesine “Devrimci” maddesi ilâve edilir, “İslâm dininin icaplarını samimiyetle yaşayıp yerine getiren” hükümleri de kaldırılabilir. Böyle bir gayeye uygun olarak müfredat programları da değiştirilebilir. Tepkilere meydan vermemek için de, Yüksek İslâm Enstitüleri mezunlarına bol maaş, öğrencilerine iyi yemek, temiz yatak verilir, konforları artırılır.

Bütün bunlar, “İslâm’a yakışır hayat seviyesine getirmek” slogan ile yapılırken, İslâm’a da, İslâm’ı yaşatacak ve yayacak olan din adamını ortadan kaldırmak suretiyle, en büyük darbe bir kere daha vurulabilir.

Dikkatli, uyanık ve bu konuda çok hassas olmak, efkâr-ı umûmiyeyi de bu tehlikeden haberdar ederek hazırlamak hepimiz için bir vazife haline gelmiştir. *

* Yazı, daha önce yayınlanmıştı: “Yüksek İslâm Enstitüleri Üzerindeki Oyunlar”, Sabah gazetesi, 14 Haziran 1978. (MED)

Türkiye’de, 1930 yılından sonraki yıllarda, Müslüman - Türk çocuğuna dinî eğitim ve öğretim verecek hiçbir resmî kuruluş kalmadığı gibi, Medenî Kanun’un mü-sadesine rağmen, din eğitim ve öğretiminin evlerde özel yapılmasına da, tatbikatta, izin verilmemiştir.

CAMİLER KAPANACAKTI

Zaten, 1933 yılında kapatılacak olan İlâhiyat Fa-kültesi’nin de bir tesiri yoktu. Çünkü 1932 yılında İlâhi-yat Fakültesi’nde 12 müderris ve 1 müderris muavinine karşılık, sadece üç öğrenci okumaktaydı.

1930 yılından 1949 yılına kadar Türk okullarından din eğitim ve öğretimi tamamen kaldırıldığı gibi, câmiler-de vazife yapacakları ve din yönünden halkı irşâd edecek din âlimlerini yetiştirecek kuruluşlar da yoktu. Câmiler-de görev yapacak elemanları yetiştirecek kuruluşların kapanması demek, zamanla hâlen vazife görenlerin ölümleri halinde, yerlerini kimsenin almaması ve câmile-rin uzun vadede kapanması demektir.

Din âlimlerinin yetişmemesi ise, cemiyette câhille-rin âlim kesilmesi ve din istismarcılarının türemesi için zeminin hazırlanması demektir. Bu sebeple, adam kıtlı-

ğında, câhil kimseler, hevesli veya menfaat için hoca kesilip, her konuda fikir beyan etmeye, fetva vermeye kalkıştılar. Cemiyetimizde bugün dahi mevcut olan din karışmasının köklerini, bu tatbikatta aramak yerinde olur kanaatindeyim.

DİN DERSİNE, DİNSİZLER DE ÖĞRETMEN OLDU

1949 yılında Ankara Üniversitesi'ne bağlı olarak İlahiyat Fakültesi açılırken, aynı yıl, ilkokulların dört ve beşinci sınıflarına da din dersleri konulmuştu. 1950 yılından sonra, sırasıyla, Öğretmen Okullarına, ortaokullara, lise ve dengi okullara da din dersleri konuldu. Bu dersler isteğe bağlı olarak öğrencilere öğretilebilecekti. Nitekim 1961 Anayasasının 19/4 maddesi de bu hususu (isteğe bağlılığı) Anayasa hükmü haline getirmiş, mecburî din dersleri okutulmasına mâni olmuştur.

İlk, orta, lise ve dengi okullara konan ve mecburî olmayıp ihtiyarî (isteğe bağlı) olan din derslerinin, istenilen ve beklenen faydayı verip vermedikleri münakaşa edilebilir. Her ne kadar bazı öğrenciler üzerinde müspet neticeleri olmuşsa da, genel olarak olumlu değildir. Çünkü, din dersleri kuru dersler halinde okutulmuşlardır ki bu, aleyhte bir durum çıkarmak için kuvvetli bir sebep teşkil etmiştir. Hakiki din dersleri öğretmenleri yetişmeden bu dersler konulmuştur ve her önüne gelen öğretmen din derslerini okutmaya kalkışmıştır.

Bilhassa orta öğretimde, sırf ders ücreti almak için, inançlı öğretmenlerin yanında inançsızların da din derslerine girdikleri gerçektir. Bu ise en önemli tehlikeyi teşkil etmiştir. Üçüncü bir unsur olarak da, bilhassa

çocuk ve din psikolojisi ile din dersinin öğretim metodu-
na âşina olmayan bir öğretmenin, dinî bilgisi ve inancı
olsa da, muvaffakiyet derecesinin düşük olması tabîî bir
olaydır.

Dördüncü bir sebep de, din dersleri, edebiyatı, mû-
sikîsi, Kur'ân-ı Kerîm'i, Peygamberimizin ve sahabeleri-
nin örnek hayatlarını veren hikâyeleriyle okutulmadığı
takdirde, yine istenilen fayda temin edilemez. İşte saydı-
ğımız bu sebeplerle, ilkokul, ortaokul, lise ve dengi okul-
larda bu şekilde okutulan din derslerinin faydası, mûna-
kaşa edilebilir olmuştur.

DİN DERSİ YAŞANARAK YAPILIR

Önümüzdeki yıllarda din ve ahlâk dersleri birleştii-
rilmek sûretiyle mecburî hale getirilecektir. Verilen söz
budur. Fakat, yeni anayasanın bu konuda ne getireceğini
şimdiden tahmin etmek zordur. Yeni anayasa, memleket
çocuklarının bu konuda birlik ve beraberliğini temin açı-
şından, din ve ahlâk derslerinin mecburiliğini kabul etti-
ği takdirde, bu derslerden faydalı neticeler istihsal ede-
bilmek için, din derslerinde bilginin yanında, dinin edebi-
yatı ve mûsikîsi ile dinî hikâyelerle Peygamberimizin ve
ashabının hayatlarından örnekler de verilmesi, Kur'ân-ı
Kerîm'i okumanın öğretilmesi, bütün bunların yanında
din dersi alan öğrenciler ile câmi gezilerinin de yapılması
şarttır.

Çocuk, hem iman, bilgi, hem de hareket olarak dini-
ni yaşayabilmelidir. Böyle bir program geliştirildiği ve
din dersleri öğretmeni meselesi ilkokuldan lise son sınıfı-
na kadar halledildiği takdirde, din ve ahlâk derslerinden
beklenen fayda temin edilmiş olur.

AHLÂK DERSİNDE MARKSİST ÖĞRETMEN

Din ve ahlâk derslerinden bahsederken biraz da, bugüne kadar tatbik edilmiş olan ahlâk derslerinden bahsetmekte yarar vardır.

Bilindiği gibi ahlâk dersleri, 1973 - 1974 öğretim yılında okullarda okutulmağa başlandı. Ahlâk dersi okullara ders olarak konurken, ilk defa, ahlâk anlayışımızın ne olduğunun, ne olmadığıнын ortaya konulması icabederdi. Bu yapılmamıştır. Ahlâk dersleri İslâmî açıdan mı, felsefî açıdan mı ele alınacaktı. Bu dahi tespit edilmemiş, ortada kalmış, zamana bırakılmıştı.

Ahlâk derslerinin okullara konduğu tarihte bir gazetede devamlı denecek şekilde yazı yazıyordum. Bir veliden şahsıma yazılmış bir mektup geldi. Mektubun içinde, ortaokul öğrencisi olan oğluna, ahlâk dersleri öğretmenin tutturduğu notlar vardı. Öğretmen derste, yâni tutturduğu notlarda, Marksist ahlâktan bahsediyordu. Bu itibarla din ve ahlâk derslerinin birleştirilmesiyle, ahlâk derslerine de nişâten bir açıklık kazandırılmış olunacaktır. Fakat müfredat programlarının yapılması ve öğretmenlerinin seçimi işi önemini hâlen kaybetmemiştir.

AHLÂK NOTU, DAVRANIŞLARA VERİLMELİ

Ahlâk derslerinde karşımıza çıkan zarûrî bir soru da şudur: Ahlâk dersinin başarı durumu nasıl ölçülecektir? Çünkü ahlâk, iyiye, hayra yönelen ve iradeyi ilgilendiren davranışlar, fiillerdir. Eğer diğer dersler gibi, çocuğun ahlâkî davranışlarını değil de, ahlâkî bilgisini ölçecek isek, büyük bir yanlışla düşmekten kendimizi kurtaramayız. Çünkü, yapılacak yazılı bilgi imtihanında kopya çeken ahlâksız, kopya çekmeyen ahlâklıdan daha üstün

not alacaktır. O halde, ahlâk iradî bir fiil olduğuna göre, değerlendirme biçimi de değişik olmalıdır. Bunun için öğrencilerin hareketleri, ahlâkî bakımdan değerlendirilmelidir.

İMAM - HATİP OKULLARI

1951 yılında câmi hizmetleri için İmam ve Hatip Okulları, 1959 yılından sonra bugün sayıları yediyi bulan Yüksek İslâm Enstitüleri açılmıştır. Artık câmilerimiz imamsız, vâizsiz, hatipsiz kalma tehlikesinden kurtulmuştur. İlâhiyat Fakültesi ve Yüksek İslâm Enstitüleri mezunları, Diyânet İşleri Başkanlığı'nda istihdam edilirlerken, diğer taraftan da orta dereceli ve yüksek okullarımızda öğretmenlik yapmaktadırlar. Doktoraya yönelen ve İslâm âlimi olacak olan gençler de bu fakülte ve enstitülerin açılması sayesinde yetişecektir. Erzurum'da açılmış bulunan İslâmî İlimler Fakültesi de, Ankara'daki İlâhiyat Fakültesi'nden sonra, ikinci fakülte olarak yüksek din mütehassısları yetiştiren yeni bir kuruluş olarak faaliyete geçmiştir.

Artık Türkiye, İslâm dininin muhtelif ilim şubelerinde ihtisas yapmış olan din doktorlarına, doçentlerine, profesörlerine kavuşmuştur. Bugün İslâmiyet'e dair bilgi verecek olan ilim adamı potansiyelimiz mevcuttur.

BU OKULLARI MİLLET İSTİYOR

1Yüksek İslâm Enstitülerine ve Diyânet İşleri Başkanlığı'nın bazı istihdam sahalarına kaynaklık eden İmam-Hatip Okullarının öğretmen, öğrenci ve diploma alanlarının sayılarına, yıllara göre bir göz atmak, memle-

ketimiz insanların bu okullara verdiği önemi belirtmesi bakımından ibret verici bir durumu ortaya koymaktadır. Çünkü Türk milleti, bu okulların binalarını kendisi yapmış, hattâ kendisi tefriş etmiştir.

1972 - 1973 yılında İmam-Hatip Okullarının orta kısımlarının sayısı 72 iken 1979 - 1980 öğretim yılında 339'u, aynı yıllarda İmam-Hatip Liseleri 71 iken 249'u bulmuştur. İmam-Hatip Okullarında (lise ve orta kısım dahil) okul, öğrenci, diploma alanların sayılarında gözle görülür büyük bir artış olmuştur.

Dördüncü Beş Yıllık Plân'da bu artışlarla ilgili olarak şu hükümlere varılmıştır: "Mezunlarının istihdamında belli bir doygunluğa ulaşılmış olan bu okullarda sayısal gelişme hızlı olmuş ve plân hedefleri çok aşılmıştır. Eğitim araç ve gereçlerine gereksinim (ihtiyaç) azlığı, tahsisli binalarda yatırım ve organizasyon bakımından okul açma kolaylığı, bu sayısal hızlanmayı hızlandıran nedenler (sebepler) olmuştur."

İMAM - HATİP MEZUNLARI, DİN VE AHLÂK ÖĞRETMENİ YAPILMALIDIR

Aslında istihdamda doygunluk yoktur. Açıklar vardır. Bilhassa bu okul mezunlarının istihdam yeri olan Di-yânet İşleri Başkanlığı'nda azımsanmayacak sayıda kadrolu ve kadrosuz câmilerimizde, Kur'ân kurslarında açıklar mevcuttur. Ayrıca İmam-Hatip Liseleri mezunlarına bir veya iki yıllık öğretmenlik formasyonu verilmek sûretiyle ilkokullarda din ve ahlâk dersi öğretmeni olarak istihdamları düşünüldüğü takdirde, yukarıda da arzettiğimiz gibi, din ve ahlâk derslerinden istenilen fayda temin edilmiş olur. Bu takdirde, istihdamda doygunluktan bahsetmek mümkün olamayacağı gibi, plân hedeflerinin aşılm-

ması gibi bir durumdan bahsetmek de mümkün olmaz. Çünkü hedefler, ilkokul din ve ahlâk dersi öğretmenleri ihtiyacına göre yapılacaktır.

Aslında bu fikrimizin gerçekleşmesi, Türkiye'nin bugünkü şartları bakımından lüzumludur. Dinde, dilde, sanatta (zevkte) birlik, millî birlik ruhunu kuvvetlendirir. Kültürde birliği temin eder. Din ve dil birliği, bir milleti birbirine bağlayan en önemli bağıdır. *

* Bu yazı, yazarın 1982 yılında bitirdiği ve henüz yayınlanmamış olan, *"Başlangıcından Bugüne Kadar Türk Millî Eğitimi"* adlı eserinden alınmıştır. (MED)

Ne zaman CHP'nin iktidar olma şansı görülse veya CHP iktidar olsa, hemen CHP'li ve solcu mahfiller tarafından dile getirilen ve yaygınlaştırılmaya çalışılan bir slogan vardır: Köy Enstitüleri açılsın, İmam-Hatip Okulları kapansın.

1960 İhtilâlinden sonra, CHP'nin idarede söz sahibi olduğu dönemde de bu sözler söylenmiş, fakat sözde kalmıştı. Hattâ İsmet Paşa'nın başbakanlığı döneminde, o günleri yaşayanlar çok iyi bilirler, Kızılay'da toplanan solcular, câmilerin kapatılmasını isteyecek kadar ileri gitmişlerdi.

CHP'nin iktidar olmasıyla ortaya çıkan bu materyalist, İslâm dinine ve İslâmî kuruluşlara düşman tutum, neticede CHP'nin milletin reyleriyle iktidardan uzaklaşmasına sebep olmuştur.

Bu vâkıdan şu neticeleri çıkarabiliriz: İslâm dinine düşmanlık, CHP'yi iktidardan indirmişti. CHP'nin iktidar olması ise daima, İslâmiyet düşmanlarının harekete geçmelerine sebep olmuştur ve olmaktadır.

Türk milleti, İslâm dinine saygı gösterilmesini istiyor. Halktan yana olduklarını iddia eden CHP, bu konuda daima millete ve milletin isteklerine ters düşmüş, Türk milleti ile hiçbir zaman bütünleşememiştir. Bu yüzden de

ebedî muhalefet vazifesi millet tarafından CHP'ye verilmiştir.

CHP ise kendisi için çok acı olan bu tecrübelerle rağmen, hâlen İslâm din eğitimi yapan kuruluşlara karşı bu düşman zihniyetini içinde barındırdığı gibi, bu zihniyetten yana olanları da desteklemektedir.

CHP ADINA YAPILAN KONUŞMA

Millî Eğitim bütçesi müzakerelerinde CHP grubu adına konuşan CHP milletvekili Temel Ateş, Köy Enstitülerinin kurulması gerektiğini dile getirdikten sonra şöyle demiştir:

“Bu, ulusumuzun kısa sürede çağdaş düzeye ulaşması için gereklidir. Halkımızın utanç verici geriliğinden kurtulması için gereklidir. Bu kurumlar döneminde öğretmen kökeni köyden geliyordu. (...) Halkımızı üretme, çağdaşlaşmaya doğru çekiyor, götürüyordu. Türk toplumunun gerilikten, yoksulluktan, bilgisizlikten ve çağdaşlıktan kurtulmasını istiyorsak, Köy Enstitüleri aynı yapıda ya da daha da geliştirilmiş olarak yeniden kurulmalıdır. Tüm yurtseverlerin isteği budur.”

HANGİ ÇAĞDAŞ DÜZEY?

Köy Enstitülerinin açılmasını isteyen CHP sözcüsü, yukarıda verdiğimiz ve Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin çatısı altında yaptığı bu sözleriyle ne demek istiyor? Konuşmasının tahlilini yaptığımız zaman, içinde hiçbir fikir bulunmayan, boş, muhtevassız lâflarla karşılaşırız.

Çağdaş düzey ne demek? Köy Enstitülerinin kuru-

cusu meşhur Tonguç da, bu lâfî tâ 1939'larda etmişti. O tarihte ve Köy Enstitülerinin açıldığı 1940 yılında çağdaş düzey neydi? O yıllar, Avrupa'nın birbirini yediği, insan kanının oluk gibi aktığı bir dönemdi. Acaba Köy Enstitüleri bu vahşi çağdaşlığı mı getirecekti Türkiye'ye? Oysa, o tarihte ve daha sonra Millî Şefin bizi harpten kurtardığını, harbe sokmadığını, sevinerek, övünerek, Millî Şefin büyüklüğüne örnek olarak gösterenler ve anlatanlar, yine aynı mahfillerdi.

Millî Şefin bütün gücüyle eğildiği, devlet kuvvetlerini bu okulları ve mezunlarını desteklemeğe yönelttiği o tarihte bu okullar, Türkiye'ye hangi çağdaşlaşmayı getirirler?

Bugün, kuruldukları takdirde, Köy Enstitüleri bizi hangi çağdaşlaşmaya götürecektir? Rus emperyalizmine mi? Avrupa ve ABD emperyalizmine mi? Bugün dünyada sözü geçen, iktisaden gelişmiş ve adı büyük olan devletler, Çin, Japonya, Rusya, ABD ve Avrupa ortak pazar ülkeleri, emperyalist ve sömürücüdürler. Çağdaşıktan kasıt, bu devletler gibi sömürücü mü olmaktır? Çünkü asrımız, 19'uncu asırdan devam edegelen sömürü asrıdır. Sömürünün belki biçimi değişmiştir, fakat bütün şiddetiyle devam etmektedir.

Köy Enstitüleri, çağdaşlaşma denirken, Türk milletini başka milletleri sömüren bir ülke haline mi getirecek? Bunu nasıl ve hangi güçle yapacak? Şu kısa ifade-miz, çağdaşlaşma kelimesinin ne kadar bulanık ve mânâsız bir kelime olduğunu apaçık ortaya koyuyor. Aslında kullananın bu kelimeyi neyi kast ederek kullandığı da belli değil. İçinde yaşadığımız çağ, insanlığa huzursuzluk veren, insanları mes'ut olmaktan uzak tutan ve insanlığın bugünkü ıstıraplarının bütün unsurlarını içinde taşı-

yan bir çağdır. Bu çağ sevgiden, şefkatten, sıcak hislerden, beşerî duygulardan uzak olan ve insanları yalnız maddeye, maddî zevklere sürükleyen bir çağdır. Bu çağ, aslında istenecek, özenilecek bir çağ değildir.

Bunları düşünmeden CHP sözcüsünün ağzında “çağdaşlaşmak” kelimesi, bir papağanın veya programlanmış bir robotun mekanik tekrarından başka bir şey olmuyor. Düşünmekten mahrum beyinsizler de, aynı kelimeyi, bilgiçlik taslamak, tafra satmak için büyük bir gururla tekrarlıyorlar. İnsan, düşünmesini bilmeyen bu zavallı yaratıklara acımdan kendini alamıyor.

UTANÇ VERİCİ OLAN HALK DEĞİLDİR!

CHP sözcüsü, halkımızı “utanç verici gerilik” içinde görüyor. Türk milleti utanç verici bir gerilik içinde değildir. Aslında utanç verici bir gerilik içinde olan, kendi halkını böyle göstermek suretiyle, bu asil halkı, kendi fikirlerine âlet edenlerdir.

Memleketin geri kaldığı yörelerde 1949 - 1962 yılları arasında hizmet vermiş, daha sonra da 1975 yılında yine görev sebebiyle gezmiş bir insan olarak söylüyorum ki, Türk halkının utanılacak bir geriliği yoktur. Halkımızın çalışma, işgörme enerjilerini; çalışma ve zengin olma arzularını desteklemeyen, onlara imkân vermeyen bürokrasinin kırılması gereken çemberleri vardır.

Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Müsteşarlık görevini ifa ettiği sırada Sayın Mehmed Gölhan’la birlikte Gaziantep’te vazifeli olarak bulunuyorduk. Küçük sanayicinin istekleri şunlardı: Kendi el emekleriyle ürettikleri motorlara dış ülkelerde pazar bulmuşlardı. Ürettikleri bu motorları, aracı koymadan kendilerinin ihraç etmeleri; Çı-

raklık, Kalfalık ve Ustalık Kanunu'nun bir an önce çıkarılması; bu konunun sosyal sigortalar açısından vuzuha kavuşturulması; Halk Bankası kredilerinin daha kolay yollarla kendilerine intikal ettirilmesi.

HALK DOĞRUYU BİLİYOR!

Yaptığımız o gezintide, Türk halkının, esnafıyla, küçük sanayicisiyle, ziraatçısıyla, kalkınabilmek ve üretimi artırabilmek için kendilerine devlet tarafından gerekli şartların hazırlanması, imkân ve fırsatın verilmesi isteği ile karşılaştık.

Kayseri'de Millî Eğitim Müdürlüğü yaptığım sırada halk, ilkokul, Pratik Sanat Okulu ve İmam-Hatip Okulu açmamı istemiş, bu konularda bana yardımcı olmuştu. Hattâ diploma verebilecek bir Pratik Sanat Okulu açabilirsem, binasını halk kendisi yapıp bize teslim edecekti. Nitekim, İmam-Hatip Okulları için de durum aynı olmuştur.

Ayrıca, yabancı dil öğrenmek isteyen Kayseri halkı, kendi gücü ile yaptırdığı Kayseri Koleji'ni açmam için bana müracaat etmişti. Bu hale göre, Türk halkı, kalkınmak için Pratik Sanat Okullarını, mâneviyatı için İmam-Hatip Okullarını, yabancı dil öğrenip, imkânlarını genişletmek için de yabancı dil öğretecek okulları istemişti. Bu halk mı utanılacak biçimde geri? Ben, ister görevli olarak yaptığım gezilerde, ister idarî sorumluluk taşıdığım yıllarda olsun, Türk halkının kalkınmak için Köy Enstitüsü isteği ile karşılaşmadım. Bunu diline dolayan, belirli ve mahdut bir ekiptir. Aslında utanç verici olan, halkın geriliği değildir. Kolay ve hayalî, gerçekçi olmayan yollarla halkı kalkındırabileceklerini iddia edenlerin lâfları ve tutumlarıdır.

OKULU YAŞATACAK OLAN KÖYDÜR

Ashında CHP ve Türkiye'deki solcular, inatlarından şu gerçeği görememişlerdir: "Köyü yaşatacak okul değil, okulu yaşatacak köydür."

Acaba köylü, Köy Enstitüsünü ve onun mezunlarını, CHP sözcüsünün methettiği dönemlerde istemiş midir?

Aksine, o günleri yaşayanlar, idarî sorumluluk taşıyan Valiler, Kaymakamlar, Millî Eğitim Müdürleri, çok iyi bilirler ki, istememiştir.

KÖY ENSTİTÜSÜ MEZUNLARI, YARIM BİLGİLERİ YÜZÜNDEN İLERİCİ DEĞİL, TUTUCU İDİLER!

Köy Enstitüsü mezunları, yukarıdan gelen emirlerle tutunmanın yollarını aramışlar, köyden geldikleri halde, köyde tutunamaz duruma düşmüşlerdir. Yarım yamalak verilen bilginin yanında, biraz dülgerlik, kaba tamircilik, biraz nalbantlık, biraz duvarcılık, biraz rençberlik öğrenen Köy Enstitüsü mezunu öğretmenler, köyü değiştirmek, çağdaşlaşmaya götürmek, Türk toplumunu gerilikten, yoksulluktan, bilgisizlikten kurtarmak şöyle dursun, aksine köyün kendi eski ve kötü şartları içinde kalmasına sebep olurlardı.

Bilgileri zayıf olan bu öğretmenlerin arkaları sıvazlanıp, onlara "sensin" dendiği için, bu çocuklar kendi köylerinde seilmeyen, istenmeyen insanlar durumuna girmişler veya muhtarın ocağa kahve sürücüsü haline gelmişlerdi.

"Köy Enstitüsü Mucizesi"nin aslı budur. CHP, hep "mucizeler" mucididir. Mucizeler yaratmayı ister. Her ne-

dense bu mucizeleri kendi de beğenmez. Köyü okulla değiştirme hayaline kapılanlar, şimdi de düzeni değiştirme hayali içindedirler. Düzeni değiştiremedikleri için, başarılı olamadıklarını iddia edecek duruma gelmişlerdir. Tıpkı Köy Enstifüleri kapatıldığı için geri kaldığımızı söyledikleri gibi... Her ikisi de safsatadır!

İNANÇSIZIN DÜŞMANLIĞI

CHP grup sözcüsü Bay Temel Ateş, CHP'nin görüşlerini dile getirirken İmam-Hatip Okulları mezunlarını "Cenaze yıkayıcısı" olarak vasıflandırmıştır. Hakaret edici bu ifadesiyle konuşmacı, bu okul mezunlarını küçültmenin, onlarda aşağılık duygusu ve mesleklerine karşı soğukluk yaratmanın yollarını aramakta; inançsızlığın verdiği düşmanlık duygusu ile kendisini kaybederek, her fırsattan kendince istifade etmektedir. Bu sözler, İmam-Hatip Okullarına ve bu okul mezunlarına CHP'nin hangi gözle baktığını ortaya koymuştur.

CHP sözcüsü, Büyük Millet Meclisi'nin çatısı altında, İmam-Hatip Okullarına böyle hücum ederken, TÖB-DER de tertiplediği Demokratik Eğitim Kurultayı'nda İmam-Hatip Okullarıyla, Kur'ân Kurslarının kapatılması hakkında karar alıyordu.

HALKIN İSTEDİĞİ OKULLAR

İmam-Hatip Okulları, Köy Enstitülerinde olduğu gibi, devletin tepeden inme emirleriyle kurulmamışlardır; Türk milletinin, müslüman Türkiye halkının ihtiras derecesine varan dayanılmaz isteği ve devlete yaptığı baskı neticesinde kurulmuşlardır. Bu okullar, Türk milleti tarafından verilen paralarla (vergilerle değil) kurul-

muştur. Müslüman Türk halkı, hibe ettiği paralarla, halk çocuklarının okumalarını temin ettiği gibi, yeme-içme ve yatma ihtiyacını da yurtlar açarak karşılamıştır.

İmam-Hatip Okulları halkın istediği, halkın kurduğu, halkın koruduğu ve yaşattığı okullardır. Köy Enstitüleri ise halka rağmen, devletin zorla ayakta tutmağa çalıştığı, küçük bir zümrenin ideolojik görüşlerine âlet edilen okullardır. Solcular, Köy Enstitülerini materyalist eğitim yapan kuruluşlar olarak görmüşler ve böyle göstermişlerdir. İmam-Hatip Okulları ise mânevî ve dinî duyguları geliştiren, dinî bilgiler veren okullardır. Mânevîyata ve dine, kendi fikirlerinden başka fikirlere tahammül edemeyen totaliter zihniyetli solcular, İmam-Hatip Okullarının kapatılmasını istemektedirler. Bu istekte, Türk milletinin bu okulları, devlete rağmen yaşatma savaşına, Türk milletinin arzularının gerçekleşmesine olan düşmanlıkları da vardır. Halktan kopuk halkçıların tezadı budur:

Halkın isteklerine karşı çıkmak, bu isteklere tahammül edememek ve kendi isteklerini halkın istekleriymiş gibi göstermek... *

* Yazı, aynı isimle yayınlanmıştır: Sabah gazetesi, 23 Mart 1978. (MED)

27 Mayıs 1960 harekâtından hemen sonra "Köy Enstitüleri açılmalıdır. Ezan ve ibadet dili Türkçe olmalıdır" konuları bazı basın organlarında işlenmeye başlanmıştı. 12 Mart 1971 Muhtırası'ndan sonra da aynı konular, hemen hemen aynı basın organlarında yeniden ele alınmıştı.

12 Eylül 1980 harekâtından sonra da ezan ve ibadet dili konusu yine gündeme getirildi. Bu konuda bir kamuoyu oluşturma gayretleri gösterildi.

Bu defa yayın hayatına yeni başlayan haftalık bir dergide, CHP Genel Başkanı Bülent Ecevit "Köy Enstitüleri"ni ve "Eğitim Birliği" konusunu gündeme getirdi. Yazısında "eğitim birliğini yıktılar" hükmünü vermiş ve mes'eleyi bu kadarla bırakmıştır.

KÖY ENSTİTÜLERİ NEYMiŞ, NE OLMUŞ?

Köy Enstitülerinin kuruluş günü olan 17 Nisan tarihlerinde genellikle şu tema işlenmektedir: "Köy Enstitüleri kapatıldı; kapatılmamış olsaydı, bugün ilköğretim seviyesinde okumamış kimse kalmayacaktı. İlköğretim dâvası halledilmiş olacaktı. Köy Enstitülerinin kapatılması bizi geri bırakmıştır. Köy çocuklarının okuma imkânları ellerinden alınmıştır."

Ayrıca, şu anda yöneticilerinin bir kısmı tutuklu bulunan, bir kısmı da yurt dışına kaçmış olan malûm öğretmen derneği (TÖB-DER) de, kendi örgütüne yaptığı tamimlerle bugünü kutlar, böylece Köy Enstitüsü fikri da-ima diri tutulmağa çalışılırdı.

Bu defa Bülent Ecevit, Köy Enstitüleri konusunu şöyle gündeme getirmektedir: *“Dünyanın imrendiği Köy Enstitüleri, eğer varsa eksiklikleri giderilecek, yanlışları düzeltilecek yerde ve demokratik dönemin gereklerine uygun biçimde geliştirilecek yerde, kapatılmış.”*

Sayın Ecevit, hemen ilk yazısında Köy Enstitüleri konusunu gündeme getirmemiş olsaydı, bu konuda bir yazı yazmayı düşünmeyecektik. Ne var ki, bu konunun her askerî darbeden sonra hemen ve tekrar tekrar gündeme getirilmesi karşısında Köy Enstitüleri konusunda bazı gerçekleri dile getirmek, bu memleketin bir evlâdı olarak, benim de üzerime farz olmuş bulunmaktadır.

DÖRT MESELE AYDINLANMALI!

Köy Enstitüleri konusunda bugüne kadar müsbet ve menfi, çok şeyler söylendi, yazılar yazıldı. Kitaplar, broşürler, makaleler neşredildi. Bütün bunlar toplansa, bir Köy Enstitüsü kitaplığı meydana gelir. Yarınki tarihçi için bu konuda elde yeteri kadar bol malzeme bulunmaktadır.

Bu kuruluşlarda, altı yılı aşan bir süre öğretmenlik ve idârecilik yapmış bir kimse olarak kendî hislerimi, gözlemlerimden veya subjektif olabilecek kanaatlarımdan ziyade, Köy Enstitüleriyle ilgili mevzuat hükümleriyle, Köy Enstitülerinin savunucularının fikirlerini ortaya koyarak, mes'elenin ne olduğunu, ne olmadığını anlatmaya çalışacağım.

Aslında ele alınacak konu, dört bölümde toplanabilir:

1. Köy Enstitüleri iddia edildiği gibi kapatıldı mı? Köy Enstitüleri kapanmamış olsaydı ilk öğretim dâvamız halledilecek miydi?

2. Sayın Ecevit'in de üzerinde durduğu eğitim birliği ilkesi, Köy Enstitüleri Teşkilât Kanunu ile zedelendi mi?

3. Köy çocuklarının okuma imkânları ellerinden alındı mı?

4. Köy Enstitüleriyle köylü-şehirli tezadı yaratılmak istendi mi?

1. KÖY ENSTİTÜLERİ KAPATILDI MI?

17 Nisan 1940 tarihinde kabul edilen 3803 sayılı Köy Enstitüleri Kanunu ile Köy Enstitüleri kurulmuştur. 19.6.1942 tarihinde 4274 sayılı "Köy Okulları ve Köy Enstitüleri Teşkilât Kanunu" kabul edildi. Böylece köy okulları teşkilât itibariyle kasaba, ilçe ve şehir ilkokullarından, Köy Enstitüleri de ilkokul öğretmeni yetiştiren öğretmen okullarından ayrılmış oluyorlardı. Köy okulları ve Köy Enstitüleriyle ilgili olarak 4274 sayılı kanun hükümleri işlerken, köy okullarının dışındaki okullar ve öğretmen okulları için 789 sayılı Maarif Teşkilâtına Dair Kanun muteberdi. Aynı vekâlet için iki ayrı teşkilât kanunu!

DÜZEN NASIL KURULMUŞTU?

4274 sayılı kanunun ikinci maddesiyle "*Gezici Öğretmenlik*" veya "*Gezici Başöğretmenlik*" teşkilâtı kurulu-

yor, bunlara belirli bölgelerin öğretmenleriyle, köy öğretmenleri bağlanıyordu. Gezici öğretmen ve gezici başöğretmenler, ilçede görülecek işler bakımından ilçe ilköğretim müdürlüklerine; eğitmeni, öğretmeni ve köy halkını yetiştirmekle ilgili işler yönünden bölge ilköğretim müfettişliklerine bağlanıyorlardı. Yâ'nı kırtasî ve malî işler yönünden ilköğretim müdürlüklerine; fakat eğitim, öğretim ve köydeki fikrî kalkınma ve çalışma yönleriyle (aslında, asıl olan bu çalışmadır) bölge ilköğretim müfettişliklerine bağlanıyorlardı.

Aynı kanunun üçüncü maddesine göre, gezici öğretmenlik veya gezici başöğretmenlik bölgelerinden lüzumu kadar birleştirilerek bir teftiş bölgesi kuruluyordu. Bu bölgeye giren okul, eğitmen ve öğretmen, gezici öğretmen, gezici başöğretmenlerin her türlü işleri ilköğretim müfettişi tarafından teftiş, murâkabe ve idâre edilirdi. Kanun böylece, ilköğretim müfettişlerine eskiden yapageldikleri teftiş ve tahkikat işleriyle birlikte, bir teftiş bölgesinin murâkabe ve idâre salâhiyetlerini de vermiş bulunmakla, köy okullarını, eğitmen, öğretmen, okul başöğretmeni, gezici öğretmen ve gezici başöğretmenlerini, ilköğretim müdürü ve millî eğitim müdürünün murâka-besinden ve idâresinden çıkarmış oluyordu.

Yine bu kanuna göre, ilköğretim müfettişleri, bölgelerinde çalışan öğretmen, eğitmen, gezici öğretmen ve gezici başöğretmenlerin Köy Enstitülerini ilgilendiren işleri yönünden, o kesimdeki Köy Enstitüsü müdürlükleriyle işbirliği yapmak mecburiyetinde idiler. Daha açık bir ifadeyle, ilköğretim müfettişleri, eğitim, öğretim, köy kalkınması ve bölgelerindeki okulların gelişme ve yükselmeleleriyle ilgili işleri ve bunların plânlanması bakımından doğrudan doğruya o bölgedeki Köy Enstitüsü müdürüne

bağlanıyorlardı. Bir Köy Enstitüsü kesimine bazen dört vilâyet girebiliyordu.

YÜKSEK KÖY ENSTİTÜSÜ BEYİN İDİ

Köy Enstitüsü müdürleri de, eğitim, öğretim, köy kalkınması, köy okulları ve Köy Enstitülerinin gelişme ve yükselmeleri bakımından Hasanoğlan köyünde kurulmuş olan Yüksek Köy Enstitüsü'ndeki "*Yüksek Köy Enstitüsü Yönetim Kurulu*"na bağlanıyorlardı. Bu kurul, yüksek kısım dahil, bütün Köy Enstitülerinin ve teşkilâtın stratejisini ve taktiğini tayin edecek bir çeşit kurmay heyeti durumundaydı.¹ Beyin, bu kuruldu.

4274 sayılı kanuna göre teşkilât şu durumu almak-taydı: Köy okulu, gezici öğretmen veya gezici başöğretmen, ilköğretim müfettişi, Köy Enstitüsü müdürü, Hasanoğlan Yüksek Köy Enstitüsü... İsmail Hakkı Tonguç'a göre, Yüksek Köy Enstitüsü, Köy Enstitülerinin "*beyni*" ve "*kalbi*" dir. Gayesi "*köy eğitim ve pedagojisini sistemleştirmek*"tir. Oğlu Engin Tonguç'a göre, Yüksek Köy Enstitüsü "*Halk Üniversitesinin çekirdeğidir.*"²

KAPATILDI MI?

Bu açıklamadan sonra şu soruyu sorabiliriz: Acaba Köy Enstitüleri kapatıldı mı? 1947 yılında mevcudu pek az olan (dört tane kadar) Öğretmen Okulunun dışında 21 adet Köy Enstitüsü vardı.

27.1.1954 tarih ve 6234 sayılı "Köy Enstitüleri ile

1. Engin Tonguç, *Devrim Açısından Köy Enstitüleri ve Tonguç*, Ant Yayınları, sayfa 260.
2. A.g., sayfa 258.

İlk Öğretmen Okullarının Birleştirilmesi Hakkında Kanun'un birinci maddesine göre "Köy Enstitüleri ile İlk Öğretmen Okulları (İlk Öğretmen Okulları) adı altında birleştirilmiştir." Bu duruma göre Köy Enstitüleri kapanmamış, kapatılmamıştır. Yalnız isimleri değiştirilmiş ve mezunlarına, diğer Öğretmen Okulu mezunlarının bütün hakları verilmiştir.

Asıl gürültü, Köy Enstitülerinin isminin değiştirilmesinden ve bir de teşkilâtın tevhidinden ileri gelmektedir.

İsmin değişmesine verilen önemi Fakir Başkurt'un ağzından dinlemekte fayda vardır: "*Adını bıraktınız mı, bırakılanların sonu gelmiyor, ardı sıra temel ilkeleri de bırakmaya başlıyoruz.*" ³ Fakir Baykurt ve onun gibi düşünenlerin, ortaçağ nominalistleri gibi, "*Köy Enstitüleri*" ismine bağlanmalarının sebebi, böylece anlaşılmış oluyor.

2. EĞİTİM BİRLİĞİ İLKESİ

4274 sayılı kanunla mevcut maarif teşkilâtı dışında, yeni bir teşkilât kurulmuştu: Biri: (İlköğretim müdürü, millî eğitim müdürü, Millî Eğitim Bakanlığı ve 2287 sayılı kanunla kurulan Talim ve Terbiye Heyeti) idi. Bu heyet, Millî Eğitim Bakanlığı'nın kurmay heyeti, düşünen beynidir.

Diğeri de, 4274 sayılı kanunla getirilen: (Köy okulu, gezici öğretmen veya gezici başöğretmen, ilköğretim müfettişi, köy. enstitüsü müdürü, Hasanoğlu Yüksek Köy Enstitüsü ve Yüksek Köy Enstitüsü Yönetim Kurulu) idi. Bu kurul da bu teşkilâtın beyni, kurmay heyeti idi.

6234 sayılı "İlk Öğretmen Okullarının Tevhidine

3. Fakir Baykurt, 20. 9. 1960 tarihli Ülke dergisi, sayı: 4.

Dair Kanun"la bu ikiliğin önüne geçilmiştir. İki ayrı teşkilât, iki ayrı beyin ortadan kaldırılmış, bire indirilmiştir. Köy Enstitüleri açılış denirken, istenen, Köy Enstitülerinin ismi ile, bu ikinci teşkilât ve beyindir.

"Yeni bir hamle yapacağız, 4274 ve öteki kanunları yeniden yürüteceğiz. Köy Enstitülerinin kendi bünyeleri içinde kuruluşlarını tamamlayacağız. Sayılarını artıracacağız. Bir köy üniversitesine doğru geliştirmek üzere "Yüksek Köy Enstitüsünü" yeniden açacağız. Köyleri canlandırmak işi, enstitülerde plânlanacak, köylerdeki çalışmalar enstitüden denetlenecek, aydınlar, akıncılarla halkın işbirliği enstitüde sağlanacaktır." ⁴

Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile bütün eğitim ve öğretim kuruluşlarının Millî Eğitim Bakanlığı'na bağlanmasını alkışlayanlar, daha ileri giderek, İmam-Hatip Okullarını lise sayıp neden iki ayrı lise deyip, İmam-Hatip Okullarının kapanmasını veya kapatılmasını isteyen kalemeler, "Köy Okulları ve Köy Enstitüleri Teşkilât Kanunu"nun meydana getirdiği iki ayrı eğitim anlayışım, iki ayrı teşkilâtı, iki ayrı beyni tevhid edenleri kötülemekten geri kalmamışlardır.

Belli ve belirli beyinlerin tezadı!..

3. KÖY ÇOCUKLARININ OKUMA İMKÂNLARI ELLERİNDEN ALINDI MI?

Şimdi de "Köy Enstitüleri kapanmamış olsaydı, ilköğretim dâvamız hallolunacak, okulsuz köy kalmayacaktı. Köy Enstitüleri kapatılmakla, köy çocuklarının okuma imkânları ellerinden alınmış oldu" şeklindeki düşünce tarzının tutarlı olup olmadığına, ayrıca, bunun içinde gizlenen asıl fikre temas etmek istiyorum.

4. A.g. dergi, aynı makale.

İlkokul mezunu köy çocukları, 21 adet olan Köy Enstitülerine gelip, köy şartları içinde beş yıl okuduktan sonra, bir kısmı Hasanoğlan Yüksek Köy Enstitüsü'ne gidiyor, büyük çoğunluğu da köye dönerek, köy ilkokulunda öğretmenlik yapıyordu.

İşte, köy çocuğuna, Köy Enstitüleri yoluyla verilen okuma imkânı bu dar çerçeve içindeydi. Köyden, Köy Enstitüsüne, oradan tekrar kendi köyüne dönen dar, fakat kapalı bir daire.

Elde edilecek istikbal de mahduttu. Köy öğretmeni, köy ebesi (kızlar için), köy sağlık memuru, köy okulu müdürü, gezici öğretmen veya gezici başöğretmen olmağı.

Köy çocuğunun yapabileceğı en yüksek tahsil de, halk üniversitesinin çekirdeğı olarak kabul edilen Hasanoğlan Köy Enstitüsü'nde okumaktı. Bunun vereceğı istikbal de, Köy Enstitülerinde öğretmenlikti.

Bu durumda köy çocuğı klâsik diye adlandırılan lise, üniversite tahsili yapamayacaktı. O, ancak kendisine tahsis edilen Köy Enstitüsü ve Halk Üniversitesi'nin çekirdeğı kabul edilen Yüksek Köy Enstitüsü tahsili yapabiliirdi. Bunun dışında bir meslek tahsili yapması, doktora yapması, mimar, mühendis, avukat, hâkim v.s. olması mümkün değildi.

ENSTİTÜ MEZUNLARI NE HALDE İDİ?

Köy Enstitüsü mezunu öğretmen, yaptığı beş yıllık Köy Enstitüsü tahsiline mukabil, köyde yirmi yıl mecburî hizmete tâbi idi. Yirmi yıl köyde kalan bu öğretmen, köy şartları içinde evlenecek; çocuklarını okutmak isterse, ancak Köy Enstitülerine gönderebilecekti.

Malî imkân ve kudreti de başka okulda okutması-

na mâni idi. Çünkü, Köy Enstitüsü mezunu öğretmen ancak yirmi lira ücret alabilirdi. Yirmi liracık ücret, yâni iki on liralık. Bunu böyle açıklamaktan maksadım, bu yazımı okuyacak olan gençler bu kadar az parayı okuyunca, acaba yanlış mı yazdık diye düşünmesinler diyedir. Evet, iki adet on liralık onların ücretleri idi, maaşları değildi.

Halbuki Öğretmen Okulunu bitiren bir ilkokul öğretmeni o tarihte yirmi lira aslî maaşla vazifeye başlıyordu ki eline geçen para miktarı yüz lirayı aşıyordu. Köy Enstitüsü mezunlarına verilen yirmi lira ücret, bir on lira, bir on lira daha artış göstererek ancak kırk lira ücrete kadar çıkabilirdi.

Bu öğretmenden, köy okulu öğretmenliği, işletmecilik, çiftçilik görevleri de istenmekteydi. Yapacağı işletmecilikle, ekeceği toprakla geçimini temin edecekti. Hem de eğitim ve öğretim görevini yürütecekti. Böyle bir görevin ve köylünün toprağını elinden alıp öğretmene vermenin doğurduğu ihtilâtlar ayrı bir yazı konusu olacak kadar uzundur. Onun için bu konuya girmiyorum.

ENSTİTÜ MEZUNU VE AİLESİ

KÖYE MAHPUSTU

Ekonomik yetersizliği ve 20 yıl köyde kalması sebebiyle köy öğretmeninın çocuğu liseye, üniversiteye gide-meyecekti. Köyde doğmanın kaderi, onu ve ondan doğacak nesilleri köye bağlayacaktı. Ortaçağın toprağa bağlı serfleri gibi, Köy Enstitüsü mezununu ve onun çocuklarını köye bağlayan şartlar kanunlarla hazırlanmıştı. Böylece, köy çocuğuna ve köylüye, ortaokul, lise ve üniversite tahsili yapmanın kapıları kapanmıştı.

Köy Enstitüsü mezunu öğrenci üniversiteye gitmek istediği takdirde, lisenin her üç sınıfından imtihana girmek ve dört dönemde bu imtihanları başarı ile sonuçlandırmak mecburiyetindeydi (tabii o günkü şartlar içinde). Bu da ayrıca, Köy Enstitülerinde genel kültür derslerinden zayıf yetişen bu öğrencilere büyük bir güçlüktü. Ancak, zengin köylüler çocuklarını istedikleri okulda belki okutabilirlerdi. Türk köylüsünü okutmak, cehaletten kurtarmak yolu bu idi (!). 21 adet Köy Enstitüsünün dar ve mahdut kapasitesi her şeyi halledecekti (!).

Köy Enstitüleri kapanmakla köy çocuklarının okuma imkânları ellerinden alındı efsanesinin iç yüzü budur.

4. KÖYLÜ ŞEHİRLİ TEZADI

Özel olarak aldığımız 1971 rakamlarıyla bir mukayese yapalım. 1947 yılında 21 adet Köy Enstitüsü vardı. Bunlar yatılı idi. Alabileceği öğrenci miktarı 15-16 bin civarında idi. Yalnız köy çocuklarını almaktaydı. İlçe ve illerden Köy Enstitülerine öğrenci alınmamaktaydı. Böylece şehirli - köylü tezaadı çıkarılmış oluyordu.

Ortaokula dayalı dört adet kadar da İlköğretmen Okulu vardı. Bunların da kapatılması çareleri aranıyor-du. Bunu bizzat Millî Eğitim Bakanlığı sırasında 1944 yılında Balıkesir’de Hasan Âli Yücel söylemişti. Bu konuşma esnasında ben de vardım. Konuşmanın şahidiyim. Çünkü bunlar klâsik okullardı.

Ortaokullara öğretmen yetiştiren Ankara’da Gazi Eğitim Enstitüsü, liselere öğretmen yetiştiren Yüksek Öğretmen Okulu vardı ve bunların miktarları birer tane idi.

ÖĞRETMEN OKULLARI

Köy Enstitülerinin yeniden açılmasının ortaya sürüldüğü 1971 yılındaki duruma bir göz atarak, bu iddiaların gerçeğini rakamlarla tesbit edelim:

1971 rakamlarına göre 89 adet Öğretmen Okulu mevcuttu. 21 tanesi eski Köy Enstitüleridir. Bunlara altı tane ilâve edilmek suretiyle miktarları 27'ye çıkarılmıştı. Bu Öğretmen Okullarının 72'si yatılı, 17'si gündüzlü idi. Toplam olarak o tarihte 64.923 öğrencinin 40.431'i yatılı idi. Rakamlarda yapılacak bir kıyaslama durumu apaçık ortaya çıkaracaktır.

Öğretmen Okulların birinci devre öğrencilerinin % 75'i köy çocuklarıdır. İkinci devre çocuklarının yine ekserisi köy çocuklarıdır. Bu hale göre, 21 Köy Enstitüsünde okuyan 15-20 bin çocuktan çok daha fazlası 1971 yılında okuyordu.

Böylece, Öğretmen Okullarına gitme nimetinden şehir ve kasaba çocukları da istifade etmiş oluyordu. Şehirli - Köylü ayrılığı da ortadan kaldırıldığı gibi, mecburi hizmet ve maaşlardaki farklar da ortadan kaldırılmak suretiyle tam bir eşitlik sağlamış oluyordu. Köy Enstitüleri ve ilköğretmen okulları arasındaki eşitsizlikler de ortadan kaldırılmak sûretiyle bu gençler arasına sokulabilecek tefrika da ortadan kaldırılmıştı.

Ayrıca, altı sınıflı Öğretmen Okullarının yedi sınıfa, üç sınıflı Öğretmen Okullarının dört sınıfa çıkarılmalarıyla, üniversiteye gidebilme haklarının tanınması da, köy çocuklarına üniversitenin yolunu açmıştır.

ÖĞRETMEN OKULLARI DAHA FAZLA İŞ GÖRMÜŞTÜR

1976-1977 öğretim yılında, altı sınıflı Öğretmen

Okullarının miktarı 27, üç sınıflıların ise 61 idi. Böylece toplam Öğretmen Okulları miktarı 88'e inmişti. 1977-1978 yılında ise altı sınıflı Öğretmen Okulları miktarı 28, üç sınıflı Öğretmen Okulları miktarı ise 60 idi. Toplam olarak yine 88 öğretmen okulu faal durumdaydı. Daha evvelki yıllarda, 1970-1971 yılı hariç, altı sınıflı Öğretmen Okulu miktarı 28, üç sınıflı ise 61 idi ki, toplam miktarları 89 idi. 1970-1971 öğretim yılından itibaren, 1976-1977 öğretim yılı dahil olmak üzere, Öğretmen Okullarının verdikleri mezun sayısı 100.149'dur. ⁵

Böylece, 21 Köy Enstitüsünün vereceğinden çok fazla miktarda Öğretmen Okulları mezun vermişler, mevcut ilkokulların öğretmen ihtiyacını karşılamışlardı.

İKİ AYRI ZİHNİYET

Bir de, 1943 yılında köylüye baskılar neticesinde yaptırılan köy okullarını kalkınmada örnek olarak göstermek, belli kalemlerin âdeti olmuştur. Köylü, bu okulları baskı altında ve korku sebebiyle yaptıktan sonra, okulu sevmek değil, okuldan uzaklaşmıştır. Rakamlar, bu konuda bir şey ifade etmektedirler. Rakamların altında yatan mâna önemlidir. Köylüyü okula ısındırabildik mi? Problem buradadır. Sevilmeyen kuruluşlar fonksiyonlarını icrâ edemezler; nitekim 1943 okulları için de durum aynı oldu.

5.11.1961 tarih ve 222 sayılı "İlk Öğretim ve Eğitim Kanunu"nun 76'ıncı maddesi ile devlet gelirlerinin % 3'ünden, İl Özel İdâre bütçelerinin % 20'sinden az olmamak üzere konulacak ödeneklerle yapılacak yardımlarla ilkokulların yapılması öngörülmüştür.

5. *Türkiye İstatistik Yıllığı*, 1979.

KÖYLÜNÜN OKUL İSTEĞİ

Bu yardımlarla köylere okul yapımı hızlandı. İlk öğretim seferberliği hakiki mânada başladı. Köylü baskı altına alınmadan, devlet eliyle, fakat köylünün içten gelen yardımlarıyla köylere ilkokullar ve öğretmenlere yeteri kadar lojmanlar yapıldı. 1943 yılında yapılan okulların büyük bir kısmı yeniden inşa edildi.

Köylüler, köylere okul yapılması için valilere kadar çıktılar. Taşını, kumunu, çakılını, arsasını hazırlayarak plânda öncelik istediler. Hattâ bu hareket o kadar hızlandı ki, bazı yerlerde köylüler, ortaokullarını kendileri yaptılar, Devletten yalnız öğretmen istediler. Köylere kadar inen ortaokul ve eğitim seferberliği... Bütün bu hususları kendimiz, Millî Eğitim Müdürlüğü görevimizde yaşadık ve yaptık.

HALKA KARŞI İKİ ÇEŞİT ZİHNİYET

Burada iki zihniyet ve iki zihniyet arasındaki fark kendini göstermektedir. Biri, halkın insiyatifine ve desteğine önem vermeyen, halkı güdülecek sürü kabul edip, "halka rağmen halk için" sloganına saplanan zihniyettir. Bu zihniyette zor kullanılır, kuvvet kullanılır. Meydana bir eser gelse de, zora, kuvvete dayanan bir eser olur. Kölelik rejiminin biçim değiştirmiş bir şeklidir...

Diğeri, halkın insiyatifine, iştirakine, isteğine bağlı olan zihniyettir. Bu zihniyette her şey halk için ve halkla birlikte yapılır. Burada zorlama yoktur, tazyik yoktur. Halk sürü olarak görülmez. Halkın mes'uliyet duygusu ve şahsiyetine değer verilir.

Okul yapımında da böyle olmuş; devlet yardımının yanında, halkın iştiraki, içten gelen duygularla temin

edilmiştir. Halk, okulun mânasını anlamış, bu konudaki mes'uliyetini idrak etmiştir.

222 sayılı kanunla kaldırılan zihniyet, halka, halk insiyatifine, halkın şahsiyetine ve halkın mes'uliyet duygusuna önem vermeyen 1943'lerin zihniyetidir.

KÖY ENSTİTÜSÜ ŞARKISINA HÂLÂ LÜZUM VAR MI?

“Köy Enstitüleri ile Öğretmen Okullarının Birleştirilmesine Dair Kanun”un neşredildiği 1954 yılında, okulların miktarı ile bu okullarda okuyan öğrenci miktarları şöyleydi:

1953-1954 yılında 17.948 ilkokul vardı ve bu okullarda 1.762.000 öğrenci okuyordu. Aynı yılda 507 ortaokul ve bu okullarda 92.000 öğrenci; 100 adet lise, bunlarda da 31.000 öğrenci; 371 meslekî ve teknik okul, bu okullar okuyan öğrenci miktarı 58.000 idi.

Halbuki 1977-1978 yılında 43.243 ilkokul, öğrenci miktarı 5.458.00; ortaokul 3.310 öğrenci miktarı 1.105.000; 979 lise ve okuyan öğrenci 454.000; 1551 meslekî ve teknik okul, bunlarda mevcut öğrenci miktarı ise 469.000 dir. Ayrıca 1977-1978 öğretim yılında 88 İlköğretmen Okulunda 32.102 öğrencinin varlığını da düşünmek gerekir.⁶ Bütün bunların dışında, köylere, nahiyelere, ilçelere kadar yayılmış bulunan ortaokulları düşünürsek, hattâ bazı ilçelerde liselerin ve meslekî ve teknik okulların bulunduklarını gözden uzak tutmadığımız takdirde, bugün Köy Enstitüsü şarkısını söylemenin ve bu kuruluşların özlemini çekmenin mânasını anlamak mümkün değildir. *

6. A.g. yıllık.

* Bu yazı 1981 yılında yazılmıştır. (MED)

İmam-Hatip Okulları ilk olarak ne zaman kuruldu?
Nasıl gelişti, çoğaldı, büyüdü?
Kaç kere kapatıldı, sonra nasıl açıldı?
Engel olmaya çalışanlar ne der, ne ister; asıl maksatları nedir?
Neden hep aynı sıkıntıları çekiyoruz?
İmam-Hatip Okullarını halk neden sever, tutar ve destekler?
Eğitimci ve fikir adamı Nâhid Dinçer'in bilgi ve tecrübeleri-
nin ışığı altında 1913'ten günümüze İmam-Hatip Okulları...

ISBN: 975 - 7796 - 52 - 2

9 789757 796527